

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

509
1964:55A
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:55

Jordbruksdepartementet

**ORGANISATIONEN
AV RATIONALISERINGSVERK-
SAMHETEN M.M. PÅ JORDBRUKETS,
SKOGSBRUKETS OCH TRÄDGÅRDS-
NÄRINGENS OMRÅDE**

BETÄNKANDE AVGIVET AV
1960 ÅRS JORDBRUKSUTREDNING

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Fi.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Fi.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte. 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fi.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fi.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetsförlustens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsintekning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 149 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.
12. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. Esselte. 302 s. Jo.
13. Religionsfrihet. AB Wilhelmssons Boktryckeri. XXVIII + 594 s. E.
14. Svensk namnbok 1964. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 227 s. Ju.
15. Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerströmmaffären. Norstedt & Söner. 117 s. Ju.
16. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala. LIII + 324 s. E.
17. Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmmaffären. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
18. Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. Marcus. 187 s. H.
19. Kommunal skatteutjämning. Kihlström. 419 s. Fi.
20. Krigsmaktens förbandssjukvård. Esselte. 222 s. Fö.
21. Bilskrotning. Esselte. 75 s. K.
22. Förbud mot utförsel av kulturföremål. Kihlström. 67 s. E.
23. Kronhjortsreservat m. m. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 109 s. Jo.
24. Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. Esselte. 279 s. S.
25. Nytt skattesystem. Esselte. 827 s. Fi.
26. Offentliga byggnader 3. Ekonomiskt byggande. Esselte. 103 s. K.
27. Lag om förvaltningsförfarandet. Esselte. 719 s. Ju.
28. Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. Holmqvist skrivbyrå & kontorstryckeri. 39 s. Ju.
29. Koncernbildning m. m. Esselte. 160 s. Fi.
30. Kristendomsundervisningen. Esselte. 182 s. E.
31. Skadestånd II. Esselte. 170 + 62 s. Ju.
32. Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. Marcus. 118 s. Ju.
33. Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. Marcus. 521 s. H.
34. Äktenskapsrätt I. Författningstext. Marcus. 96 s. Ju.
35. Äktenskapsrätt II. Motiv. Marcus. 597 s. Ju.
36. Ökat stöd till barnfamiljer. Esselte. 148 s. S.
37. Lantbrukets strukturutveckling. Esselte. 251 s. Jo.
38. Sammanställning av remissyttrandet över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. Marcus. 98 s. Ju.
39. Rapport och arbetsmaterial från arbetsgruppen för det kommunala sambandet juni 1964. Marcus. 179 s. Ju.
40. Mentalsjukvårdslag. Esselte. 418 s. S.
41. Bostadstöd för pensionärer. Hæggröm. 105 s. I.
42. Kommunal markpolitik. Esselte. 117 s. I.
43. Social omvårdnad av handikappade. Esselte. 208 + 16 s. ill. S.
44. Skolans försörjning med lärare II. Esselte. 296 s. E.
45. Sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildning. Esselte. 319 s. S.
46. Sjuksköterskeutbildningen II. Vissa grundläggande undersökningar. Esselte. 196 s. S.
47. Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläge och utvecklingstendenser. Svenska Reproduktions AB. 218 s. K.
48. Farmaceutisk utbildning och forskning. Esselte. 256 s. E.
49. Rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt & Söner. 78 s. Ju.
50. Samordnad rehabilitering. Del I. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 223 s. S.
51. Samordnad rehabilitering. Del II. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 105 s. S.
52. Statslån till samfundslökalor. Kihlström. 58 s. I.
53. Organisation av skolläningen i grundskolan. Esselte. 172 s. E.
54. Konsumentupplysning i televisionen. Hæggröm. 120 s. K.
55. Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens område. Esselte. 208 s. Jo.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:55

Jordbruksdepartementet

ORGANISATIONEN
AV RATIONALISERINGSVERK-
SAMHETEN M.M. PÅ JORDBRUKETS,
SKOGSBRUKETS OCH TRÄDGÅRDS-
NÄRINGENS OMRÅDEN

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1960 ÅRS JORDBRUKSUTREDNING

ESSELTE AB STOCKHOLM 1964

STATENS OFFENTLIGA UTREDNING AR 1964:32

Jordbruksdepartementet

ORGANISATIONEN

IV RATIONALLISERINGSVÄRK

SAMHÄTTEN M.M. PÅ JORDBRUKETS

SKOGSBRUKETS OCH TRÄDGÅRDENS

NÄRINGS OMRÅDEN

BETÄNKANDE AFGIVET AV

1960 ÅRS JORDBRUKSUTREDNING

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet . . .	5
Kap. I. <i>Utredningsuppdraget</i>	7
Kap. II. <i>Nuvarande organ på området och deras arbetsuppgifter</i>	9
Jordbruksorganen	9
Lantbruksstyrelsen	9
Lantbruksnämnderna	15
Hushållningssällskapen	20
Skogsvårdsorganisationen	29
Skogsstyrelsen	30
Skogsvårdsstyrelserna	33
Lantmåteriväsendet	39
Statens jordbruksnämnd	47
Övriga organ	52
Kap. III. <i>Gränsdragnings- och samordningsfrågor</i>	57
De olika rationaliseringsgrenarna	58
De nuvarande organens befattning med rationaliseringsgrenarna	60
Vissa andra problem sammanhängande med organisationsfrågan	65
Kap. IV. <i>Framtida verksamhet</i>	70
Arbetsuppgifter	70
Metodikfrågor	73
Kap. V. <i>Överväganden om olika organisationsalternativ</i>	79
Allmänna utgångspunkter	79
Sambandet mellan olika rationaliseringsgrenar	79
Organisationsalternativ	82
Alternativ A	84
Alternativ B	87
Alternativ C	93
Organens storlek i de olika alternativen	96
Bedömningen av organisationsalternativen; utredningens förslag	96
Kap. VI. <i>Den regionala organisationens utformning</i>	106
Inledning	106
Verksamhetsområdets omfattning	107
Regionalorganets utformning	115
Allmänt	115
Arbetsuppgifternas gruppering i stort	115
Den regionala fältorganisationen	117
Den lokala organisationen	119
Organets styrelse, beslutsfunktioner m. m.	121

Kap. VII.	<i>Den centrala organisationen</i>	126
	Inledning	126
	Tidigare behandling av frågan	126
	Riktlinjer för den centrala administrationen	128
	Den centrala ledningen av jord- och skogsbrukets rationalisering	128
	Avgränsningen till övriga organ	131
	Centralorganets inre organisation.	134
	Den kamerala verksamheten	137
Kap. VIII.	<i>Central service</i>	141
	Informationsservice från centrala organ	141
	Övriga serviceuppgifter	145
Kap. IX.	<i>Lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor</i>	148
	Inledning	148
	Nuvarande förhållanden	149
	1963 och 1964 års riksdagsbeslut rörande yrkesutbildningen	151
	Skolverksamhetens ledning	154
	Skolorna och det nya rationaliseringsorganet	155
	Utredningens förslag	158
Kap. X.	<i>Rationaliseringsorganens samarbete med andra organ</i>	164
	Länsstyrelserna	164
	Lantmäteriet	164
	Arbetsmarknadsmyndigheterna	168
	Övriga administrativa myndigheter m. fl.	169
	Forsknings- och försöksorgan	169
	Jord- och skogsbrukets organisationer	171
Kap. XI.	<i>Sammanfattning</i>	173

Reservationer och särskilda yttranden

Reservation av herrar Hæggbloom och Folke Johansson	180
Reservation av herr Söderberg	195
Reservationer av herr Wahlfisk	198
Särskilt yttrande av herr Hæggbloom	202
Särskilt yttrande av herr Lindbeck	206
Särskilt yttrande av herr Waldemar Svensson	206
Särskilt yttrande av herr Wahlfisk	207
Särskilt yttrande av herr Wetterhall	207

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet

Genom beslut den 27 maj 1960 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning och avge förslag rörande riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m. Antalet sakkunniga utgjorde till en början 21, men utökades sedermera till 24. De sakkunniga har antagit namnet *1960 års jordbruksutredning*.

Arbetet inom utredningen har i stor utsträckning bedrivits i särskilda arbetsgrupper. Resultaten av dessa gruppers arbete har i några fall redan publicerats. Även översynen av den statliga och statsunderstödda organisationen för jordbrukets rationalisering och därmed sammanhängande frågor har beretts inom en särskild arbetsgrupp. Till denna har i sin tur varit knuten en expertgrupp.

Arbetsgruppen för organisationsöversyn har stått under ordförandeskap av utredningens ordförande. Därjämte har följande sakkunniga ingått i gruppen, nämligen ledamöterna av riksdagens andra kammare E. E. Hæggbloom och N. G. Hansson, förbundsordföranden E. Jansson, generaldirektören F. L. H. Johansson, ledamöterna av riksdagens andra kammare S. Persson och W. Svensson, överdirektören H. C. B. Wetterhall, direktören S. J. G. Zachrisson och generaldirektören L. E. Öjborn. I arbetsgruppen har även ingått direktören N. A. Svensson, en av utredningens särskilt förordnade experter.

I den till arbetsgruppen knutna expertgruppen, som stått under ordförandeskap av överdirektören H. C. B. Wetterhall, har ingått överlantmätaren S. Bergentz, byråchefen R. Hjorth, direktören N. E. Sjöborg, direktören N. A. Svensson och lantbruksdirektören M. Wieslander.

Såsom biträdande sekreterare med uppgift att svara för sekreterargörömmålen i vad avser organisationsöversynen har varit förordnade numera överingenjören K. A. I. Widén under tiden 15 september 1960 till 15 september 1961, lantbrukskonsulenten H. G. Lindén under tiden 16 september 1961 till 30 september 1964 och byrådirektören O. G. Jeppsson fr. o. m. den 1 juni 1964. De båda förstnämnda har dessutom varit sekreterare i arbetsgruppen för organisationsöversyn och den därtill knutna expertgruppen.

Under utredningsarbetets gång har överläggningar ägt rum med representanter för olika berörda myndigheter, utredningar och organisationer.

Vi har funnit lämpligt att i organisationsfrågan begränsa oss till att utarbeta principförslag. Vi har ansett det möjligt och ur flera synpunkter önskvärt att behandla organisationens principiella uppbyggnad och framlägga förslag härom, innan våra förslag rörande jordbrukspolitikens utformning presenteras. Vi har utgått från att de nuvarande arbetsuppgifterna i huvudsak kommer att kvarstå, men utformat våra förslag så att en anpassning av organisationen kan ske till eventuella ändringar i arbetsuppgifternas inriktning och omfattning.

Sedan vårt arbete i nu nämnda del slutförts, får vi härmed vördsamt överlämna betänkande rörande organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Till betänkandet är fogade reservationer av herrar Hæggbloom, Folke Johansson, Söderberg och Wahlfisk jämte särskilda yttranden av herrar Hæggbloom, Lindbeck, Waldemar Svensson, Wahlfisk och Wetterhall.

Stockholm den 11 november 1964.

Gösta Netzén

<i>Ture Bengtsson</i>	<i>Sune Eriksson</i>	<i>Einar Hæggbloom</i>
<i>Nils G. Hansson</i>	<i>Sven Holmström</i>	<i>Harald Håkansson</i>
<i>Ewald Jansson</i>	<i>Anton Johansson</i>	<i>Folke Johansson</i>
<i>Lars Juréen</i>	<i>Assar Lindbeck</i>	<i>Carl Lindskog</i>
<i>Clas-Erik Odhner</i>	<i>Sigge Oscarsson</i>	<i>Sven Persson</i>
<i>Yngve Persson</i>	<i>Waldemar Svensson</i>	<i>Kurt Söderberg</i>
<i>Karl-Olof Wahlfisk</i>	<i>Hans Wetterhall</i>	<i>Sten Zachrisson</i>
<i>Halvdan Åstrand</i>		<i>Lars Öjborn</i>

/O. Gunnar Jeppsson

KAPITEL I

Utredningsuppdraget

Direktiven för vårt arbete innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 27 maj 1960 av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet. Departementschefen anförde beträffande organisationsfrågan följande.

Omfattningen och den närmare utformningen av de organ, som skall handha den statliga eller statsunderstödda verksamheten för främjande av jordbruksnäringen m. m., kommer givetvis att bli beroende av de förslag, vilka utredningen kan komma att framlägga. I skilda sammanhang har under senare år — bland annat av 1958 års riksdagsrevisorer och av 1958 års besparingsutredning — uttalats, att en översyn av det berörda förvaltningsområdet är påkallad.

Med hänsyn till det sagda bör i de sakkunnigas uppdrag ingå att verkställa översyn av den statliga och statsunderstödda organisationen inom det område, som rör jordbrukets rationalisering samt därmed sammanhängande spörsmål. Översynen bör främst ta sikte på de med rationaliserings- och upplysningsverksamhet på berörda område närmast sysselsatta organen eller lantbruksstyrelsen med lantbruksorganisationen å ena, samt hushållningssällskapen å andra sidan. Utredningen bör emellertid även till prövning uppta den lämpligaste organisatoriska anknytningen till andra myndigheter, i första hand lantmäteriväsendet samt skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelseorganisationen, vilka har arbetsuppgifter sammanhängande med jordbrukets och skogsbrukets rationalisering eller uppgifter i övrigt, som hör nära samman med dem, som förenämnda centrala myndigheter nu handlägger.

I fråga om målsättningen för organisationsöversynen bör gälla, att utredningen

bör förutsättningslöst pröva alla de lösningar, som kan vara ägnade att åstadkomma ur allmän och enskild synpunkt lämplig organisation för rationaliseringsverksamheten inom jordbrukets och skogsbrukets områden. Vad gäller de förut nämnda, med rationaliseringsverksamheten närmast sysselsatta organen måste uppmärksammas, att de på dessa organ nu ankommande rationaliseringsuppgifterna centralt är fördelade på tre myndigheter och på länsplanet på i princip fyra från varandra fristående organ i varje län. Med hänsyn till den nära anknytningen i fråga om arbetsuppgifternas inriktning synes enligt min mening den nuvarande organisationen vara alltför splittrad trots det, närmast provisoriska, samrådsförfarande, som beslutats av 1959 års riksdag. Detta förhållande är ägnat att medföra olägenheter sett såväl ur allmän synpunkt som ur den enskilde jord- och skogsbruksföretagarens. Denne kan understundom på en och samma gång beröras av samtliga fyra länsorgans verksamhet. På grund härav bör de sakkunniga — med utgångspunkt från att rationaliseringsverksamheten skall kunna bedrivas fullt effektivt och att allmänheten skall kunna erbjudas en så god service som möjligt — ingående överväga möjligheterna att åstadkomma en mera samlad organisation även som framlägga vid övervägandena framkomna förslag till organisationsändringar. Härvid bör även eftersträvas att åstadkomma en rationell och entydig gränsdragning mellan skilda organs arbetsuppgifter.

Organisationsöversynen bör slutligen även omfatta en ingående prövning av lämpligheten att sammanföra statens jordbruksnämnds prisreglerande verksamhet med den centralt bedrivna rationaliserings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets område.

Organisationsöversynen bör bedrivas i samråd med andra pågående utredningar,

vilka kan påverka utformningen av ifråga-
varande organisationsenheter, t. ex. 1954
års fastighetsbildningskommitté.

Självfallet bör de statsfinansiella kon-
sekvenserna av skilda organisatoriska lös-
ningar klarläggas.

Oavsett övervägandena om organisatio-
nen på längre sikt av rationaliseringsverk-
samheten på jordbrukets och skogsbrukets
områden bör utredningen till närmare över-
väganden uppta den av 1958 års besparings-
utredning framförda tanken på samman-
föring av den kamerala förvaltningen och
av vissa personalärenden hos lantbruks-
nämnderna, hushållningssällskapen och
skogsvårdsstyrelserna till ett för varje län
gemensamt serviceorgan. Även spörsmålen
i vilken utsträckning vissa göromål av ka-
meral natur inom bland annat lantmäteriet
lämpligen bör anförtros åt dylika service-
organ samt huruvida vissa arbetsuppgifter
kan övertas av riksbankens avdelningskon-
tor bör prövas. I anslutning härtill bör också
undersökas i vad mån en centralisering av
den kamerala förvaltningen m. m. till ve-
derbörande centralmyndigheter är lämplig
och kan ge upphov till rationaliserings-
vinster. Samtidigt bör beaktas de förutsätt-
ningar, som kan föreligga för en ändamåls-
enlig kombination av ett lokalt samman-
förande och en centralisering. Utredningen
bör i här angiven del bedrivas skyndsamt.
Sedan riktlinjer för en samordning upp-
dragits, bör de sakkunniga medverka till att
igångsätta försöksverksamhet i begränsad
omfattning.

Organisationsöversynen bör närmast an-
komma på en särskild arbetsgrupp inom
utredningen.

Vidare framhöll departementschefen
att, därest resultatet av utredningens
behandling av de olika spörsmålen så
motiverade, hinder inte borde förelig-
ga för utredningen att även i andra
frågor än den om sammanföring av
kamerala göromål m. m. framlägga del-
betänkanden.

Under utredningsarbetets gång har
ett antal ärenden berörande organisa-
tionsfrågan överlämnats till oss.

Sålunda har statsrådet och chefen
för jordbruksdepartementet den 6 ok-
tober 1961 överlämnat jordbruksupp-
lysningskommitténs betänkande (SOU
1960:39) tillsammans med däröver av-
givna remissutlåtanden för att tas un-
der övervägande vid fullgörandet av
utredningsuppdraget.

Därjämte har statsrådet och chefen
för jordbruksdepartementet den 18 ok-
tober 1963 för kännedom överlämnat
en skrift från Hushållningssällskapens
förbund, vari förbundet hemställer att
det måtte uppdras åt jordbruksutred-
ningen att verkställa en översyn av vis-
sa centrala åtgärder för främjande av
rådgivnings- och upplysningsverksam-
heten på jordbrukets område.

Vidare har statsrådet och chefen för
jordbruksdepartementet den 18 novem-
ber 1963 för kännedom överlämnat en
av Föreningen Skogsvårdsstyrelsernas
jägmästare upprättad promemoria rö-
rande privatskogsbrukets fackmanna-
behov.

Kungl. Maj:t har den 19 december
1963 överlämnat en av en arbetsgrupp
inom jordbruksdepartementet utarbe-
tad promemoria med förslag till om-
läggning av skogsvårdsstyrelsernas fi-
nansieringssystem.

Slutligen har Kungl. Maj:t den 4 juni
1964 överlämnat motionerna I:311 och
II:284 vid 1964 års riksdag, såvitt av-
ser översyn rörande rådgivningsverk-
samheten, jämte jordbruksutskottets
utlåtande nr 1 för att tas under över-
vägande i utredningsarbetet.

KAPITEL II

Nuvarande organ på området och deras arbetsuppgifter

För de statliga åtgärderna på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens områden svarar framför allt fem av de ämbetsverk, som lyder under jordbruksdepartementet. Statens jordbruksnämnd har hand om den prisreglerande verksamheten, medan lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, lantnärstyrelsen och veterinärstyrelsen medverkar i sådant som rör brukningsenheter och produktionens rationalisering. Andra centrala organ av betydelse i sammanhanget är de högskolor, som har speciell inriktning på jord- och skogsbrukets problem, statens centrala frökontrollanstalt, statens västskyddsanstalt, Jordbrukstekniska institutet, statens lantbruksbyggnadsförsök samt domänstyrelsen.

Jordbruksorganen

Lantbruksstyrelsen

Organisation

Lantbruksstyrelsen inrättades år 1890. Dessförinnan hade den år 1811 tillkomna lantbruksakademin verkat som centralt statligt organ på jordbrukets och fiskets områden. Stuteriöverstyrelsen hade dock från 1818 administrerats av ett särskilt ämbetsverk, stuteriöverstyrelsen. Detta verk upphörde 1933, då lantbruksstyrelsen övertog dess verksamhet. Lantbruksstyrelsen var från sin start centralt förvaltningsorgan för jordbruk

och fiske. Först 1918 genomfördes en byråindelning och verket erhöll samtidigt en generaldirektör som chef. Härigenom blev lantbruksstyrelsen mer fullständigt organiserad såsom ett centralt ämbetsverk.

År 1948 genomfördes den hittills mest genomgripande omorganisationen av lantbruksstyrelsen. Vid detta tillfälle uppgick den 1928 inrättade egnahemsstyrelsen i lantbruksstyrelsen, samtidigt som fiskeriärendena överflyttades till ett nybildat verk, fiskeristyrelsen, som fick sitt säte i Göteborg. Lantbruksstyrelsen organiserades på de båda alltjämt bestående huvudavdelningarna, en för handläggning av ärenden rörande den yttre och inre rationaliseringen, benämnd rationaliseringsavdelningen, och en för övriga lantbruksfrågor, benämnd lantbruksavdelningen.

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion den 28 oktober 1960 (nr 634, ändrad 1962:678) åligger det styrelsen bl. a. att dels utöva ledningen av och kontrollen över de statliga åtgärderna för att förbättra brukningsenheter i fråga om storlek, ägosammansättning och ägoanordning (*yttre rationalisering*), dels främja mera varaktig förbättring av jord, ekonomibyggnader eller tekniska anordningar på befintliga eller planerade brukningsenheter (*inre rationalisering*), dels ock i samarbete med hus hållningssällskapen främja övriga åtgärder för förbättring av driftsförhållandena och det ekonomiska utbytet

av jordbruket (*driftsrationalisering*). Vidare skall lantbruksstyrelsen leda och övervaka stödgivningen dels till förvärv och drift av jordbruk, dels till vissa mindre jordbruk.

Under styrelsen sorterar ett stort antal institutioner och organ för administration, rådgivning, undervisning och forskning m. m. En del av dessa lyder direkt under styrelsen, nämligen lantbruksnämnderna, statens hingstdepå och stuteri samt lappväsendet, i vad det avser rennärigen. Över andra har styrelsen överinseende, såsom Alnarpsinstitutet, statens centrala frökontrollanstalt, statens maskinprovningar och jordbrukets upplysningsnämnd. Styrelsen handhar överinseendet över och inspektionen av statens och med statsmedel understödda lantbruksundervisningsanstalter med undantag av lantbrukshögskolan. Under styrelsens tillsyn står dessutom hushållningssällskapen samt med statsmedel understödda lokala frökontrollanstalter och lantbrukskemiska kontrollstationer.

Lantbruksstyrelsen står såsom nämnts under ledning av en generaldirektör. Styrelsens båda avdelningar, lantbruks- och rationaliseringsavdelningarna, förestås av var sin överdirektör, varav en tillika är souschef. Vid sidan av dessa avdelningar finns en fristående administrativ byrå.

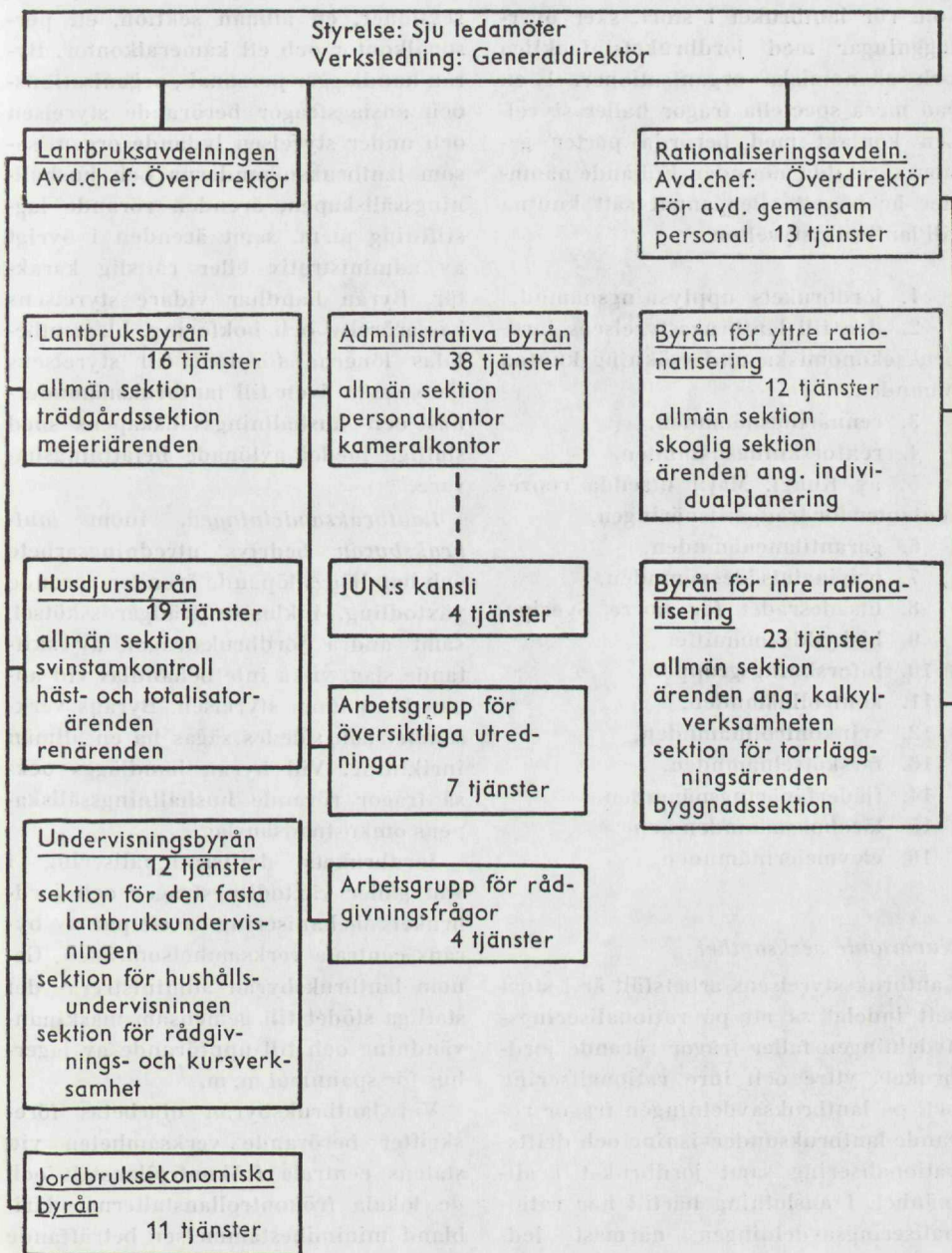
Sedan husdjursbyrån år 1958 ersatte den tidigare stuteribyrån, har vid lantbruksavdelningen funnits följande byråer, nämligen lantbruksbyrån, husdjursbyrån, undervisningsbyrån och jordbruksekonomiska byrån. Genom beslut av 1960 års riksdag (prop. 96, JoU 22, rskr 304) omorganiserades rationaliseringsavdelningen i syfte att anpassa personaluppsättningen efter inträffade ändringar i arbetsuppgifternas inriktning och omfattning. Antalet byråer inom avdelningen minskades från

fyra till två. Dessa senare benämns byrån för yttre rationalisering och byrån för inre rationalisering. Under byrån för yttre rationalisering inrättades en sektion för skogliga ärenden och under byrån för inre rationalisering en byggnadssektion och en sektion för torrlägningsärenden. Samtidigt sammanfördes de tidigare kansli- och kameralbyråerna till en administrativ byrå. Från 1963 har slutligen inrättats två fristående arbetsgrupper, en för rådgivningsfrågor och en för översiktlig planering. Styrelsens organisation och personalens fördelning på olika byråer och arbetsgrupper framgår av översiktstablan över organisationen, figur 1.

Lantbruksstyrelsens plenum utgörs av generaldirektören, de båda överdirektörerna och fyra av Kungl. Maj:t förordnade särskilda ledamöter. Vidare ingår byråchef såsom ledamot av styrelsen vid handläggning av ärende som tillhör hans byrå. Pleniärenden är viktigare författningsfrågor, viktigare organisatoriska frågor, tjänsteföreskrifter beträffande lantbruksstyrelsen och underställda organ, anslagsäskanden, viktigare ärenden rörande jordbrukets rationalisering m. m. Generaldirektören kan även i övrigt hänskjuta ärenden till avgörande i plenum. I ärenden, som inte föredras i plenum, fattas allt efter ärendenas vikt och svårighetsgrad beslut av generaldirektören, överdirektör, byråchef eller annan tjänsteman.

Vid behandling i plenum av ärende, som berör statens jordbruksnämnds, lantmäteristyrelsens eller skogsstyrelsens verksamhetsområde, äger chefen för myndigheten personligen eller genom ombud närvara. Detsamma gäller chefen för kammarkollegiet vid behandling i plenum av ärende rörande rennärigen. Då viktigare ärende rörande hästaveln avgörs, skall representant

Figur 1. Lantbruksstyrelsens organisation

för försvarets intendenturverk beredas tillfälle närvara.

Vid styrelsens behandling av frågor, som rör lantbruket i stort, sker överläggningar med jordbrukets fackliga och ekonomiska organisationer. I en rad mera speciella frågor håller styrelsen kontakt med berörda parter genom särskilda nämnder. Följande nämnder är på ett eller annat sätt knutna till lantbruksstyrelsen:

1. jordbrukets upplysningsnämnd,
2. den till lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning knutna nämnden,
3. rennäringsnämnden,
4. renforskningsnämnden,
5. av Kungl. Maj:t utsedda representeranter för trädgårdsnäringen,
6. garantilånenämnden,
7. originalutsädesnämnden,
8. utsädesrådet för norra Sverige,
9. biskyddskommittén,
10. biforskningsgruppen,
11. kontrollnämnden,
12. svinkontrollnämnden,
13. fårskötselnämnden,
14. fjäderfäförädlingsnämnden,
15. läroboksnämnden och
16. elevmejerinämnden.

Nuvarande verksamhet

Lantbruksstyrelsens arbetsfält är i stort sett indelat så att på rationaliseringsavdelningen faller frågor rörande jordbrukets yttre och inre rationalisering och på lantbruksavdelningen frågor rörande lantbruksundervisning och driftsrationalisering samt jordbruket i allmänhet. I anslutning härtill har rationaliseringsavdelningen närmast ledningen av lantbruksnämnderna, medan det överinseende över andra organ, som ovan nämnts, närmast ankommer på lantbruksavdelningen. Rörande by-

råernas och arbetsgruppernas verksamhet lämnas följande redovisning.

Administrativa byrån arbetar på tre sektioner, en allmän sektion, ett personalkontor och ett kameralkontor. Byrån handlägger personal-, organisations- och anslagsfrågor berörande styrelsen och under styrelsen lydande organ, såsom lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen, ärenden rörande lagstiftning m. m. samt ärenden i övrigt av administrativ eller rättslig karaktär. Byrån handhar vidare styrelsens kassarörelse och bokföring, bl. a. utbetalas lönerna förutom till styrelsens tjänstemän även till lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens med statliga medel avlönade befattningshavare.

Lantbruksavdelningen. Inom lantbruksbyrån bedrivs utredningsarbete och handläggs löpande ärenden rörande växtodling, inklusive trädgårdsskötsel, samt andra jordbruksfrågor av skiftande slag, vilka inte behandlas vid annan byrå inom styrelsen. Byråns verksamhet kan således sägas ha en allmän inriktning. Vid byrån handläggs också frågor rörande hushållningssällskapens omkostnadsanslag.

Jordbrukets driftsrationalisering i vad gäller växtodlingsfrågor och jordbrukets mekanisering är ett par av byråns centrala verksamhetsområden. Genom lantbruksbyrån administreras det statliga stödet till gemensam maskin användning och till uppförande av lagerhus för spannmål m. m.

Vid lantbruksbyrån utarbetas föreskrifter berörande verksamheten vid statens centrala frökontrollanstalt och de lokala frökontrollanstalterna, däribland minimibestämmelser beträffande kvaliteten på frövaror och utsädespotatis samt statsplomberingsbestämmelser för sådana varor, så ock föreskrifter beträffande analysmetoder och ta-

xor. Även lantbruksstyrelsens överinseende över statens maskinprovningar, de lantbrukskemiska kontrollanstalterna och Svensk matpotatiskontroll ankommer närmast på lantbruksbyrån, som därjämte utformar regler för och följer originalutsädesnämndens verksamhet.

Utsädesfrågorna intar en framskjuten plats på byråns arbetsprogram, inte minst spörsmål rörande den kontinuerliga anpassningen av kvalitetskraven på utsäde efter rådande förhållanden samt den lantbruksstyrelsen åliggande uppgiften att svara för import- och exportlicensiering av frövaror. Byrån har också kontakt med växtförädlingsfrågor och produktionen av frövaror, däri inbegripet uppförökningen av framkommande nya sorter av jordbruks- och köksväxter.

Som ytterligare exempel på ärenden inom växtodlingsektorn kan nämnas, att byrån ägnar särskild uppmärksamhet åt frågor rörande potatis och bekämpandet av växtsjukdomar. I sistnämnda fråga upprätthåller byrån kontakt med bl. a. giftnämnden. Tillsammans med denna nämnd utarbetar byrån behörighetsregler för personer, som skall använda vissa giftiga bekämpningsmedel. Vidare handlägger byrån ärenden rörande biskötsel.

De frågor rörande trädgårdsnäringen, som handläggs vid lantbruksbyrån, gäller bl. a. statligt ekonomiskt stöd till förvärv, drift och förbättringar av trädgårdsföretag samt fördelning av bensinskattemedel avsedda till allmännyttiga ändamål inom trädgårdsnäringen.

Inom *husdjursbyrån* handläggs i huvudsak frågor rörande husdjursskötsel och husdjursavel. Tillsynen av samt utarbetandet av föreskrifter för kontroll, registrering, stamboksföring samt avelsarbete beträffande husdjur sker genom husdjursbyrån. På byråns föredragning

fastställer styrelsen metoder för avkommeundersökningar av avelstjurar. Genom en särskild sektion, svinstamkontrollen, kontrolleras utfodring, tillväxt och slaktkvalitet hos svin för att därigenom ett mått på galtars och suggors avelsvärde skall erhållas. Vidare svarar byrån närmast för tillsynen över semiverksamheten samt handlägger ärenden rörande tjur-, galt- och hingstbesiktningstväng samt import av djursperma. Byrån handlägger vidare ärenden rörande statens hingstdepå och stuteri i Flyinge samt rörande kontroll och utfärdande av reglementen för totalisatorspel vid galopp- och travbanor.

De uppgifter på rennäringsområde, som sedan 1962 ankommer på lantbruksstyrelsen, handläggs av en särskild sektion inom husdjursbyrån.

Slutligen handhar byrån ärenden angående dels statsbidrag till avelsföreningar och liknande organisationer, kontrollföreningsverksamhet, hästavel och amatörridsport, dels statlig lånegaranti för inköp av avels- och ridhästar.

Lantbruksstyrelsen utövar genom *undervisningsbyrån* överinseende över Alnarpsinstitutet och lantbrukets yrkesskolor (lantbruksskolor, lantbrukshållsskolor och trädgårdsskolor). Styrelsen utfärdar de bestämmelser, som utöver stadgan för lantbrukets yrkesskolor är erforderliga, fastställer verksamhetens omfattning och genom normerande läroplaner dess innehåll. Skolorna tillsätter själva rektorer och lärare, men har därvid att välja mellan de sökande som lantbruksstyrelsen uppfört på förslag. Personalärenden rörande lantbrukets yrkesskolor handläggs vid undervisningsbyrån. Styrelsen beviljar vidare på byråns föredragning anslag till att bestrida skolornas och kursernas omkostnader. Ärenden rörande statsbidrag till ny- och ombyggnader vid skolorna bereds också inom byrån. Granskning av

ritningar härför sker i samråd med byggnadsstyrelsen samt i fråga om ekonomibyggnader vid skolorbruk i samråd med byggnadssektionen vid byrån för inre rationalisering.

Undervisningsbyrån svarar också för fördelningen av de statsmedel som anslås till kursverksamheten för jordbrukets rationalisering. Till byråns uppgifter i samband med kursverksamhet hör vidare att utarbeta erforderliga anvisningar och undervisningsplaner för kurser, som varar längre än någon dag. På byrån handläggs administrativa ärenden i samband med fortbildningskurser för personal vid lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna, hushållningssällskapen och lantbrukets yrkesskolor. I anslutning till undervisningsbyrån finns en kommitté som har till uppgift att anskaffa lämpliga läroböcker för lantbrukets yrkesskolor, den s. k. lärobokskommittén. Denna skall ta initiativ till nya läroböcker, granska manuskript och hos styrelsen föreslå vilka läroböcker som kan godkännas för undervisningen. Skolorna är dock inte skyldiga att enbart använda av styrelsen godkända läroböcker.

Jordbruksekonomiska byrån har hand om den centrala ledningen av den jordbruksekonomiska undersökningen och bearbetar bokföringsmaterialet från denna. Dessutom leder byrån annan statsunderstödd jordbruksbokföringsverksamhet. Bokföringsmaterialet iordningställs främst för att kunna utnyttjas vid förhandlingar mellan staten och jordbrukarna om prissättningen på jordbruksprodukterna, men bearbetas även i syfte att frambringa för rationaliseringsverksamheten erforderligt kalkylunderlag. Vid byrån handläggs även ärenden i övrigt rörande jordbrukets ekonomi och skatteförhållanden.

Arbetsuppgifterna vid *rationaliseringsavdelningen* består såsom redan

nämnts väsentligen i ledning av lantbruksnämndernas verksamhet. *Byrån för yttre rationalisering* handlägger ärenden rörande individualplanering, förvärv, förvaltning och försäljning av för rationaliseringsändamål avsedd fast egendom samt låne- och bidragsgivning ävensom verksamhet i övrigt för jordbrukets yttre rationalisering. Vid byrån sker även på styrelsen ankommande handläggning av ärenden — besvär- och underställningsärenden samt remisser — rörande den jordpolitiska kontrollen enligt jordförvärvs- och bolagsförbudslagarna m. m. samt övriga ärenden av jordpolitisk natur. — Den skogliga sektionen inom byrån handlägger frågor rörande omarrondering av skogsmark, byten av skogsmark med bolag och domänverket, värdering av skogsmark m. m.

Byrån för inre rationalisering handlägger ärenden rörande låne- och bidragsgivning, ävensom verksamhet i övrigt för jordbrukets inre rationalisering, liksom även ärenden enligt gällande lagstiftning rörande uppsikt å jordbruk (vanhävdslagstiftningen). Vid byrån handläggs vidare ärenden angående kreditstöd till förvärv och drift av jordbruk samt ärenden rörande sambruksföreningar, vissa andra samman slutningar för gemensam produktion, arealtillägg, kronolägenheter ovan odlingsgränsen i de tre nordligaste länen och remisser i låne- och bidragsärenden rörande jordbrukets bostäder. — På byråns torrlägningssektion handläggs tekniska och juridiska ärenden rörande torrlägningsverksamhet. — Byggnadssektionen handlägger tekniska frågor rörande i huvudsak jordbrukets driftsbyggnader, lämnar råd och anvisningar till nämndernas byggnadskonsulenter samt utför typritningar och utredningar i byggnadsfrågor.

Den för rationaliseringsavdelningen

gemensamma personalen utgörs bl. a. av befattningshavare för ekonomisk granskning av lantbruksnämndernas verksamhet.

De från 1963 inrättade fristående arbetsgrupperna har följande uppgifter. *Arbetsgruppen för översiktlig planering* verkställer de översiktliga utredningar styrelsen finner erforderliga för sin verksamhet och biträder styrelsen underordnade organ med att utföra för deras verksamhet erforderliga utredningar och översiktliga planeringar. *Arbetsgruppen för rådgivningsfrågor* utarbetar till ledning för länsorganens rådgivning riksradgivningsprogram. Gruppen hjälper vidare länsorganen att lösa olika praktiska rådgivningsuppgifter genom att bl. a. utarbeta nya kurs typer samt framställa och tillhandahålla visst kursmaterial. — Båda arbetsgrupperna arbetar i nära samverkan med styrelsens olika byråer samt i samarbete med andra berörda statliga och enskilda organ.

Lantbruksnämnderna

Organisation

I 1947 års riksdagsbeslut (prop. 75, Säu 2, rskr 424) om den framtida jordbrukspolitiken ingick inrättandet av lantbruksnämnder. Deras huvuduppgift skulle vara att handha verksamheten för den inre och yttre rationaliseringen av jordbruket. Lantbruksnämnderna och den samtidigt inrättade rationaliseringsavdelningen vid lantbruksstyrelsen utgör tillsammans den s. k. lantbruksorganisationen.

För lantbruksnämnderna gäller av Kungl. Maj:t den 28 oktober 1960 utfärdad instruktion (nr 634), i vilken ändringar vidtagits genom kungörelse 1962: 678.

I enlighet med bestämmelserna i instruktionen finns en lantbruksnämnd i

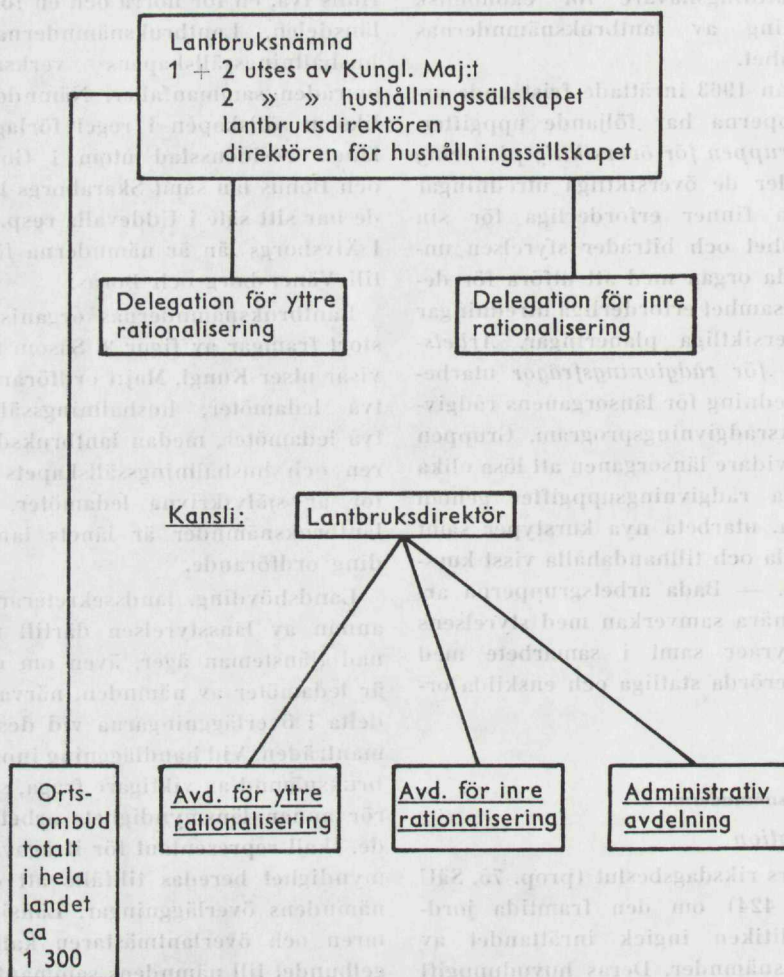
varje län utom i Älvsborgs län, där det finns två, en för norra och en för södra länsdelen. Lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens verksamhetsområden sammanfaller. Nämnderna är liksom sällskapen i regel förlagda till länets residensstad utom i Göteborgs och Bohus län samt Skaraborgs län, där de har sitt säte i Uddevalla resp. Skara. I Älvsborgs län är nämnderna förlagda till Vänersborg och Borås.

Lantbruksnämndernas organisation i stort framgår av figur 2. Såsom figuren visar utser Kungl. Maj:t ordförande och två ledamöter, hushållningssällskapet två ledamöter, medan lantbruksdirektören och hushållningssällskapets direktör är självskrivna ledamöter. I alla lantbruksnämnder är länets landshövding ordförande.

Landshövding, landssekreterare eller annan av länsstyrelsen därtill förordnad tjänsteman äger, även om de inte är ledamöter av nämnden, närvara och delta i överläggningarna vid dess sammanträden. Vid handläggning inom lantbruksnämnd av viktigare fråga, som berör annan länsmyndighets arbetsområde, skall representant för ifrågavarande myndighet beredas tillfälle att delta i nämndens överläggningar. Länsjägmästaren och överlantmästaren kallas regelbundet till nämndens sammanträden.

Inom varje lantbruksnämnd skall normalt finnas två delegationer, en för yttre och en för inre rationalisering. Därutöver kan vid behov ytterligare delegationer inrättas för speciella frågor. Lantbruksdirektören och direktören för hushållningssällskapet är självskrivna ledamöter i yttre respektive inre delegationen. I plenum handläggs omfattande individualplaneringar och utredningar, principärenden, flertalet ärenden rörande yttre rationalisering och andra viktiga ärenden. Övriga ärenden avgörs av delegation eller i vissa fall av lant-

Figur 2. Lantbruksnämndernas organisation

bruksdirektör, konsulent eller kamrerare.

Vid en översyn av lantbruksnämndernas organisation år 1960 tillades nämndens chef, lantbruksdirektören, som tidigare direkt lett den yttre rationaliseringen, en mera fristående och ledande ställning inom nämnden. Han kan därför nu i större utsträckning ägna sig åt den allmänna planeringen av nämndernas aktiva rationaliseringsinsatser och exempelvis åt mera komplicerade ärenden rörande byte av skogsmark. Den

omedelbara ledningen av den yttre rationaliseringsverksamheten åligger nu en lantbrukskonsulent.

Nämndens fältarbete är uppdelat på en yttre och en inre avdelning, vilka vardera förestås av en konsulent. Inom nämnden finns specialister på byggnads- och torrlägningsfrågor samt för vissa skogliga spörsmål, främst värderingar. I några fall disponeras specialister gemensamt av två eller flera nämnder. För att klara ut mera omfattande eller svårlösta frågor erhåller nämnder-

na biträde av centralt placerade specialister. Totalt finns vid lantbruksnämnderna ca 260 befattningshavare, varav omkring 130 med akademisk examen.

Lantbruksnämnderna utser ortsombud att vara deras representanter ute i socknarna. De skall bl. a. upplysa allmänheten om nämndernas verksamhet, biträda med att upprätta ansökningshandlingar samt lämna nämnden de upplysningar om lokala förhållanden, som kan vara av värde för handläggningen av ärenden.

Nuvarande verksamhet

Sedan det i lantbruksnämndernas instruktion fastslagits, att lantbruksnämnd var inom sitt område uppmärksam skall följa lantbrukets tillstånd och utveckling samt själv vidta eller hos lantbruksstyrelsen göra framställning om erforderliga åtgärder, anges såsom första uppgift för nämnderna, att de genom *rådgivning och upplysning* skall främja jord- och skogsbrukets rationalisering. Denna upplysningsverksamhet sker dels genom den rådgivning av mera individuell natur, som regelmässigt ingår i det löpande arbetet för strukturanpassning m. m., dels genom särskilda kurser, som behandlar frågor inom nämndernas verksamhetsområde. Kursverksamheten, som huvudsakligen sker i samverkan med och i regi av hushållningssällskapen, har ökat kraftigt under senare år. Även lantbruksnämnderna får sedan ett par år tillbaka statsbidrag för att i egen regi anordna kurser. Nämnderna deltar också i planeringen av kursverksamheten genom att lantbruksdirektören ingår i den programnämnd, som inom varje hushållningssällskapsområde finns för ändamålet.

Lantbruksnämnderna har en viktig uppgift avseende *översiktliga utredningar och planeringar* berörande landsbyg-

den. Sådana utredningar avser att inom större områden översiktligt kartlägga rådande förhållanden om utvecklingstendenser rörande bl. a. produktionsunderlaget i mark, brukningsenheter, befolkning och arbetskraft i jord- och skogsbruk. Företagsekonomiska undersökningar och kalkyler har fått ett allt större utrymme i utredningsarbetet. Allt detta bildar underlag för handlingsprogram och konkreta rationaliseringsinsatser. Planeringsarbetet inriktas på utvecklingslinjer och anpassningsmöjligheter för jord- och skogsbruket i olika delar av landet, bedömda med beaktande av samhällsutvecklingen i stort. Sambandet med olika grenar av näringslivet leder till ett samarbete mellan olika myndigheter och organisationer. Insatserna sker därför ofta inom ramen för större utredningar, såsom av länsstyrelserna sammanhållna länsutredningar. De utredningar, som rör jordbruket samt strukturutvecklingen i jord- och skogsbruket, utförs av lantbruksnämnderna i samarbete med andra länsorgan och under medverkan av lantbruksstyrelsen, varvid styrelsen svarar för bl. a. den statistiska bearbetningen och analysen av resultaten.

Utredningar och planeringar av en speciell typ sker i samband med stora vägbyggen. Detta arbete avser dels att klarlägga konsekvenserna ur jordbruksynpunkt av olika vägsträckningar, dels att ge underlag för nämndernas medverkan till att ordna fastighetsförhållandena i anslutning till vägprojekten.

En av lantbruksnämndernas huvuduppgifter är att ta initiativ till olika åtgärder för att förbättra fastighetsstrukturen inom jordbruk och skogsbruk. En väsentlig arbetsuppgift för nämnderna i detta sammanhang är att genomföra *individualplanering*, dvs. utforma plan för förbättringsåtgärder, som bör komma till stånd beträffande

jord- och skogsbruksföretagen inom ett relativt begränsat område. Hur ingående planeringen görs blir beroende av förhållandena i det enskilda fallet. Grundläggande åtgärder är att bedöma den framtida lämpliga markanvändningen inom området i fråga, de olika brukningsenheternas förutsättningar att bestå för framtiden samt att upprätta en stomplan för väg- och dikessystemen. Härefter utarbetas förslag till utformning av de enskilda brukningsenheterna såväl beträffande mark som utrustning med fasta anläggningar.

För att kunna stå jordbrukarna till tjänst med tekniska planer för investeringar i jord och byggnader bedriver lantbruksnämnderna *projekteringsverksamhet*. Tekniska planer för täckdikning, dikning och andra jordförbättringar upprättas i regel av nämndernas ingenjörer och instruktörer under ledning av en konsulent. För handläggning av förrättningar rörande större torrlägningsföretag av komplicerad art finns hos lantbruksstyrelsen ett antal lantbruksingenjörer, varav de flesta är utstationerade vid nämnder. Lantbruksnämndernas byggnadskonsulenter utför endast s. k. grundprojektering av ekonomibyggnader. För fullständigare byggnadsprojektering hänvisas jordbrukarna till privata företag. För projektering erlägger beställaren avgift enligt lantbruksnämndstaxan, vilken avgift för åtgärd, som avser jordbrukets rationalisering, torde uppgå till endast ca 40 % av statsverkets självkostnader. Inkomsterna enligt lantbruksnämndstaxan uppgår f. n. till ca 1 200 000 kr. per år. År 1963 projekterade nämnderna täckdikning av 18 500 ha, dikning av 11 400 ha, stenröjning m. m. av 1 200 ha samt 150 km vägar. Den beräknade kostnaden för dessa företag uppgick till 50 milj. kr.

Vid nämnderna bedrivs *kalkylverk-*

samhet i första hand i den utsträckning, som erfordras för att bedöma lönsamheten av de fastighetsköp och de investeringar i jord eller byggnader, vartill statligt stöd söks, men även i mån av tid rörande investeringar vartill statsstöd inte kan påräknas. I regel är det tillräckligt att upprätta en investeringskalkyl. Sådana kalkyler utförs regelmässigt av nämndernas personal under ledning av konsulenter. Vid stora investeringar eller då lönsamheten är tveksam kan fullständig driftsekonomisk plan behöva upprättas. Under senare år har hushållningssällskapens ekonomiska expertis i ökad utsträckning kunnat utnyttjas för mera omfattande utredningar. För ändamålet har även expertis från lantbruksstyrelsen kunnat utnyttjas. Behovet av ekonomisk sakkunskap för nämndernas verksamhet har genom nämnda arrangemang dock inte på långt när kunnat fyllas.

Ett viktigt led i lantbruksnämndernas rationaliseringsverksamhet utgör deras befattning med den *jordpolitiska kontrollen*. Nämnderna bereder ärenden enligt 1925 års bolagsförbudslag ur jordbrukspolitisk synpunkt. Denna lags huvudsyfte är att hindra enskilt ägd jord och skog att i större utsträckning övergå i bolagshand. I synnerhet under senare år har lagen även visat sig ha en avsevärd rationaliseringsbefrämjande effekt. Nämnderna handlägger årligen ca 370 ärenden enligt bolagsförbudslagen. Sedan nämnderna, oftast i samråd med lantmäterimyndigheterna, berett dessa ärenden, avgörs de av Kungl. Maj:t eller i vissa fall av länsstyrelserna.

Nämnderna handlägger i första instans ärenden enligt jordförvärvslagen. Denna lag är byggd på principen att förvärvstillstånd skall meddelas, såvida hinder inte möter på grund av vissa i lagen angivna bestämmelser. Förvärvshindren avser att motverka att jord och

skog, som lämpligen kan ingå i självägda jordbruk, fränhändes den jordbrukande befolkningen samt att motverka spekulation med jord och skog. Vidare föreligger förvärvshinder i fall då marken behövs för yttre rationalisering. Nämnderna behandlar årligen ca 6 500 ansökningar om jordförvärvstillstånd, varav hittills omkring 800 per år avslagits.

Enligt lagen om uppsikt å jordbruk skall lantbruksnämnderna tillse, att vanhävd inte förekommer vid jordbruks-egendom. Om vanhävd konstateras, söker lantbruksnämnd först åstadkomma frivillig överenskommelse att avhjälpa densamma. Lyckas inte detta, kan det bli fråga om kraftigare ingripande från myndigheternas sida. Endast enstaka sådana ärenden förekommer numera. Jordägare kan hos lantbruksnämnd även påkalla prövning, om en tilltänkt nedläggning av jordbruk är att anse som vanhävd. Ca 900 sådana ärenden handläggs f. n. årligen av nämnderna.

Den *aktiva inköpsverksamheten* har visat sig vara ett av de främsta medlen i den yttre rationaliseringen. Lantbruksnämnderna har ett generellt bemyndigande att med anlitande av en särskild kapitalfond, jordfonden, köpa och sälja fast egendom för rationaliseringsändamål. Möjligheten att köpa mark använder nämnderna i de fall då direkt köp mellan fastighetsägarna inte kan genomföras. Den av nämnderna inköpta marken skall i princip snarast överlätas till jordbrukare, som är i behov av tillskottsjord. Det har emellertid visat sig lämpligt att nämnderna genom markinköp skapar en viss rationaliseringsreserv. De fastigheter, som nämnderna härigenom kommer att förvalta, utarrenderas i regel tillfälligt till jordbrukare i trakten. I medeltal stannar de inköpta fastigheterna kvar i nämndernas ägo i drygt två år. Ett begrepp om

omfattningen av nämndernas markförsäljningar ger uppgiften att vid omkring vart tredje köp av tillskottsmark, som jordbrukarna gör, är nämndarna säljare. Omfattningen av nämndernas inköp och försäljningar av mark har speciellt under senare år ökat starkt. Under 1963 genomfördes 1 400 köp, innefattande ca 10 000 ha åker och 43 000 ha skogsmark, samt 1 500 försäljningar, innefattande ca 6 400 ha åker och 34 000 ha skogsmark.

Lantbruksnämnderna har allt sedan sin tillkomst verkat för *strukturell rationalisering i skogsmark*. Verksamheten avser att främja såväl storleksrationalisering som omarrondering av skogsmark för alla skogsägarekategorier. Inte minst viktig är den intressearrondering som sker genom byten och överlåtelse inom bolagsförbudslagens ram.

Statligt ekonomiskt stöd till såväl yttre som inre rationalisering beviljas av nämnderna i form av lånegaranti och statsbidrag enligt bestämmelserna i den s. k. rationaliseringskungörelsen (nr 1948: 342, omtryckt 1959: 246). Vid yttre rationalisering beviljas statsbidrag i två fall, nämligen dels då köpeskillingen är högre än det värde fastigheten kan anses äga för den brukningsenhet, till vilken den skall läggas, dels då kostnaderna för lagfart, lantmåteriförrättning, flyttning av fast anläggning m. m. kan antas utgöra ekonomiska hinder för ifrågasatt rationalisering. Vidare lämnas lånegaranti för lån motsvarande kostnaden för förvärvet. Totalt beviljades under 1963 statsbidrag och lånegaranti till yttre rationalisering med nära 4 milj. resp. nära 29 milj. kr.

Beträffande inre rationalisering har en förskjutning av stödet under senare år skett från bidrag till lånegarantier. En förutsättning för att statligt ekonomiskt stöd skall utgå är, att ifrågasatt åtgärd bedöms komma till bestående

nytta och befinns vara lönsam. Härvid måste ställning tas till möjligheterna att bibehålla jordbruksdrift i bygden, till frågan om enskilda brukningsenheter kan väntas bestå på längre sikt och likaså till frågan om enskilda åkerområden för framtiden lämpligen kan nyttjas som jordbruksjord. För lönsamhetsprövningen krävs som regel att investeringskalkyl upprättas. Lånegaranti kan beviljas till hela kostnaden för förbättringsåtgärd. Innan statsbidrag beviljas görs dessutom bl. a. behovsprövning. Bidrag beviljas med viss andel av kostnaden, t. ex. för jordförbättring 25 %. Denna andel kan dock om förbättringsåtgärd utförs i samband med yttre rationalisering vara högre. Stödgivningen till uppförande och förbättring av ekonomibyggnader samt till täckdikning dominerar numera. Dikning förekommer också i viss utsträckning, även om en stark minskning härav har skett. Övriga åtgärder är numera av ringa omfattning. Tyngdpunkten i verksamheten ligger numera inom de egentliga jordbruksområdena. Till inre rationalisering beviljades under 1963 statsbidrag och lånegaranti med 11,5 milj. resp. 16,5 milj. kr.

Till *förvärv av jordbruk och inventarier* kan under vissa förutsättningar beviljas statlig lånegaranti. Garanti för jordförvärvslån kan utgå vid inköp av jordbruk. Garanti för driftslån kan beviljas vid inköp av jordbruksinventarier i samband med köp eller arrende av jordbruk, vid köp eller arrende av tillskottsmark samt vid genomgripande produktionsomläggning. Sådant kreditstöd utgår endast om den inköpta eller bildade brukningsenheten redan är eller inom kort väntas bli fullt bärkraftig. Innan lånegaranti beviljas görs bl. a. också en bedömning av sökandens personliga och ekonomiska förutsättningar att genomföra företaget. Garanti för

förvärvslån och driftslån beviljades under 1963 med ca 23 milj. resp. 10 milj. kr.

En rad *övriga uppgifter* har pålagts lantbruksnämnderna. Nämnderna svarar sålunda närmast för handläggningen av ärenden rörande de lägenheter på kronomark i Norrlands fjälltrakter, som står under lantbruksstyrelsens förvaltning. Den del av det särskilda stödet till mindre jordbruk, som utgår i form av arealtillägg och övergångsbidrag, administreras av lantbruksnämnderna. Nämnderna tar vidare emot ansökningar om ersättning och behovsprövade bidrag vid skördekada samt kontrollerar själva eller genom ortsombud riktigheten av lämnade uppgifter. Lantbruksnämnderna yttrar sig slutligen till länsbostadsnämnderna över bostadsärenden som rör jordbruksfastigheter. Härvid granskas byggnadsföretagets lämplighet ur jordbrukspolitisk synpunkt samt görs en ekonomisk bedömning av sökandens möjligheter att betala de årliga bostadskostnaderna.

Hushållningssällskapen

Inledande översikt

Det ökade intresset för jordbruksnäringen under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet tog sig bl. a. uttryck i att särskilda länsorgan för jordbrukets förkovran bildades. Det första av dessa tillkom på Gotland år 1791, och under tiden fram till 1812 tillkom hushållningssällskap i ytterligare sju län, samtliga på initiativ av enskilda personer. Flertalet av de övriga hushållningssällskapen i landet inrättades år 1814 på initiativ av och enligt en gemensam plan utarbetad vid den år 1811 instiftade lantbruksakademin, vilken som nämnts under större delen av 1800-talet fungerade som central myndighet på jordbruksområdet. Sällskapen kunde

i vissa avseenden betraktas som läns-filialer till lantbruksakademin och utformades i konsekvens härmed till slutna organ, där ledamotsrekryteringen skedde genom val. En viss breddning av organisationen kom till stånd vid mitten av 1800-talet, bl. a. genom att underavdelningar till sällskapen inrättades för härader, kontrakt eller socknar. Först år 1923 förändrades emellertid sällskapens karaktär till helt öppna institutioner, i vilka medlemskap kunde erhållas efter anmälan.

Hushållningssällskapens verksamhet finansierades under de första åren huvudsakligen med ledamotsavgifter, men redan under 1810-talet erhöi de mindre statsanslag för sina uppgifter. Sedan dessa åter indragits följde en period med knapp medelstillgång för sällskapen med en på flera håll avtynande verksamhet som följd. Från och med 1855 inträdde en väsentlig förbättring av sällskapens ekonomi, då beslut fattades, att viss del av försäljningsavgifterna på spritdrycker skulle tillfalla sällskapen. Det var vid denna tid som heltidsanställda befattningshavare tillkom. Sagda bidragsform avlöstes år 1915 av direkta statsanslag.

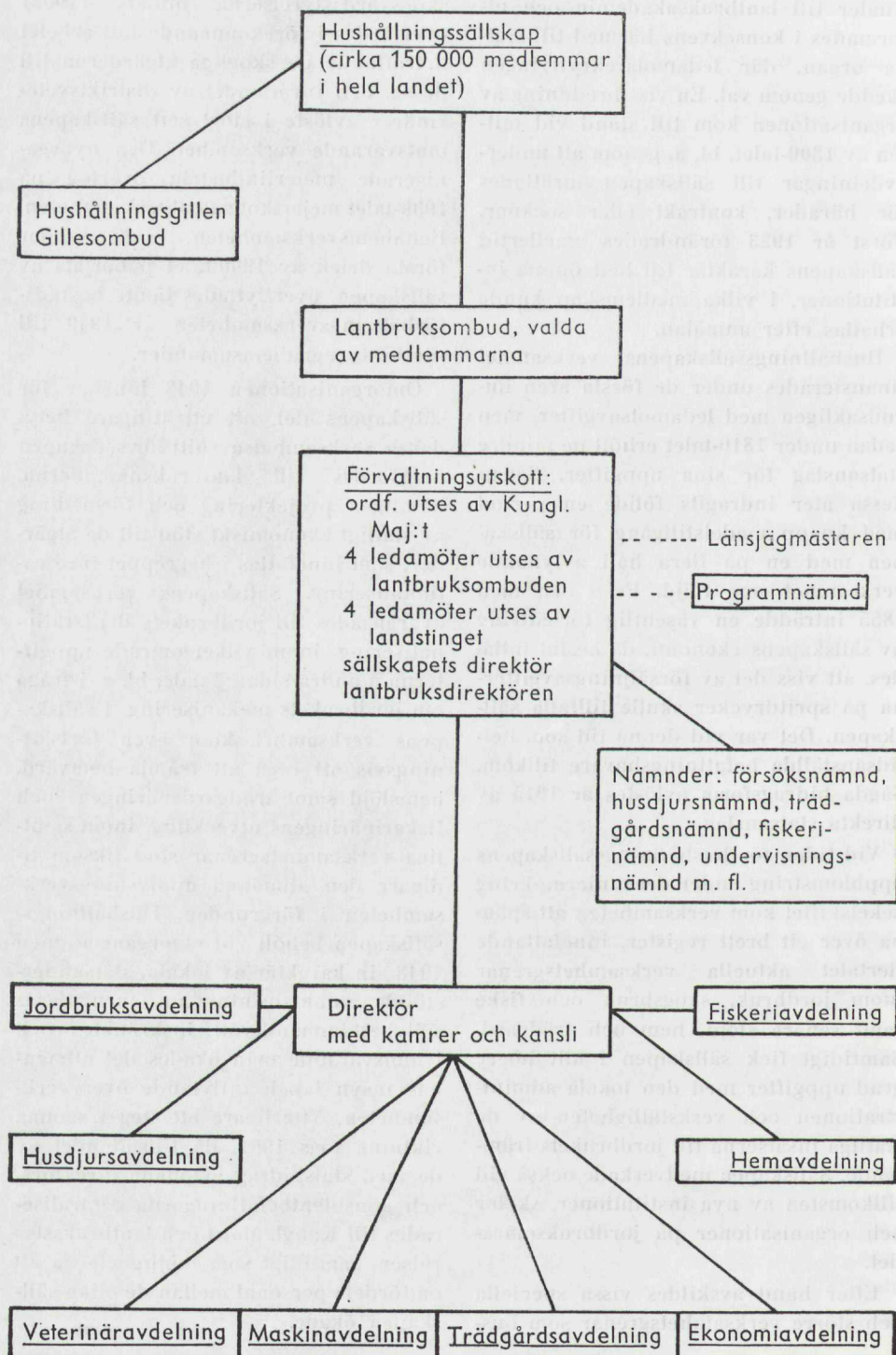
Vid tiden för hushållningssällskapens uppblomstring under decennierna kring sekelskiftet kom verksamheten att spänna över ett brett register, innefattande flertalet aktuella verksamhetsgrenar inom jordbruk, skogsbruk och fiske samt senare slöjd, hem och trädgård. Samtidigt fick sällskapen i allt högre grad uppgifter med den lokala administrationen och verkställigheten av de statliga insatserna till jordbrukets främjande. Sällskapen medverkade också vid tillkomsten av nya institutioner, skolor och organisationer på jordbruksområdet.

Efter hand avskildes vissa speciella och större verksamhetsgrenar som hus-

hållningssällskapen tagit upp. Sedan skogsvårdsstyrelserna bildats (1903) överfördes i förekommande fall arbetet beträffande de skogliga åtgärderna till dessa, och inrättandet av distriktsveterinärer avlöste i stort sett sällskapens motsvarande verksamhet. Den nyorganiserade mejeriindustrin övertog på 1930-talet mejerikonsulentverksamheten. Egnahemsverksamheten, som under första delen av 1900-talet påbörjats av sällskapen, överflyttades jämte bostadsförbättringsverksamheten år 1940 till särskilda egnahemsnämnder.

Omorganisationen 1948 innebar för sällskapens del, att ett tidigare betydande verksamhetsavsnitt för sällskapen överfördes till lantbruksnämnderna, nämligen projektering och förmedling av statligt ekonomiskt stöd till de åtgärder, som innefattas i begreppet inre rationalisering. Sällskapens verksamhet avgränsades till jordbrukets driftsrationalisering, inom vilket område uppgifterna å andra sidan ökade, bl. a. i fråga om jordbrukets mekanisering. I sällskapens verksamhet kom även fortsättningsvis att ingå att främja hemvård, hemslöjd samt trädgårdsnäringens och fiskerinäringens utveckling. Inom samtliga verksamhetsgrenar stod liksom tidigare den allmänna upplysningsverksamheten i förgrunden. Hushållningssällskapen behöll vid omorganisationen 1948 sin karaktär av lokala, statsunderstödda sammanslutningar, men deras självbestämmanderätt inskränktes och i motsvarande mån ökades det allmännas insyn i och inflytande över verksamheten. Ytterligare ett steg i samma riktning togs 1961, då tillsättandet av de med statsbidrag avlönade direktörs- och konsulentbefattningarna centraliserades till Kungl. Maj:t och lantbruksstyrelsen, samtidigt som möjligheterna att omfördela personal mellan de olika sällskapen ökade.

Figur 3. Hushållningssällskapens organisation

Organisation

Hushållningssällskapens organisation och verksamhet regleras i första hand av stadgar, som fastställs av Kungl. Maj:t. Stadgarna skall stå i huvudsaklig överensstämmelse med vissa allmänna grunder för hushållningssällskapsorganisationen (kung. nr 1947:394; ändrad genom kung. nr 1958:248 och 1961:621). Vidare är vissa villkor föreskrivna för att sällskapen skall kunna få statsbidrag (kung. nr 1961:620).

Hushållningssällskapen har till ändamål att främja jordbruket och därtill hörande binäringar ävensom fiske, hemslöjd och hemvård. Sällskapens verksamhetsområde omfattar i regel ett län. Älvsborgs län är dock uppdelat på två sällskap. Varje kommunalt röstberättigad äger vinna inträde i områdets hushållningssällskap. Genom val kan därjämte fysiska personer utses till ledamöter. Ledamotsavgiften är lägst fyra kronor. Antalet medlemmar i sällskapen uppgick den 31 december 1963 till 145 500.

Hushållningssällskapets beslutande rätt skall, i den mån den ej tillkommer förvaltningsutskottet (styrelsen), utövas av de av medlemmarna valda lantbruksombuden jämte förvaltningsutskottets ledamöter. Valet av lantbruksombud sker i stort sett efter samma regler som gäller vid allmänna val. Kungl. Maj:t utser ordföranden i sällskapet (som regel landshövdingen i länet). Denne är jämväl ordförande i förvaltningsutskottet, vilket består av elva ledamöter. Sällskapets direktör och lantbruksdirektören är självskrivna i utskottet, medan av övriga ledamöter fyra utses av hushållningssällskapet och fyra av landstinget.

Förvaltningsutskottet tillsätter särskilda nämnder för beredningen av vissa ärenden eller för handhavandet av vissa grenar av verksamheten. För samordningen av den kursverksamhet för jord-

brukets rationalisering, som bedrivs av skilda organ, har enligt direktiv av statsmakterna inrättats en programnämnd i varje sällskapsområde. I denna nämnd ingår som ledamöter sällskapets direktör, lantbruksdirektören, länsjägmästaren, en representant för lantbrukets skolor och två för sällskapet. Tillfälle skall dessutom beredas för länsarbetsnämnden, överlantmätaren, för eningsnämnden, länsförbundet av RLF samt lantarbetareorganisationen att utse vardera en ledamot.

Hushållningssällskapens organisation i stort framgår av figur 3. Figuren visar att verksamheten leds av en direktör. Vid sin sida har han en kameral- och kansliavdelning samt särskilda avdelningar för de olika huvudgrenarna av sällskapets verksamhet. Avdelningarna, vars personaluppsättning växlar från blott enstaka befattningshavare upp till ett 20-tal personer, förestås i regel av en konsulent. Vid de större avdelningarna, företrädesvis jordbruksavdelningen, finns dessutom assistenter och instruktörer. Dessa arbetar i vissa fall inom mindre distrikt, i andra fall är de specialiserade på ett bestämt produktionsavsnitt, exempelvis potatisodling, och tjänstgör då inom hela sällskapets område och i vissa fall inom två angränsande län. I regel ankommer det på en av konsulenterna att under direktören ansvara för samordningen av kursverksamheten.

Vid sällskapen finns 376 personalförtecknade tjänstemän, vilka avlönas helt med statsmedel i enlighet med statens allmänna avlöningsreglemente. Övrig fast personal, som den 31 december 1963 uppgick till omkring 800, avlönas med anlitande av från statligt eller annat håll särskilt anvisade medel, taxerinkomster eller andra inkomster av verksamheten eller medel från sällskapens fonder. Härtill kommer, främst

under växtodlingssäsongen, ett betydande antal tillfälligt anställda.

Flertalet sällskap disponerar försöks-, kurs- eller demonstrationsgårdar. Dessutom står vissa sällskap som huvudman för lantbruks- och lanthushållsskolor, kemiska stationer och frökontrollanstalter.

Hushållningssällskapens räkenskaper avser kalenderår, men statsbidragen redovisas per budgetår. I bokföringen särskiljes den med statliga anslag bedrivna verksamheten från övrig verksamhet.

Hushållningssällskapen står under lantbruksstyrelsens tillsyn. Styrelsen äger infordra yttranden och upplysningar från sällskapen, beslutar om omkostnadsmedlens fördelning och utövar ett avgörande inflytande på tjänsteställningar och på den statligt avlönade personalens placering inom hushållningssällskapsorganisationen. Personalförtecknade befattningshavare avlönas genom styrelsens försorg. Vid anförande av besvär över sällskapens beslut är lantbruksstyrelsen första besvärinstans.

Sällskapen erhåller statsbidrag för sin verksamhet inte bara genom lantbruksstyrelsen. Tillsynen över verksamheten tillkommer därför i fråga om vissa arbetsavsnitt andra myndigheter. Sålunda utövar fiskeristyrelsen tillsynen över verksamheten på fiskets område, anslår vissa medel och har medinflytande vid avgöranden av sådana personalfrågor, som berör fiskerinäringen. På liknande sätt är veterinärstyrelsen centralmyndighet för de veterinärbakteriologiska laboratorierna vid sällskapen, lantbrukshögskolan för försöksverksamheten, statistiska centralbyrån för provyteundersökningarna och jordbruksstatistiken etc. Dessutom har sällskapen i fråga om särskilda arbetsuppgifter nära kontakt med en rad andra myndigheter, institutioner och organisationer.

Som centralt samarbets- och serviceorgan för de olika sällskapen fungerar *Hushållningssällskapens förbund*. Förbundet företräder sällskapen i ärenden av gemensam karaktär, avger yttranden och framställningar till Kungl. Maj:t och ämbetsverken, gör sammanställningar över olika grenar av sällskapens verksamhet, verkställer utredningar av gemensamt intresse för flera sällskap, anskaffar material och utrustning samt understödjer genom annan service rådgivningsarbetet, m. m. I något fall svarar också förbundet för förmedlingen av statliga medel. Förbundet utger vidare en serie småskrifter, som används i sällskapens rådgivnings- och upplysningsarbete, samt utger en tidskrift, där främst för sällskapens verksamhet aktuella frågor behandlas. Förbundets verksamhet finansieras i första hand genom medlemsavgifter från sällskapen.

Nuvarande verksamhet

Hushållningssällskapen har till huvuduppgift att sprida kunskap om metoder, hjälpmedel, forskningsrön och erfarenheter främst inom driftsrationaliseringens område. Emellertid har sällskapen också att — i samarbete med lantbruksnämnderna — lämna upplysning och rådgivning beträffande inre och yttre rationalisering samt näringens och företagens utveckling och förkovran i övrigt. Härjämte anlitas sällskapen som lokala verkställare av statliga eller av staten beslutade åtgärder. — Sällskapens medlemmar har en viss rabatt på taxebelagda uppdrag eller förrättningar.

Sällskapens huvuduppgift att sprida kännedom om lämpliga rationaliseringsåtgärder fullgörs främst genom en omfattande *rådgivnings-, upplysnings- och kursverksamhet*. En stor del av detta arbete sker genom individuell eller enskild rådgivning, som ofta utmynnar i att en plan eller motsvarande upprättas

för någon rationaliseringsåtgärd. Den individuella rådgivningen torde vara den effektivaste metoden och i vissa fall den enda tillämpbara, men för att nå ut till och kunna betjäna en större del av yrkesutövarna måste i stället s. k. gruppmetoder utnyttjas. Vid dessa begränsas dock i regel deltagarantalet så, att genomgången av och förståelsen för de behandlade frågorna kan underlättas. För att förmedla kännedom om spörsmål av allmänt intresse, snabbt sprida kunskap om eller väcka intresse för en fråga, används massmetoder. Sålunda distribuerar sällskapen publikationer och cirkulärbrev samt medverkar i dagspressen och i radions jordbruksprogram. En del av demonstrationsgårdsverksamheten fyller liknande funktion liksom anordnandet av studieresor samt den mera speciella form av massmetod som lantbruksmötena utgör.

Alla de till gruppmetoderna hörande arrangemang och sammankomster, som sällskapen anordnar, brukar sammanfattas i begreppet sällskapens kursverksamhet. Hit räknas sålunda även kortare sammankomster såsom fältvandringar och demonstrationer samt föredrag och diskussioner under en eftermiddag eller kväll. De egentliga kurserna, till vilka deltagarna måste anmäla sig i förväg, omfattar i regel 5—6 dagar men kan utsträckas till 24 undervisningsdagar. En speciell typ av kurser är sådana med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning, som pågår en kväll i veckan under en längre tidsperiod. Kursverksamheten, som utgör en mycket väsentlig verksamhetsgren, bedrivs enligt av Kungl. Maj:t fastställt reglemente. Till densamma utgår statsbidrag. För budgetåret 1962/63 redovisas nära 7 000 kurser av olika slag samt 250 000 elevdagar.

Sedan gammalt har sällskapens verksamhet på *växtodlingens* område haft

ett betydande utrymme. Till grund för insatserna på området och då särskilt rådgivningsarbetet ligger i stor utsträckning av sällskapen utförda fältförsök. Dessa utgörs dels av med statsmedel helt bekostade riksörsök, som sällskapen utför för lantbrukshögskolans räkning, dels sällskapens egna lokala försök, till vilka visst statsbidrag utgår, samt dels försök som sällskapen utför på beställning av andra institutioner än lantbrukshögskolan. Ett viktigt komplement till fältförsöken är markkarteringen, som ger jordbrukarna upplysning om växtnäringens förhållanden i jorden. Sällskapen svarar för denna i samarbete med de lantbrukskemiska kontrollstationerna.

Åtgärder i syfte att höja kvaliteten på utsäde är en väsentlig uppgift i sällskapens arbete inom växtodlingen. Förutom det allmänna upplysningsarbete sällskapen bedriver på detta område, medverkar de i kontroll av utsädesodlingar och utsädesvaror. En annan härmed sammanhängande uppgift gäller bi-odling och biskydd. Det praktiska jordbrukets ökade behov av att bekämpa ogräs och växtsjukdomar har fått till följd, att även sällskapens uppgifter i frågor rörande växtskydd fått allt större omfattning.

Sällskapens verksamhet på *husdjurs-skötselns* område avser dels avel och produktionskontroll, dels djurens utfodring och vård. Sällskapens medverkan i strävandena att förbättra djurmaterialet har bl. a. tagit sig uttryck i deras befattning med det besiktnings-tvång, som författningsenligt föreligger i fråga om hingst, tjur och galt. Efter att ha tagit aktiv del i seminverksamhetens tillkomst och utveckling arbetar sällskapen numera på olika sätt tillsammans med seminföreningarna i avelsarbetet. Sällskapen främjar hästaveln bl. a. genom att ordna hästpremiering-

ar, vars kostnader till betydande del bestrids av sällskapen.

Inom nötkreatursskötseln spelar kontrollföreningsverksamheten en betydande roll såväl som underlag för avelsarbetet som för rådgivningen i utfodringsfrågor. Författningsenligt åligger det sällskapen att leda och övervaka denna verksamhet, men samarbetet mellan kontrollföreningarna och sällskapen är i regel betydligt mera omfattande. Även verksamheten på svinstamkontrollens område, som tillkommit genom ekonomisk samverkan mellan slakteriföreningar och sällskap, sker under sällskapens ledning.

Sällskapens åtgärder rörande utfodring och vård sker i allt väsentligt i form av upplysning och rådgivning samt genom kortare kurser. I begränsad omfattning förekommer också försöksverksamhet på husdjursområdet i samverkan med lantbrukshögskolan, i regel förlagd till sällskapens egendomar.

Sällskapens nuvarande *veterinära* verksamhet har sitt ursprung i bekämpandet av tuberkulos och smittsam kastning hos nötkreatur. De veterinärbakteriologiska laboratorier, som inrättats för undersökningar i anslutning till denna verksamhet och som f. n. finns vid tolv sällskap, fyller numera närmast funktionen av regionala filialer till statens veterinärmedicinska anstalt. De nuvarande veterinära uppgifterna utgörs främst av svinhälso- och juverhälsokontroll samt bekämpande av hönstysfus. Vid laboratorierna utförs undersökningar i anslutning till nämnda hälsokontroller och sjukdomsbekämpanden samt obduktioner, organundersökningar m. m. på begäran av djurägare, distriktsveterinärer m. fl. Även livsmedelshygieniska undersökningar utförs i betydande omfattning för hälsovårdsnämndernas räkning. Vidare må nämnas, att sällskapet i

Malmöhus län är huvudman för djursjukhuset i Hälsingborg.

Sällskapens verksamhet på *maskinområdet* har utvecklats starkt i samband med den omfattande mekaniseringen av jordbruket. Vid sidan av det löpande rådgivningsarbetet på detta område arbetar sällskapen för att organisera gemensam maskinhållning. Härtill förmedlar sällskapen statliga lån och bidrag. Efter hand har verksamheten på maskinområdet alltmer kommit att beröra frågor sammanhängande med inomgårdsarbetenas mekanisering. Huvuddelen av arbetet inom detta avsnitt gäller dels transportproblemen, dels anordningar för torkning av spannmål och hö. Sålunda projekterar maskinkonsulenterna i stor utsträckning anläggningar av nyssnämnt slag.

Under senare år har sällskapens befattning med *jordbruksekonomiska* spörsmål kraftigt vidgats. Den driftsekonomiska rådgivningen, som tidigare huvudsakligen var driftsgrensvis sammanlänkad med den tekniska rådgivningen, byggdes upp med inriktning främst på bokföringsverksamheten och på sällskapens medverkan i den jordbruksekonomiska undersökningen. Så småningom har tyngdpunkten överflyttats till företagsekonomisk rådgivnings- och kalkyleringsverksamhet. Ekonomikonsulenterna, som numera finns hos 20 sällskap, avlönas från och med budgetåret 1964/65 till största delen med statsmedel. De skall enligt lantbruksstyrelsens närmare bestämmande stå till förfogande också för lantbruksnämnderna. De utför därför numera i stor utsträckning investeringskalkylering och företagsplanering även i anslutning till lantbruksnämndernas lånegaranti- och bidragsgivning.

Den mest arbetskrävande uppgiften för sällskapen inom *jordbruksstatisti-*

kens område är fältarbetet med de s. k. provytundersökningarna i anslutning till skördeskadeskyddet. För ledningen av detta arbete finns särskild personal anställd. Till de jordbruksstatistiska uppgifterna i övrigt hör att samla in rapporter rörande skördeutsikter och skörd samt uppgifter till den månatliga statistiken över antalet galtar och beäckta suggor.

Verksamheten inom *trädgårdsskötselns* område avser dels att biträda allmänheten i frågor rörande trädgårdsodling och vid anläggandet av nytto- och prydnadsträdgårdar, dels att främja den yrkesmässiga trädgårdsodlingen. Efter omläggningen 1961 av trädgårdskonsulentverksamheten har tyngdpunkten legat vid sistnämnda uppgift. Sällskapen tillhandahåller service för projektering av trädgårdsanläggningar. En inte oväsentlig försöksverksamhet förekommer även på trädgårdsskötselns område. Sällskapens medverkan häri överensstämmer i allt väsentligt med vad som anförts i fråga om växtodlingsförsöken.

Sällskapens verksamhet berörande *fisket* är av mångskiftande slag. Inom yrkesfisket på havet och längs kusterna medverkar sällskapen genom rådgivning och förmedling av statliga lån i den pågående omvandlingen av näringen, innebärande övergång till nya metoder och redskap. Det yrkesmässiga insjöfisket har gått tillbaka och har efterträtt av ett mycket omfattande fritids- och sportfiske, där sällskapen gör betydande insatser. Fiskodling och andra åtgärder för fiskevård samt projektering för att ställa i ordning fiskevatten är verksamhetsgrenar, som snabbt expanderat under senare år. Sällskapen medverkar vidare i statliga försök och undersökningar på fiskets område. Arbeten i anledning av fiskerilag-

stiftningen och utredningar rörande vattenkraftsutbyggnadens inverkan på fiske och fiskbestånd liksom de kompensationsåtgärder utbyggnaden föranleder är exempel på andra betydelsefulla verksamhetsavsnitt. Även i vattenföroreningsproblemen är sällskapens fiskeriavdelningar engagerade.

Inom *hemvårdens* område har sällskapen framför allt en betydande kursverksamhet. Aktuella uppgifter på området är frågor rörande hemarbetets mekanisering, vård och underhåll av samt materialkännedom om inventarier och heminredningar m. m. Vid modernisering och inredning av i första hand kök biträder hemkonsulenterna med att projektera och utarbeta grundplaner för arbetena. — Även för *hemslöjdens* utveckling medverkar sällskapen i vissa län.

Verksamhetens finansiering

Grunden för hushållningssällskapens verksamhet är de statliga anslagen, dels de direkta anvisningarna över budgeten till avlöningar och omkostnader samt till kursverksamhet, dels de medel som via statliga myndigheter anvisas sällskapen oftast såsom ersättning för utförda uppdrag. Som framgår av följande tablå erhåller emellertid sällskapen också anslag från andra håll, främst landstingen. I sällskapens budget har inkomster av avgiftsbelagda förrättningar och arbeten, bl. a. av projekteringsverksamheten inom de olika sektorerna, stigit till betydande belopp. Ytterligare medelstillskott till verksamheten erhåller sällskapen genom medlemsavgifterna samt från avkastningen från fonder m. m.

Hushållningssällskapens nettotillgångar uppgår till inemot 50 milj. kr. Större delen härav är placerad i jordbruks- och stadsfastigheter. Därtill kommer av

Sammanställning av hushållningssällskapens inkomster 1962 och 1963

Inkomstpost	Belopp 1 000-tal kr		Procent	
	1962	1963	1962	1963
1. Statliga anslag till den egentliga verksamheten.....	18 889	20 155	50,2	48,2
2. Dito för bidragsförmedling.....	3 002	2 328	8,0	5,6
3. Landstingsanslag.....	995	1 265	2,6	3,0
4. Räntor och fondmedel.....	1 684	2 467	4,5	5,9
5. Avkastn. från fastigheter.....	1 191	1 052	3,2	2,5
6. Ledamotsavgifter.....	776	795	2,1	1,9
7. Förrätn.-avg. o. dyl.	9 827	11 316	26,1	27,0
därav för veterinär verks.	(4 102)	(4 272)		
dito för provyteundersökn.	(2 518)	(3 100)		
dito för fiskeriverks.	(730)	(972)		
8. Övriga inkomster.....	1 233	2 465	3,3	5,9
Summa	37 597	41 843	100,0	100,0

sällskapen förvaltade fonder, vilkas sammanlagda behållning utgör drygt 18 milj. kr.

Jordbruksupplysningskommitténs betänkande

Hushållningssällskapens organisation och verksamhet var under senare delen av 1950-talet i vissa avseenden föremål för överväganden av jordbruksupplysningskommittén, som år 1960 avlämnade ett betänkande (SOU 1960: 39). Vissa av utredningens förslag togs upp i proposition nr 183 till 1961 års riksdag och i 1962 års statsverksproposition (bil. 11 p. 14), medan betänkandet i övrigt överlämnades till jordbruksutredningen. I flera av de följande kapitlen återkommer vi till spörsmål, som berördes av jordbruksupplysningskommittén och vars behandling i vissa delar bildat underlag för våra diskussioner. I detta sammanhang skall endast i korthet omnämnas några av kommitténs tankegångar. För en fylligare redovisning av förslagen får vi hänvisa till betänkandet.

På upplysnings- och rådgivningsområdet föreslog kommittén ett intimare

samarbete mellan hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna. Sällskapens rådgivare ansågs böra biträda nämnderna med rådgivning inom nämndernas verksamhetsområde, medan nämndernas personal skulle medverka i sällskapens upplysningsverksamhet i de för nämnderna aktuella frågorna. För att ytterligare befrämja samarbetet skulle i fråga om rådgivningen bl. a. de tidigare omnämnda programnämnderna inrättas.

I kommitténs principdiskussion om rådgivningsverksamhetens organisation behandlades två system. Enligt det ena av dessa skulle i distrikt om 500—2 000 brukningsenheter tjänstgöra lokalarbetsgivare (instruktörer och assistenter), vilkas uppgift skulle vara att lämna jordbrukarna i distriktet en allsidig rådgivning. På regionplanet skulle specialiserade rådgivare svara för sina respektive ämnesområden, informera lokalarbetsgivarna och hjälpa dem att lösa mera komplicerade frågor. Enligt det andra systemet skulle inte ske någon distriktsindelning. Samtliga rådgivare skulle vara placerade på regionalplanet och ha till uppgift att lämna jordbrukarna råd inom sina respektive ämnes-

områden. — Kommittén förordade det förstnämnda systemet. Den tänkte sig närmast hushållningssällskapen såsom regionorgan för rådgivningen. I de fall sällskapen omfattade för små områden för att utgöra tillräckligt underlag för delar av den skisserade organisationen, skulle vissa av specialisternas verksamhetsområden utsträckas till att omfatta två eller flera sällskap.

För att effektivisera rådgivningsarbetet föreslog kommittén att rådgivningsprogram skulle uppgöras såväl på rikspanet som på regionplanet. Vidare borde en verksamhet komma till stånd med syfte att systematiskt bedöma och värdera effekten av olika metoder och hjälpmedel i rådgivningsarbetet och därmed få underlag för planering av och målsättning i rådgivningsarbetet. Härutöver förordas bl. a., att instruktörerna skulle fortbildas inom pedagogik och jordbruksekonomi och att det i lantbruksstyrelsen skulle inrättas en befattning för en specialist på rådgivningsfrågor. I syfte att från centralt håll underlätta rådgivningsarbetet föreslogs, att ett organ för planering och projektering av informationsmaterial skulle inrättas.

Skogsvårdsorganisationen

Inledande översikt

Det allmännas intresse för att främja skogshushållningen på enskilda skogar tog sig längre tillbaka i tiden huvudsakligen uttryck i långt gående detaljföreskrifter i lagar och förordningar, färdigade av de merkantilistiska idéerna. Föreskrifterna blev dock skäligen verkningsslösa, eftersom det inte fanns några organ som kunde effektivt övervaka att de efterlevdes. Efter en tid av praktiskt taget fri dispositionsrätt till skogen — en följd av den ekonomiska liberalismen

— började man i mitten av 1800-talet inse, att en skogsvårdslagstiftning för de enskilda skogarna vore av behovet starkt påkallad. Först under 1800-talets senare del tillkom emellertid sådan lagstiftning och då i form av speciallagar huvudsakligen av ransoneringskaraktär, nämligen lappmarkslagen, gotlandslagen och dimensionslagen, vilken sistnämnda gällde i Norrbottens och Västerbottens kustland.

Först 1903 fick Sverige en skogsvårdslag, vilken dock var begränsad till att avse återväxtskyldighet. I anslutning därtill tillskapades speciella organ för skogsvårdens främjande, skogsvårdsstyrelser, vilka inrättades i alla län utom Norrbottens, Västerbottens och Gotlands län. Kalmar län fick en styrelse inom varje landstingsområde. 1903 års skogsvårdsstyrelseförordning gav styrelserna mycket fria händer att inom ramen för sina ekonomiska resurser arbeta för den enskilda skogshushållningens främjande. Verksamheten, som kunde anpassas efter lokala förhållanden, fann snart sin form och ökade förhållandevis snabbt. 1908 inrättades en skogsvårdsstyrelse i Gotlands län, 1918 utfärdades en provisorisk lagstiftning med skyddsbestämmelser för ungskog, och 1923 kom den första allmänna skogsvårdslagen. Styrelsernas biträde vid beståndsvård och avverkning ökade genom dessa lagar avsevärt, varjämte lagövervakningen blev mera krävande. 1925 utsträcktes skogsvårdslagen att gälla Norrbottens och Västerbottens läns kustland och skogsvårdsstyrelser inrättades i dessa län. Senare har även enskilda skogar inom lappmarkerna, härads- och sockenallmänningar, städernas skogar m. fl. inordnats under skogsvårdslagen och styrelsernas tillsyn.

År 1925 bildades *Skogsvårdsstyrelsernas förbund* med av Kungl. Maj:t fastställda stadgar. Det företrädde av Cen-

tralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, vilket så småningom kom att få ställning som allmänt remiss- och utredningsorgan på skogsbrukets område även utanför skogsvårdsstyrelsernas egentliga verksamhetsfält. Som sådant verkade det till dess skogsstyrelsen inrättades enligt beslutet av 1941 års riksdag (prop. 94, JoU 31, rskr 220). — Skogsvårdsstyrelsernas förbund fungerar nu främst som ett diskussionsforum för frågor av gemensamt intresse för skogsvårdsstyrelserna.

Den genomgripande omorganiseringen år 1948 av den statliga och statsunderstödda organisationen för lantbrukets rationalisering påverkade endast obetydligt skogsvårdsstyrelsernas arbete. Det förutsattes att länsjägmästaren skulle ingå som sakkunnig i lantbruksnämnden vid behandling av ärenden av större vikt rörande skogsbruket samt att styrelserna skulle biträda nämnderna vid regional- och individualplaneringarna och vid skötseln av skogar ingående i rationaliseringsreserven.

Genom statsmakternas beslut år 1949 (prop. 124, JoU 45, rskr 346) tilldelades skogsvårdsstyrelserna uppgiften att organisera upp yrkesutbildningen i skogsarbete och skogsbruk för skogsarbetare och skogsägare. Tidigare hade denna utbildning varit starkt eftersatt. Genom nämnda beslut lades grunden till den omfattande yrkesutbildning, vilken utgör en av styrelsernas dominerande arbetsuppgifter i dag.

Med utgångspunkt från 1955 års skogsvårdsutredning genomfördes vid 1960 års riksdag (prop. 106, Bev JoU 1, rskr 326) vissa ändringar i skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet. Genom nya regler i fråga om styrelsernas sammansättning, personalorganisation och besvärsmätt anpassades styrelsernas förvaltningsrättsliga ställning så att den i flertalet avseenden kom att

överensstämma med den som gäller för statliga länsorgan. De två skogsvårdsstyrelserna i Kalmar län sammanslogs. En utökning av styrelsernas verksamhet i fråga om allmän upplysning och personlig rådgivning samt skoglig yrkesutbildning förutsattes. Frö- och plantproduktionen bröts i finansiellt hänseende ut ur den allmänna verksamheten för att drivas helt affärsmässigt. Även i övrigt lades finansieringssystemet om så, att staten i princip skall svara för den del av verksamheten som avser lagövervakning, andra uppgifter av offentlig natur samt yrkesutbildning och allmän rådgivning på det skogliga området, medan övrig verksamhet skall finansieras genom skogsvårdsavgifter och taxekomster.

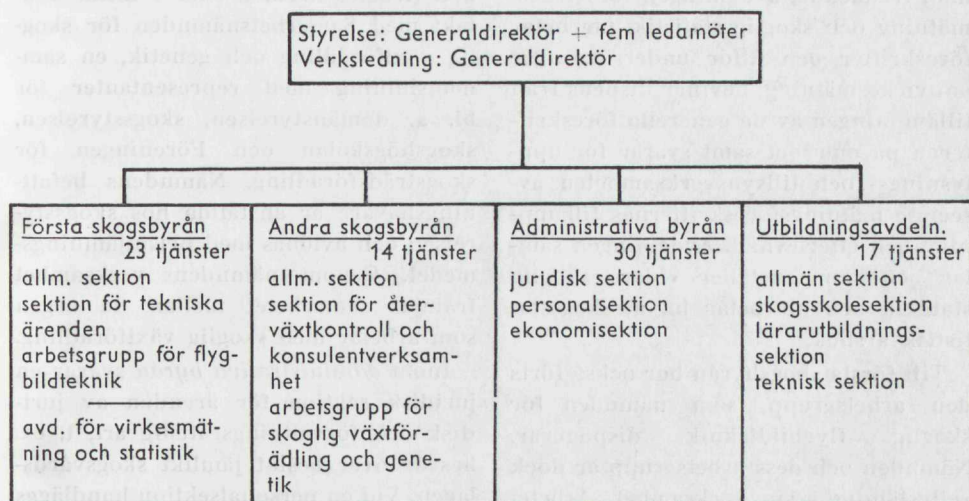
Skogsstyrelsen

Organisation

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion för skogsstyrelsen (nr 1962:427) har denna till uppgift att leda de statliga åtgärderna för främjande av det enskilda skogsbruket samt att vara centralmyndighet för yrkesutbildningen på skogsbrukets område. Skogsstyrelsen skall vidare vara ledande, samordnande och rådgivande organ för skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, meddela föreskrifter för och utöva uppsikt över mätning av virke samt i övrigt verka för det enskilda skogsbrukets och skogsnäringsens utveckling.

Skogsstyrelsen består av en generaldirektör och chef, tillika ordförande, samt ytterligare fem ledamöter. Ledamöterna förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst tre år. Inom skogsstyrelsen finns två skogsbyråer, en administrativ byrå samt en fristående avdelning för yrkesutbildning. En avdelning för virkesmättningsärenden och skoglig statistik ingår i första skogsbyrån. Till

Figur 4. Skogsstyrelsens organisation

styrelsen är knutna två rådgivande nämnder, nämligen nämnden för skoglig flygbildteknik samt samarbetsnämnden för skoglig växtförädling och genetik.

Skogsstyrelsens plenum utgörs av generaldirektören och övriga ledamöter. I plenum avgörs viktigare författningsfrågor, viktigare frågor rörande organisation, arbetsordning och tjänstetillsättning, anslagsäskanden och andra ekonomiska frågor av större vikt, frågor angående besvär över skogsstyrelsens eller skogsvårdsstyrelsernas beslut m. m. Vid behandling i plenum av ärende, som berör domänstyrelsens, lantbruksstyrelsens eller lantmäteriets verksamhetsområde, äger chefen för myndigheten personligen eller genom ombud närvara. Vid styrelsens behandling av frågor, som rör skogsbruket i stort, sker överläggningar med skogsbrukets fackliga och ekonomiska organisationer. I speciella frågor håller styrelsen kontakt med berörda parter genom ovannämnda nämnder samt genom mer eller mindre fast organiserade arbetsgrupper.

Skogsstyrelsens organisation i stort

samt personalens fördelning på olika byråer och avdelningar framgår av figur 4. Vid styrelsen finns 85 tjänstemän. Härtill kommer ett 60-tal tjänster vid de till styrelsen direkt knutna skogsskolorna.

Nuvarande verksamhet

Första skogsbyrån handhar de allmänna skogs- och jordpolitiska frågorna inom styrelsens arbetsfält ävensom ärenden rörande skogslagarna, skoglig rationalisering, samverkan samt förbättrad arrondering av skogsmarken. På byrån ankommer även uppgifter beträffande skogsbruksplanläggning och skogsvärdering samt frågor rörande skogsbeskattning, skogsbokföring, skogsindustri och naturvård.

Vid byråns sektion för tekniska ärenden handläggs främst ärenden rörande skogsvägnätsplanering, skogsvägbyggnad och skogsdikning samt bidragsärenden sammanhängande med de särskilda skogsvårdsanslagen. Sektionen svarar också för ärenden rörande beredskapsarbeten.

Den till byrån knutna, ehuru i viss mån fristående, avdelningen för virkesmätning och skoglig statistik, utarbetar föreskrifter och utför undersökningar om virkesmätning, beviljar dispens från tillämpningen av de generella föreskrifterna på området samt svarar för upplysnings- och tillsynsverksamheten avseende mättningsföreskrifternas tillämpning och efterlevnad. Avdelningen samlar och sammanställer vidare skoglig statistik och utarbetar bl. a. skogsstatistisk årsbok.

Till första skogsbyrån har också förts den arbetsgrupp, som nämnden för skoglig flygbildteknik disponerar. Nämnden och dess arbetsgrupp är dock självständig i sin verksamhet. Arbetet består av praktiskt inriktad försöksverksamhet rörande skoglig flygbildteknik samt upplysnings- och serviceverksamhet i fråga om användningen av fotogrammetri i skogliga sammanhang.

Allmänt uttryckt omfattar *andra skogsbyråns* huvudsakliga arbetsuppgifter återväxt- och förnygringsfrågor samt ärenden rörande frö- och plantförsörjning. Återväxtkontrollen intar en betydande plats i byråns arbetsprogram. På byrån utarbetas direktiv för frötäkt och handel med skogsodlingsmaterial samt anvisningar rörande återväxtåtgärder. Byrån svarar även för statistiska sammanställningar beträffande tillgång och efterfrågan på frö- och plantmaterial och därmed sammanhängande förmedlingsverksamhet samt kontrollerar leveranser av plantmaterial från kontinenten och utövar skogsstyrelsens befogenheter i fråga om licens för införsel av skogsfrö och skogsplanter. Genom inspektioner och kursverksamhet arbetas på plantskoleverksamhetens förbättring och rationalisering.

En särskild gren av verksamheten utgör anläggning, skötsel och vård av

skogsfröplantager för privatskogsbruket. Arbetet härmed sker i intim kontakt med Samarbetsnämnden för skoglig växtförädling och genetik, en sammanlutning med representanter för bl. a. domänstyrelsen, skogsstyrelsen, skogshögskolan och Föreningen för skogsträdsförädling. Nämndens befattningshavare är anställda hos skogsstyrelsen och avlönas med prisutjämningsmedel. Genom nämndens verksamhet främjas samarbetet mellan de organ som arbetar med skoglig växtförädling.

Inom *administrativa byrån* svarar en juridisk sektion för ärenden av juridisk och förvaltningsrättslig art, t. ex. besvär över beslut jämlikt skogsvårdslagen. Vid en personalsektion handläggs bl. a. frågor rörande skogsvårdsstyrelsernas personal. Ekonomisektionen handhar ekonomiska och kamerala ärenden. Sektionen handlägger även frågor rörande arbetsmetoder hos skogsvårdsstyrelserna och utför därmed sammanhängande organisationsundersökningar. Löneutbetalningen till skogsvårdsstyrelsernas lönegradsplacerade tjänstemän samt till personalen vid skogsmästarskolan och skogsskolorna är centraliserad till skogsstyrelsen.

Sedan skogsstyrelsen genom riksdagsbeslut år 1962 fått överinseendet över statens skogsmästarskola samt huvudmannaskapet för statens skogsskolor, ankommer på *utbildningsavdelningen* alla ärenden rörande undervisning vid skogsbrukets yrkesskolor. Avdelningens verksamhet ospänner sålunda ärenden rörande skogsvårdsstyrelsernas yrkesutbildning, skogsskolorna och skogsmästarskolan, lärarutbildning, maskinteknisk utbildning samt organisatoriska och pedagogiska frågor i anslutning härtill. Den uppgift, som kvantitativt dominerar, är allmänna sektionens befattning med skogsvårdssstyrelsernas yrkesutbildning för skogsarbetare och skogs-

brukare. Sektionen ger anvisningar om olika utbildningsformer och utarbetar förslag till utbildningsprogram, arbetar för samverkan med näringslivet och samordning med grundskolan. Härtill kommer planering för specialutbildning avseende arbetsmarknadskurser, rehabiliteringsverksamhet m. m. På sektionen handläggs härjämte byggnadsfrågor rörande skogbruksskolorna.

Ärenden rörande skogsskole- och skogsmästarutbildningen handläggs av skogsskolesektionen. Till sektionens uppgifter hänförs även frågor rörande förmansutbildning och fortbildning av tjänstemän inom skogsvårdsorganisationen.

Vid lärarutbildningssektionen handläggs frågor i anslutning till lärarutbildningen. Sektionen ägnar vidare betydande uppmärksamhet åt pedagogisk utformning av kursplaner för skogsvårdsstyrelsernas utbildningsverksamhet. — I en tillfällig teknisk sektion bedrivs utrednings- och planläggningsarbete för utbyggnad av maskinutbildningen.

Skogsvårdsstyrelserna

Organisation

Skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet regleras i första hand genom skogsvårdsstyrelseförordningen (kung. nr 1960: 267) och Kungl. Maj:ts reglemente för skogsvårdsstyrelserna (kung. nr 1960: 322).

För varje län skall finnas en skogsvårdsstyrelse. De är i flertalet fall förlagda till länets residensstad, dock ej i Kalmar, Blekinge, Göteborgs- och Bohus, Älvsborgs samt Västernorrlands län, där de har sitt säte i Västervik, Ronneby, Uddevalla, Borås respektive Sollefteå. Skogsvårdsstyrelsen utgörs av sju ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser tre, däribland ordföranden, och

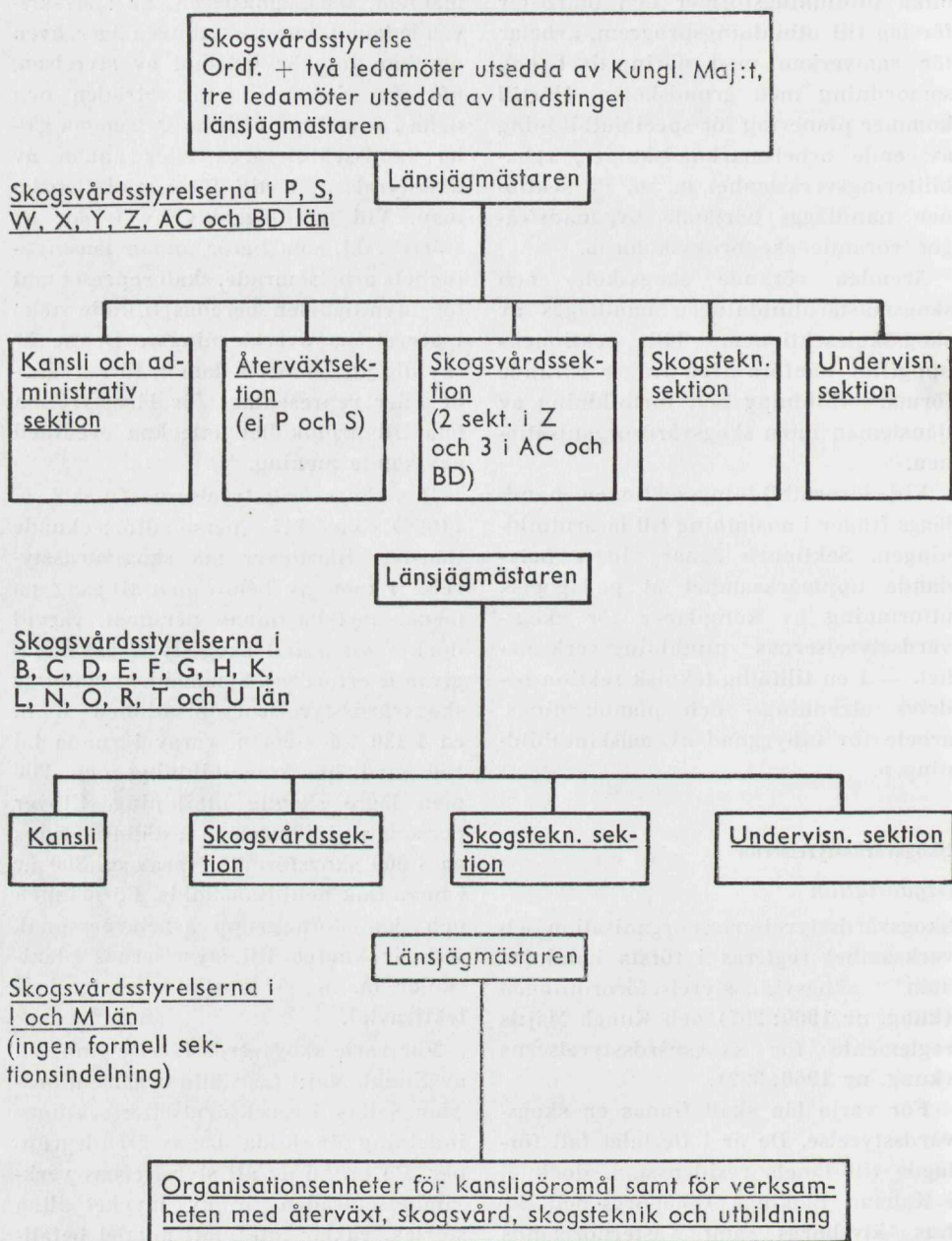
landstinget tre, varjämte chefstjänstemannen, länsjägmästaren, är självskriven ledamot. Landshövdingen äger, även om han inte är ledamot av styrelsen, närvara vid dess sammanträden och delta i överläggningarna. Detsamma gäller landssekreteraren eller annan av länsstyrelsen därtill förordnad tjänsteman. Vid handläggning av frågor av större vikt, som berör annan länsmyndighets arbetsområde, skall representant för myndigheten beredas tillfälle delta i styrelsens överläggningar. Denne är skyldig att liksom ledamot, föredragande eller representant för länsstyrelsen låta till protokollet anteckna eventuell avvikande mening.

Hos skogsvårdsstyrelserna finns f. n. (1964) ca 815 personalförtecknade tjänster. Härutöver må skogsvårdsstyrelse i mån av behov och tillgång på medel anställa annan personal, varvid dock i vissa fall skogsstyrelsens medgivande erfordras. Sammanlagt omfattar skogsvårdsstyrelseorganisationen f. n. ca 1 430 tjänstemän, varav i runda tal 150 med högskoleutbildning och 900 med lägre skoglig utbildning. Utöver personalen i tjänstemannaställning finns ca 1 000 skogsförmän, varav ca 300 är i huvudsak heltidsanställda. Förmännen och den stora grupp arbetarpersonal, som är knuten till styrelsernas plantskolor m. m., är anställda enligt kollektivavtal.

För varje skogsvårdsstyrelse finns en av Kungl. Maj:t fastställd organisationsplan, vilken i regel förutsätter sektionsindelning för skilda slag av ärendegrupper. På grund av att styrelsernas verksamhetsområden är av mycket olika storlek, växlar inte blott antalet befattningshavare utan även sektionsindelningen. Organisationstablåerna, figur 5, ger en viss om än ofullständig bild av detta förhållande.

Verksamheten inom skogsvårdsstyrel-

Figur 5. Skogsvårdsstyrelsernas organisation

serna leds av länsjägmästaren. Arbetet är i regel uppdelat på sektioner under ledning av sektionschefer med högre skoglig utbildning. I princip vilar sektionsindelningen på en uppdelning efter verksamhetens art, varvid sektionen på sitt område svarar för verksamheten inom hela länet. Det allmänna skogsvårdsarbetet, som bedrivs i skogsvårdssektionen, är dock i några av de största länen uppdelat på två eller tre geografiskt avgränsade skogsvårdssektioner under ledning av var sin jägmästare. Alla skogsvårdssektioner i landet är uppdelade i ett antal geografiskt avgränsade distrikt, vart och ett under ledning av en skogsvårds-konsulent (tidigare tjänstetitel länsskogvaktare). Denne har till sin hjälp biträdande konsulenter och förmän. Skogsvårdskonsulenterna intar en nyckelställning i styrelsernas arbete. De skall inom sitt distrikt inte endast svara för på skogsvårdssektionen fallande arbeten, såsom övervakning av att skogslagarna följs, allmän och personlig rådgivning och upplysning, stämpling, återväxtarbete m. m., utan får såsom styrelsernas lokala tjänstemän fullgöra även andra uppgifter och över huvud taget utgöra styrelsernas kontaktmän med skogsägare och lokala myndigheter.

Nuvarande verksamhet

Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet berör i viss utsträckning alla skogsägarekategorier. Den skogliga yrkesutbildningen får, trots att domänverket och några större skogsbolag bedriver viss egen sådan verksamhet, anses tjäna hela skogsbruket. Övervakandet av skogslagarnas efterlevnad berör privatägda skogar, bolagsskogar och allmänningsskogar. Detsamma kan sägas om skogsvägsverksamheten samt skoglig planlägnings- och utredningsverksamhet av

regional karaktär. På återväxtområdet tjänar styrelsernas frö- och plantanskaffning förutom privatskogsbruket i växlande omfattning även bolagsskogar och allmänningsskogar. Den enskilda rådgivningen och biträdesverksamheten, t. ex. stämpling, skogsodling och skogsbruksplanläggning, är emellertid nästan helt begränsad till de privatägda skogarna.

Rådgivnings- och upplysningsverksamheten tar tillsammans med *utbildningsverksamheten* f. n. i anspråk ungefär 25 % av personalens hela arbetsinsats. Verksamheten kan uppdelas i allmän skogsupplysning, enskild rådgivning, grupprådgivning, yrkesorientering, förberedande och egentlig yrkesutbildning.

Den allmänna skogsupplysningen bedrivs genom tidningsartiklar, radioprogram, broschyrer, utställningar m. m. Enskild rådgivning sker antingen på skogsägarens egen begäran, varvid ersättning tas ut enligt samma taxa som vid stämpling, eller också på initiativ av tjänsteman. Styrelserna har nämligen möjlighet att i begränsad utsträckning lämna gratis rådgivning i fall, där detta bedöms angeläget för att stimulera till ökade skogliga insatser. Rådgivningen lämnas i flertalet fall av skogsvårds-konsulenterna. Till grupprådgivningen hör främst de s. k. skogsdagarna, till vilka skogsägare och annat skogsfolk från en by, en socken eller större område inbjuds för att i anslutning till demonstrationsobjekt diskutera skogliga frågor.

Den skogliga yrkesutbildningen föregås av praktisk yrkesorientering i de allmänna skolorna. Denna organiseras av skogsvårdsstyrelserna i samråd med skogsföretag. Nästa stadium i utbildningen utgör den förberedande yrkesutbildningen. Den ges under medverkan av skogsvårdsstyrelserna dels i de all-

männa skolorna, dels i ungdomsorganisationernas klubbverksamhet.

Skogsvårdsstyrelsernas arbetsuppgifter i fråga om den egentliga skogliga yrkesutbildningen består dels och väsentligen i att själva ordna sådan, dels i att samordna den av olika huvudmän bedrivna utbildningen. Verksamheten bedrivs dels vid fasta undervisningsanstalter, nämligen skogsbruksskolor och kursgårdar, dels i form av rörlig kursverksamhet. Skogsvårdsstyrelserna disponerar ett 35-tal skogsbruksskolor och kursgårdar med totalt ca 1 200 elevplatser. Inemot 30 kan anses åtminstone i stort sett uppfylla kraven på en tidsenlig, skoglig utbildningsanstalt för längre kurser. Genom att eleverna inte vistas på skolan hela kurstiden och att skolorna utnyttjas längre tid än ett vanligt läsår, blir utbildningskapaciteten större än vad antalet elevplatser ger vid handen.

Utbildningsverksamheten är i stort sett uppdelad på grundutbildning, vidareutbildning och förmansutbildning. Grundutbildningen är organiserad som en växelutbildning med olika skeden förlagda till skogsbruksskolorna respektive skogsförvaltningar och enskilda skogsbruk. En första årskurs omfattande ca 20 skolveckor och 22 praktikveckor är gemensam för blivande skogsarbetare, skogsägare och skogsbefäl. Andra årskursen, som är något kortare, är uppdelad på olika linjer. Under läsåret 1962/63 erhöll ca 1 300 elever grundutbildning. Vidareutbildningen är utformad som kortare — två dagar till fyra veckor långa — kurser i speciella ämnen eller ämnesområden. Nämda läsår hölls över 1 000 kurser med ca 18 000 elever. Förmansutbildningen omfattar dels en mera allmän utbildning, dels fortbildnings- och specialkurser. Totalt omfattade den under 1962/63 36 kurser och 497 elever. Såsom ett mått på

skogsvårdsstyrelsernas i egen regi bedrivna utbildningsverksamhet kan nämnas, att antalet elevdagar under läsåret 1962/63 uppgick till över 350 000. Härvid har inte medräknats kurser om mindre än två dagar.

Vid lantbrukets skolor ingår i regel viss skogsundervisning. Med några få undantag ombesörjes denna av lärare från skogsvårdsstyrelserna.

Undervisningen vid av skogsvårdsstyrelserna anordnade kurser är helt avgiftsfri, men eleverna får betala kost och logi. Till eleverna utgår vissa generella elevunderstöd och i fråga om vidareutbildningen även behovsprövade stipendier. Av huvudmännen för andra utbildningsanstalter, där skogsvårdsstyrelserna medverkar i den skogliga undervisningen, tar styrelserna ut ersättning enligt självkostnadsprincipen.

Skogsvårdsstyrelsernas medverkan i *beståndsvård och avverkning* består av allmän rådgivning och upplysning i ämnet, av skriftliga eller muntliga anvisningar för hur avverkningsarna skall bedrivas samt av arbetsledning vid utsyning av skog och vid röjningsgallring i ungskog. De två sistnämnda momenten överväger helt. Av olika skäl har skogsägarna velat ha skogsvårdsstyrelsernas hjälp på detta område i den konkreta form som t. ex. en stämpling utgör. Inom svårförägnade områden sker på grund av lagbestämmelser all stämpling genom skogsvårdsstyrelsens försorg eller under dess omedelbara överinseende. Verksamheten är mycket konjunkturkänslig. En markerad minskning av stämplingsverksamheten — orsakad av de kraftiga taxehöjningarna, som följde av 1960 års finansieringsbeslut och av skogsbruksområdenas utveckling — har uppvägs av ökade insatser i ungskogsrojningar, varför beståndsvård och avverkning fortfarande är den största verksamhetsgrenen hos

skogsvårdsstyrelserna med 35—45 % av totala antalet förrättningsdagar. Omkring en tredjedel av privatskogarnas avverkning stämplas av skogsvårdsstyrelserna.

Skogsårdsstyrelserna skall handha *återväxtfrågorna* och svara för att inom varje styrelses verksamhetsområde finns tillräcklig tillgång på skogsfrö och skogsplantor av fullvärdig, för orten lämplig beskaffenhet.

För att skapa underlag för en ändamålsenlig frö- och plantproduktion sker i samråd med växtförädlingsorganen en klassificering i frötäktssavseende av skogsområdena, varjämte utväljes plus-träd. Genom utbyggnad av fröplantager, vilket sker under vetenskaplig ledning av Samarbetsnämnden för skoglig växtförädling och genetik samt ofta i samarbete med domänverket, beräknar man uppnå dels en höjning av skogsutsädes kvalitet i genetiskt hänseende, dels en jämnare och säkrare försörjning med högklassigt frö. Än så länge sker emellertid frö- och kottinsamling för praktiskt bruk i bestånden. Skogsvårdsstyrelserna svarar för den helt övervägande delen av detta arbete i vad avser privatskogsbruket, de mindre skogsbolagen och allmänningarna. Det insamlade fröet används, eventuellt efter kyl-lagring, för sådd i egna plantskolor eller säljs för sådd i skogsmarken.

Skogsvårdsstyrelserna svarar genom direkt framställning i egna plantskolor för huvudparten av det enskilda skogsbrukets behov av skogsplantor. Frö- och plantanskaffningen, inkl. fröplantager-na, bedrivs under fullt affärsmässiga former. Omslutningen är ca 15 milj. kr. per år.

När det gäller återväxtarbetena i fält medverkar styrelserna bl. a. genom en brett upplagd propaganda för intensifierade återväxtinsatser genom rådgivning till enskilda skogsägare samt

ibland genom direkt arbetsledning. Samarbete mellan olika skogsägare i fråga om återväxtarbeten ordnas av skogsvårdsstyrelsens personal främst inom skogsvårds- och samverkansområden i övre Norrland men även eljest. En av skogsvårdskonsulenternas viktigare uppgifter är att fortlöpande kontrollera att erforderliga föryngringsåtgärder vidtas och att resultatet av dessa blir tillfredsställande. Skogsvårdsstyrelserna förmedlar statsbidrag till återväxtåtgärder. I fråga om skogsodling på sämre jordbruksmark samråder styrelserna med vederbörande lantbruksnämnd. — Återväxtarbetena kräver 20 % av skogsvårdsstyrelsernas hela arbetsinsats.

Skogsdikning har numera ringa omfattning. Styrelserna planlägger endast i viss mindre utsträckning sådan dikning.

I takt med den ökade verksamheten med *skogsvägbyggnad* — en av de viktigaste rationaliseringsinsatserna i dagens skogsbruk — har skogsvårdsstyrelserna kommit att alltmer engageras på detta område. Styrelserna utför vägnätsplaneringar för sitt verksamhetsområde, dels översiktliga planer för hela länet eller större delar därav, dels regionala noggrannare planer för områden där skogsvägbyggandet är särskilt aktuellt. Denna planering sker i samråd med domänverket, större skogsföretag, skogsägareföreningar, skogsindustrin, flottningföreningar, lantmäteriet, vägförvaltning m. fl. I vissa fall drivs vägnätsplaneringen i direkt samarbete med lantmäteri, lantbruksnämnd eller genom särskilda kommittéer.

Styrelsernas personal projekterar praktiskt taget alla skogsvägföretag, stundom även andra enskilda vägar. De statsunderstödda företagen kontrolleras av styrelsernas personal. — År 1963

ägnades fyra procent av totala antalet förrätningsdagar åt skogsvägfrågorna. Då verksamheten omfattar förhållandevis mycket innearbete, är andelen av styrelsernas totala arbetsinsats avsevärt större.

Skogsbruksplanläggning och *skogsvärdering* är uppgifter som ökat under senare år. Kraven på planmässighet i skogsbruket har av olika anledningar skärpts. Skogsvårdsstyrelserna söker därför stimulera skogsägarna att i större utsträckning än hittills inventera sina skogar och upprätta planer för avverkningar, skogsvårdsåtgärder, investeringar m. m. för en lämplig tidsperiod. Styrelserna upprättar också på markägarnas begäran sådana planer. Liknande verksamhet bedrivs av skogsägareföreningar och privata skogsbyråer. Samarbete bedrivs med lantmäteriet och lantbruksorganisationen, varigenom material, som insamlas för värderingsändamål i samband med fastighetsreglering samt köp- och bytesverksamheten kan utnyttjas för framställning av skogsbruksplaner. Styrelserna åtar sig också i begränsad omfattning och under vissa villkor skogsvärderingsuppdrag. — Denna verksamhetsgren är av samma storleksordning som skogsvägverksamheten.

Övervakandet av skogslagarnas efterlevnad m. m. Skogsvårdsstyrelsernas personal övervakar i fält, att skogsvårdslagens avverknings- och återväxtregler följs. Vid behov träffas överenskommelse om reglering av avverkningarna eller om fullgörande av reproduktionsplikten. Under vissa förutsättningar meddelas förbud att utan styrelsens tillstånd avverka skog, s. k. avverkningsförbud. Skogsvårdsstyrelserna har vidare att pröva bl. a. ansökningar om tillstånd till omläggning av skogsmark till annat användningssätt. Vid tillämpning av lagen om begränsning av rätten

att avverka skog på intecknad fastighet (1930 års begränsningslag) utfärdar skogsvårdsstyrelserna efter överenskommelse mellan kreditgivare och låntagare föreskrifter om avverkningarnas bedrivande, kontrollerar att dessa följs, lämnar rapporter till kreditgivaren samt föranstaltar om åtal vid allvarlig överträdelse av föreskrifterna.

Arbetet med att övervaka skogslagarnas efterlevnad bedrivs mera sällan som en fristående fiskalisk verksamhet utan är i regel nära sammanknuten med den rådgivande och biträdande verksamheten. Övervakningsuppgifterna tog år 1963 i anspråk fem procent av skogsvårdsstyrelsernas totala antal förrätningsdagar. Utvecklingen går mot en minskning av avverkningskontrollen och en intensifiering av återväxtkontrollen.

Verksamheten i övrigt. Utöver här förut redovisade arbetsuppgifter ankommer det på skogsvårdsstyrelserna att fungera som allmänt skogligt remissorgan på länsplanet, att i samråd med andra organ utföra utredningar och prognoser för länets skogsbruk samt att biträda länsstyrelser, lantbruksnämnder, lantmäteri m. fl. i olika avseenden. Slutligen bör nämnas, att skogsvårdsstyrelserna förvaltar egna fastigheter vilka, förutom av skogsbruksskolorna med tillhörande övnings-skogar, består av anläggningar för fröproduktion, plantskolor m. m.

Finansieringen av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet

Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet grundades ursprungligen på en av alla skogsägare uttagen skogsvårdsavgift. En sådan avgift uttas alltjämt. Den uppgår f. n. till en promille av fastighetstaxeringsvärdet på skogsmark och växande skog. Även andra medel anvisas numera för skogsvårdsstyrelseverksamheten.

Olika finansieringssystem har under årens lopp prövats.

Det finansieringssystem, som har gällt sedan 1960, gör en klar uppdelning mellan skogsvårdsstyrelsernas offentliga uppgifter, vilka staten skall bestrida, och deras serviceuppgifter, som skogsägarna helt skall betala. Frö- och plantproduktionen drivs fristående från den övriga verksamheten efter fullt affärsmässiga grunder, dvs. med förräntning och avskrivning av investerat kapital och med skälig vinstmarginal för att möjliggöra viss självfinansiering av kommande investeringar.

Det nuvarande finansieringssystemet kan i grova drag beskrivas på följande sätt. Staten bekostar med en schablonberäkning av förrättningsdagskostnaden ett visst antal i förväg beräknade dagar för s. k. offentlig verksamhet inklusive yrkesutbildning och rådgivning. Därutöver betalar staten styrelsearvoden, bidrar till investeringar i skogsbruksskolor, betalar driftunderskotten på dessa samt lämnar ett bidrag till rabatterning av vissa förrättningskostnader. Det så framräknade anslaget med tillägg för ett belopp motsvarande de till staten inlevererade skogsvårdsavgifterna och med avdrag för vissa utgifter för skogsvårdsstyrelseverksamheten, som betalas direkt av staten, främst pensioner och tjänstebrevkostnader, uppdelas på ett avlönings- och ett omkostnadsanslag. Vissa särskilda utgiftsposter sammanhängande med utbildningsverksamheten bestrids ur särskilt anslag.

Budgetåret 1962/63 hade skogsvårdsstyrelserna en omslutning på ca 86 milj. kr., exklusive frö- och plantverksamheten och förmedlingen av bidrag till skogsägare. Styrelsernas egna inkomster av utförda uppdrag m. m. uppgick till 49 milj. kr. Statsanslagen var 31 milj. kr. och anslagen från landsting

m. fl. (huvudsakligen för yrkesutbildningen) ca 3 milj. kr. Statsmedel täcker sålunda omkring en tredjedel av skogsvårdsstyrelseverksamhetens kostnader inberäknat den skogliga yrkesutbildningen. Arbetena inom den offentliga sektorn uppgår till ca 30 % av antalet förrättningsdagar. Den offentliga sektorns andel av styrelsernas totala arbetsinsats torde uppgå till 40—50 %.

Den i redovisningshänseende fristående frö- och plantverksamheten har en årlig omslutning av storleksordningen 15 milj. kr.

Skogsvårdsstyrelsernas nettotillgångar var vid slutet av budgetåret 1962/63 ca 21 milj. kr., till mycket stor del placerade i skolbyggnader och övnings-skogar. Nettotillgångarna i anläggningar och lager för frö- och plantverksamheten är 26 milj. kr.

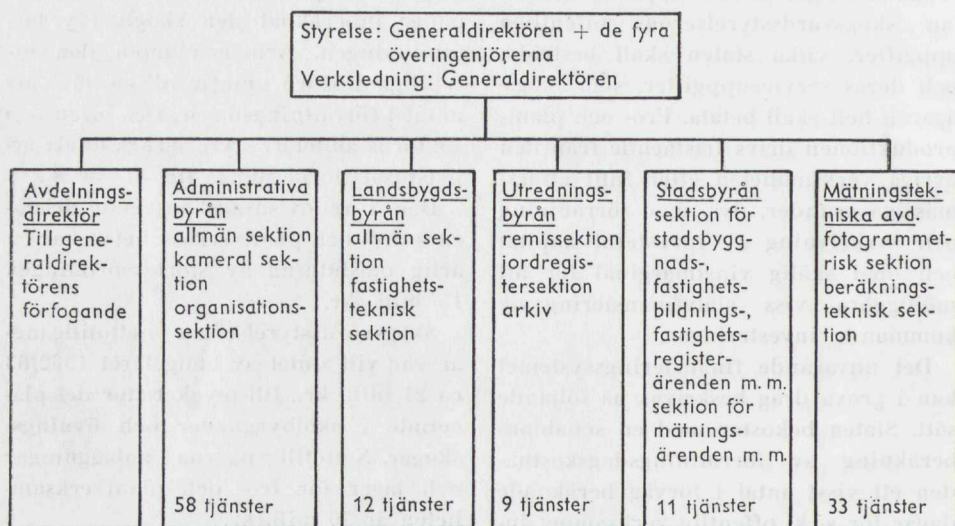
Lantmäteriväsendet

Inledande översikt

Uppkomsten av ett statligt organiserat lantmäteri i Sverige kan hänföras till början av 1600-talet. Under det första skedet av lantmäteriets utveckling var lantmätarnas verksamhet främst inriktad på arbete direkt för kronans räkning och bestod i huvudsak, förutom av geografisk kartläggning, av förrättningar för skattnämnings-, jordrannsaknings- m. fl. kamerala ändamål. Efter tillkomsten av de i mitten av 1700-talet och under 1800-talet utfärdade stor-skiftes-, enskiftes- och laga skiftesförfattningarna följde en period under vilken skiftena blev lantmätarnas huvudsakliga arbetsuppgift.

Vid 1908 och 1909 års riksdagar beslöts en genomgripande omorganisation av lantmäteriet. De dåvarande förste lantmätarna blev chefer för lantmäteripersonalen i länen och fick sin verk-

Figur 6. Lantmäteriorganisationen

LantmäteristyrelsenLantmäteristaten

<u>Överlantmätare</u> (24 st) <u>Länslantmäterikontor</u> bitr överlantmätare ¹ assistenter (lantmätare)
<u>Förrätningsorganisationen</u> <u>Distriktsenheter</u> (110 st) Chef: distriktslantmätare 1—3 lantmätare 1—6 ingenjörer
<u>Specialenheter</u> (37 st) Chef: lantmätare 1—2 lantmätare 1—4 ingenjörer (ev. vägmästare eller skogsmästare)

Totalt cirka 2 000 befattningshavare

¹ endast inom vissa län

Kommunala mätningstvändet

Totalt cirka 1 400 befattningshavare

samhet nästan uteslutande förlagd till lantmäterikontoren. Varje län indelades i distrikt, vart och ett under ledning av en distriktslantmätare, som hade att utföra de förrättningar som förekom inom distriktet. Den år 1926 utfärdade lagen om delning av jord på landet medförde bl. a. strängare kontroll från det allmännas sida att ifrågasatt fastighetsbildning var lämplig ur de synpunkter det allmänna hade att bevaka. Samtidigt erhöll överlantmätarna vidgade befogenheter att utöva tillsyn över lantmätarnas verksamhet samt anförtrodde även uppgiften att i flertalet fall fastställa avstyckningar.

Lantmäteriets distriktsorganisation blev år 1948 helt förstatligad. Från och med detta år inträffade även ur andra synpunkter väsentliga förändringar i förutsättningarna för lantmäteriets verksamhet. År 1948 trädde nämligen den nya byggnadslagstiftningen i kraft, nya riktlinjer för jordbrukets rationalisering började tillämpas och de allmänna bostadspolitiska normerna ändrades. I samband härmed anpassades fastighetsbildningslagstiftningens materiella regler till de nya förhållandena, vilket bland annat innebar väsentliga skärpningar i de jord- och planpolitiska villkoren för fastighetsbildning. I syfte att åstadkomma en anpassning till den utveckling, som ägt rum, blev lantmäteriet föremål för en omorganisation år 1960 (prop. 74, JoU 19, rskr 212). Sedan dess har organisationen i stort varit oförändrad.

Nuvarande organisation och arbetsuppgifter

Lantmateriväsendet är, såsom framgår av figur 6, organiserat i tre led, nämligen lantmateristyrelsen, överlantmätare med länslantmäterikontor samt lantmäteriets förrättningsorganisation bestående

av distriktsenheter och specialenheter. Den administrativa konstruktionen sammanhänger väsentligen med det i lag reglerade förrättningsförfarandet där de olika organen tilldelats skilda uppgifter.

Länslantmäterikontoren och förrättningsorganisationen är i anslagshänseende en enhet, lantmateristaten, som har gemensam personalförteckning. Lantmateriväsendets personal uppgår budgetåret 1964/65 till ca 2 000 befattningshavare, varav i lantmateristyrelsen ca 110 och i lantmateristaten ca 1 900.

Arbetsuppgifterna utgörs av fastighetsbildning för skilda ändamål (bebyggelse, industri, jordbruk, skogsbruk m. m.), fastighetsbestämning, fastighetsredovisning och därmed samhörande verksamhet såsom planering, kartläggning och andra tekniska, ekonomiska och rättsliga utredningar eller andra åtgärder i huvudsak på landsbygden. Verkets arbetsinsatser på skilda områden av samhällslivet har självfallet förändrats på grund av utvecklingen inom samhället. Befolkningsutvecklingen under de senaste årtiondena, som karakteriserats av en fortgående urbanisering, har sålunda ställt stora anspråk på insatser på bostadsbyggandets område, liksom den fortgående efterfrågan på mark för fritidsvistelse. På jordbrukets och skogsbrukets område har uppgiften under senare år inte endast bestått i att vid fastighetsbildning bevaka efterlevnaden av den restriktiva jordpolitiken, utan även i stor omfattning inneburit deltagande i strävandena att få till stånd en strukturrationalisering. Lantmateriets uppgifter på jord- och skogsbruksområdet utgör 25 å 30 % av hela verksamheten.

För lantmateriväsendet gäller lantmateriiinstruktionen den 28 oktober 1960 (nr 596, ändring 1962:635 och 1964:340). Arbetsförhållandena regleras

dessutom av särskilda arbetsordningar, som utfärdats av lantmäteristyrelsen.

Vid sidan av det statliga lantmäteriväsendet finns för motsvarande verksamhet i städer och vissa stadsliknande samhällen ett kommunalt mättnings- och fastighetsregisterväsende.

Lantmäteristyrelsen

Lantmäteristyrelsen, som i huvudsak har administrativa funktioner, utövar den centrala ledningen av lantmäteriväsendet samt utgör remissorgan i jordpolitiska, planpolitiska och fastighetsrättsliga frågor. Styrelsen har att leda och öva tillsyn över fastighetsbildningen enligt den för landsbygden gällande lagstiftningen och övriga grenar av lantmäteriväsendet, till den del tillsyn däröver inte tillkommer annan ämbetsmyndighet, samt över arbete med förande av jordregister. Vid sidan av den centrala ledningen av lantmäteriväsendet har styrelsen överinseende över mättningsväsendet i rikets städer och köpingar och vissa andra samhällen och orter på landet, där fastighetsbildningslagen för stad äger giltighet, även som över arbetet med att lägga upp och föra fastighetsregister enligt för stad gällande bestämmelser.

Lantmäteristyrelsen utgörs av en generaldirektör och chef samt, såsom ledamöter, fyra överingenjörer, vilka förestår var sin byrå, nämligen administrativa byrån, landsbygdsbyrån, stadsbyrån och utredningsbyrån. Hos styrelsen finns vidare en från byråindelningen fristående mätningsteknisk avdelning, som förestås av en avdelningsdirektör samt en avdelningsdirektör, som direkt under generaldirektören har att handlägga bl. a. frågor av organisations- och samordningsnatur beträffande förrättningsorganisationens specialenheter.

Administrativa byrån handlägger ärenden angående utfärdande, ändring eller upphävande av allmän författning, ärenden angående regional tillämpning av fastighetsbildnings- och fastighetsregistreringsbestämmelser, ärenden angående styrelsens och lantmäteristatens organisation, personal och ekonomi samt ärenden angående administrativa frågor i allmänhet. Samtliga lantmäteriväsendets personal-administrativa och kamerala funktioner är samlade centralt inom administrativa byråns olika sektioner. Även i de fall då beslutanderätten — t. ex. i fråga om ledighet m. m. — delegeras till vederbörande enhetschefer har den administrativa och kamerala fullföljden av dessa beslut kanaliserats till byrån. All kassarörelse, i stort sett all personalbokföring och all anställning och fördelning av personal m. m. sker centralt.

På *landsbygdsbyrån* handläggs ärenden angående fastighetsbildning enligt den för landsbygden gällande lagstiftningen och andra ärenden av jordpolitisk natur, ärenden av fastighetsteknisk och -ekonomisk art beträffande lantmäteriverksamheten på landet även som ärenden angående statsbidrag till lantmäteriförrättningar.

Byråns arbetsuppgifter innefattar bland annat att utarbeta föreskrifter och anvisningar rörande tillämpningen av materiella regler och förfaranderegler i den lagstiftning som ligger till grund för förrättningsorganisationens verksamhet. I anslutning härtill sker inom byrån metodikstudier och utredningar i bl. a. fastighetstekniska, fastighetsekonomiska och förrättningsstekniska frågor. Vidare tillhandagår inom byrån tjänstgörande experter på skilda områden i betydande utsträckning de lokala enheterna med service i samband med förrättningar, bl. a. i fråga

om vägplanering, översiktlig fastighetsplanering samt inägo- och skogsvärdering.

På *stadsbyrån* handläggs de ärenden, som föranleds av styrelsens förenämnda åliggande att ha överinseendet över mätningsväsendet i städer och samhällen m. m., dock ej i fråga om förrättningar enligt den för landsbygden gällande lagstiftningen, samt ärenden rörande fastighetsregistrering enligt de för stad gällande bestämmelserna. Byråns verksamhet är i betydande utsträckning inriktad på service till städer och andra tätorter beträffande för dem speciella problem inom stadsbyggnadsområdet, såväl i fråga om nyexploatering som sanering i utpräglade stadskärnor. Såsom framgår av organisationsskissen omfattar denna verksamhet ett betydande antal frågor.

På *utredningsbyrån* handläggs ärenden angående utredningar och utlåtanden i fastighetsrättsliga frågor, i den mån ärendena inte enligt vad förut nämnts tillhör landsbygdsbyrån, ävensom ärenden rörande jordregistret. De fastighetsrättsliga frågorna avser huvudsakligen att med ledning av äldre lantmäterihandlingar, domar och andra urkunder klarlägga fastighetsindelningens rättsliga innebörd. Ärendena, som ofta har rättshistorisk anknytning, kräver omfattande undersökningar i skilda arkiv samt studier av allmänna eller lokala jordförhållanden i äldre tid. Jordregisterärendena avser bland annat sådana frågor, som har eller kan antas få rättslig betydelse för lagfarts- och inteckningsväsendet. Jordregistret ligger nämligen till grund för lagfarts- och inteckningsböckerna.

I utredningsbyrån ingår ett arkiv. Detta omfattar dels styrelsens administrativa arkiv och dels ett värdefullt kartarkiv, vilket bland annat innehåller

skattnämnings-, avvitrings- och skifteskartor.

Verksamheten inom lantmäteristyrelsens *mätningstekniska avdelning* är organiserad i två sektioner, fotogrammetriska sektionen och beräkningssektionen.

Den fotogrammetriska sektionen har till huvudsaklig uppgift att handa den centralt bedrivna fotogrammetriska verksamheten inom lantmäteriet i samband med kartläggning och inom övriga tillämpningsområden för fotogrammetrin såsom vid projektering, planering, olika inventeringar och uppskattningar, samt att bedriva utvecklingsarbete inom dessa områden.

Beräkningssektionen utför kvalificerade beräkningar och programmeringar för automatisk databehandling och utvecklingsarbete på det beräknings tekniska området. Sektionen förser de lokala enheterna i allt större utsträckning med bl. a. beräkningsservice med hjälp av datamaskiner i förrättningsarbetet. Från och med hösten 1964 har styrelsen en datamaskin uppställd inom sina lokaler.

Länslantmäterikontoren

I varje läns residensstad finns ett läns lantmäterikontor som förestås av en överlantmätare. Överlantmätaren, som i huvudsak är ett administrativt organ, har samordnande och på länsplanet allmänt ledande funktioner och har i förrättningsproceduren uppgiften att granska och fastställa lantmäteriförrättningar eller att hänskjuta dessa till domstolsprövning. Av väsentlig betydelse är uppgiften att på det allmännas vägnar övervaka dels att fastighetsbildningslagstiftningens syftemål i jordpolitiskt och planpolitiskt hänseende förverkligas, dels att möjligheterna i övrigt att åstadkomma en ändamålsen-

lig fastighetsindelning och en lämplig lokalisering av bebyggelsen tillvaratas. Han skall därvid ta erforderliga initiativ. Överlantmätaren har att i likhet med övriga länsmyndigheter upprätthålla ständiga kontakter med länsstyrelsen och andra myndigheter inom länsförvaltningen samt att även eljest tillhandaga dessa med expertis inom sitt kompetensområde. Överlantmätaren skall vidare låta föra jordregister och i många fall även låta föra fastighetsregister såsom för stad samt då så påfordras biträda ägodelningsrätt och överdomstolar såsom sakkunnig.

Arbetsuppgifterna på länslantmäterikontoren kan föras till endera av följande fyra huvudgrupper, nämligen uppgifter i samband med det legala förrättningsförfarandet, medverkan i arbetet inom länsförvaltningen, förvaltningsmässiga och andra administrativa uppgifter inom lantmäteriorganisationen samt serviceuppgifter. De olika uppgifterna är på skilda sätt beroende av varandra, varför några klara och entydiga gränser mellan grupperna inte kan dras.

De legala förrättningarna handläggs av förrättningsmän inom lantmäteriets förrättningsorganisation eller det kommunala mättningsväsendet. I vissa fall kan även anlitas till dessa organisationer ej anknutna förrättningsmän. Överlantmätarens formella befattning med förrättningarna kan avse tidpunkten före deras påbörjande i samband med anhängiggörandet och utseendet av förrättningsman eller efter avslutandet och under avbrott på grund av delbeslut, underställning etc. vid överprövning, dispensgivning, fastställelse, registrering m. m.

Överlantmätaren skall medverka i arbetet för en ändamålsenlig lokalisering och planläggning av bebyggelsen och för jordbrukets rationalisering samt

verka för samordning av fastighetsbildningen med de åtgärder som på angränsande områden planläggs och utförs av andra myndigheter och organ. I översiktliga frågor på länsplanet, såväl när det gäller spörsmål, vilka primärt ligger inom lantmäteriets verksamhetsområde, som när fråga är om att företräda lantmäterisynpunkterna inom andra myndigheters arbetsfält, anlitas överlantmätaren såsom expert. Överlantmätaren skall sålunda, då så påkallas, delta i handläggningen i länsstyrelsen av honom berörande ärenden och i sammanträden med lantbruksnämnd. Om han därvid har avvikande mening, åligger det honom att låta anteckna denna sin mening till beslutet. Han skall också, i den utsträckning förhållandena medger det, tillhandahålla länsstyrelse, länsarkitekt och lantbruksnämnd sådana uppgifter rörande fastighetsindelningen som kan antas vara av intresse för dessa myndigheters verksamhet. I planärenden, liksom i vissa andra frågor inom byggnadslagstiftningens och näraliggande författningars ram, påfordras vanligen yttrande eller annan medverkan från överlantmätaren. I t. ex. frågor angående fastställande av byggnadsplan är yttrande från överlantmätaren obligatoriskt.

I överlantmätarens åliggande ingår att inspektera förrättningspersonalen och dess verksamhet samt att bereda sig kännedom om utvecklingen i orterna på de områden som berör lantmäteriet. Såsom framgår av det föregående är frågor rörande t. ex. personal- och medelsförvaltning för hela lantmäteriväsendet centraliserade till lantmäteristyrelsen. Det ligger emellertid i sakens natur, att styrelsens beslut i förvaltningsfrågor i stor utsträckning baseras på förslag eller yttranden från överlantmätaren, som ju på länsplanet företräder fastighetsbildningsorganen.

En del av den verksamhet som omnämnts i det föregående är givetvis servicebetonad. Bl. a. kan det sägas vara fallet om en del tjänster som överlantmätaren utför åt andra myndigheter. Hit torde också kunna räknas länskontorens medverkan vid ekonomiska kartans upprättande samt de rapporter över inträffade ändringar i fastighetsindelningen, som överlantmätaren regelbundet har att översända till inskrivningsdomaren och häradsskrivaren och som har till ändamål att garantera överensstämmelse i fastighetsredovisningen mellan jordregistret och fastighetsboken respektive fastighetstaxeringslängden.

Som ett viktigt led i strävandena att effektivisera lantmäteriets verksamhet har under senare år länskontorens serviceverksamhet gentemot förrättningsorganisationen alltmär utvidgats. Länskontoren förser t. ex. förrättningsenheterna med uppgifter ur arkiven, kartutdrag, översiktskartor, utdrag av jordregister m. m. I förrättningsorganisationens verksamhet erfordras i betydande omfattning utredningar vid länskontorens arkiv. För sådana utredningar har det visat sig rationellt att utnyttja personal på länskontoren och dessa lämnar i detta avseende nu service i viss utsträckning.

Lantmäteriets förrättningsorganisation

Lantmateriväsendets kärna utgörs av dess förrättningsorganisation, inom vilken huvuddelen av lantmateriverksamheten bedrivs och till vilken även huvuddelen av lantmäteriets personal är knuten. Stommen i förrättningsorganisationen är distriktsenheterna med distriktslantmätaren som chef. Enligt i jorddelningslagen angiven forumregel åvilar dessa normalt all slags förrättningsverksamhet, varvid överlantmätaren är fastställande första instans. Den-

na verksamhet är av judiciell art och överinstanserna utgörs därför av domstolar (äodelningsrätt, hovrätt, högsta domstolen).

Rikets indelning i lantmåteridistrikt bestäms av Kungl. Maj:t (kung. 1960: 556). Antalet distrikt uppgår f. n. till 110. Distriktsenheternas personalsammansättning och utrustning är inte bunden utan förändras tid efter annan med hänsyn till behovet av insatser på skilda ämnesområden och i skilda landsdelar, och distriktslantmätarnas förordnande gäller endast tills vidare visst distrikt. Stationeringsorten för distriktslantmätare bestäms av lantmateristyrelsen efter hörande av länsstyrelsen och berörda kommuner. Övrig personal fördelas mellan enheterna av lantmateristyrelsen.

I mån av behov och tillgång på personal har lantmateristyrelsen möjlighet att vid sidan av distriktsenheterna — mer eller mindre tillfälligt — inrätta särskilda specialenheter, som skall svara för vissa större förrättningar eller uppgifter av speciellt slag inom visst område. Specialenheterna, vilka sorterar direkt under överlantmätaren, har bildats främst för att verkställa sådana av enskilda och lantbruksnämnder aktualiserade lantmateriförrättningar med anknytning till den yttre rationaliseringen, som inte utan nämnvärd väntetid kan utföras av lantmateripersonal inom vederbörande distrikt, ävensom för att medverka i lantbruksnämndernas planläggning rörande mera omfattande rationaliseringsåtgärder. Specialenheter har emellertid även inrättats för fastighetsregleringsuppgifter i anslutning till större vägbyggnadsföretag ävensom för koncentrerade insatser i samband med uppgifter hänförliga till bebyggelseproblem i bland annat storstädernas närhet. För närvarande finns 37 specialenheter. Genom lantmateriets

uppbyggnad och möjligheten att till- skapa specialenheter äger lantmäteri- organisationen ett betydande mått av elasticitet.

Förrättningsorganisationens huvud- sakliga arbetsuppgift är att tillhanda- gå statliga myndigheter, kommuner och enskilda med att verkställa förrättning- ar och uppdrag som äger samband med fastighetsindelningen. Arbetsuppgifter- na definieras närmare i 50—54 §§ lant- mäteriinstruktionen (kung. 1960:596). Bland förrättningsorganisationens tjäns- teåligganden nämns där främst de för- rättningar, som efter ansökan av sak- ägare enligt lag skall utföras av di- striktslantmätaren utan särskilt förord- nande. Hit räknas förrättningar enligt lagen om delning av jord å landet samt vissa förrättningar enligt lagen om fas- tighetsbildning i stad m. fl. lagar.

Till förrättningsorganisationens ålig- gande hör också uppdrag, till vilka lant- mätare på grund av sin tjänst förord- nas av överlantmätare, länsstyrelse el- ler lantmäteristyrelsen. Här avses bland annat förrättningar enligt lagen om del- ning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m., lagen med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar inom Kopparbergs län, lagen om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter, den s. k. ensittarlagen och lagen om enskil- da vägar. Till tjänsteåliggandena hör även att upprätta kartor och beskriv- ningar samt utfärda bevis och intyg om fastighetsförhållanden.

Det åvilar vidare förrättningsorga- nisationen att på uppdrag av statlig el- ler kommunal myndighet upprätta för- slag till byggnadsplan på landet, motta vissa förordnanden enligt lagen om fas- tighetsbildning i stad samt upprätta förslag till tomtindelningar, för verk- samhet i stad dock blott i begränsad

omfattning. Organisationens verksam- het omfattar i allmänhet inte städernas tätbebyggda delar. Då särskilda skäl föreligger och arbetsförhållandena det medger, får förrättningsorganisationen anlitas även för att upprätta förslag till byggnadsplan i andra fall än som ovan nämnts, förslag till generalplan och till ändring av stadsplan.

Utöver handläggning av nu nämnda förrättningar och uppdrag åligger det distriktslantmätare bland annat att med uppmärksamhet följa utvecklingen inom distriktet av de förhållanden, som äger samband med hans verksamhet, att ta initiativ till åtgärder som kan främja en ändamålsenlig fastighetsindelning. Han skall dessutom verka för rådgiv- ning och upplysning i syfte att främja jordbrukets och skogsbrukets yttre ra- tionalisering och medverka i därvid fö- rekommande planläggning ävensom, då så påkallas, inom lantbruksnämnd fö- redra ärenden som har anknytning till vederbörande organisationsenhets verk- samhet i övrigt.

Fastighetsbildningslagstiftningen är f. n. föremål för översyn. 1954 års fas- tighetsbildningskommitté har framlagt förslag (SOU 1963: 68), innebärande att en för riket enhetlig fastighetsbildnings- lagstiftning skall införas. Lagförslaget har med hänsyn till den snabba tek- niska och ekonomiska utvecklingen i samhället utformats på sådant sätt, att reglerna i detsamma smidigt skall kun- na anpassas till denna utveckling. Inom ramen för de tämligen elastiska lagregler, som föreslås, måste i tillämp- ningen den allmänt godtagna jord- och planpolitiska målsättningen bli vägle- dande. För att underlätta storleksför- bättrande åtgärder, främst beträffande fastigheter avsedda för jordbruk och skogsbruk, föreslår kommittén regler som gör det möjligt överföra mark från en fastighet till en annan på ett be-

tydligt enklare och smidigare sätt än för närvarande. I fall, då en önskvärd förstärkning på frivillig väg inte är genomförbar, skall enligt kommitténs förslag en inlösen i storleksrationaliserande syfte under alldeles speciella omständigheter kunna äga rum.

Kommittén har funnit det möjligt att begränsa antalet fastighetsbildningsinstitut. Sålunda har kommittén låtit samtliga åtgärder, som syftar till en ändring av bestående fastighetsstruktur i något avseende — även i fråga om rätt i samfärdad mark och beträffande servitutsförhållanden — utgöra ett enda institut benämnt fastighetsreglering.

Vad beträffar förfarandet har kommittén ansett sig kunna i huvudsak meddela gemensamma bestämmelser för alla former av fastighetsbildning. Dessa regler har utformats så, att önskemålen om rationella arbetsformer i förrättningsarbetet skall i möjligaste mån tillgodoses.

Statens jordbruksnämnd

Inledande översikt

1947 års riksdag fattade principbeslut om att ett särskilt centralt organ, statens jordbruksnämnd, skulle svara för den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område. Nämnden, som inrättades den 1 juli 1950, fick som huvuduppgift att omhänderha prisstödet på jordbrukets område men skulle också svara för den prisreglerande verksamheten på fiskets område och för vissa beredskapsuppgifter i fråga om livsmedelsförsörjningen. Jordbruksnämnden bildades genom omorganisation av statens livsmedelskommission, varvid den senares kvarstående krisbetingade uppgifter överfördes till en särskild till nämnden knuten kommission. Den sistnämnda av-

vecklades år 1956. Under de år jordbruksnämnden funnits till har en rad nya uppgifter tillkommit. Bl. a. är nämnden från 1961 huvudmyndighet för skördeskadeskyddets administration.

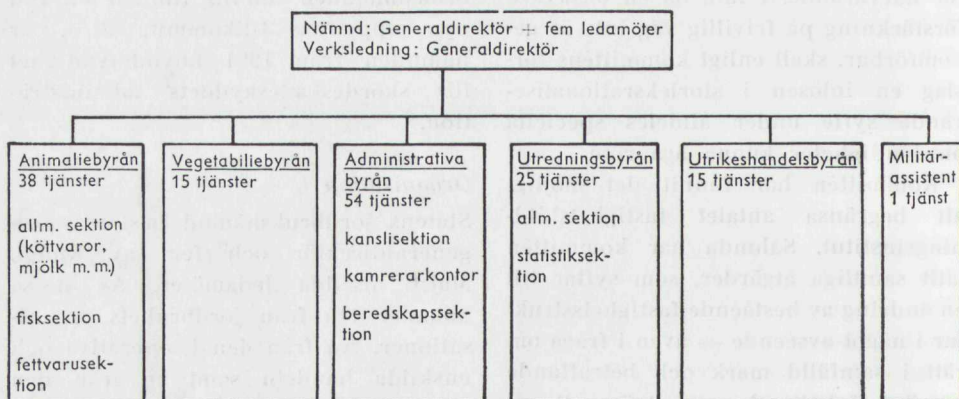
Organisation

Statens jordbruksnämnd består av en generaldirektör och fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Av dessa kommer två från jordbrukets organisationer, två från den kooperativa och enskilda handeln samt en från den största löntagarorganisationen.

Nämndens kansli består enligt dess instruktion (nr 1956:376, ändrad 1961:546 och 1962:633) av fem byråer: animaliebyrån, innefattande även en fisksektion och en fettvarusektion, vegetabiliebyrån, administrativa byrån, innefattande en beredskapssektion och en kanslisektion, utredningsbyrån, innefattande även en statistiksektion, samt utrikeshandelsbyrån. Antalet anställda utgör omkring 150 personer. Nämnden har även en mindre lokalstat för fiskkontroll. Med hänsyn till nämndens uppgifter inom totalförsvaret har hos nämnden placerats en militärassistent. Beträffande kansliorganisationen hänvisas till figur 7.

Till nämnden är knuten dels en expertdelegation för att handha kalkylerna över jordbrukets intäkter och kostnader, *kalkylsakkunniga*, dels ett *råd för prisregleringsfrågor på fiskets område*, dels också sedan 1963 en *jordbruksnämndens konsumentdelegation*. Den senare har bl. a. till uppgift att till nämnden framföra synpunkter och önskemål med särskild hänsyn till förbrukarsidans intressen. Inför nya avtalsförhandlingar på jordbrukets område har alltsedan mitten av 1950-talet fungerat en av jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation ge-

Figur 7. Statens jordbruksnämnds organisation

mensamt tillsatt expertdelegation, *förhandlingsberedningen*, med uppgift att verkställa erforderliga statistiska och ekonomiska utredningar som underlag för överläggningarna. År 1959 organiserades för den löpande översynen av indexberäkningarna i samband med reglerna för justering av jordbrukets gränsskydd en särskild expertgrupp, *indexkommittén*, bestående av en representant för vardera jordbruksnämnden, Jordbrukets utredningsinstitut samt statens pris- och kartellnämnd.

För att med berörda parter utbyta informationer och synpunkter i frågor beträffande import och export av fisk och fiskprodukter har nämnden inrättat två organ, *fiskimportrådet* och *fiskexportrådet*, vilka består av representanter för fiske, handel och konserverindustri samt beträffande det förra rådet dessutom för konsumenter. Som jordbruksnämndens organ fungerar även de s.k. *prisregleringsföreningarna* och i viss mån även *Svenska konserverkontrollens råd* och *Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg*.

Jordbruksnämnden in pleno är engagerad i alla viktigare förhandlingar

och överläggningar i ärenden som berör nämndens verksamhet. Ärenden, som ej är pleniärenden, avgörs av generaldirektören eller efter delegering av tjänsteman vid nämnden. Generaldirektören fungerar som ordförande vid större och viktigare förhandlingar inom nämndens arbetsområde. Vid behandling i plenum av ärende, som berör lantbruksstyrelsens eller fiskeristyrelsens verksamhetsområde, äger chefen för vederbörande ämbetsverk personligen eller genom ombud närvara. Det åligger jordbruksnämnden att, då så lämpligen kan ske, samråda med näringslivets organisationer och att lämna inhemska och utländska myndigheter meddelande i frågor som faller inom nämndens verksamhetsområde.

Viktigare beslut av nämnden offentliggörs i dess cirkulärserie samt genom kommunicéer i tidningar och radio. I den av nämnden utgivna månads-tidskriften *Jordbruksekonomiska Meddelanden* publiceras bl. a. statistiska uppgifter om produktion, konsumtion och handel avseende livsmedel och jordbruksförnödenheter samt artiklar om aktuella ekonomiska förhållanden på jordbrukets och fiskets områden.

Nuvarande verksamhet

Jordbruksnämnden handhar såsom centralt organ under Kungl. Maj:t den *prisreglerande och avsättningsbefrämjande verksamheten på jordbrukets område*.

Beträffande den allmänna konstruktionen av jordbrukets prisstöd må här erinras om att *prisregleringen* i princip innebär, att inflytelser från utlandet endast i viss grad skall få slå igenom på den svenska marknaden. Det primära instrumentet för avskärmningen mot utlandet utgörs av införselavgifter, vilka i huvudsaklig omfattning är fasta inom vissa prisgränser men rörliga utanför desamma. Enligt vissa regler skall en justering kunna ske av dessa avgifter samt av »mittpriser» och prisgränser.

I systemet ingår även, under särskilda förutsättningar, ytterligare en rad regleringsinstrument såsom kvantitativa regleringar, export- och importförbud, exportavgifter, exportbidrag, lagringsåtgärder och centralisering av importen.

Ett betydelsefullt drag i prisregleringsverksamheten är det system av förhandlingar och andra kontakter med berörda intressegrupper som tillämpas. Jordbruket företräds vid förhandlingarna av en förhandlingsdelegation med fem representanter från vardera Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Statsmakternas beslut angående prissättningen på jordbrukets produkter för sexårsperioden 1 september 1959 till 31 augusti 1965 är — liksom liknande tidigare beslut — grundat på en mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse.

Jordbruksnämnden förhandlar även i ganska betydande omfattning med representanter för handel och industri

på livsmedelsområdet. I jordbruksnämndens uppgifter i samband med utrikeshandel och internationella organisationer ingår dels överläggningar och förhandlingar med myndigheter och intressenter i Sverige, dels förhandlingar och konsultationer utomlands.

Jordbruksnämnden svarar även för andra *avsättningsbefrämjande åtgärder* än de direkt prisreglerande. Med avgiftsmedel stöds effektivisering av matpotatisodlingen och rationalisering av stärkelseindustrin. Dessa åtgärder liksom fodermedelskontrollen och den upplysningsverksamhet, som bedrivs med anlitande av avgiftsmedel, får i viss mån en avsättningsbefrämjande verkan. Även nämndens verksamhet på livsmedelskontrollens område får i betydande mån anses ha en sådan verkan, både därigenom att en höjd kvalitet på de svenska livsmedelsprodukterna ökar dessas konkurrensförmåga och därigenom att förefintligheten av en officiell kontroll i och för sig underlättar varornas avsättning utomlands. På livsmedelskontrollens område meddelar nämnden bl. a. föreskrifter angående köttklassificering, tillämpningsföreskrifter till gällande standardiseringsbestämmelser för mjölk, varjämte enligt livsmedelsstadgan på nämnden ankommer vissa uppgifter rörande benämning och märkning av grädde, ost, ägg och margarin.

Jordbruksnämnden är såsom förut nämnts huvudmyndighet för *skördeskadeskyddet*. Detta redovisas här, då det har visst samband med jordbrukets prisreglering. Jordbrukets bidrag till skördeskadeskyddets finansiering uppbärs sålunda i huvudsak i samband med uppbörd av interna regleringsavgifter. Nämnden utfärdar cirkulärbestämmelser om avgifter samt ersättningar och bidrag inom skördeskade-

skyddet, handlägger ärenden om ersättningar och bidrag samt verkställer utbetalningarna. I övrigt medverkar statistiska centralbyrån, lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen i skördeskadeskyddets administration.

Jordbruksnämnden handhar även den *prisreglerande och avsättningsbefrämjande verksamheten på fiskets område.*

I likhet med jordbrukets prisreglering syftar *prisregleringen* för fisk till en förbättring av inkomstnivån inom den berörda näringen. De medel, som används för att förverkliga detta syfte och som avser att förhindra en alltför stark nedpressning av förstahandspri-serna vid riklig tillförsel av fisk, är dels ett system med minimipriser på fisk vid försäljning från fiskare och dels ett ekonomiskt tillskott till betalningen för den överskottsfisk, som fiskaren inte kan sälja till fastställt minimipris. Vidare föreligger ett gränsskydd, som i första hand innebär möjlighet till kvantitativa regleringar av importen men även uppbörd av avgifter i vissa fall vid införsel. Därjämte utgår s. k. prisregleringsavgift såväl för viss importerad saltvattenfisk som för svensk-fångad sådan. Möjlighet till viss reglering föreligger även när det gäller exporten av fisk. I det statliga stödssystemet för fisket ingår även en befogenhet att anordna reglering av handeln med fisk genom auktorisering av producentföreningar, som erhåller viss ensamrätt att för försäljning motta iland-förd fisk.

Statsmakterna beslutar årligen — efter förslag av jordbruksnämnden — om grunderna för prisregleringen och utrikeshandeln med fisk. Jordbruksnämndens förslag föregås av överläggningar med fiskerinäringens representeranter och med nämndens råd beträffande prisregleringsfrågor på fiskets

område. Samråd sker därvid även med fiskeristyrelsen. Vad som i det föregående anförts angående förhandlings-systemet på jordbruksregleringens område gäller i stort även inom fiskregleringen.

Övriga avsättningsbefrämjande åtgärder utgörs främst av kvalitetskontroll av fisk och fiskprodukter. För kontrollen av konserver svarar närmast Svenska konservkontrollens råd, som består av representeranter för jordbruksnämnden, konservindustrin och Kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg (KMÄ). Bestämmelser för konservkontrollen utfärdas av nämnden. Övrig kontroll utförs av personal, som är direkt knuten till nämnden.

Jordbruksnämnden övar *tillsyn över prisregleringsföreningar m. m.* Utmärkande för den prisreglerande verksamheten på jordbrukets och fiskets områden är, att denna i inte ringa utsträckning är baserad på medverkan från olika sammanslutningar. Dessa har i vissa fall bildats just för detta ändamål, t. ex. Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening och Västkustfisk, förening upa. I andra fall har de tillkommit utan direkt samband med den statliga regleringsverksamheten men senare anförtratts vissa mer eller mindre omfattande regleringsuppgifter, t. ex. Svenska mejeriernas riksförening upa. I den mån föreningarna utövar verksamhet av offentligrättslig natur, såsom uppbörd och användning av allmänna avgifter i regleringssammanhang, är de skyldiga att underkasta sig direktiv från jordbruksnämndens sida. I åtskilliga fall är jordbruksnämnden representerad i föreningarnas styrelse. Nämnden äger också i regel utse revisor i föreningen. De av regleringsföreningarna genom särskilda riksdagsbe-

slut skattefria konjunkturutjämningsfonderna står även under nämndens tillsyn. — Jordbruksnämnden är även tillsynsmyndighet över Svenska kontrollanstalten för mejeriprodukter och ägg.

Jordbruksnämndens *funktioner i samband med utrikeshandel och internationella organisationer* är väsentligen betingade av nämndens uppgifter som prisreglerande och avsättningsbefrämjande organ för jordbruket och fisket. Regleringssystemets uppbyggnad gör det i betydande utsträckning nödvändigt för jordbruksnämnden med kontakter och förhandlingar såväl i bilateralt sammanhang som i samband med det internationella tullsamarbetet (GATT), de europeiska integrationssträvandena (EFTA, EEC), Förenta nationernas verksamhet (FAO, ECE) och samarbetet inom OECD, m. m. Sålunda insamlas statistiskt material angående utrikeshandeln och upprättas prognoser angående den fortsatta utvecklingen. Nämnden bedriver även en informationsverksamhet i fråga om jordbruksregleringens syften och sätt att verka på utrikeshandelsområdet.

Jordbruksnämndens verksamhet inom den *ekonomiska försvarsberedskapen* är i första hand av planläggande art. Planläggningen sker i samarbete med andra berörda myndigheter. Av rena verkställighetsåtgärder redan i fred är särskilt beredskapslagringen av livsmedel och livsmedelsråvaror av betydelse. Inköp och lagerhållning av sådana varor ankommer på jordbruksnämnden i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

Av jordbruksnämndens *övriga uppgifter* kan nämnas handläggning av ärenden rörande restitution av skatt på bensen, som förbrukas vid jordbruket och trädgårdsbruket.

Fodermedelskontrollen ankommer också på nämnden. Frågan om vem som skulle handha denna kontroll prövades av 1961 års riksdag. I det sammanhanget uttalade departementschefen (prop. 1961:140 s. 57) att de förslag, som 1960 års jordbruksutredning kunde komma att lägga fram, senare kunde leda till att kontrollen lämpligen borde handhas av lantbruksstyrelsen eller annan myndighet.

Jordbruksnämndens uppgifter i kris- och krigsläge torde i huvudsak komma att bli desamma som livsmedelskommissionen hade under senaste världskriget. Detta torde innebära att jordbruksnämnden på livsmedelsförsörjningens område skall inneha vissa befogenheter enligt krislagstiftningen, främst förfogande- och ransoneringslagarna. I ett mindre akut läge blir i huvudsak åtgärder för stimulans av import och produktion av livsmedel och jordbruksförnödenheter aktuella. I ett avspärrnings- eller krigsläge har man att räkna med att nämndens fredsmässiga uppgifter väsentligt begränsas eller bortfaller.

Såsom komplettering till förestående redogörelse lämnas i det följande en kortfattad beskrivning av hur de olika arbetsuppgifterna fördelas på olika byråer.

På *animaliebyrån* handläggs ärenden rörande produktion, avsättning och lagring samt viss kvalitetskontroll av animaliska produkter. Till grund för den prisreglerande och avsättningsbefrämjande verksamheten ligger en kontinuerlig uppföljning av marknadsläget såväl inom som utom landet, produktions- och konsumtionsberäkningar, statistiksammanställningar och specialutredningar. I animaliebyrån ingår formellt även en fettvarusektion och en fisksektion, men cheferna för dessa sek-

tioner har ställning som självständiga föredraganden inför generaldirektör och plenum.

På byråns fettvarusektion handläggs ärenden rörande produktion, avsättning och lagring av inhemskt oljefrö även som andra slag av animaliska och vegetabiliska fettråvaror (utom mjölkfett), ärenden angående olje- och spånadslinodlingen samt vissa speciella prisutjämnings- och restitutionsärenden.

Fisksektionen handlägger ärenden rörande fisk och fiskprodukter; dock har administrativa byrån och utrikeshandelsbyrån även viss befattning med sådana ärenden.

Inom *vegetabiliebyrån* handläggs ärenden rörande produktion, avsättning och lagring av andra vegetabiliska produkter än oljeväxter och lin.

Administrativa byrån inrymmer enligt instruktionen två sektioner, kanslisektionen och beredskapssektionen. Inom kanslisektionen handläggs dels allmänt administrativa, juridiska och kamerala ärenden, dels vissa ärenden rörande avgifter, bidrag och restitutioner i samband med jordbruksregleringen, dels ärenden i samband med skördeskadeskyddet. För de kamerala ärendena har bildats en särskild arbetsenhet, kamrerarkontoret.

På byråns beredskapssektion handläggs ärenden rörande ekonomisk och administrativ försvarsberedskap på livsmedels- och jordbruksområdet såsom planering, beredskapslagring m. m.

Utredningsbyrån fungerar dels som serviceorgan åt nämnden och dess olika enheter, dels som kansli åt kalkylsak-kunniga och indexkommittén. Under de tider, då den s. k. förhandlingsberedningen är i verksamhet, utför byrån vidare vissa utredningar åt beredningen. Byrån handhar en omfattande löpande månadsstatistik över produktion, priser m. m. avseende jordbrukets och

fiskets produkter samt jordbrukets förenödenheter. Vidare omhänderhar byrån utredningar som erfordras för nämndens prisreglerande verksamhet. Byrån har en omfattande statistisk rapportering till internationella organ. Det ankommer även på byrån att redigera nämndens tidskrift *Jordbruksekonomiska Meddelanden*. — På den i byrån ingående statistiksektionen handläggs mera arbetskrävande ärenden av statistisk art.

Inom *utrikeshandelsbyrån* handläggs ärenden rörande utrikeshandeln med jordbruksprodukter och livsmedel i övrigt och ombesörjes i samband därmed förekommande import- och exportlicensering samt registrering av inkommande uppgifter angående importvärdet m. m. Byrån har att, såvitt rör jordbruksnämndens varuområde, handlägga frågor rörande internationellt samarbete, handelsförhandlingar och handelsavtal.

I samverkan närmast med beredskapssektionen men direkt underställd generaldirektören tjänstgör hos jordbruksnämnden en aktiv officer som *militärassistent*.

Övriga organ

Lantbrukets yrkesskolor utgörs av lantbruks-, trädgårds- och lantushållsskolorna samt Alnarpsinstitutet. Dessa skolor har till uppgift att meddela undervisning, lantbruksskolorna på i huvudsak jordbrukets område, trädgårdsskolorna på trädgårdsnäringsens område och lantushållsskolorna företrädesvis på lantushålllets område.

Central tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor är lantbruksstyrelsen. I varje län finns i princip en regional skolstyrelse som är gemensam för länets nu ifrågakvarande skolor. I styrel-

sen ingår fyra av skolornas huvudmän utsedda ledamöter samt en representant för vardera hushållningssällskapet, skogsvårdsstyrelsen och länsskolnämnden. Vidare äger lantbruksnämndens direktör rätt att delta i skolstyrelsens överläggningar. I vissa fall kan Kungl. Maj:t medge att skolan i stället skall ha egen styrelse. För skola, som står under regional skolstyrelse, kan finnas lokal förvaltningsnämnd. För de statliga skolorna, Alnarpsinstitutet och trädgårdsskolan i Norrköping, skall finnas särskilda styrelser.

För varje yrkesskola skall finnas ett lärarkollegium, i vilket rektor är ordförande. Kollegiet antar elever och avger förslag till skolstyrelsen i fråga om undervisning m. m.

Beträffande lantbruks- och trädgårdsskolorna lämnas ytterligare följande redovisning.

Av de 50 lantbruksskolor som f. n. finns, är landstingen lokal huvudman för 38, medan hushållningssällskap, stiftelser etc. är huvudman för övriga. Huvudmannen äger skolans egendom (skolbyggnader, skolorbruk m. m.). Förvärv och byggnadsåtgärder har dock i regel skett med statsbidrag. Med huvudmannaskap följer skyldighet att svara för skolans kostnader till den del dessa inte täcks av statsbidrag. De icke landstingsägda skolorna uppbär för detta ändamål i de flesta fall bidrag från landsting.

Vid lantbruksskolorna anordnas följande utbildning. Inom parentes anges antalet elever läsåret 1963/64.

1. Förberedande yrkesutbildning i form av praktiskt-teoretiska kurser om 42 och 21 veckor för yngre elever som fullgjort stadgad skolplikt (628 elever),

2. Grundläggande yrkesutbildning i form av dels praktisk-teoretisk kurs om 42 veckor och teoretisk kurs om 21 veckor för elever med minst ett års praktik, dels kurs om 10 veckor för elever som har flerårig

praktik och har uppnått en ålder av minst 25 år (1 770 elever),

3. Specialiserad vidareutbildning i form av specialkurser inom t. ex. husdjursområdet om 8—12 veckor (487 elever),

4. Ladugårdsförmanskurs om 24 veckor för blivande förmän vid större besättningar (18 elever),

5. Allsidig, teoretisk vidareutbildning i form av dels en kortare driftsledarkurs om 21 veckor för i första hand blivande egna jordbrukare (188 elever), dels en arbets- och driftsledarkurs om 42 veckor för utbildning av arbetsledare och sådana företagare inom jordbruket, som vill ha en gedigen utbildning (32 elever).

Härutöver må nämnas att skolornas lärare vid sidan av den egentliga yrkesutbildningen medverkar i rådgivnings- och upplysningsarbetet. Detta sker dels genom att personalen vid skolorna fullgör fyllnadstjänstgöring hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder, dels genom verksamhet i egen regi i form av hemkontakter, medverkan i försöks- och driftsplaneringsringar etc.

Vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning anordnas ett- och tvååriga lantmästarkurser om 42 resp. 84 veckor. Den ettåriga kursen bygger på de kunskaper som inhämtats i nyssnämnda arbets- och driftsledarkurs (se p. 5 ovan). Den tvååriga kursen innebär en sammanslagning av arbets- och driftsledarkurs samt ettårig lantmästarkurs. I lantmästarkurserna ges en utbildning som passar för företagare och arbetsledare vid större jordbruk och för befattningshavare i allmän och privat tjänst, av vilka man kräver en god teoretisk utbildning i jordbruk. Under 1964 beräknas ca 70 lantmästare komma att utexamineras.

Det finns f. n. — trädgårdsavdelningen vid Alnarpsinstitutet inräknad — tre trädgårdsskolor. Av dessa är staten huvudman för två och landsting för en. Grundläggande 21-veckors yr-

keskurs på trädgårdsområdet anordnas av de statliga skolorna samt dessutom vid två lantbruksskolor. Alla trädgårds-skolorna anordnar 42 veckors förmanskurs för elever med ett par års praktik efter genomgången, grundläggande kurs. Dessutom förekommer vidareutbildning vid 10-veckors yrkeskurser. Alnarpsinstitutets trädgårdsavdelning utbildar slutligen trädgårdstekniker, vilka närmast motsvarar lantmästare på jordbrukssidan.

Lantbrukshögskolan har till uppgift att bedriva vetenskaplig forskning, försöksverksamhet och högre undervisning på jordbrukets, husdjursskötselns och trädgårdsnäringens områden. I detta sammanhang är det främst försöksverksamheten samt högskolans kontakter med rådgivningsorganen och det praktiska jordbruket som är av intresse.

Huvuddelen av den jordbruksförsöksverksamhet, som bedrivs i landet, utförs i lantbrukshögskolans regi. Med ledning av ett av högskolestyrelsens fastställt riksförsöksprogram leder och samordnar ett särskilt försökskollegium verksamheten. Vid högskolans institutioner för tillämpade ämnen finns särskilda försöksavdelningar inrättade. Dessutom finns en särskild fältförsöksorganisation med distriktsindelning. För det praktiska utförandet av försöken svarar i regel hushållningssällskapen mot ersättning enligt fastställd taxa.

För att förbättra högskolans kontakter med jordbruksnäringen inrättades år 1961 ett särskilt organ. Det benämns specialrådgivningen samt har huvudsakligen till uppgift att vara ett kontaktorgan mellan forskningen och den allmänna rådgivningsverksamheten på jordbrukets område. Antalet rådgivare vid organet är f. n. tolv.

Skogshögskolan i sin nuvarande organisationsform tillkom 1962 genom

sammanföring av dåvarande skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut. Högskolans uppgift är att genom vetenskaplig forskning främja skogsbrukets utveckling samt att meddela på vetenskaplig och praktisk grund vilande undervisning i skogshushållning.

Kontakterna mellan högskolan och de administrativa organen fungerar utan att någon särskild organisation byggts upp härför. I anslutning till forskningen bedriver högskolan praktisk försöksverksamhet. Skogsvårdsstyrelserna medverkar härvid. Vidare förlägger skogshögskolan regelbundet en del av den praktiska undervisningen rörande privatskogsbrukets problem till någon skogsbruksskola, varvid vederbörande skogsvårdsstyrelse medverkar i undervisningen.

Även viss del av den vetenskapliga forskning och undervisning, som utförs vid *tekniska högskolan i Stockholm*, är av intresse i detta sammanhang. Det gäller främst verksamheten vid institutionerna för fastighetsteknik och kulturteknik vid avdelningen för lantmäteri. Vid sidan av utbildningen av lantmätare bedrivs på fastighetsteknikens och hydroteknikens områden forskning, som är av betydelse för jord- och skogsbrukets rationalisering.

Veterinärhögskolan har till uppgift att bedriva vetenskaplig forskning och meddela undervisning i alla för en fullständig veterinärutbildning erforderliga ämnen. Under högskolan lyder veterinärinrättningen i Skara. Viss upplysningsverksamhet, som riktar sig till bl. a. veterinärer, rådgivare och jordbrukare, bedrivs av såväl ett flertal av högskolans institutioner som av veterinärinrättningen i Skara. Någon särskild personal är inte avdelad för denna verksamhet.

Statens veterinärmedicinska anstalt, som av veterinärhögskoleutredningen (SOU 1962:33) föreslagits få gemensam styrelse med högskolan, utför inom veterinärmedicinens och födoämneshygienens områden vetenskaplig forskning samt praktiskt-vetenskapliga undersökningar. Enligt beslut av 1953 års riksdag har en betydande del av anstaltens rutinmässiga uppgifter överförts till hushållningssällskapens veterinärbakteriologiska laboratorier. Anstalten bedriver genom en särskild avdelning, konsulentavdelningen, en omfattande rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som riktar sig till veterinärer samt via bl. a. hushållningssällskapen till den djurägande allmänheten.

Veterinärhögskoleutredningen (SOU 1964:12) har föreslagit att konsulentavdelningen byggs ut till en för högskolan och anstalten gemensam enhet, liknande specialrådgivningen vid lantbrukshögskolan.

Veterinärväsendet i övrigt utgörs av veterinärstyrelsen med veterinärstaten och besiktningsveterinärerna. Den tidigare behandlade veterinärverksamheten vid hushållningssällskapen kan även räknas hit.

Nu nämnda veterinära organ verkar inom två huvudområden, nämligen den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren samt livsmedelshygienen på animalieområdet. Veterinärstyrelsen har enligt sin instruktion vid sidan av uppgifter av administrativ och kameral natur att utöva en aktiv ledning av veterinärväsendet. Till den lokala organisationen, veterinärstaten, hör 24 länsveterinärer och ca 295 distriktsveterinärer. Övervakningen av livsmedelshygienen på animalieområdet utövas i första hand av länsveterinärerna med biträde av distriktsveterinärerna. Dessa veterinärers arbete avser dock till största delen allmän djursjukvård. För

köttbesiktningen vid kontrollslakterierna är särskilda besiktningsveterinärer anställda.

Statens centrala frökontrollanstalt, som står under lantbruksstyrelsens överinseende, är centralt organ för den statliga och med statsunderstöd bedrivna frökontrollverksamheten inom landet. Viss forskning bedrivs också vid anstalten. Utsädesvaror undersöks dels på laboratoriet, dels vid odling i fält. Hushållningssällskapen medverkar i kontroll och insyning av utsädesodlingar. Härför erhåller sällskapen ersättning enligt centralt träffad överenskommenhet. — Anstalten består av en central huvudinstitution samt f. n. fyra filialer. Vid sidan av anstalten finns tre lokala frökontrollanstalter, för vilka respektive hushållningssällskap är huvudman.

Statens växtskyddsanstalt har till uppgift att bedriva vetenskaplig forskning och praktiska försök i syfte att bereda växtodlingen inom jordbruk och trädgårdsskötsel, skydd mot sjukdomar, skadedjur m.m. Anstalten utövar vidare kontroll och inspektion på växtskyddets område samt lämnar genom en särskild upplysningsavdelning allmänheten råd och upplysning inom växtskyddsområdet. Vidare anordnas kurser för hushållningssällskapens konsulenter och instruktörer. — Anstalten består av en central huvudinstitution samt fem filialer förlagda till olika delar av landet.

Vid 1956 års riksdag fattades principbeslut om en sammanslagning av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt och kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan till en institution benämnd *statens lantbrukskemiska laboratorium*. Sammanföringen har ännu inte verkställts, men detta avses kunna ske sedan erforderlig byggnad uppförts omkring 1967. Ytterligare labora-

torier skall finnas i sådant antal, att det finns ett i vart och ett av de fyra jordbruksförsöksdistrikten. Statsmakterna har därför beslutat inrätta två filialer till det centrala laboratoriet. Vid sidan av det statliga organet finns f. n. fem lokala lantbrukskemiska kontrollstationer under huvudmannaskap av vederbörande hushållningssällskap. Dessa avses inom två av försöksdistrikten handha större delen av de eljest på filialerna ankommande uppgifterna. Den framtida verksamhetens omfattning vid de lokala kontrollstationerna torde bli beroende av utbyggnaden av filialer.

Jordbruksteknisk och lantbruksbyggnadsteknisk försöksverksamhet bedrivs vid *jordbrukstekniska institutet* respektive *statens lantbruksbyggnadsförsök*. Dessa organ har under 1964 varit föremål för viss omorganisation. Jordbrukstekniska institutet, som drivs i samverkan mellan staten och näringslivet, bedriver främst forskning och försök beträffande jordbrukets maskiner och andra tekniska hjälpmedel. Statens lantbruksbyggnadsförsök, som utgör en särskild statlig anstalt under ledning av lantbrukshögskolans styrelse, svarar för försöksverksamheten rörande jordbrukets driftsbyggnader. I anslutning till förslagen om omorganisationen anförde departementschefen i prop. 1964:65, att den av lantbruksstyrelsen bedrivna verksamheten med att upprätta typritningar för lantbruksbyggnader tills vidare inte borde ingå i statens lantbruksbyggnadsförsöks arbetsuppgifter. Frågan borde emellertid ånyo prövas i anslutning till de överväganden om organisationen för jordbrukets rationalisering, vartill 1960 års jordbruksutrednings arbete kunde leda.

Bland organ, som inte lyder under jordbruksdepartementet, skall här näm-

nas *statistiska centralbyrån*. Av intresse i detta sammanhang är byrån för jordbruksstatistik, som svarar för allmän jordbruksstatistik, innefattande bl.a. årsväxtstatistik samt statistik över jordbrukarnas inkomster och utgifter. Byrån svarar även för ledningen och genomförandet av de objektiva skördeuppskattningar, som ligger till grund för det permanenta skördeskadeskyddet.

Av de affärsdrivande verken är *domänverket* av speciellt intresse. Domänverkets viktigaste uppgift är att förvalta till statens domäners fond hörande skogar och jordbruksegendomar, dvs. huvuddelen av statens markinnehav. Verket skall vidare bl.a. verka för en ändamålsenlig skogshushållning i riket. Som verksledning fungerar domänstyrelsen med en generaldirektör som chef. De skogliga frågorna handläggs vid försäljningsbyrån, första och andra skogsbyrån samt skogstekniska byrån. Den senare svarar för frågor rörande inköp och försäljning av mark. Jordbruksbyrån handlägger ärenden rörande förvaltningen av statens jordbruksdomäner. Dessutom finns en kameral- och en personalbyrå. Den lokala skogsförvaltningen är uppdelad på elva överjägmästardistrikt, som i sin tur är uppdelade på revir. Den lokala jordbruksförvaltningen är organiserad på fem s.k. domänområden, vart och ett under ledning av en domänintendent. Statens skogsföretagsutredning har i ett nyligen avlämnat betänkande (SOU 1964:7) bl.a. föreslagit, att domänverkets jordbruksförvaltning skall överföras till lantbruksstyrelsen, som även skulle få i uppdrag att ombesörja markförvärv för det statliga bolag, som föreslagits skola överta huvuddelen av domänverkets uppgifter.

KAPITEL III

Gränsdragnings- och samordningsfrågor

Såsom belysts i föregående kapitel är de statliga insatserna på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden uppdelade på flera organ. I förevarande sammanhang knyts intresset i första hand till de insatser på rationaliseringsområdet, som via länsorgan riktas direkt till yrkesutövarna. Arbetsuppgifterna inom detta område är på det regionala planet fördelade påushållningssällskap, lantbruksnämnder, lantmäteri och skogsvårdsstyrelser, vilka understöds av motsvarande centrala myndigheter.

Såsom redan i direktiven anförts är den nuvarande organisationen på jordbrukets och skogsbrukets områden alltför splittrad. Att flera olika organ arbetar med varandra så närliggande uppgifter, som nu är fallet, är olämpligt ur såväl det allmännas som den enskildes synpunkt. Olägenheterna med denna ordning har blivit allt mer framträdande under de senare årens snabba struktumvandling. Det har sålunda i ökad utsträckning framstått som en tvingande nödvändighet för företagare inom jord- och skogsbruk att noga avväga var han skall sätta in tillgängliga resurser. För att lyckas härmed krävs att företagaren — och hans rådgivare — ser företaget såsom en ekonomisk enhet. Med den nuvarande splittrade rationaliseringsorganisationen uppstår lätt allvariga brister i bedömningen av vilka förbättringar som i första hand bör vidtas vid respektive företag. En

rad uppgifter, som rör hela företaget, hör inte naturligen hemma hos något av de nuvarande organen och blir därför inte tillräckligt väl tillgodosedda. Det gäller bl. a. verksamheten med ekonomisk kalkylering och frågor rörande lämplig markanvändning.

De regionala rationaliseringsorganens verksamhet, till vilken framställningen i detta och närmast följande kapitel begränsas, gäller främst produktions- och produktivitetsfrågorna inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk. Lantmäteriet intar i viss mån en särställning genom att blott en mindre del av dess totala verksamhet avser uppgifter inom jord- och skogsbrukssektorn. Hos samtliga organ omspanner verksamheten i princip hela det var och en av dem tilldelade produktionsavsnittet oavsett ägarekategorier, organisationsförhållanden m. m. Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet innefattar dock inte statens skogar. Av naturliga skäl har arbetet anpassats och avvägts efter behovet av insatser inom olika avsnitt av produktionen, mellan olika ägarekategorier m. m. Då ifrågavarande verksamhet främst har motiverats av de speciella strukturella förhållanden, som allmänt råder inom nämnda näringar, och avser att förbättra dessa förhållanden, har tyngdpunkten i organens verksamhet lagts vid jordbruks- och skogsbruksproduktionen vid de mindre, i regel enskilt ägda företagen, medan exempelvis marknadsföringsspörsmål, flertalet av storskogsbru-

kets produktionsfrågor m. m. endast upptar en mindre del av organens arbetsprogram.

Länsorganens arbetsuppgifter och arbetsformer, liksom formerna för samarbetet dem emellan, har successivt vuxit fram och antagit det mönster som i det föregående beskrivits. Den nuvarande arbetsfördelningen mellan organen fastställdes i stort vid omorganisationen 1948. Till grund för fördelningen av uppgifter mellan organen låg den uppdelning på olika rationaliseringsgrenar som gjordes vid detta tillfälle. Med hänsyn till den betydelse uppdelningen av det allmännas insatser på olika rationaliseringsgrenar haft för den nuvarande organisationsutformningen och verksamhetens praktiska bedrivande har vi funnit det angeläget att närmare studera innebörden av denna uppdelning samt att söka klarlägga de olika organens befattning med de skilda grenarna.

De olika rationaliseringsgrenarna

Enligt 1942 års jordbrukskommitté kunde man särskilja tre olika slag av rationaliseringsåtgärder, nämligen åtgärder för yttre rationalisering, åtgärder för inre rationalisering samt åtgärder för rationalisering av driftsförhållandena. Med yttre rationalisering avsåg kommittén sådana åtgärder, som syftade till ökning av brukningsenheters storlek eller förbättring av arronderingen eller ägosammansättningen. Till inre rationalisering hänfördes sådana åtgärder av mera permanent art i fråga om jord och byggnader m. m., som hade till ändamål att förbättra produktions- och driftsförhållandena på befintliga eller planerade brukningsenheter. I åtgärder för rationalisering av driftsförhållandena innefattades sådana åtgärder för för-

bättring av driftsresultatet på en till storlek och gränser given brukningsenhet, vilka inte mera permanent berörde brukningsenhetens jord eller byggnader. Den speciella skogliga rationaliseringen, skoglig driftsrationalisering, kan sägas utgöra ett fjärde slag av rationaliseringsåtgärder.

1942 års jordbrukskommittés analys av rationaliseringsverksamheten och uppdelning av åtgärderna på olika grenar torde ha varit av värde som underlag för det statliga rationaliseringsprogrammets uppbyggnad och för den inbördes avvägningen mellan de olika rationaliseringsinsatserna. Den gjorda uppdelningen har emellertid samtidigt varit en källa till missförstånd och har vid upprepade tillfällen blivit föremål för kritik. Då indelningen i olika rationaliseringsåtgärder fick bilda utgångspunkt för avgränsningen mellan de berörda organens kompetensområden, har denna kritik gällt såväl uppdelningen av rationaliseringen i olika grenar som gränsdragningen mellan organen. Med hänsyn härtill kommer vi i det följande att behandla frågan om rationaliseringsgrenarna ur två skilda synvinklar, nämligen dels om begreppen alltså är lämpliga som utgångspunkter för organisationsutformningen, dels om de skilda grenarna f. n. är lämpligt uppdelade på skilda organ.

Begreppet *yttre rationalisering* (som beteckning för arealutvidgning och arronderingsförbättringar) torde för många vara rätt oklart. Avgränsningen mot övriga rationaliseringsgrenar har dock i stort inte förorsakat svårigheter. I förhållandet till den skogliga rationaliseringen har begreppet kanske varit oklart, men det torde numera vara allmänt känt och accepterat, att yttre rationalisering omfattar storleks- och arronderingsförbättringar i skogsmark och att verksamheten omspannar alla ägare-

kategorier. Begreppet har emellertid i skilda sammanhang getts snävare eller vidare innebörd. Enligt rationaliseringskungörelsens definition skall med yttre rationalisering förstås »fastighetsregleringsåtgärder, som avser att skapa ökade möjligheter till rationell brukning genom förändring av brukningsenhets storlek eller förbättring av dess ägosammansättning eller genom förbättring i övrigt av ägoanordningen». Det har ibland rätt tvekan, om denna formulering innefattar även tillköp av en hel registerfastighet, då någon fastighetsbildning inte följer. Utökning av en brukningsenhet genom sidoarrende var enligt nämnda definition inte avsedd att hänföras till yttre rationalisering. Att termerna ger anledning till missförstånd är förståeligt bl. a. med tanke på att statsmakterna under de senaste åren accepterat tillarrende av mark som en rationaliseringsåtgärd värd att stödjas under vissa förutsättningar. Utvecklingen under senare år i riktning mot ökat samarbete över brukningsenheter nas gränser har medfört att yttre rationalisering i vidare bemärkelse ibland även ansetts innefatta vissa samverkansåtgärder. Skäl härför föreligger med hänsyn till att åtgärderna i fråga kan syfta till i stort sett samma rationaliseringsmål som de, vilka uppnås genom sammanköp. Ibland regleras de också, liksom sammanköp, genom fastighetsbildning, t. ex. gemensamhetsskog och gemensamhetsbete. Liknande verkan kan också följa av vissa andra åtgärder, såsom intensifiering av produktionen, specialisering m. m., varigenom man utan arealökning söker uppnå fördelarna med en ökad företagsstorlek. Dessa åtgärder kan dock inte räknas som yttre rationalisering men utgör å andra sidan ett så närliggande effektiviseringsalternativ att ett strikt särskiljande synes olämpligt.

Genom den ursprungliga uppräkningsen av de åtgärder, som var att hänföra till *inre rationalisering*, torde denna rationaliseringsgren från början ha varit definitionsmässigt något så när klart avgränsad. I praktiken visade sig emellertid avgränsningen vara alltför stel, i det att uppgifter av ungefär samma slag som de angivna åtgärderna föll utanför ramen för rationaliseringsgrenen och därmed också antingen kom att tillhöra ett annat organs verksamhetsfält eller ej alls innefattades i det statliga rationaliseringsstödet. Den tidigare uppräkningsen av inre rationaliseringsåtgärder ersattes därför senare med en exemplifiering, varigenom visserligen handläggningen av ärendena inom verksamhetsavsnittet underlättades men rationaliseringsgrenens avgränsning samtidigt blev mindre skarp. Detta medförde bl. a. att gränsen mot driftsrationalisering blev definitionsmässigt mera oklar. Inre- och driftsrationaliseringsgrenarna möts främst i det område, som rör byggnader och inomgårdsarbeten. Huvuddelen av dessa ärenden hör till den inre rationaliseringen, men flera uppgifter, för vilka den maskinella utrustningen spelar stor roll, betraktas som driftsfrågor. Bl. a. har byggnadsprojektering för torkanläggningar ansetts höra ibland till den inre rationaliseringens och ibland till driftsrationaliseringens område. Ekonomiskt stöd till dessa anläggningar utgår enligt reglerna för inre rationalisering. Genom det stigande intresset för mekanisering av inomgårdsarbeten har beröringspunkterna mellan de båda rationaliseringsavsnitten blivit flera och ökat i betydelse. Liknande avgränsningsspörsmål i förhållande till driftsfrågorna finns även utanför byggnadssektorn, varvid inre rationaliseringsåtgärder såsom anskaffning av bevattningsanläggning och åtgärder för betesanläggning kan tjäna som exempel

på gränsområden till driftsrationalisering. Problem rörande avgränsningen mellan den inre och den skogliga rationaliseringen föreligger främst i fråga om dikning och väganläggningar, där åtgärder inom jordbruk och skogsbruk inte alltid kan särskiljas eller ses oberoende av varandra.

Driftsrationalisering är ett samlingsbegrepp för de åtgärder, som avser att förbättra driftsresultatet på en given brukningsdel men som inte mera varaktigt berör jord och byggnader. Driftsrationaliseringens på vissa punkter nära anknytning till inre rationaliseringsuppgifter har nyss berörts. Gränsdragningsproblem mellan driftsrationalisering och yttre rationalisering kan sägas föreligga i samband med strävandena att genom driftsomläggningar öka företagets omsättning eller genom driftsorganisatoriska förändringar såsom kontraktsodlingar, samarbete över företagsgränser m. m. vinna liknande fördelar som erhålls genom en utökning av företaget genom tillköp av mark. Med den struktur det svenska jordbruket har måste upplysningsarbete, som syftar till att förbättra driftsförhållandena, också beröra frågeställningar i anslutning till den yttre rationaliseringen. Vidare har driftsrationaliseringen inom jordbruket och dess motsvarighet inom den skogliga sektorn fått allt flera beröringspunkter framför allt på mekaniseringsområdet. Inom kombinerade jord- och skogsbruksföretag torde det vidare bli allt svårare att särskilja jordbruksinsatserna från de skogliga åtgärderna i vad gäller exempelvis den allmänna driftsplanläggningen, arbetskraftens disposition m. m.

Den *skogliga rationaliseringens* omfattning och innebörd fick ingen helt klar avgränsning vid omorganisationen 1948 men ansågs omfatta huvuddelen av de rent skogliga frågorna fränsett den

yttre rationaliseringen. Såsom nämnts föreligger uppenbara beröringspunkter med de övriga tre rationaliseringsgrenarna främst beträffande samverkansfrågor, viss marks utnyttjande för jordbruk resp. skogsbruk, väg- och dikningsfrågor, mekaniseringsspörsmål samt i fråga om driftsorganisationen inom kombinerade jord- och skogsbruksföretag.

Även om de olika rationaliseringsgrenarna delvis griper in i varandra, finns det likväl åtgärder eller uppgifter som inte klart kan hänföras till någon speciell gren. Exempel härpå är verksamheten på företagsekonomins område samt markanvändningsfrågor.

De nuvarande organens befattning med rationaliseringsgrenarna

Grundtanken vid organisationsutformningen 1948 var att åtgärderna för yttre och inre rationalisering jämte vissa härtill hörande planeringsuppgifter skulle handhas av lantbruksnämnderna, driftsrationaliseringsåtgärderna på främst jordbrukets område av hushållningssällskapen samt den speciella skogliga rationaliseringen av skogsvårdsstyrelserna. Vidare förutsattes att lantmäteriet skulle medverka i den yttre rationaliseringen i fråga om ändring av fastighetsindelningen.

I det stora hela har dessa riktlinjer för arbetsfördelningen också följts i praktiken. Vissa svårigheter i fråga om arbetsfördelningen förutsågs framför allt mellan lantbruksnämnder och hushållningssällskap, varför speciella arrangemang, innebärande ömsesidigt ledamotskap i organens ledning, beslöts för att sammanknyta dessa organs rationaliseringsinsatser. Behovet av strukturförbättringar i skogsmark framstod inte vid omorganisationen 1948 med samma

styrka som senare blivit fallet. Samordningen mellan lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser ansågs därför inte böra vålla några nämnvärda svårigheter. Detsamma gällde samordningen mellan hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. Här liksom i fråga om de eventuella gränsdragningsproblem, som kunde uppstå mellan lantmäteri och lantbruksnämnder, ansågs möjligheterna för chefstjänstemannen inom skogsvårdsstyrelsen resp. lantmäteriet att delta i lantbruksnämndens sammanträden utgöra tillräcklig samordningsåtgärd.

Såsom framgått av analysen av de skilda rationaliseringsgrenarna föreligger redan i definitionen av dessa vissa oklarheter samt risk för att åtgärder, som nära hör samman, förs till olika grenar. Nu förekommande uppsplätning av sådana åtgärder på olika myndigheter måste ur effektivitetssynpunkt anses olämplig och för näringsutövarna verka förvirrande. Den bristande kännedom om organen och deras arbetsuppgifter, som alltfjämt förekommer, har klart påvisat olägenheterna av en splittrad organisation. Därtill kommer att det också är svårt att arbetstekniskt begränsa ett organs verksamhet till enbart en av rationaliseringsgrenarna. Ärenden av enkel beskaffenhet och om vilka ingen tvekan behöver råda beträffande lönsamhet och allmän lämplighet går som regel lätt att hänföra till en bestämd rationaliseringsgren och ett bestämt organs verksamhetsfält. Med den mera avancerade produktionsteknik, som utvecklingen för med sig, och med de många handlingsalternativ beträffande produktionens omfattning, inriktning och intensitet, som finns att välja mellan, blir emellertid den enskilde näringsutövaren vid många och kanske just vid de för hans ekonomi mest avgörande tillfällena föga hjälpt av en isolerad, en-

sidig studie eller plan inom blott ett rationaliseringsavsnitt. Detta kan leda till att bättre möjligheter inom annan sektor av företaget förbises eller försummas. I praktiken har också svårigheterna att frikoppla de skilda rationaliseringsgrenarna från varandra efter hand blivit uppenbara, vilket lett till en av statsmakterna påbjuden närmare samverkan mellan rationaliseringsorganen. Vidare har organen i allt större utsträckning — och under rådande organisatoriska förhållanden med goda skäl — även tagit upp frågor, som faller utanför den rationaliseringsgren, som respektive organ från början tilldelats. Exempel på denna utveckling är riksdagsbeslutet 1959 om vidgat samarbete inom länsrådets ram mellan de fyra rationaliseringsorganen och motsvarande samarbete på det centrala administrativa planet samt arbetet med koncentrerade rationaliseringsinsatser i de fyra nordligaste länen. Sistnämnda verksamhet, som i det följande mera utförligt skall åskådliggöras, innebär att numera samtliga organ är engagerade i alla rationaliseringsgrenar, även om respektive organs insatser inom det egna avsnittet givetvis fortfarande helt dominerar. Den följande redovisningen syftar till att belysa hur inom varje rationaliseringsgren de sidoordnade organen understödjer det organ, som har viss gren som sin huvuduppgift.

Arbetsuppgifterna på den *yttre rationaliseringens* område åvilar primärt lantbruksnämnderna. I samband med att strukturrationalisering i skogsmark tillmätts större vikt och verksamheten ökat i omfattning, har också skogsvårdsstyrelsernas engagemang i den yttre rationaliseringen under senare år vidgats och fördjupats. I första hand har detta skett genom ökad upplysning och rådgivning om behovet av yttre rationalisering på skogbärande fastigheter, men

också genom initiativverksamhet, exempelvis i samband med skogsvägbyggnad. Andra verksamhetsgrenar på berörda område är skogsvårdsstyrelsernas medverkan vid inventering och värdering av fastigheter, som berörs av nämndernas inköps- och bytesverksamhet, samt vid skötseln av skogen på de av nämnderna förvaldade fastigheterna. Den ökande skogsodlingen på sämre inägor jord återspeglas naturligtvis också i styrelsernas insatser. I den mån samverkan mellan skogsägare i syfte att skapa stora och mer sammanhängande behandlingsytor är att betrakta som yttre rationalisering eller med denna sammanhängande verksamhet, har skogsvårdsstyrelserna inom denna rationaliseringsgren ytterligare betydande uppgifter. Det torde dock böra uppmärksammas att de största insatserna av sådant slag görs av skogsägareorganisationen.

I alla yttre rationaliseringsföretag, som kräver ändringar i fastighetsindelningen, fordras lantmäteriets medverkan. Lantmäteriet har därtill som uppgift att ta initiativ till samt utföra planering i samband med större fastighetsregleringsprojekt. Viss intressearrondering av skogsmark genomförs vidare genom lantmäteriförrättningar i form av ägoutbyten. Fastighetsförmedlande verksamhet utöver den, som sker genom lantbruksnämnderna, bedrivs i viss utsträckning även av specialenheter inom lantmäteriet, huvudsakligen i form av fastighetsbyten mellan olika ägare inom storskogsbruket.

Hushållningssällskapens uppgift i den yttre rationaliseringen har huvudsakligen varit att medverka i upplysning och rådgivning om strukturfrågorna. Kurser för sådan upplysning anordnas vanligen av lantbruksnämnd och hushållningssällskap i samarbete. Befattningshavare vid sällskapen medverkar vidare vid

planeringen och utformningen av nya företag i samband med strukturrationalisering bl. a. genom att biträda med data m. m. i produktionstekniska frågor. Under senare år har särskilt ekonomikonsulenterna i ökad utsträckning deltagit i planering och kalkylering av strukturrationaliseringsprojekt.

Av särskilt intresse i sammanhanget är vidare utvecklingen av sällskapens befattning med frågor rörande företagsstorleken i det egna verksamhetsavsnittet. Från att tidigare huvudsakligen ha sysslat med skilda led i produktionsprocessen (utsädesval, växtskydd, avelsfrågor, skördemetodik) har efter hand frågor rörande hela produktionsgrenars lönsamhet samt intensiteten i och omfattningen av produktionen fått ökat utrymme. Särskilt sedan ett mera utpräglat företagsekonomiskt betraktelsesätt efter hand vunnit insteg, har sällskapen kommit att i högre grad i sin verksamhet belysa hur företagsstorleken inverkar på lönsamhetsförhållandena och hur olika produktionsresurser bäst skall kombineras. Sällskapens arbete i denna del inriktas mest på utbyggnad av företagen genom driftsomläggningar, intensitetsökning, specialisering och ökad omfattning av produktionen inom den ursprungliga arealens ram. På vissa håll har emellertid sällskapen i sin rådgivande verksamhet tagit upp arealutökning genom sidoarrende m. m.

Uppgifterna beträffande *inre rationalisering* tillhör lantbruksnämndernas verksamhetsfält. Vid sidan av dessa verkar på området i första hand hushållningssällskapen, vilka på samma sätt, som anförts beträffande yttre rationalisering, medverkar genom upplysning och rådgivning, biträder i teknisk planläggning, kalkylering samt driftsplanering m. m. Sällskapens befattningshavare torde f. ö. oftare ha kommit in på inre

än på yttre rationaliseringsfrågor beroende på att de förra närmare sammanhänger med driftsfrågorna. Särskilt må framhållas att lösningar på täckdiknings- och byggnadsproblem oftast måste övervägas tillsammans med andra produktionstekniska åtgärder och mot bakgrunden av hur de senare löses. Utvecklingen i fråga om inomgårdstransporternas mekanisering har accentuerat detta behov av samordning av de båda rationaliseringsgrenarna. Här må jämväl omnämnas att i arbetet i samband med statligt stöd till byggnader och andra anläggningar inom trädgårdsnäringen fyller befattningshavare vid sällskapen, vad de tekniska frågorna angår, en funktion motsvarande den, som lantbruksnämndernas inre avdelningar har på jordbrukssidan.

Lantmäteriets och skogsvårdsstyrelsernas befattning med åtgärder rörande inre rationalisering är ganska ringa. Vissa sådana åtgärder, främst byggnadstekniska förbättringar, i samband med laga skifte och ägoutbyte prövas och planläggs dock inom förrättningens ram. Av större omfattning är lantmäteriets medverkan vid planläggning och detaljprojektering av vägar. Handläggningen av förrättningar enligt enskilda väglagen uppdras regelmässigt åt tjänstemän inom lantmäteriet. Skogsvårdsstyrelsernas kontakt med inre rationaliseringsfrågor inskränker sig till vägfrågor av betydelse för skogsbruket samt dikning berörande skogsmark. Endast i undantagsfall tar skogsvårdsstyrelserna del i till inre rationalisering hänförliga byggnadsåtgärder. Givet är emellertid att det i sådana fall är svårt att skilja på inre och skoglig rationalisering. Över huvud taget är begreppet inre rationalisering i många avseenden mera en teoretisk konstruktion än en i praktiken avskiljbar grupp av åtgärder.

Enligt den arbetsfördelning mellan rationaliseringsorganen, som gjordes 1948, skulle hushållningssällskapen handha jordbrukets *driftsrationalisering*. Då bl. a. huvuddelen av den statliga ekonomiska stödgivningen åvilar lantbruksnämnderna och dessa jämväl svarar för huvuddelen av insatserna på de viktigaste investeringsavsnitten, som i hög grad binder produktionsinriktning och produktionsformer, har nämnderna naturligen kommit att spela en betydande roll även på driftsrationaliseringens område. Som ansvarig myndighet för stora investeringar, vilka utförts med stöd av statliga medel, har nämnderna måst penetrera även driftsrationaliseringsfrågor för att få ett fast underlag för bedömning av exempelvis byggnadsfrågornas lösning, effekten av marktillköp m. m. Vidare måste åtgärder på yttre och inre rationaliseringens område ofta följas upp med driftstekniska anpassningsåtgärder av skilda slag. På samma sätt som sällskapen från sina utgångspunkter i vissa fall får utsträcka sin verksamhet till inre och yttre rationaliseringsåtgärder har nämnderna — måhända i ännu högre grad — måst beakta eller bearbeta driftsrationaliseringsfrågor. Det bör vidare påpekas att nämnderna även på annat sätt kommer in på driftsrationaliseringsfrågor, bl. a. i samband med uppgiften att bevilja driftslån samt ekonomiskt stöd till specialproduktion.

Gränsen mellan jordbrukets och skogsbrukets driftsrationalisering måste i vissa avseenden bli oklar. Vid de kombinerade jord- och skogsbruksföretagen inverkar exempelvis de dispositioner, som träffas i fråga om arbetsorganisationen samt användningen av vissa maskiner i skogsbruket, också på jordbrukets driftsfrågor, eftersom åtgärderna här avser utnyttjandet av resurser som är

gemensamma för de båda produktionsgrenarna.

Insatserna från det allmännas sida för den speciella *skogliga rationaliseringen* åvilar skogsvårdsstyrelserna. Liksom skogsvårdsstyrelserna lämnar lantbruksnämnderna viss medverkan i struktur-rationaliseringen, kan nämndernas verksamhet ge underlag för de rent skogliga insatserna. Inventeringar och värderingar, som nämnderna utför i samband med yttre rationalisering av skogsmark, kan sålunda till en del utnyttjas för planering av skogsvårdsåtgärder m. m. På fastigheter i nämndernas ägo eller på skogsmark i övrigt, som berörs av yttre rationalisering, upprättas ofta skogsvårdsplaner på föranstaltan av nämnderna. Vidare beviljar nämnderna statligt ekonomiskt stöd till anläggning av skogsvägar i samband med fastighetsregleringar. Arbetskraftsfrågor inom skogsbruket och skogsplantering på åker är exempel på andra gemensamma sektorer.

Lantmäteriets insatser på skogsrationaliseringens område gäller i betydande grad utbyggnaden av skogsvägar. Väg-nätsplaneringen sker i vissa fall i direkt samarbete mellan skogsvårdsstyrelserna och lantmäteriet. Vid förrättningar enligt enskilda väglagen fungerar i regel en lantmätare som förrättningsman.

Hushållningssällskapen får beröring med skogsbrukets driftsrationalisering mest i samband med mekaniserings-spörsmål. Allt eftersom företagsekonomi utvecklats, har strävandena blivit starkare att vid kombinerade företag sammanknyta planeringen av jordbruks- och skogsbrukdriften. Numera medtas allmänt också skogsdelen i den samlade ekonomiska planeringen för företaget.

De fyra nu behandlade rationaliseringsgrenarna täcker inte hela rationaliseringsverksamheten. Bland de upp-

gifter, som inte utan vidare kan inlemmas i någon bestämd gren, märks den översiktliga planeringen, handhavandet av de företagsekonomiska frågorna samt den på material från dessa avsnitt grundade allmänna upplysningsverksamheten. Dessa frågor är av intresse för samtliga organ, och uppgifterna bearbetas också i stor utsträckning gemensamt. Det är emellertid i sammanhanget av vikt att notera, att samarbetet mellan organen går långt utanför den nyss angivna sektorn. Ett sådant längre gående samarbete har förordats från statsmakternas sida och har härutöver utvecklats genom personliga initiativ. Med hänsyn till föreliggande oklarheter i avgränsningen mellan organens uppgifter och behovet i praktiken att koordinera insatserna har dessa samarbetssträvanden otvivelaktigt varit till stort gagn för den samlade verksamheten.

Den redovisning vi här gjort av det inbördes sammanhanget mellan rationaliseringsgrenarna och de olika organens befattning med dessa gör inte anspråk på att vara fullständig eller avvägd med hänsyn till den vikt man i organisationsöverbägandena bör fästa vid den ena eller den andra frågan. De påtalade oklarheterna i definitionerna och behovet av integration i rationaliseringsarbetet mellan olika rationaliseringsgrenar och organ får inte heller undanskymma det faktum, att den stora mängden av uppgifter inom de skilda rationaliseringsgrenarna handhas var för sig av vederbörande organ. I betraktande av de oklarheter i kompetensfördelningen, som otvivelaktigt föreligger, är det skäl att konstatera att samarbetet mellan organen i stort fungerat anmärkningsvärt väl. Detta förhållande torde delvis ha sin grund i de organisatoriska åtgärder, som statsmakterna efter hand vidtagit för att stärka samarbetet mellan organen. Till betydande

grad kan dock många goda praktiska lösningar på samarbetsfrågorna tillskrivas cheftjänstemän och andra befattningshavare i organen, som känt och insett behovet av samverkan och visat god vilja att åstadkomma sådan till gagn för det gemensamma målet.

Trots dessa positiva sidor i nuvarande organisation framstår det som en brist att den erforderliga samordningen i så hög grad skall vara beroende av personliga faktorer. De samarbetsformer, som tillskapats eller informellt vunnit tillämpning, synes ofta vara tungarbetade och är långt ifrån idealiska ur organisatorisk synpunkt. Nämnas bör också att det inte saknats tillfällen, då samarbetet fungerat mindre väl. Exempel finns sålunda på att gränssnitt i organens verksamhetsområden till följd av bristande samarbete inte blivit nöjaktigt tillgodosedda och följaktligen yrkesutövarna inte fått det stöd eller den hjälp, som eljest varit motiverad.

Den gjorda analysen har sålunda visat att den hittillsvarande indelningen av rationaliseringsuppgifterna på olika verksamhetsgrenar inrymmer åtskilliga oklarheter och därtill inte täcker hela fältet för de statliga rationaliseringsinsatserna. Då verksamhetsgrenarna tagits till utgångspunkt för den nuvarande organisationsutformningen följer därav, att organens befattning med de olika rationaliseringsgrenarna ovillkorligen går in i varandra. En mera strikt uppdelning av organens arbete med utgångspunkt från rationaliseringsuppgifternas nuvarande gruppering skulle vara svår att göra fullt logisk och än svårare att tillämpa. En sådan sträng åtskillnad mellan de olika slagen av rationaliseringsåtgärder skulle dessutom enligt vår uppfattning vara mer ett hinder än en hjälp i verksamheten. Samarbetsformerna mellan organen skulle sannolikt kunna utvecklas och förbättras men knap-

past dithän, att de ger garanti för ett fullgott resultat.

Av den genomförda analysen har vi dragit den slutsatsen, att en indelning i skilda rationaliseringsgrenar inte lämpligen kan utnyttjas som underlag för den fortsatta diskussionen om den framtida rationaliseringsorganisationen. Bilden av organens befattning med de olika rationaliseringsavsnitten har visat, att det i direktiven framförda önskemålet om en klar avgränsning mellan de framtida rationaliseringsorganens arbetsuppgifter inte på ett tillfredsställande sätt kan uppfyllas vid bibehållen splittring av organisationen. Detta innebär, att en undersökning om en mer genomgripande omorganisation än blott en klarare utstakning av arbetsuppgifterna mellan de nuvarande organen är motiverad. Såsom redan i detta kapitels inledning framhållits, är det nödvändigt att de organ, som skall verka för nu ifrågavarande näringars rationalisering, betraktar företagen som ekonomiska enheter. Inte minst för att förbättra förutsättningarna härför bör övervägas, hur en mera samlad organisation på området skall kunna åstadkommas.

Vissa andra problem sammanhängande med organisationsfrågan

I försöken att utröna, huruvida organisationen av den statliga och statsstödda rationaliseringsverksamheten i andra avseenden än de hittills behandlade varit lämpligt utformad, stöter man på betydande svårigheter. Föreliggande statistik rörande de skilda organens insatser kan i vissa avseenden ge ett grovt mått på verksamhetens effektivitet. Sådan statistik finns emellertid endast i mycket begränsad utsträckning. Även med ett fylligare material skulle det vara vanskligt att därav dra slutsatser om hur själva organisationsformen påver-

kat slutresultatet, eftersom jämväl andra faktorer spelar in, såsom den allmänna jordbrukspolitiken, insatta resurser i fråga om personal, ekonomiskt stöd m. m. samt inte minst näringsutövarnas förutsättningar och benägenhet att tillgodogöra sig organens tjänster. Resultatet är dessutom beroende på insatser som görs inom andra områden, exempelvis inom arbetsmarknadspolitiken för strukturrationaliseringens del. I det följande kommer vi därför endast att beröra, hur den nuvarande organisationen fungerar i några enskilda drag, som tilldragit sig vår uppmärksamhet och som bör beaktas, när den framtida organisationen på området utformas.

Vi vill här även erinra om att rationaliseringspolitikens effektivitet behandlats i den på vårt uppdrag utförda undersökning, som publicerats i betänkandet »Det svenska lantbrukets effektiviseringsvägar» (SOU 1963: 66). Där har påtalats vissa brister i rationaliseringsutvecklingen. Den fortsatta punktvisa uppställningen av svagheter och brister i organisationen inrymmer även de för organisationsspörsmålen aktuella slutledningar som gjorts i nämnda betänkande.

1. En jämförelse med en rad andra högt utvecklade länder visar, att jordbruket i Sverige i stort sett kan uppvisa samma produktivetsförbättring som dessa. Framstegen i Sverige i fråga om produktionstekniska förbättringar har dock varit mindre framträdande under senare år. Även om detta givetvis är ett resultat av en rad skilda faktorer, vars inbördes vikt vi inte kan mäta, bör sagda förhållande ses mot bakgrunden av det faktum, att under hela 1950-talet realvärdet av de statliga insatserna på driftsrationaliseringens område volymmässigt i det närmaste stått stilla. I jämförelse med de mest avancerade jord-

bruksländerna synes även utvecklingen beträffande jordbrukets effektivisering i Sverige i flera avseenden visa en viss eftersläpning.

Den del av de statliga insatserna, som utgörs av personalresurser, är av speciellt intresse i detta sammanhang. Vi har därför sökt jämföra rådgivningsorganisationens storlek i Sverige med den i Danmark och Nederländerna, inom vilka länder jordbrukets produktivetsutveckling varit starkare än i Sverige. Även om det, med hänsyn till skillnader i organisation m. m. i de nämnda länderna, är svårt att finna helt jämförbara uppgifter, kan dock följande belysa förhållandena. Antalet specialiserade, i regel högskoleutbildade rådgivare per arealenhet är i Danmark cirka tre gånger antalet i Sverige och är i Nederländerna omkring 40 % fler än i Sverige. Antalet lägre utbildade rådgivare är i Danmark av ungefär samma storleksordning som i Sverige, medan det i Nederländerna finns cirka tio gånger så många per arealenhet. Antalet rådgivare per arealenhet är sålunda i Danmark och Nederländerna betydligt större än i Sverige. — I övriga grenar av rationaliseringsverksamheten är skillnaderna i förutsättningar länderna emellan alltför stora för att en jämförelse skall bli meningsfull.

2. På flera håll i utlandet, särskilt i Nederländerna, har man i helt annan utsträckning än i Sverige sökt systematiskt analysera rationaliseringsverksamhetens arbetsformer m. m. i syfte att uppnå bättre utnyttjande av insatta resurser. Bland de frågor, som rönt störst uppmärksamhet, är arbetsresultatets beroende av kontakter med näringsutövarna. Då man funnit denna kontaktfråga vara av utslagsgivande betydelse och grundläggande för de insatta resursernas effektiva utnyttjande, har man

stärkt samarbetet mellan rationaliseringsorganen och näringen. Därvid har man sökt sig fram längs två parallella vägar, nämligen dels genom att anpassa organisationen så att näringsutövarna knyts närmare till densamma, dels genom att utveckla sådan arbetsmetodik att näringsutövarna engageras i organisationens verksamhet. Vidare har betydande resurser satts in för en upplysningsverksamhet, i hög grad riktad även till andra befolkningsgrupper i syfte att skapa förståelse för omställningsproblemen i jordbruk och skogsbruk.

Med hänsyn till de avsevärda belopp, som också i Sverige satsas på att främja omställningen till modern teknik och tidsenligt utformade eller utrustade företag, framstår det som en allvarlig svaghet, att vi i Sverige ända tills för några år sedan saknat sådan analysverksamhet ävensom ett forsknings- och utvecklingsarbete som underlag för densamma. Insatserna på detta område befinner sig ännu i ett startskede och är alldeles otillräckliga.

3. Det erfarenhetsmaterial man samlat utomlands torde — trots skillnaden i de grundläggande förutsättningarna — vara av visst värde också för bedömningen av för svenska förhållanden lämplig metodik och därmed sammanhängande organisationsspörsmål. Det torde närmast vara i fråga om arbetsmetodiken inom rådgivnings- och upplysningsverksamheten som dessa tankegångar och strävanden skulle kunna i högre grad än som skett omsättas till svenska förhållanden. En naturlig utgångspunkt härvid är den nära anknytning till näringsutövarna, som hushållningssällskapen har i sina medlemmar och i sina lokalt förgrenade kontakter.

Även inom andra delar av verksamhetsområdet bör vägledning i metodik-

frågor m. m. kunna hämtas av erfarenheter och rön från utlandet. Möjligheterna härtill är dock beträffande stora delar av lantbruksnämndernas verksamhet begränsade, eftersom sådan verksamhet inte är likartat utformad i andra länder. På samma sätt som inom den allmänna rådgivningsverksamheten är dock en god kontakt med näringsutövarna av stort värde.

Sålunda har för lantbruksorganisationens del förhållandet otvivelaktigt varit det, att nämnderna från starten och en avsevärd tid framåt arbetade i en motvind, som måste ha gjort framstegen mer dyrköpta än vad arbetets art och begränsning beträffande arbetsfält och resurser i sig själv behövde föranleda. En medverkande orsak härtill torde ha varit, att organisationen inte varit försedd med tillräckligt utbyggda, lokalt förgrenade kontaktlinjer med näringsutövarna. Strukturrationaliseringen har också länge haft ett mycket blygsamt utrymme i den allmänna upplysningsverksamheten. Nämndernas ökade aktivitet under senare år kan åter ställas i samband bl. a. med deras vidgade upplysnings- och rådgivningsmöjligheter och motsvaras av ett ökat och mera positivt intresse för strukturrationalisering från jordbrukarnas sida.

För skogsvårdsstyrelsernas del uppges att man lyckats lösa kontaktproblemet på ett för arbetseffektiviteten gagneligt sätt. Faktorer, som klart bidragit till att ge skogsvårdsstyrelserna kontakt med skogsägarna, är den förgrenade organisationen med skogsvårdskonsulenter (f. d. länsskogvaktarna) utplacerade i distrikt samt ett sätt att arbeta, som målmedvetet tagit sikte på fortlöpande kontakter med yrkesutövarna. Trots skickligt utnyttjande av de förenämnda kontaktmöjligheterna har skogsvårdsstyrelserna inte i lika hög grad som sällskapen kunnat skapa käns-

la av medengagemang i sin verksamhet bland näringsutövarna och deras organisationer. Inget av de nuvarande organen har emellertid på det arbetsmetodiska området kommit särskilt långt i fråga om att utnyttja yrkesutövarnas engagemang i verksamheten som ett medel att underlätta spridningen av kunskaper. Detta sammanhänger i sin tur med det ringa intresse, som hittills ägnats förevarande spörsmål.

4. De gjorda effektivitetsanalyserna har visat, att påtagliga svårigheter föreligger att någorlunda snabbt få nya rön från forskning och försök tillämpade i praktiken. Ett väsentligt gap föreligger sålunda mellan känd och tillämpad teknik. De brister i fråga om kunskapsförmedling, som detta tyder på, kan bero på svagheter i såväl den regionala som den centrala organisationen. Ett stort antal vetenskapliga institutioner och organ utgör primärkällor för kunskaperna om nya vetenskapliga resultat. Denna splittring och det förhållandet, att kunskapsspridningen från dessa organ inte är tillfredsställande samordnad, torde knappast göra det lättare att lösa jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsbrukets anpassningsproblem. Splittringen på flera rationaliseringsorgan synes ej heller befordra en snabb spridning av nya rön till yrkesutövarna. En viktig anledning till det rådande förhållandet torde vara, att hela frågan om kunskapsspridningen, formerna för densamma samt den organisatoriska sammanknytningen av dess olika delar ända fram till de senaste åren varit föga beaktad.

5. Vi har förut berört svårigheten att få ett grepp om hur framgångsrika och effektiva de enskilda organen varit. Till kravet på effektivitet hör emellertid även en fortlöpande översyn av mål

och medel i rationaliseringsverksamheten.

Hittills har varje organs verksamhet ompänt endast en del av hela rationaliseringsfältet. Uppdelningen av verksamheten på olika rationaliseringsgrenar gör, att ett organs insatser inom dess avsnitt kunnat vara berättigade sett ur begränsad synvinkel, men kan ha inneburit att ett bättre alternativ inom en annan sektor försenats eller rent av omöjliggjorts. Rationaliseringsinsatsen har då motverkat effektiviseringen av företaget sett som helhet. I en långsiktig målsättning måste därför de olika rationaliseringsgrenarna vara sammanvägda och koordinerade. Det går inte att utifrån de enskilda organens delmål bygga upp ett gemensamt slutmål, utan delmålen måste underordnas och anpassas till den gemensamma huvudmålsättningen.

För framtiden måste det vara ett krav att olika metoder, hjälpmedel och insatser blir föremål för en jämförande värdering för att bättre kunna avvägas med hänsyn till deras effekt. Slutresultatet av en insats eller åtgärd kan erhållas först då alla komponenter beaktats. Då en insats inom ett rationaliseringsavsnitt sällan kan göras helt fristående från andra förbättringar, fordras en samordnad bedömning över rationaliseringsgrenarna och över de nuvarande organens gränser.

6. På samma sätt som värderingen av metoder och hjälpmedel skall ge anvisning om den bästa vägen till ett gott slutresultat, fordras planering av rationaliseringsverksamheten för att de olika rationaliseringsavsnitten skall koordineras. Samspelet mellan strukturrationalisering och driftsrationalisering — såväl på jordbrukssidan som på skogssidan — anger behovet härav. Den maskintekniska utvecklingen på de båda sektor-

na har i hög grad varit pådrivande för strukturutvecklingen, och denna har i sin tur ställt nya krav på såväl den maskinella utrustningen som på driftsåtgärderna i övrigt. Jord- och skogsbruksföretagen av i dag ger emellertid oftast en bild av en disharmonisk produktionsapparat, där insatserna inom olika sektorer av företaget är dåligt avvägda. Även om orsakerna härtill är många, kan man inte frigöra sig från tanken att förhållandet, att flera organ var för sig medverkar till att utforma olika delar av företaget, knappast är ägnat att ge företaget önskvärd balans i resursfördelningen.

7. Den nuvarande organisationen har inte varit oförändrad sedan 1948 utan har varit föremål för flera justeringar. Dessa modifieringar av organisationen har utgjort anpassningar till behov, som framkommit med sådan styrka, att ett

ingripande ansetts böra göras. Justeringarna kan sålunda sägas avspegla brister i organisationen. Det är då att märka att åtgärderna under de senare åren med hänsyn till pågående organisationsöversyn till stor del utgjorts av provisoriska anordningar för att genom samråd m. m. nå ett intimare samarbete i avvaktan på en närmare sammanknytning av de berörda länsorganen.

8. Slutligen kan såsom en omständighet, vilken torde ha bidragit till att försämra rationaliseringsorganens arbetsro och därmed arbetsresultat, nämnas de under åren sedan 1948 i många sammanhang framkomna kraven på mer eller mindre genomgripande omorganisation. Under stor del av denna tid har olika avsnitt av den nu behandlade organisationen varit föremål för utredning.

KAPITEL IV

Framtida verksamhet

Såsom framgår av kapitel II finns det f. n. en lång rad organ, som helt eller delvis är engagerade i den statliga verksamheten på jord- och skogsbrukets områden. Av vad som anförts i kapitel III framgår, att den nuvarande organisationen för ifrågavarande verksamhet inte kan anses helt tillfredsställande. Det är därför, såsom redan i direktiven uttalats, motiverat med en organisationsöversyn.

Avgörande för hur den framtida organisationen skall byggas upp, är självfallet arten och mängden av arbetsuppgifter. Även den arbetsmetodik, som tillämpas, är av betydelse i sammanhanget. Vi skall i detta kapitel något uppehålla oss vid dessa frågor, innan vi i de följande kapitlen går in på övervägandena om organisationens utformning.

Arbetsuppgifter

Om översynen endast skulle syfta till att undanröja de organisatoriska brister, som kan finnas vid nuvarande utformning av jordbrukspolitiken, skulle redovisningen av de framtida arbetsuppgifterna vara ganska enkel. Det skulle räcka med en hänvisning till den i kapitel II lämnade redogörelsen, möjligen kompletterad med en bedömning av utvecklingstendenserna. Genomgången kompliceras emellertid av att arbetsuppgifterna såväl till sin art som till sin omfattning kan komma att ändras

som en följd av våra kommande ställningstaganden till jordbrukspolitikens mål och medel. Vi har i den följande framställningen — trots nämnda osäkerhetsmoment — utgått från att nuvarande arbetsuppgifter i huvudsak kommer att kvarstå. I den mån nya arbetsuppgifter tillkommer eller tyngdpunkten i den nuvarande verksamheten förskjuts i den ena eller andra riktningen som en följd av våra kommande förslag och därpå grundade beslut om den framtida jordbrukspolitiken, torde hänsyn få tas här till vid den slutliga utformningen av organisationen.

Såsom framgår av direktiven förutsätts ett *prisregleringssystem* komma att finnas även framdeles. Även om den prisreglerande verksamheten intar en mycket viktig plats i den statliga jordbrukspolitiken, bereder den med hänsyn till sin begränsade administrativa apparat inte några större problem ur organisationssynpunkt.

Jordbrukets *rationalisering* och den därmed mer eller mindre intimt sammanvävda verksamheten av motsvarande slag på skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden måste emellertid med sin större och nu på olika centrala och lokala organ splittrade organisation ägnas så mycket mera uppmärksamhet i detta sammanhang.

Med begreppet *rationalisering* avser vi här all verksamhet, som syftar till att effektivisera nyssnämnda näringar och underlätta deras anpassning till den

ekonomiska utvecklingen i samhället i övrigt. Denna anpassning får betraktas som en näringsutövarnas egen verksamhet, som med olika medel allt efter behov understöddes av det allmänna. Därmed kommer också de samhällsekonomiska synpunkterna in med varierande styrka.

Översiktlig planering torde framdeles bli en uppgift av betydelse för allt flera områden inom rationaliseringsverksamheten. Den initiativverksamhet beträffande olika effektiviseringsstödjande åtgärder från samhällets sida, vilken kommer att åvila rationaliseringsorganisationen, måste byggas på en ingående kunskap om respektive områdes produktionsförutsättningar, avsättningsförhållanden och arbetskraftssituation liksom om utvecklingstendenser inte bara inom jordbruk och skogsbruk utan också beträffande landsbygdsförhållanden i övrigt. Endast genom sådana analyser rörande anpassningsmöjligheterna till det förväntade tekniska och ekonomiska framåtskridandet synes sådan överblick kunna erhållas över de allmänna produktionsförutsättningarna, som skapar möjligheter att på ett planmässigt sätt föra in utvecklingen i en för näringarna gynnsam riktning.

En av grunderna för effektivisering av näringarna är den fond av vetande, som ständigt utökas bl. a. genom *forsknings- och försöksverksamhet*. För dessa uppgifter svarar i huvudsak andra än rationaliseringsorganen.

Goda yrkeskunskaper hos de inom jord- och skogsbruk verksamma är ett grundvillkor för framgång i rationaliseringsverksamheten. I första hand erfordras en *grundläggande yrkesutbildning*. Behovet härav framträder allt klarare ju mera kapital- och markresurser som knyts till företagen. Inom en ej avlägsen framtid torde komma att ställas krav på genomgången yrkesut-

bildning av viss omfattning för att statlig finansieringshjälp skall kunna erhållas. Rationaliseringsorganens befattning med yrkesutbildningsfrågorna behandlas i kapitel IX.

Det som brister i fråga om grundutbildning får kompletteras genom den form av yrkesutbildning, som *upplysnings- och rådgivningsverksamheten* utgör. Denna har vidare som en mycket väsentlig uppgift att fortbilda de i jord- och skogsbruk sysselsatta, så att de kan driva ett efter nutida förhållanden rationellt företag samt tekniskt och ekonomiskt anpassa sina företag efter rådande förutsättningar. I så gott som all rationalisering i jord- och skogsbruk spelar rådgivningen en avgörande roll. Den ingår i större eller mindre utsträckning såsom ett moment i flertalet övriga arbetsformer. Även om rådgivningen, såsom hittills i viss utsträckning förekommit, kan verka skild från övrig rationaliseringsverksamhet är dessa aktiviteter i fråga om mål och innebörd så ouppslösligt sammanknutna att de närmast kan betraktas som olika faser av samma sak.

Rådgivningen bör behandla, förutom företagens uppbyggnad och drift, därmed förbundna frågor. Sålunda bör upplysning lämnas bl. a. om de jordbrukspolitiska besluten med riktlinjerna för rationaliseringssträvandena samt bakgrunden till dem. En rad övriga spörsmål, som är av betydelse för utvecklingen, bör även beaktas i rådgivningen. Hit hör bl. a. vissa landsbygdsfrågor, arbetsmarknadsfrågor samt marknadsföringsproblem.

Statsmakterna har under senare år kraftigt understrukt betydelsen av att överväganden om de statliga insatserna för jord- och skogsbrukets rationalisering grundas på *företagsekonomisk planering* och kalkylering. I framtiden torde det bli än mer viktigt än hittills

att uppbyggnaden av rationella lantbruksföretag och den successiva anpassningen av företagens produktionsformer baseras på ekonomiska bedömningar av skilda handlingsalternativ. Härvid måste givetvis bedömningarna omspänna företagets samtliga grenar, men hänsyn bör också tas till utkomstmöjligheterna utanför företaget och näringarna.

Företagsekonomisk planering torde ofta behöva innefatta såväl upprättande av fullständig driftsekonomisk plan som frågor rörande finansiering, likviditet och arbetsorganisation. När det med hänsyn till bl. a. kapitalfrågorna inte är praktiskt möjligt att med en gång bygga upp fullt bärkraftiga enheter i enlighet med resultatet av planeringen, bör denna få utmynna i ett handlingsprogram, där ordningsföljden av olika steg i förbättringsarbetet avvägs med hänsyn till kapitaltillgång, likviditet, risker m. m.

Till den företagsekonomiska sektorn hör även uppgifter beträffande planering och utredning rörande ökad integration mellan företagen samt frågor i anknytning till dimensioneringen av produktionsapparaten inom företagen. Såsom exempel må här nämnas utredningar om förutsättningarna för samverkan i produktion — t. ex. i form av andelsladugårdar, gemensam lagring, skogsbruksområden m. m. och om hur sådan integration återverkar på driftsuppläggningsen vid de medverkande företagen. Särskild uppmärksamhet torde böra ägnas skogsdriftens inpassning i kombinerade företag, de ekonomiska förhållandena vid specialiserade jordbruks- och skogsbruksföretag, markens utnyttjande för jordbruk eller skogsbruk samt likviditetsfrågorna vid successiv övergång från jordbruksdrift till skogsbruk.

De framtida jord- och skogsbruksföre-

tagen — även familj jordbruken — kommer att fordra betydande kapital. Detta förhållande torde — i syfte att ge familjeföretagen ökade möjligheter att lösa sina finansierings- och riskproblem och stärka dessa nya företags stabilitet vid generationsskiften — påkalla överväganden om lämpliga alternativa företagsformer. Även härvidlag anmäler sig en väsentlig uppgift för rationaliseringsorganen.

För att bl. a. i samband med strukturrationalisering få fram konkreta förslag för överväganden om företagsutformningen inom begränsade områden erfordras även viss planering, s. k. *individualplanering*. Med utgångspunkt från bedömningar rörande lämplig markanvändning, befintliga anläggningar m. m. bör med stöd av företagsekonomiska beräkningar göras alternativa förslag till uppbyggandet av bestående brukningsenheter. Sådana förslag, som inkluderar bl. a. överslagsberäkningar rörande behovet av investeringar i samband med företagens upprustning, bör föreläggas berörda företagare och diskuterar ingående. Här kommer i anslutning till den fortsatta strukturrationaliseringen ett viktigt moment av rådgivning in i bilden.

För att genomföra lämpliga rationaliseringsåtgärder fordras i allmänhet stora investeringar. Genom *finansieringsstöd* i olika former kan rationaliseringsorganen möjliggöra eller stimulera till sådana åtgärder. Bland kapitalkrävande åtgärder framträder strukturrationalisering i form av markinköp samt investeringar i byggnader, diken, vägar och inventarier. Även i samband med inköp av en fullt bärkraftig brukningsenhet föreligger ofta ett stort behov av finansieringsstöd. Detta gäller särskilt nystartande jordbrukare. Med hänsyn till det ökande kapitalbehovet inom jord- och skogsbruket och då en

god kapitalförsörjning är en förutsättning för framgång i rationaliseringsarbetet, torde finansieringsstödjande åtgärder framdeles få en ökad omfattning.

Att förbättra jord- och skogsbrukets struktur främst genom storleksrationalisering och regional intressearrondering — markbyten för omgruppering mellan olika ägarekategorier — ävensom genom arronderingsförbättringar i övrigt har alltmer trätt i förgrunden i rationaliseringsarbetet. Gjorda undersökningar visar klart att storleksförhållandena liksom ägosplittring i både jord och skog försvårar ett fullt utnyttjande av de tekniska framstegen och fördröjer produktivitetstegringen. *Köp och försäljning av mark* har visat sig vara det mest verksamma medlet från det allmännas sida, då det gällt att åstadkomma strukturförbättringar. Det f. n. starkt ökande utbudet av fastigheter och en i samband därmed väntad ytterligare ökad takt i strukturuomvandlingen pekar mot ett vidgat utrymme för denna inköps- och försäljningsverksamhet.

I vissa avseenden är samhällets intresse för jord- och skogsbrukets rationalisering så framträdande, att det ansetts erforderligt att reglera spörsmålen i lag. *Lagtillämpning* blir därigenom en viktig del av rationaliseringsorganens uppgifter. Beträffande jordlagstiftningen och fastighetsbildningslagstiftningen föreligger utredningsförslag, som sannolikt kommer att leda till lagändringar, vilka kan inverka på behovet av organens insatser. Nämda lagar ävensom skogsvårdslagen samt lagar och förordningar om besiktningstvång för husdjur, till skydd mot sjukdomsspridning, för kvalitetskontroll m. m. ger rationaliseringsorganen möjlighet eller skyldighet att på respektive område aktivt ingripa.

Som komplement till övriga insatser erfordras på vissa arbetsavsnitt insatser från rationaliseringsorganens sida i form av *serviceverksamhet*, såsom projektering, uppgörande av planer och kalkyler, laboratorietjänst i form av analyser, tillhandahållande av skogsfrö och skogsplanter etc., på vilka områden brister eljest skulle uppstå med en minskad rationaliseringstakt som följd. I den mån sådan service inte finns tillgänglig utanför rationaliseringsorganen, bör dessa alltjämt tillgodose behovet därav.

Rationaliseringsorganen bör beflita sig om att fullgöra alla sina uppgifter i förtroendefull samverkan med berörda yrkesutövere. Härjämte bör organen etablera nära kontakt med de övriga statliga och enskilda organ, vars verksamhet har beröring med nu ifrågavarande rationaliseringsspörsmål.

Metodikfrågor

Den i föregående avsnitt behandlade verksamheten får förutsättas efter hand kunna förbättras genom ny teknik och nya metoder, varigenom den kan bedrivas i effektivare former. För en del av arbetsuppgifterna blir metodiken beroende av de närmare regler, som kommer att innefattas i lag- och författningsbestämmelser, delvis som en följd av de förslag vi senare kommer att lägga fram. Vid dessa uppgifter kommer vi inte att här uppehålla oss. I den följande framställningen begränsar vi oss till att behandla sådana metodikfrågor, som torde vara av mera väsentlig betydelse för den framtida organisationsutformningen i stort.

Med nu angivna utgångspunkter har vi funnit skäl att i första hand ägna detta avsnitt åt *rådgivningsverksamheten*. Det är befogat även med hänsyn

till rådgivningens grundläggande betydelse såsom incitament eller primärt hjälpmedel inom all rationaliseringsverksamhet samt med tanke på att kunskapsförmedling utgör en integrerande del av flertalet övriga rationaliseringsbefrämjande medel.

Jordbruksupplysningskommittén behandlade i sitt betänkande (SOU 1960: 39) rådgivningsmetoder och hjälpmedel i upplysningsverksamheten samt påpekade bl. a. vikten av att rådgivningsmetodikerna blir föremål för studier och att för olika situationer lämpade metoder kommer till användning. I samband med att de olika formerna av rådgivning, såsom individuell rådgivning, grupprådgivning och massrådgivning behandlades, föreslogs vissa ändringar av bestämmelserna för den statsunderstödda kursverksamheten, innebärande bl. a. att antalet deltagare per kurs skulle begränsas, så att det blev möjligt för dessa att aktivt delta i undervisningen. Bestämmelserna har ändrats i enlighet härmed.

En annan viktig förutsättning för ett framgångsrikt rådgivningsarbete var enligt kommitténs mening att lämpliga hjälpmedel kom till användning. Frågan om vägledande principer för framställning av sådana och deras rätta användning borde bli föremål för fortlöpande uppmärksamhet. Vidare borde framställningen av hjälpmedel planeras väl. Inom massrådgivningen ansågs ortspressen kunna utnyttjas mera än som är fallet. För rådgivningsverksamheten ansvariga organ borde följa utvecklingen och tillvarata alla möjligheter, som radio och television kan erbjuda. Såsom ett värdefullt hjälpmedel i rådgivningen framhölls demonstrationsjordbruken.

Ett villkor för ett effektivt rådgivningsarbete var enligt kommittén, att en målsättning och en plan finns för det-

samma. Ett rådgivningsprogram borde därför göras upp såväl på riksplanet som på regionplanet. Det förra föreslogs böra uppgöras av lantbruksstyrelsen efter samråd med bl. a. jordbrukets organisationer, det senare av hushållningssällskapens programnämnd för upplysningsverksamheten. Inom programnämnden ansågs jordbrukarna genom sina organisationer böra aktivt medverka i planeringsarbetet.

Kommittén menade att varje bygd borde ha sin egen lokalt stationerade rådgivare (instruktör). I medeltal beräknades en instruktör för 1 500 brukningsenheter. Med hänsyn till angelägenheten av att jordbrukarnas medverkan i rådgivningen på alla stadier säkras, borde inom varje lokalrådgivares område finnas en kommitté sammansatt av intresserade jordbrukare med uppgift att biträda lokalrådgivaren med planering av rådgivningsverksamheten i hans distrikt. I syfte att få ett bättre underlag för planering samt för val av metoder och medel borde vidare en systematisk värdering av rådgivningsarbetet komma till stånd.

Vad jordbruksupplysningskommittén föreslog har delvis genomförts (prop. 1962:1 bil. 11 p. 14, JoU 1 p. 12, rskr 9). I övrigt har förslagen överlämnats till oss för fortsatta överväganden.

Rådgivningens verksamhetsformer måste enligt vår mening varieras inom tämligen vida gränser och anpassas till de förutsättningar, som föreligger i de enskilda fallen beträffande ämnesområdet, mottagarna och tillgängliga resurser för rationaliseringsarbetet. Viktigt är att förefintliga förutsättningar för en snabb kunskapsspridning utnyttjas. Här åsyftar vi bl. a., att de mest aktuella frågeställningarna och problemen bearbetas, att förefintliga organisationer och deras kanaler till medlemmarna utnyttjas, att föregångsmännen i bygder-

na anlitas i arbetets planering och såsom föredöme vid genomförande av praktiska åtgärder samt att utbyte av erfarenheter yrkesutövarna emellan stimuleras. För att initiera olika rationaliseringsprocesser fordras vidare från rådgivningens sida en bred kontaktyta till näringsutövarna och en systematisering av kunskapsstoffet.

Goda resultat av rådgivningen kan i vissa fall uppnås genom enkla metoder. Erfarenheterna visar dock att rådgivningsarbetet ofta får genomföras stegvis och att olika medel och metoder får komma till användning. Framstegstakten synes i hög grad betingas av att man parallellt utnyttjar olika framkomstvägar och kombinerar olika metoder så att dessa understödjer varandra. Massmedia, grupprådgivning och individuell rådgivning bör sålunda utnyttjas jämsides. Ofta måste rådgivningsinsatserna koncentreras ämnesvis och områdesvis.

Grundläggande för snabb spridning av kunskaper, i form av nya fakta m. m., är upplysning genom massmedia. Denna form kan i en del fall ge omedelbart resultat men är framför allt ett sätt att väcka intresse och initiera kunskapsinhämtandet. Själva genomförandet av en förordad åtgärd förutsätter i de flesta fall att rådgivningen kan mera direkt knytas till den enskildes förhållanden. I regel får detta ske genom gruppkontakter, för att tillgängliga personalresurser skall räcka till. Grupprådgivningen har i lagom stora grupper även den fördelen att påverka inbör i de flesta fall, att rådgivningen kan utlösa handling, som kanske inte kommit till stånd vid individuell rådgivning. Denna är givetvis mest personal- och kostnadskrävande men är samtidigt i de flesta fall den mest effektiva arbetsformen. Kontakter yrkesutövarna emellan är i vissa fall den enda fram-

komliga vägen för att nå fullgott resultat och säkra den fortsatta spridningen av kunskaper. Särskilt då det gäller att bryta nya vägar för en effektivare produktion samt vid mera omfattande investeringar är den individuella rådgivningen en överlägsen arbetsform. Den torde främst få utnyttjas vid mera omfattande planeringar, exempelvis i anslutning till någon större omläggning av produktionsinriktningen, utökning av markinnehav och större investeringar, vid vilka tillfällen möjligheterna att finna den bästa företagsformen är förhållandevis stor, men då samtidigt risken för felinvesteringar eller felaktig långsiktig uppläggning av driftsformen kan vara överhängande.

I rådgivningsarbetet, speciellt vad gäller den allmänna upplysningen, synes massmedia såsom radio, television och film kunna komma till användning i stor utsträckning. Särskilt bör uppmärksammas de utomordentliga möjligheter för en snabb och instruktiv kunskapsförmedling, som föreligger genom att utnyttja television. Information via television kan få stor spridning med relativt liten insats av personal och kan nå även den, som saknar studie- och läsvana. Informationen kan bli mycket instruktiv genom att den vid varje tillfälle mest kvalificerade fackliga, rådgivningstekniska och pedagogiska expertisen kan utnyttjas vid programmens uppläggning. Enligt vunna erfarenheter utomlands är television inom ett flertal fackområden det effektivaste informationsmedlet. Även i Sverige bör vi därför i framtiden ta televisionen i anspråk för upplysningsarbetet inom jord- och skogsbruk. Härigenom torde emellertid behovet av fältarbetande personal inte komma att minska, eftersom det intresse som televisionsprogrammen väcker säkerligen medför ökade arbetsuppgifter för den-

na personal. Sådana program kan nämligen väntas nå ut till och aktivera näringsutövare, som den traditionella rådgivningen har svårt att få kontakt med.

Användning av radio, television, film och tidningar har sitt stora värde genom att intresse för en fråga väcks. Genom rådgivning i större grupper, såsom vid demonstrationer, jordbrukardagar, skogs dagar etc., uppnås liknande effekt, medan vid rådgivning i mindre grupper ämnet utvecklas närmare, samtidigt som kontakt etableras mellan rådgivare och näringsutövare. Som komplement till dessa former av rådgivning, vid vilka ofta förmedlas grundläggande, men — särskilt vid massrådgivningen — allmänt och kortfattat hållen information, behövs ett för den praktiskt verksamme yrkesutövaren klarläggande, skriftligt material såsom handböcker, broschyrer, resultatsammanställningar och stencilerade blad. Den skriftliga informationen kan verksamt understödja och följa upp andra former av rådgivning genom att det intresse, som väckts vid muntlig rådgivning, bättre kan tillvaratas och genom att den enskilde har tillgång till kunskapsmaterialet, då han har tillfälle att ta del av det och då frågan för hans del är aktuell. Vidare ger den skriftliga informationen vederbörande tillfälle att mera i lugn och ro överväga alternativa handlingsprogram och genom den får han en fast grund att stå på vid eventuella fortsatta resonemang i ämnet med rådgivaren eller kolleger inför det avgörande beslutsfattandet. Ett stort behov av sådana sammanställningar och broschyrer, som nu nämnts, föreligger.

Ett hjälpmedel, som kan komma till nytta även för rådgivningen, är automatisk databehandling. Försök har gjorts att med hjälp av datamaskiner ut-

arbeta standardiserade driftskalkyler, som inom relativt homogena regioner kan tjäna som modeller för företagsekonomisk planering. Genom att i dessa standardkalkyler successivt inarbeta nya data i takt med förändringar i priser och tekniska koefficienter torde snabb värdering kunna erhållas om vilka justeringar av driftsinriktning, produktionsmedelsanvändning m. m. som bör göras.

Utomlands har man i ökad utsträckning sökt utnyttja demonstrationsobjekt av olika slag. I första hand replierar man därvid givetvis på den ordinarie försöksverksamheten och dess resultat. Försöksverksamheten behandlar emellertid i huvudsak endast problem inom starkt begränsade avsnitt av produktionen, medan allt starkare behov har gjort sig gällande att se flera enskilda försöksresultat och aktuella rationaliseringsåtgärder insatta i sitt företagsekonomiska sammanhang i praktisk drift. Alltmer har därför demonstrationsobjekt knutits till eller utgjorts av enskilda gårdar. Sådan demonstrationsgårdsverksamhet synes böra utvidgas även i vårt land.

Sammanfattningsvis vill vi beträffande den framtida rådgivnings- och upplysningsverksamheten framhålla vikter av att kunskapsvägarna förbättras särskilt på de punkter, där nu flaskhalsa finns, vilka fördröjer tillämpningen praktiken av nya driftsmetoder, försöksresultat etc. Sålunda synes kontakten mellan försöks- och forskningsinstitutioner och rådgivningsorganisationen böra ytterligare förbättras och en lämplig arbetsfördelning dem emellan åstadkommas. Se vidare kapitel VIII! Vidare bör eftersträvas en bättre kontakt mellan rådgivarna och näringsutövarna. Detta kan ske bl. a. genom att antalet lokalt placerade rådgivare ökar och ge-

nom att näringsutövarna aktivt engageras i rådgivningsverksamheten. Vidare bör massmedia utnyttjas i ökad utsträckning, inte minst för att bland dem, som f. n. inte nås av rådgivningen, väcka intresse för förbättringar.

Det under senare år accelererande utvecklingsförloppet inom jord- och skogsbruk har medfört ett ökande behov av *översiktlig planering*. Oftast utförs sådan planering länsvis, men den kan avse såväl större som mindre områden. Utredningar rörande jord- och skogsbruk kan ingå såsom en del i en utredning berörande hela regionens näringsliv. Sådana mera omfattande utredningar sammanhålls numera i regel av vederbörande länsstyrelse.

Översiktlig planering på jord- och skogsbruksområdet bör liksom hittills administreras av de regionala rationaliseringsorganen i samverkan med näringsutövarnas organisationer. Centralt placerad expertis bör bistå vid utformandet av frågeformulär, vid analyser av insamlat och övrigt tillgängligt material samt vid utarbetande av prognoser på grund därav. Vid bearbetning bör automatisk databehandling utnyttjas. Genom denna arbetsgång erhålls en enhetlig uppläggning av planeringsarbetet, vilket underlättar behövliga sammanställningar för riksbedömningar. Med de fortgående förändringarna i fråga om jord- och skogsbrukets förutsättningar inom olika områden torde behov föreligga av återkommande utredningar, en form av rullande planering. Med ledning av denna planeringsverksamhet kan insatserna av rationaliseringsåtgärder avvägas efter förhållandena och utvecklingstendenserna inom respektive bygder.

Även mindre omfattande planeringar kan vara mycket arbetskrävande. Detta gäller bl. a. vid *företagsekonomisk pla-*

nering, där vanligen flera alternativa driftsformer måste övervägas. Detta är ett område, inom vilket automatisk databehandling redan används i viss utsträckning och kan väntas få allmän användning.

Inom serviceverksamheten, för t. ex. skogsbruksplanering eller projektering, eller eljest då kartframställning sker, utnyttjas i allt större utsträckning flygbilder. De flygfotogrammetriska metoderna introducerades i vårt land redan under 1930-talet. Omkring 1950 fick fotogrammetrin sitt genombrott inom lantmäteriet liksom även inom skogsbruket.

I detta sammanhang vill vi erinra om de förslag till förenklad metodik vid handläggning av laga syneförrättning enligt vattenlagen, som syneförrättnings-sakkunniga i ett betänkande tidigare i år framlagt (Jo stenc. 1964: 4). Förutom databehandling föreslås en rad förenklingar i förfarandet vid dessa förrättningar. Bl. a. diskuteras möjligheterna att framställa för torrläggningsföretag erforderliga storskaliga kartor genom flygfotografering. Det kan väntas att utvecklingen i fråga om fototeknik och lönekostnader kommer att leda till att de ekonomiska förutsättningarna för att använda fotogrammetriska metoder ökas efter hand. — I anslutning till sina förslag i metodikfrågorna har de sakkunniga (Jo stenc. 1963: 6) föreslagit en i viss utsträckning centraliserad organisation, vilket har befunnits erforderligt om de moderna metoderna skall kunna utnyttjas. Vi utgår från att det även på andra områden, där automatisk databehandling m. fl. moderna metoder kommer till användning, en i viss utsträckning centraliserad organisation bör komma till stånd.

Såsom inledningsvis nämnts i detta kapitel kan nya arbetsuppgifter pålägg-

gas rationaliseringsorganen som en följd av de förslag vi senare kommer att framlägga. Även riktlinjerna för nu förekommande verksamhet kan komma

att ändras. Som en följd därav kan i viss mån ändrade eller nya arbetsformer komma att behövas.

KAPITEL V

Överväganden om olika organisationsalternativ

Allmänna utgångspunkter

I den följande diskussionen om den regionala organisationen för rationaliseringsverksamheten utgår vi från de nuvarande länsorganens samtliga arbetsuppgifter. Eventuella förändringar i fråga om dessa uppgifter och därav följande förändringar av organisationen kommer att beröras i kapitel VI.

En utgångspunkt för övervägandena är att den nya organisationen måste som en primär uppgift ha att effektuera de beslut, som statsmakterna fattar om målsättningen för rationaliseringsverksamheten och om olika insatser för att föra utvecklingen framåt i anslutning till de uppdragna riktlinjerna. Detta för in på samhällsekonomiska bedömningar bl. a. i fråga om bästa möjliga användning av produktionsresurserna. Jord- och skogsbrukets rationalisering måste därför ses som ett led i en effektivisering av näringslivet i sin helhet.

En annan utgångspunkt är, att rationaliseringsåtgärderna framdeles liksom hittills i främsta rummet skall vara en näringarnas egen verksamhet, som statsmakterna genom särskilda organ och åt dessa anvisade medel stödjer. Den nya regionala organisationen bör därför utformas med tanke på att den skall på ett effektivt sätt kunna tillgodose de behov, som kommer att finnas inom näringarna och bland näringsutövarna. En väsentlig uppgift är därvid att möjliggöra, att yrkesutövar-

nas egna initiativ och insatser till näringarnas utveckling och förkovran fullföljs.

En allmän synpunkt, som härutöver bör läggas till grund för övervägandena, är att organisationen skall fylla de krav på anpassningsbarhet och effektivitet som måste ställas på den såväl från näringarnas som det allmännas sida.

Sambandet mellan olika rationaliseringsgrenar

Vårt studium av de nuvarande organisatoriska formerna för att bedriva rationaliseringsverksamhet har gett vid handen, att svagheter i verksamhetens funktionella uppbyggnad många gånger har kunnat hänföras till uppspaltningen av rationaliseringsåtgärderna på mer eller mindre fristående grenar. De av statsmakterna under senare år vidtagna anpassningarna av organisationen har i stor utsträckning just tagit sikte på att sammanknyta enskilda grenar till gemensamma insatser. Vi har därför frågat oss, huruvida denna utveckling varit ändamålsenlig och bör fortgå samt om den i så fall kan tas till utgångspunkt för de fortsatta organisationsövervägandena. Alternativt har vi prövat, om det i en tid med klara tendenser till mera specialiserade produktionsformer är att förvänta att en särbehandling av de enskilda rationalise-

ringsgrenarna bättre lämpar sig i arbetet med att hjälpa näringsutövarna att anpassa sin produktionsapparat och effektivisera produktionen.

Det bör i detta sammanhang understrykas, att man som en följd av den ekonomiska vetenskapens framsteg inte längre kan begränsa synfältet företrädesvis till jordbrukets och skogsbrukets tekniska och biologiska sida utan alltmär måste beakta företagsekonomiska aspekter. Utvecklingen på det tekniska och biologiska området bildar fortfarande grundvalen för framåtskridandet och rationaliseringsverksamheten, men beträffande många spørsmål på dessa områden kan man lika litet som på den företagsekonomiska sektorn undvika att se insatserna på de enskilda områdena i deras större sammanhang, dvs. deras återverkningar för hela företaget. Detta gäller givetvis särskilt de ekonomiska övervägandena, som inte fyller sin uppgift med mindre produktionsresursernas alternativa användning beaktas. Denna utveckling mot ett mera företagsekonomiskt betraktelsesätt, vilken torde komma att ytterligare förstärkas, innebär i sig själv impuls till en närmare sammanknytning av de skilda rationaliseringsgrenarna. Denna sammanbindning är så mycket viktigare som situationen för det helt övervägande antalet jord- och skogsbruksföretag än den, att de i utvecklingen från nuvarande utgångsläge och fram till mera effektiva enheter parallellt måste vidta åtgärder inom flera rationaliseringsgrenar.

Den hittillsvarande uppdelningen av rationaliseringsverksamheten på skilda organ har försvårat möjligheterna att ge en allsidig vägledning i viktiga frågor. Sålunda kan inget av de nuvarande organen ge vägledning i alla de anpassningsproblem, som en företagsledare ställs inför, då han i samband med utvecklingen av sin rörelse måste ut-

nyttja flera rationaliseringsgrenar. Denna frågeställning är kanske den viktigaste av alla för de flesta företagen och samtidigt den, som den enskilde har svårast att ensam klara av och som därför i särskilt hög grad borde vara en uppgift för rationaliseringsorganisationen. Det blir nu ofta en tillfällighet, som avgör om den, som söker råd och annan medverkan, kommer att vända sig just till det organ, vars resurser skulle kunna ge honom den bästa hjälpen. Rationaliseringsspörsmål, som rullas upp från den produktionstekniska sidan, skulle kanske i stället primärt ha angripits från struktursidan. En arealutökning genom sammanköp av fastigheter borde kanske med större fördel ha skett genom arrende eller ha fått anstå, tills produktionsapparaten i övrigt utbyggs mera och produktionstekniken höjts. En isolerad analys av enbart jordbrukssidan i ett kombinerat företag kan leda till helt andra slutsatser än om också skogsdelen tas med. Även om många effektiviseringsfrågor kan avgränsas till en specifik gren av rationaliseringsverksamheten och kan lösas inom dennas ram, torde det helt övervägande antalet företag inom en nära framtid komma att beröras av åtgärder av mera genomgripande slag. I det sammanhanget kan ingen rationaliseringsgren sättas främst. Alla grenar måste utnyttjas och olika effektiviseringsvägar jämbördigt prövas.

Ett värdefullt underlag för bedömningen av de behandlade frågeställningarna om behovet av samband mellan rationaliseringsgrenarna föreligger i den undersökning om det svenska lantbrukets effektiviseringsvägar, som utförts inom jordbruksutredningen (SOU 1963: 66). I undersökningen påvisas att resurskombinationen i dagens företag är mindre väl anpassad. För att få en förbättring till stånd fordras en plane-

ring, som i ökad utsträckning måste beakta driftsinriktning, markinnehav, tekniska anläggningar och kapitalunderlag. Sambandet mellan utbyggnad av företagen, utveckling av produktionstekniken i jord- och skogsbruk samt förändringar i driftsorganisationen framgår bl. a. av programmeringsresultaten. Lönsamheten blir starkt beroende av om harmoni uppnås mellan företagets olika delar och om alla rationaliseringsgrenar bringas i samverkan. Insatser enbart på den produktionstekniska sidan kan visserligen leda till förbättringar men inte alltid till att företaget blir bärkraftigt. Om å andra sidan företagen utbyggs utan att produktionstekniken i samband därmed bringas upp till rationell nivå, uppnås inte heller sådan lönsamhetsförbättring, som gör investeringarna försvarbara. Vid en uppdelning av rationaliseringsverksamheten på olika fristående grenar föreligger alltid risk för att alternativa effektiviseringsvägar inte blir beaktade och att produktionsapparaten fastlåses på ett sätt, som för helheten inte är optimalt och som försvårar en senare lämplig anpassning. Varken för näringsutövarna, för de i rationaliseringsverksamheten engagerade eller för det allmänna är en sådan situation acceptabel.

Behovet av samverkan mellan de olika rationaliseringsgrenarna torde även sett från arbetstekniska och -organisatoriska bedömningsgrunder komma att göra sig gällande med större styrka i framtiden än som hittills varit fallet. Kraven på en noggrann planering (programmering) av den samlade rationaliseringsverksamheten har efter hand ökat och är för organens effektivitet av största betydelse. Detsamma gäller värderingen av uppnådda resultat, vilken är väsentlig såväl för valet av effektiviseringsväg som för val av medel och

metodik. Rationaliseringsorganens ansvar för utvecklingen i de företag, som de biträder, gör att de i den oftast successiva uppbyggnaden av företagen bör ha möjlighet att utsträcka sin verksamhet utöver den gren de själva representerar. I händelse av inträffat eller befarat misslyckande genom insatser huvudsakligen inom en rationaliseringsgren bör vidare de ansvariga befattningshavarna ha tillfälle att utan hinder av organisatoriska uppdelningar av verksamheten tillsammans med berörda företagare söka utvägar, vilka lämpligen inte vare sig kan eller bör begränsas till det först prövade rationaliseringsavsnittet.

De statliga ekonomiska insatserna inom skilda rationaliseringsgrenar måste avvägas i förhållande till varandra, vilket är ägnat att ytterligare binda samman de olika åtgärderna. Detta förhållande torde också vara anledningen till att man i de flesta högt utvecklade jordbruksländer i allt större utsträckning arbetar efter organisationsformer, där de förut skilda rationaliseringsgrenarna knyts samman. Denna utveckling får ses som en följd av ett mera allmänt utbredd företagsekonomiskt tänkande i rationaliseringsarbetet. Utmärkande för denna tendens är utvecklingen i Nederländerna, där de områden, som undergår mer genomgripande strukturrationalisering, också utväljs till s. k. pilot areas, dvs. områden med intensiv rådgivningsverksamhet framför allt på det produktionstekniska området. Liknande arbetssätt förekommer i en rad andra länder. I vårt land är de koncentrerade rationaliseringsinsatserna i de fyra nordligaste länen ett uttryck för sådana strävanden. Ett annat är nu förekommande samordning vid programmering av kursverksamhet och rådgivning.

På grundval av det nu redovisade

materialet har vi kommit till den slutsatsen, att det mera är sambandet mellan de olika rationaliseringsgrenarna än skillnaderna dem emellan som bör utgöra grunden för den framtida rationaliseringsorganisationens utformning.

Organisationsalternativ

I direktiven för vårt arbete anges som mål för organisationsöversynen en om möjligt mera samlad rationaliseringsorganisation, som kan arbeta fullt effektivt och erbjuda allmänheten god service. Vidare skulle eftersträvas att åstadkomma en rationell och entydig gränsdragning mellan skilda organs arbetsuppgifter. Det uttalas att utredningen härvid skall pröva alla de lösningar, som kan vara ägnade att åstadkomma ur allmän och enskild synpunkt lämplig organisation för rationaliseringsverksamheten inom jordbrukets och skogsbrukets områden.

Såsom ett första alternativ till en organisationslösning kan övervägas, i vilken utsträckning det är möjligt, att näringsutövarna själva genom sina organisationer svarar för huvudmannaskapet för rationaliseringsverksamheten, varvid det allmännas insatser lämnas genom viss medelstilleddning. Ett liknande system tillämpas i Danmark i fråga om rådgivningsverksamheten, där erfarenheterna härav synes vara goda. Emellertid gäller detta en begränsad del av rationaliseringsverksamheten. Betydande delar av verksamhetsfältet torde inte kunna överflyttas till från staten helt fristående enskilda organisationer. Hit hör — förutom väsentliga delar av strukturrationaliseringen, markpolitiska överväganden, statlig inköpsverksamhet m. m. — statlig garantilåneverksamhet. En fullständig övergång till ett system, där en med statliga

medel bedriven rationaliseringsverksamhet sorterar under jordbrukets egna organisationer, är därför inte tänkbar för våra förhållanden. Vi har inte heller funnit anledning att närmare behandla ett sådant alternativ. Däremot bör den med allmänna medel stödda verksamheten bedrivas i god kontakt med jord- och skogsbrukets organisationer och med beaktande av de insatser, som dessa gör för information, rådgivning och service m. m.

Det må också erinras om att man i USA valt den organisationsformen, att ledningen av rådgivningsverksamheten anknutits till delstaternas universitet, vilka även svarar för forsknings- och försöksverksamheten på jordbruksområdet, medan andra organ av administrativ karaktär svarar för tekniskt och finansiellt stöd. Erfarenheterna synes i många avseenden vara goda, men gränsdragningen mellan de senare organen och universiteten har visat sig svår att upprätthålla. För Sveriges del torde en sådan organisationsform inte böra komma i fråga. Rådgivningen är eller bör i varje fall vara ett led och hjälpmedel i hela rationaliseringsverksamheten och bör i praktiken vara direkt förbunden med övriga insatser. Det vore för oss främmande att i stället för vår nuvarande principiella ordning med fristående och oberoende forskningsorgan inrätta ett mellanting mellan forskningsorgan och administrativa myndigheter. Däremot har vi funnit angeläget att närmare överväga vissa frågeställningar beträffande arbetsfördelningen mellan å ena sidan forsknings- och försöksorganen och å andra sidan de administrativa myndigheterna. Detta behandlas i kapitlen VIII och X.

Vidare kan det övervägas, om de nu aktuella länsorganen eller delar av dessa lämpligen kan infogas i länsstyrelsen. En förutsättning torde då få vara,

att till länsstyrelsen knyts en lekman-nämnd med beslutsbefogenheter (jfr »Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen», SOU 1950: 28). Närmast kan det ifrågasättas att till länsstyrelsen överföra uppgifterna med översiktlig planering för strukturanpassning samt tillämpning av jordlagstiftningen. Men dessa låter sig näppeligen frigöras från andra stora uppgifter, som i fråga om syfte och arbetssätt torde vara främmande för länsstyrelsen, exempelvis rådgivningsverksamhet, företagsekonomisk kalkylering samt förhandlingar om köp, byten och försäljningar för rationaliseringsändamål. Under en avsevärd tidrymd kommer det att krävas mycket omfattande insatser för att främja jord- och skogsbrukets rationalisering. Vi har därför funnit oss böra utgå från att den behövliga omorganisationen bör inriktas på att tillskapa särskilda organ för uppgifterna i fråga. Spörsmålet om samordning mellan länsstyrelserna samt rationaliseringsorganen behandlas i kapitel X.

Vår utgångspunkt för de fortsatta övervägandena har sålunda blivit, att i vart fall huvuddelen av uppgifterna med jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering bör sammanföras i nya organ, vilka har karaktären av allmänna institutioner och i vilka näringsutövarnas medinflytande är tryggt genom lämpligt avvägd representation. Vi har därvid övervägt att antingen samla alla uppgifterna i ett organ eller att dela upp dem på två organ. Med hänsyn till de olika funktionernas karaktär skulle i så fall fördelningen bli den, att det ena har hand om strukturrationaliseringen och det andra får sin tyngdpunkt i rådgivnings- och serviceverksamhet. Detta skulle innebära att den offentlighetsrättsliga delen av rationaliseringsverksamheten lades

på ett organ och övriga uppgifter på ett annat.

Gränsdragningen mot och samordningen med lantmäteriet har varit föremål för särskild undersökning genom en expertgrupp. Vi har på grund därav mycket grundligt övervägt frågan. Vi fann därvid anledning att närmare pröva, huruvida omorganisationen lämpligen borde utsträckas att beröra även lantmäteriet. I sådant fall skulle bildas dels ett fastighetsrationaliseringsorgan, som hade att svara för lantmäteriets nuvarande uppgifter jämte lantbruksorganisationens uppgifter med strukturrationalisering inom jord- och skogsbruk, dels ett driftsrationaliseringsorgan för dessa näringar. Tyngdpunkten i det senare organets verksamhet skulle komma att ligga på rådgivning och serviceverksamhet.

Vår strävan har varit att analysera de olika arbetsuppgifterna och deras funktionella samband samt att därefter samla varandra närliggande uppgifter inom arbetsenheter och med dessa som byggstenar forma ut de olika organisationsalternativen. Arbetet har sålunda bedrivits utan bundenhet vid arbetsfördelningen mellan och inom de nuvarande organen. I stället har en bättre samordning eftersträfvats genom integration på olika avsnitt av verksamhetsfältet. Vi har på detta sätt haft åtskilliga varianter under diskussion, men de fortsatta övervägandena har lett fram till tre huvudalternativ.

Ett av dessa, i det följande benämnt alternativ A, innebär att ett gemensamt organ bildas, som övertar hushållnings-sällskapets, lantbruksnämndens och skogsvårdsstyrelsens arbetsuppgifter. Lantmäteriet förblir fristående i sin nuvarande organisationsform, men med en utbyggd samverkan med förenämnda organ. Ett annat alternativ, benämnt B-alternativet, leder till att två organ

för jord- och skogsbrukets rationalisering bildas, nämligen ett som handhar det allmännas insatser för strukturrationaliseringen men också innefattar hela lantmäteriets nuvarande verksamhet samt ett som övertar i huvudsak den verksamhet, som hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelse nu svarar för. Beroende på hur avgränsningen mellan dessa båda organs arbetsområden göres, särskilt i fråga om finansieringsstöd till investeringar i mark och anläggningar samt projektering av sådana åtgärder, erhålls olika underalternativ, av vilka vi skall redovisa två, betecknade B 1 och B 2. Det tredje huvudalternativet, alternativ C, bygger på att skogsvårdsstyrelserna bibehålls som fristående organ, medan organisationen i övrigt anknyter till lösningarna enligt de förenämnda alternativen.

Alternativ A

Organisationsalternativet syftar till att samla huvuddelen av de statliga insatserna för jord- och skogsbrukets samt trädgårdsbrukets rationalisering. Här för upprättas ett gemensamt organ dels för uppgiften att administrera de statliga stödåtgärder av skilda slag, som kommer att ställas till förfogande för nämnda näringars rationalisering (innefattande samtliga rationaliseringsgrenar), dels för att svara för den allmänna upplysnings- och rådgivningsverksamheten, vilken måste utgöra en integrerad del av rationaliserings- och effektiviseringsverksamheten. Organets verksamhet kommer sålunda att omspänna de uppgifter, som nu ombesörjs av hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse var för sig eller gemensamt, liksom uppkommande nya uppgifter inom dessa organs verksamhetsfält som påkallas av den tekniska och ekonomiska utveck-

lingen. Uppgifterna kommer att ha väsentligt skiftande karaktär — från rent statliga insatser till arbeten vars omfattning, inriktning och utförande helt eller huvudsakligast betingas av näringarnas direkta efterfrågan. De skilda verksamhetsgrenarna har dock som gemensamt mål att underlätta effektiviseringen inom näringarna och når full effekt, först då de inbördes samordnas och därtill bringas i samklang med näringsutövarnas egna initiativ till rationaliseringsinsatser.

Den närmare utformningen av ett organ, som skall innesluta dessa uppgifter, kan såsom ovan berörts ske antingen genom att direkt sammanföra nuvarande arbetsenheter eller genom en mera genomgripande förändring, som leder fram till en annan avdelningsindelning. Värdet av att bevara väl samverkande arbetsenheter liksom av att bibehålla handläggningen av de produktions tekniska frågorna samlad talar för att ingreppen i de befintliga organen bör begränsas.

Å andra sidan kan betydande fördelar stå att vinna med mera djupgående reformer, särskilt inom de verksamhetsavsnitt, som bl. a. på grund av den hittillsvarande organisatoriska splittningen blivit svagt utvecklade eller där behov av ökad samordning starkast framträder. Utvecklingsplanering, som sammanbinder de olika rationaliseringsgrenarna, företagsekonomisk kalkylering samt programmering av rådgivningsverksamheten är exempel på arbetsuppgifter av gemensam och samordnande natur.

Övervägandena om arbetsuppgifterna och dessas huvudsakliga gruppering inom rationaliseringsorganet enligt alternativ A har från nämnda utgångspunkter lett fram till följande resultat. Den verkställande ledningen av organet skall utövas av en chef. För den sam-

lade verksamheten bör vidare finnas ett kansli, vars uppgift blir att handlägga ärenden, som inte nödvändigtvis kräver för organets uppgifter fackutbildad personal. Som exempel på ärenden för avdelningen må nämnas personal- och kameralärenden, förvaltningsgöromål m. m. i anslutning till inköp och försäljning av fastigheter, medverkan i beredning av ärenden rörande statligt ekonomiskt stöd inom organets verksamhetsområde och åtgärder för effektivisering av beslut därom m. m. Organet torde i de flesta förvaltningsområden ställas inför så många juridiska spörsmål, att särskild expertis härför bör knytas till detta och då närmast till administrativa avdelningen.

Omfattningen av och karaktären på de produktionstekniska frågorna motiverar, att dessa uppgifter som regel uppdelas på två särskilda avdelningar, en skoglig avdelning och en jordbruksavdelning. Till den skogliga avdelningen får hänföras huvuddelen av de på skogsvårdsstyrelsen ankommande uppgifterna utom administrativa och kamerala samt vissa andra funktioner av gemensamt intresse för hela organet. Till jordbruksavdelningen kommer jordbrukets och trädgårdsnäringens produktionstekniska frågor att föras.

En särskild avdelning avses komma att inrättas för organets befattning med strukturrationalisering i dess vidare bemärkelse. Den skall sålunda inrymma initiativverksamheten beträffande yttre rationalisering och frågor i övrigt som sammanhänger med sådan rationalisering. Ett flertal uppgifter av offentlig-rättslig natur kommer att åvila avdelningen. I denna bör även samordnas de ekonomiska stödåtgärder, som hör samman med eller har betydelse för strukturutvecklingen eller för det särskilda utredningsarbetet i anslutning därtill.

Inom organets samtliga verksamhetsgrenar kommer rådgivning och upplysning att vara ett viktigt medel i effektiviseringsarbetet. Uppgifterna med rådgivning och upplysning skall till övervägande del ankomma på de befattningshavare inom berörda avdelningar, som är specialister på skilda områden. En särskild arbetsenhet förutsätts emellertid organisatoriskt komma att sammanhålla och programmera rådgivningen, inklusive kursverksamheten, på så sätt att exempelvis tillfällen till upplysning genom massmedia tillvaratas och används på för rationaliseringsorganets samlade verksamhet lämpligaste sätt, att medverkan från utomstående erhålls, att medverkan från rationaliseringsorganets sida sker i av annan huvudman organiserad rådgivning samt att informationer fortlöpande ges befattningshavarna om nya metoder, pedagogiska hjälpmedel m. m.

För speciella och större uppgifter avseende företagsekonomisk kalkylering — framställning och bearbetning av datamaterial, beredning av särskilt svår-bemästrade problem etc. — bör avdelas särskild expertis, som verkar fristående från avdelningsindelningen. Denna expertis, som får att verka för samordning av det företagsekonomiska planerings- och kalkyleringsarbetet, bör bilda en sektion, direkt underställd organets chef.

Från avdelningsindelningen fristående expertis — eventuellt sammanlänkad med den, som kommer att finnas på det företagsekonomiska området — skall svara för en framåtsyftande planering av anpassningsvägarna i näringarna. Uppgiften blir främst att framskaffa material, som skall tjäna till ledning för utformningen av verksamhetsprogram avpassade med hänsyn till förutsättningarna i olika regioner och bygder. Materialet skall, samtidigt som det lig-

ger till grund för dispositionen av de resurser av olika slag som rationaliseringsorganet förfogar över, ge företagen inom jord- och skogsbruk — ävensom deras organisationer — ett fylligare underlag för deras långsiktiga handlande.

För ett rationaliseringsorgan, som på nämnt sätt i sig innesluter hushållnings-sällskaps, lantbruksnämnds och skogsvårdsstyrelses nuvarande uppgifter, erhålls följande grundskiss till organisatorisk indelning av verksamheten:

- a) kansli
- b) skogsavdelning
- c) jordbruksavdelning
- d) strukturavdelning
- e) utbildningssektion
- f) expertis för företagsekonomi och »prognosverksamhet» (utrednings- och kalkylsektion).

Till organisationen på regional- (läns-)planet skall knytas en utbyggd lokal organisation med i särskilda distrikt verksamma rådgivare med gedigen fackutbildning, dock inte högskoleutbildning. I regel skall finnas separata företrädare för skogssidan och jordbrukssidan. Den på skogsfrågor inriktade personalens funktioner kommer närmast att motsvara de nuvarande skogsvårdskonsulenternas. Befattningshavare på jordbrukssidan skall vara jordbruksutbildade och främst ha företagsekonomisk inriktning. De skall då så behövs leda frågor vidare till de behöriga specialisterna på länsplanet. De bör ha en så allmän kännedom om alla grenar av rationaliseringsorganets verksamhet, att de också kan fungera som kontaktmän mellan företagen och de befattningshavare inom organet, som arbetar med strukturrationalisering, projektering m. m.

I alternativ A skall rationaliseringsorganets kontakt med näringsutövarna

bl. a. bygga på en medlemsorganisation med avgiftsbetalande medlemmar. Medlemmarna skall tillförsäkras inflytande på verksamheten bl. a. genom representation i organets styrelse och särskilda delegationer. En lokal organisation för medlemmarna med nuvarande gillesorganisation inom hushållnings-sällskapen som förebild kan tillskapas eller bibehållas.

Ortsombudsorganisationen förutsätts kvarstå oförändrad.

Styrelsen bör omfatta elva ledamöter. Av dessa bör fem, däribland ordföranden, utses av Kungl. Maj:t, två av landstinget och fyra av medlemmarna. Härjämte skall organets chef alltid delta i styrelsens överläggningar, men inte vid omröstningar. Beslutanderätten förutsätts i stor utsträckning komma att överlätas åt särskilda delegationer, en för varje avdelning, samt till tjänstemännen.

Den praktiska samordningen mellan lantmäteriet och det nya rationaliseringsorganet skall ske i strukturdelegationen inom rationaliseringsorganet, till vilket strävandena att främja jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens strukturuomvandling löper samman. Överlantmätaren, som avses bli ledamot av nämnda delegation, förutsätts dels kanalisera rationaliseringsuppslag från lantmäteriet till det nya organet, dels själv på ett tidigt stadium erhålla för lantmäteriverksamheten värdefull kännedom om detta organs planer och åtgärder. I delegationen bör olika rationaliseringsalternativ prövas och angelägenhetsgraderas. Då förändringar i fastighetsindelingen aktualiseras, bör det åvila överlantmätaren att tillse, att lantmäteriets resurser utnyttjas på det för rationaliseringsverksamheten bästa sättet. Överlantmätarens administrativa ställning inom lantmäteriet bör förstärkas.

Alternativ B

Detta organisationsalternativ syftar till att dels samla den yttre rationaliseringen och all fastighetsbildning (eventuellt också vissa andra uppgifter av offentligrättslig natur) i ett organ, dels sammanföra huvuddelen av verksamheten på det produktionstekniska området samt med denna nära förbunden teknisk-ekonomisk planläggnings- och serviceverksamhet på jordbrukets och skogsbrukets område i ett annat organ. Lantbruksnämndernas nuvarande verksamhet för strukturanpassning skall sålunda enligt detta alternativ — i sin helhet eller till viss del — organisatoriskt samordnas med lantmäteriets uppgifter, såväl de på jord- och skogsbruksområdet som de inom andra sektorer av näringslivet. Organet, i det följande benämnt strukturrationaliseringsorganet eller SR-organet, blir helst statligt, men näringsutövarna tillförsäkras medinflytande bl. a. genom representanter i styrelsen. Organet för produktionstekniska frågor, som i stor utsträckning kommer att verka genom upplysning och rådgivning, benämns i det följande UR-organet. Detta byggs upp med utgångspunkt från hushållningssällskapens och skogsvårdsstyrelsernas uppgifter och verksamhetsformer. Verksamheten finansieras med övervägande statliga medel. Organet förutsätts få en i förhållande till statsmakterna mera fristående ställning än SR-organet, dock med bibehållande av ursprungsorganens officiella karaktär.

Arbetsuppgifterna för SR-organet innefattar fastighetsbildning och härför erforderlig planering såväl för tätbebyggelse och fritidsbebyggelse som för jord- och skogsbrukets behov. På organet skall vidare ankomma att ta initiativ till, utreda och planlägga strukturutveckling och fastighetsrationalisering

samt att handha den aktiva inköpsverksamheten av mark ävensom att fullgöra de uppgifter, varom stadgas i jordlagstiftningen (bolags- och jordförvärvslagarna, uppsiktslagen m. m. eller de lagar, som kan komma att ersätta dessa). Avvägningsfrågor rörande markanvändning för olika ändamål — tätbebyggelse, jordbruk, skogsbruk m. m. — faller inom SR-organets arbetsfält. Organet skall i samverkan med UR-organet bedriva den rådgivnings- och upplysningsverksamhet som sammanhängar med dess uppgifter.

SR-organet kommer att bestå av två helt artschilda delar med olika beslutsordning. Lantmäteriets distriktsorganisation förutsätts ingå däri i huvudsakligen oförändrad gestalt och avses i sin förrättningsverksamhet — med tillämpning av fastighetsbildnings-, vatten- och väglagstiftning m. m. — meddela beslut i judiciell ordning. Den andra delen av organet kommer att handha direkta åtgärder för markanskaffning, finansieringsstöd, tillämpning av jordlagstiftning m. m., varvid besluten i administrativ ordning ankommer på organets styrelse.

Med utgångspunkt från den inledningsvis angivna principiella indelningen kan beträffande arbetsfördelningen mellan SR- och UR-organen på väsentliga avsnitt olika lösningar komma i fråga. Här åsyftas främst planläggning och finansieringsstöd avseende investeringar i mark och fasta anläggningar (s. k. inre rationalisering), som har intim anknytning till båda verksamhetsgrenarna. Vidare bör i sammanhanget nämnas utvecklingsplanering samt företagsekonomisk kalkylering. I det ena underalternativet, B 1, förs huvuddelen av investeringsfrågorna till UR-organet, medan till SR-organet knyts enbart verksamhetsavsnitt med uppgifter av övervägande offentlig-rättslig karaktär.

SR-organet bildas genom att en del av lantbruksnämnden överförs till lantmäteriorganisationen. I det andra underalternativet, B 2, sammanhålls inom SR-organet i princip alla de arbetsuppgifter som avser förändringar i den fasta egendomen. SR-organet bildas genom att lantbruksnämnd och lantmäteri sammanförs i ett organ. UR-organet blir därvid ett mer renodlat rådgivningsorgan med tyngdpunkt på driftsrationaliseringsfrågor i jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk.

B 1-alternativet

SR-organet (strukturrationaliseringsorganet) blir i detta alternativ ett organ med tyngdpunkt på fastighetsbildning, utökat med vissa resurser som hämtas från den nuvarande lantbruksorganisationen.

Från de angivna utgångspunkterna grupperas SR-organets arbetsuppgifter på följande sätt. Verksamheten på fältet förutsätts uppdelad på två huvudavdelningar, nämligen en förrättningsorganisation, motsvarande den nuvarande fältorganisationen i lantmäteriet, och en allmän avdelning med viss sådan konsulent- och assistentpersonal, som nu finns hos lantbruksnämnderna. Ledningen av den samlade verksamheten skall åvila en gemensam chefstjänsteman. Denne får vidare till sitt förfo- gande ett kansli och en utredningssektion. Kansliet får svara för de administrativa göromålen inom organet, såsom kamerala frågor, personalärenden och fastighetsförvaltning, och utredningssektionen handha den översiktliga planeringen och prognosverksamheten för strukturrationaliseringen under medverkan av personal från båda avdelningarna.

Förrättningsorganisationen förutsätts liksom för närvarande omfatta dels

distriktsenheter, dels specialenheter. Tjänstemännen får i förrättnings- sammanhangen en fristående ställning, men anlitas också bl. a. för utvecklingsplanering m. m. och är därvid samt i administrativt hänseende underordnade organets ledning.

SR-organets allmänna avdelning skall enligt B 1-alternativet inrymma dels länslantmäterikontorets arbetsuppgifter, dels huvuddelen av organets befattning med strukturrationaliseringsfrågor och dels vissa tekniska ärenden. Överlantmätarens funktioner skall övertas av de nya enheterna i SR-organet med chefstjänstemannen som ansvarig. Detta förutsätter att organets chef eller chefen för den allmänna avdelningen är lantmäteriutbildad med särskild kompetens på plan- och fastighetsrättsliga frågor. Avdelningens uppgifter med speciella strukturfrågor inom jord- och skogsbruk kommer att omfatta inköps- och försäljningsverksamhet, individuell planering, markanvändningsfrågor, tillämpning av förvärvslagstiftning m. m. Besluten skall ankomma på organets styrelse. — En begränsad del av sådana åtgärder, som nu betecknas som inre rationalisering, nämligen större vattenavledning och vissa väganläggningar, förs till SR-organet.

Det anförda innebär att SR-organet i B 1-alternativet får följande indelning:

- a) kansli
- b) förrättningsorganisation för fastighetsbildning m. m. (med distriktsenheter och specialenheter)
- c) allmän avdelning, innefattande länsarkiv, en bebyggelsesektion (samtällsplanering för tätbebyggelse m. m.), en sektion för jord- och skogsbrukets strukturfrågor samt en teknisk sektion
- d) utredningssektion.

SR-organet får genom distriktsenheterna inom förrättningsorganisationen

en regional förgrening. För de lokala kontakterna skall vidare finnas en till allmänna avdelningen knuten ortsbudsorganisation.

Organet skall ha en styrelse, vars uppgifter primärt skall avse den verksamhet som gäller jord- och skogsbrukets strukturutveckling och därmed sammanhängande spörsmål. Med hänsyn till omfattningen och innehållet i planeringsuppgifterna samt handhavandet av jordlagstiftningen måste denna ges en sammansättning, som gör den kompetent att bedöma förutom jordbruks- och skogsbruksfrågor också frågor rörande markanvändning för andra ändamål än jord- och skogsbruk. Styrelsen förutsätts omfatta ordförande och tre andra av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, två ledamöter valda av UR-organet samt, såsom självskrivna ledamöter, SR-organets chef samt UR-organets chef. Alternativt har diskuterats att styrelsen skulle bestå av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter samt de båda organens chefer.

Om ärendegången inom SR-organet må följande nämnas:

Den *jordbrukspolitiska prövningen*, däri inbegripet prövning av jordförvärvstillstånd, regleras genom lagstiftningen på området. Väsentliga arbetsuppgifter torde komma att tilläggas organets allmänna avdelning. Dessa uppgifter avser såväl frågor berörande jordbrukets och skogsbrukets rationalisering som andra samhällsfrågor.

Planering kommer att ske inom förrättningsorganisationen, den allmänna avdelningen och den särskilda utredningssektionen, varvid de båda senare väsentligen bör svara för översiktlig planläggning och viss detaljplanering samt förrättningsorganisationen för planläggning i anslutning till fastighetsbildning. Praktiskt torde planläggningen ofta böra utföras av arbetsgrupper,

bestående av särskilt avdelad personal från alla de berörda arbetsenheterna.

Ärenden rörande *inköp av mark* torde kunna aktualiseras såväl inom den allmänna avdelningen som inom förrättningsorganisationen. Efter erforderliga förhandlingar och övrig beredning av ärendet i den allmänna avdelningen skall beslut fattas av styrelsen.

Ärenden rörande *försäljning av mark* torde böra handläggas inom den allmänna avdelningen. I samband med fastighetsbildning och speciellt vid fastighetsregleringar synes dessa dock böra beredas i samarbete mellan förrättningsmannen och den allmänna avdelningen. Beslut skall meddelas av styrelsen.

Statsbidragsfrågor kan likaledes aktualiseras inom såväl den allmänna avdelningen som förrättningsorganisationen. Vid fastighetsregleringar bör förrättningsmannen ofta vara föredragande, medan övriga statsbidragsärenden normalt bör beredas i den allmänna avdelningen. Beslut skall meddelas av styrelsen.

UR-organet (upplysnings- och rådgivningsorganet) övertar i B 1-alternativet huvuddelen av den med statsmedel drivna verksamheten för utveckling av produktionsteknik och arbetsorganisation inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk samt med dessa uppgifter sammanhängande serviceverksamhet. För att främja den produktions tekniska anpassningen skall organet bedriva allmän teknisk och ekonomisk upplysning och rådgivning genom massrådgivning, kursverksamhet och vuxenutbildning samt individuell rådgivning och planering. Organet skall jämväl medverka i försöksverksamheten inom jordbruk, skogsbruk och trädgårdsbruk. Det skall stå till tjänst med projekterings- och annan serviceverksamhet eller medverka till att sådan

verksamhet organiseras inom och för näringarna. Genom förmedling av statligt ekonomiskt stöd till rationaliseringsåtgärder får UR-organet ytterligare möjligheter att underlätta investeringar i anläggningar och anskaffande av driftskapital. Vidare skall organet stå till tjänst med företagsplanering, omfattande jord- och skogsbrukets olika driftsgrenar, och med annan ekonomisk vägledning. I samband med planering av skogsbilvägar och täckdikningsåtgärder bör organets befattningshavare bistå med viss förrättningsverksamhet. Vidare skall organet svara för tillämpningen av en rad lagar och förordningar, som syftar till att säkerställa en hög produktionsteknik. Denna verksamhet närstående uppgifter är den kontroll som organet i olika avseenden får att utöva eller övervaka.

De angivna arbetsuppgifterna grupperas inom UR-organet på följande sätt.

Verksamheten kommer att omspänna en rad skilda teknisk-biologiska ämnen. Dessa uppdelas på två huvudavdelningar, en för de skogliga frågorna samt en för jordbruksfrågorna. Skogsavdelningen förutsätts omfatta huvuddelen av den speciella skogliga rationaliseringen fränsett strukturfrågorna och den översiktliga skogsvägplaneringen m. m., som skall ankomma på SR-organet. Den skall sålunda innefatta allmän och individuell upplysningsverksamhet på det skogliga området, beståndsvård och avverkning, återväxtfrågor, skogsdikning och skogsvägbggnad, skogsbruksplaner och skogsvärdering, åtgärder i anledning av beredskapsarbeten m. m. Jordbruksavdelningen skall tillhandahålla expertis för de skilda produktionsavsnitten på jordbruks- och trädgårdsområdena samt för viktigare investeringsobjekt såsom byggnader, maskiner och täckdikning. Inom hela detta arbetsfält skall avdelningen

svara för allmän upplysning och rådgivning, medverkan i försöksverksamhet och skördeskadeskydd, projekterings-, planerings- och annan serviceverksamhet, viss lagövervakning samt kontrollarbeten.

För service- och stabsfunktioner skall finnas ett kansli, en utredningssektion och en sektion för samordning av kursverksamhet och utbildning. Kansliet får samma funktioner, som dess motsvarighet i SR-organet, men skall härutöver handha de fonder och andra icke-statliga medel som UR-organet förfogar över. Utredningssektionens verksamhet skall förutom prognosverksamhet av betydelse för de produktions-tekniska frågeställningarna även omspänna företagsekonomi. Ärenden angående ekonomisk stödgivning — i första hand med anlitande av statliga medel — bör behandlas inom respektive fackavdelning, men utredningssektionen bör biträda med en samlad bedömning. Sektionen för samordning av kursverksamhet får inom organets arbetsfält samma uppgifter som de, vilka omnämndes för motsvarande arbetsenhet i A-alternativet.

Organets verksamhet leds och övervakas av en av Kungl. Maj:t utsedd chefstjänsteman.

Arbetsuppgifterna inom UR-organet grupperas sålunda i B 1-alternativet på följande sätt:

- a) kansli
- b) skogsavdelning
- c) jordbruksavdelning
- d) utredningssektion (inkl. företagsekonomi)
- e) sektion för samordning av kursverksamhet och utbildning.

UR-organet skall för skogsbruks- och jordbruksfrågor distriktsvis utplacera tjänstemän, vilka sorterar under respektive fackavdelning. Skogsvårdskonsum-

lenterna kvarstår på den skogliga sidan. Jordbrukssidans distriktsrådgivare bör vara all-round på jordbrukets område men ha särskild inriktning på företagsekonomisk planering. Hushållningssällskapens gillesorganisation bibehålls anknuten till organet på samma sätt som nu.

UR-organets styrelse utformas med hushållningssällskapens förvaltningsutskott som förebild men med ökat inflytande från Kungl. Maj:t och motsvarande minskning av antalet ledamöter tillsatta av landstinget. Kungl. Maj:t bör sålunda utse ordförande samt därtill två ledamöter, landstinget två ledamöter, medan berörda näringsutövare genom en medlemsförsamling väljer fyra ledamöter. Cheferna för UR- och SR-organen bör vara självskrivna ledamöter i styrelsen. Näringsutövarna skall vidare vara företrädare i en rad särskilda nämnder, som knyts till olika grenar av verksamheten.

För att trygga *samordningen mellan SR- och UR-organen* i B 1-alternativet bör vidtas vissa organisatoriska åtgärder. I första hand grundläggs samarbetet och den ömsesidiga informationen genom att de båda organens chefer är medlemmar i båda styrelserna. Vidare får normalt båda organen samma ordförande.

Arbetet inom de båda organens utredningssektioner får flera gemensamma problem, eftersom utvecklingen på struktursidan och beträffande markanvändningsfrågorna inverkar på investerings- och driftsfrågorna och vice versa. De allmänna planeringsöversvägandena får därför ske i intimt samarbete mellan de båda organens utredningssektioner, ofta genom för båda organen gemensamma arbetsgrupper. Samordningen i stort av planeringsverksamheten blir en uppgift för vederbörande centrala ämbetsverk.

Den ekonomiska stödgivningen bör samordnas på så sätt, att beslut inom UR-organet om större investeringsfrågor, vilka kan inverka på strukturutvecklingen, avgörs först efter kontakter med SR-organet, eventuellt vid gemensam beredning. Också vid behandlingen av vissa tekniska spörsmål bör samråd ske i organiserade former. På beställning bör t. ex. byggnadsexperten kunna utnyttjas av SR-organet. UR-organets lokalt placerade befattningshavare bör vidare i viss utsträckning kunna fungera som kontaktmän även för SR-organet.

Sektionen för samordning av kursverksamhet m. m. skall lämna service som täcker inte enbart UR-organets utan också SR-organets arbetsfält. Därvid utformas i stora drag program för kursverksamheten inom hela området under medverkan av expertis från de olika fackavdelningarna. Olika tekniska hjälpmedel för upplysningsverksamheten liksom pedagogisk och rådgivningsteknisk expertis skall givetvis stå till hela rationaliseringsorganisationens förfogande.

B 2-alternativet

Vid utformningen av B 2-alternativet har fästs större avseende än i B 1-alternativet vid det funktionella sambandet mellan olika åtgärder för förbättring av fastighetsstrukturen. I SR-organet (strukturrationaliseringsorganet) samlas insatserna såväl för ändrade dispositioner beträffande de produktiva markerna (ändrad markanvändning, storleksrationisering, arronderingsförbättring m. m.) som för investeringar i den fasta egendomen (dikning och annan jordförbättring, åtgärder beträffande byggnader och andra fasta anläggningar). SR-organet kommer därigenom i detta alternativ att omspanna huvuddelen av de uppgifter, som lant-

bruksnämnderna nu har i fråga om markanläggningar och byggnader (s. k. inre rationalisering), medan i B 1-alternativet endast vissa större vattenavlednings- och vägärenden fördes till SR-organet.

SR-organet skall således i stort sett innefatta den nuvarande lantbruksorganisationen och lantmäteriorganisationen. Dess arbetsuppgifter grupperas liksom i B 1-alternativet med utgångspunkten att det egentliga länsorganet skall överta de uppgifter, som nu ankommer på lanbruksnämnden samt på överlantmätaren med länslantmäterikontoret, samt att lantmäteriets distriktsindelning och distriktsenheter nas ställning skall behållas i princip oförändrade. Sådana specialenheter, som avses för jord- och skogsbruksuppgifter, skall emellertid stå till länsorganets direkta förfogande.

SR-organet får ett kansli med förut angivna uppgifter. Översiktlig planering bl. a. för jord- och skogsbrukets strukturutveckling bör handläggas inom en utredningssektion, direkt underställd länsorganets chef. Utredningssektionen får också en samordnande funktion beträffande sådan upplysnings- och rådgivningsverksamhet, som ankommer på SR-organet. Länslantmäterikontorets nuvarande uppgifter övertas av en särskild arbetsenhet, fastighetskontor.

De uppgifter, som lanbruksnämnden nu har, fördelas på två avdelningar i länsorganet, en för strukturrationalisering och övrig företagsplanering samt en för teknisk projektering m. m. Strukturavdelningens arbetsfält avses innefatta, förutom de egentliga strukturanpassningsinsatserna, även den företagsekonomiska kalkyleringsverksamheten, som skall ankomma på SR-organet och där utgöra en grundval för verksamheten. Den tekniska avdelningen skall omhänderta organets funk-

tioner vad gäller byggnader, hydrotekniska ärenden och vägfrågor. Dess verksamhet kommer väsentligen att omfatta projektering och rådgivning.

Arbetsuppgifterna för lantmäteriets distriktsorganisation skall primärt omfatta fastighetsbildning för olika ändamål och därmed sammanhängande planering m. m. Verksamheten i övrigt för andra ändamål än jord- och skogsbruk bör liksom nu ha karaktären av beställningsuppdrag, vilka distriktsenheter na självständigt fullgör och redovisar till beställaren. Samma gäller för de specialenheter, som inrättas för uppgifter rörande samhällsbildning, fritidsbebyggelse etc.

Fältorganisationen i övrigt, både de arbetsgrupper som motsvarar lantbruksnämndernas nuvarande personal och de specialenheter, vilka avdelas från lantmäteriet för uppgifter avseende jord- och skogsbruk, skall vara underställd organets styrelse. Den verkställande ledningen skall handhas av en för samtliga avdelningar gemensam chefstjänsteman.

SR-organets inre organisation skulle således i B 2-alternativet i stora drag bli följande.

a. Av organets styrelse disponerade arbetsenheter:

kansli
utredningssektion
fastighetskontor
avdelning för strukturrationalisering och företagsplanering
teknisk avdelning
specialenheter för uppgifter på jord- och skogsbrukets område.

b. Fristående arbetsenheter:

distriktsorganisation, motsvarande lantmäteriets nuvarande distriktsenheter jämte specialenheter för tätbebyggelse m. m.

Beslutanderätten skall i princip för hela SR-organets del åvila en styrelse

bestående av sju ledamöter, dock med de undantag, som framgår av vad ovan anförts om laga förrättningar (fastighetsbildning, hydrotekniska ärenden samt vägbyggnad). Av styrelseledamöterna bör ordföranden, som samtidigt skall vara UR-organets ordförande, samt två andra ledamöter utses av Kungl. Maj:t. UR-organet bör utse två ledamöter. UR-organets chef förutsätts liksom SR-organets egen chefstjänsteman vara självskriven ledamot. I betydande utsträckning bör beslutanderätten fördelas till särskilda delegationer eller till tjänstemän inom organet.

UR-organets (utbildnings- och rådgivningsorganet) befattning med de produktionstekniska frågorna på jordbruksområdet begränsas något i B 2-alternativet i förhållande till B 1-alternativet genom att de till inre rationalisering nu hänförliga uppgifterna inordnas i SR-organet. Å andra sidan förblir behandlingen av skogliga frågor mer samlad hos UR-organet genom att organet skall svara för den översiktliga skogsväpplanläggningen, dock i direkt samarbete med SR-organet. En viktig skillnad i förhållande till föregående alternativ är att beslutanderätten om den statliga ekonomiska stödgivningen till investeringar i mark och fasta anläggningar för jordbruk och skogsbruk i princip liksom nu avses vara samlad på en hand, nämligen hos SR-organet, medan UR-organet skall handha förmedlingen av statliga medel som utgår till produktionsteknikens främjande. I övrigt skall UR-organet fungera såsom remissinstans på samma sätt som hushållningssällskapen hittills gjort beträffande det ekonomiska stödet till trädgårdsnäringens rationalisering.

Modifieringarna i UR-organets arbetsuppgifter i förhållande till B 1-alternativet påverkar endast i mindre grad organets utformning i stort. Av-

delningsindelningen blir sålunda densamma som i B 1-alternativet, men dimensioneringen av arbetsenheterna påverkas givetvis. Detta gäller främst jordbruksavdelningen. Tyngdpunkten i den framåtsyftande planeringen kommer att förskjutas något, men särskild sådan verksamhet inom UR-organet blir fortfarande erforderlig som underlag för organets insatser och de enskilda företagarnas bedömningar. Även om kalkyleringsarbetet blir mindre omfattande i B 2-alternativet, kvarstår behovet av att erbjuda tjänster i driftsplanlägningsfrågor, vilket främst den lokalt placerade rådgivarstaben får svara för.

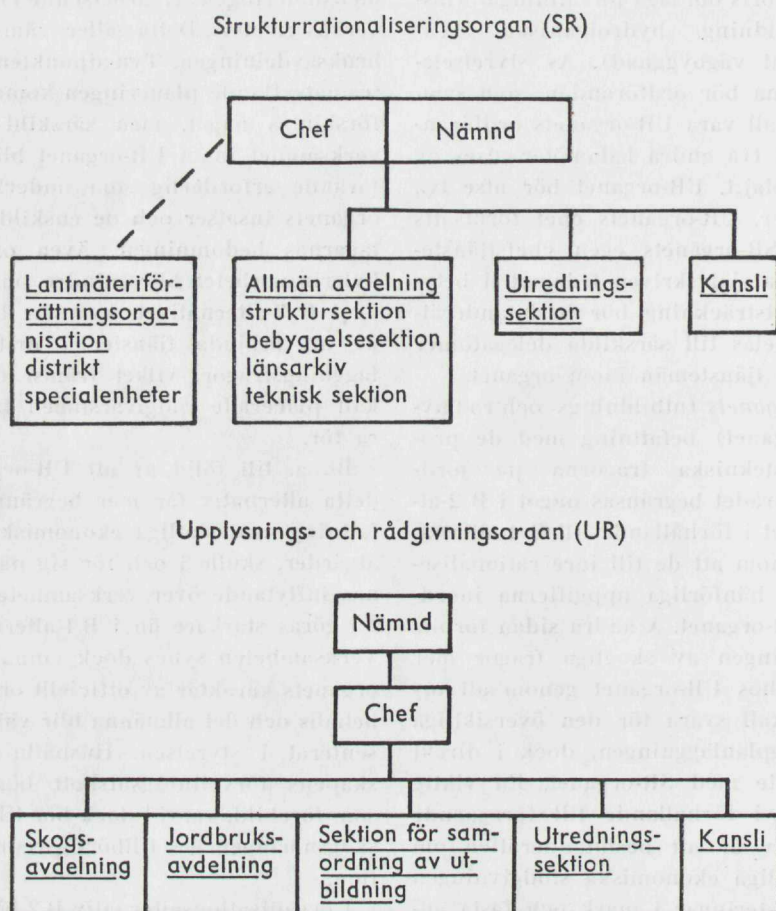
Bl. a. till följd av att UR-organet i detta alternativ får mer begränsad befattning med statliga ekonomiska stödåtgärder, skulle i och för sig näringarnas inflytande över verksamheten kunna göras starkare än i B 1-alternativet. Verksamheten synes dock vinna på att organets karaktär av officiellt organ bibehålls och det allmänna blir väl representerat i styrelsen. Hushållningssällskapens förvaltningsutskott bör tjäna som förebild, varvid dock bör tillses att skogsnäringen ges tillbörlig representation.

I organisationsalternativ B 2 bör förekomma liknande arrangemang för *samordning* mellan SR- och UR-organen, som i det föregående angetts beträffande B 1-alternativet.

Alternativ C

Detta alternativ innebär att skogsvårdsstyrelserna bibehålls som självständiga organ. Organisationen i övrigt anknyts till de lösningar, som förut angetts för A-alternativet resp. B-alternativet. Detta innebär antingen en sammanslagning av lantbruksnämnder och hushållningssällskap (C/A-fallet) eller av lantmäteriet

Figur 8. Organisationsskiss i alternativ B 1

och del av eller hela lantbruksnämnderna (C/B-fallet).

Utformningen av C-alternativet framgår av vad som tidigare anförts om skogsavdelningen i B 2-alternativet och i övrigt av redogörelsen för A- och B-alternativen. Framställningen kan därför i detta sammanhang begränsas till en redovisning av hur samordningen mellan skogsvårdsstyrelsernas verksamhet och övrig rationaliseringsverksamhet skall lösas.

a) I första hand bör verksamheten samordnas genom att det nya rationa-

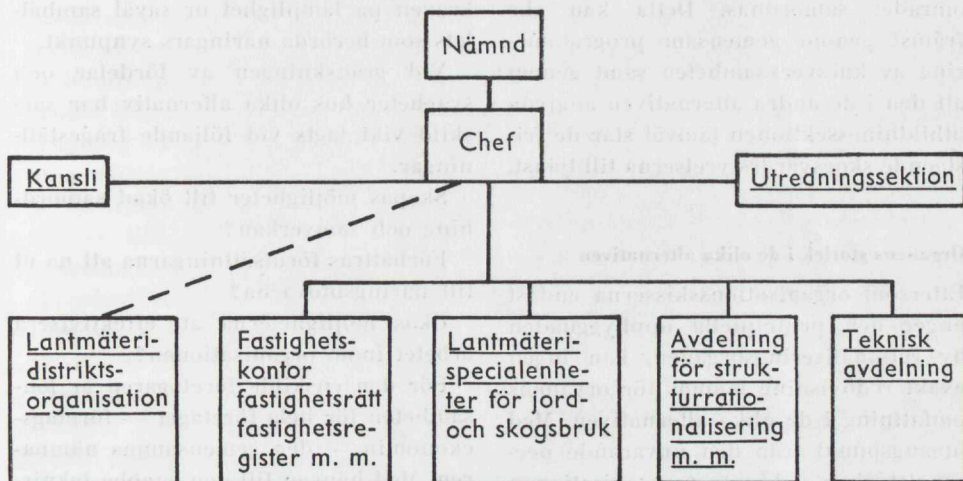
liseringsorganet och skogsvårdsstyrelsen får dels gemensam ordförande, dels ett antal gemensamma ledamöter. Vidare bör chefstjänstemännen i respektive organ kallas till systerorgans sammanträde, då frågor av gemensamt intresse skall behandlas.

b) Den översiktliga utredning och planläggning, som är av intresse för båda organen, bör bedrivas i samarbete, där så är lämpligt i gemensamma arbetsgrupper.

c) I en arbetsgrupp för företagsplanering och kalkylering skall samråd

Figur 9. Organisationsskiss i alternativ B 2

Strukturrationaliseringsorgan (SR)

Upplysnings- och rådgivningsorgan (UR)

lika med alternativ B 1 (dock är i B 2-alternativet ärenden rörande fasta anläggningar helt överförla till SR-organet)

avseende den samlade ekonomiska bedömningen för företag med kombinerad jord- och skogsbruksdrift ske.

d) Skogsvårdsorganisationens medverkan i strukturrationaliseringen skall fullgöras i huvudsak såsom beställningsuppdrag åt det för sagda verksamhet ansvariga organet. I rådgivningsverksamheten på den yttre rationaliseringsområde bör samordning ske enligt riktlinjer som anges under punkten g).

e) I frågor rörande överföring av jordbruksjord till skogsmark skall det för strukturfrågorna ansvariga organet träffa avgörandet om mark bör få utgå ur jordbruksproduktionen, medan skogsvårdsstyrelserna skall bedöma om

och i vad mån skogliga iståndsättningsåtgärder bör sättas in.

f) Ärenden, som gäller skogsvägar, avdikning samt för skogsbruket och jordbruket gemensamma maskinfrågor, skall behandlas vid direktkontakter mellan vederbörande specialister i de olika organen, så snart tveksamhet om avgränsningen mellan behörighetsområdena kan förefinnas.

g) Den på skogsvårdsstyrelserna ankommande rådgivningen omfattar speciella skogliga frågor men också viktiga områden, där rådgivningen bör bedrivas av rationaliseringsorganen i samverkan. Med hänsyn till de senare uppgifterna samt till att det i betydande ut-

sträckning är samma personer man vänder sig till på skogssidan och på jordbrukssidan och samma slags tekniska resurser och hjälpmedel, som utnyttjas, bör rådgivnings- och upplysningsarbetet inom hela rationaliseringsområdet samordnas. Detta kan ske främst genom gemensam programmering av kursverksamheten samt genom att den i de andra alternativen angivna utbildningssektionen jämväl står de fristående skogsvårdsstyrelserna till tjänst.

Organens storlek i de olika alternativen

Eftersom organisationsskisserna endast anger den principiella uppbyggnaden av rationaliseringsorganen, kan ingen exakt redovisning lämnas för organens omfattning i de olika alternativen. Med utgångspunkt från den nuvarande personalstyrkan i de av omorganisationen berörda länsorganen låter sig dock relationerna beträffande personalens omfattning mellan de föreslagna organisationsalternativen ungefärligt beräknas. Om länen bibehålls som indelningsgrund, skulle personaluppsättningen i ett genomsnittslän för de olika alternativen bli följande:

A-alt.	B 1-alt.		B 2-alt.	
	SR	UR	SR	UR
130	90	120	105	105

Bibehålls fristående skogsvårdsstyrelser (alt. C), reduceras A-alternativet respektive UR-organet i B-alternativen med 55 å 60 befattningshavare. Det må nämnas att betydande skillnader i organens storlek mellan olika län nu föreligger, vilka skillnader i flertalet fall torde bestå även efter sammanslagning av de nuvarande enheterna.

En grovskiss av organisationen i B-alternativen återges på sid. 94 och 95. Organisationsskiss i A-alternativet återfinns på sid. 124.

Bedömning av organisationsalternativen; utredningens förslag

Vid våra överväganden om valet mellan organisationsalternativ har vi sökt finna den organisation, som bäst fyller kraven på lämplighet ur såväl samhällets som berörda näringars synpunkt.

Vid granskningen av fördelar och svagheter hos olika alternativ har särskild vikt lagts vid följande frågeställningar.

Skapas möjligheter till ökad samordning och samverkan?

Förbättras förutsättningarna att nå ut till näringsutövarna?

Ökas möjligheterna att effektivisera arbetet inom organisationen?

För den enskilde företagaren är lönsamheten för hela företaget — företagsekonomin — den gemensamma nämnaren. Med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen och de stora förändringar, som kan förväntas ske beträffande jord- och skogsbruksproduktionen, kommer effektiviseringssträvandena i allt högre grad att ta sikte på större omställningar. När en företagare är beredd att vidta förbättringsåtgärder, vill han som regel inte enbart nå lönsamhetsförbättring inom en enskild gren. Han vill nå en sådan samlad lönsamhetsnivå, som gör att han finner det värt att satsa både på ett visst projekt och på företaget som sådant. I det läget är han hjälpt först när alternativa vägar att nå målet prövats. Genom en företagsekonomisk prövning av projekten minskas riskerna för att tillgängliga resurser splittras genom separat behandling av enskilda rationaliseringsgrenar till förfång för lönsamheten totalt sett. Ur näringsutövarns synpunkt har behovet av en balanserad avvägning mellan de skilda rationaliseringsgrenarna ökat. För honom blir det en förenkling, om ett färre antal organ prö-

var hans behov och lämnar erforderligt bistånd.

Ur samhällets synpunkt är det angeläget med en ökad företagsekonomisk inriktning av rationaliseringsverksamheten. Detta blir alltmer viktigt efter hand som de hittillsvarande möjligheterna att uppnå ökad lönsamhet genom isolerade produktionstekniska förbättringar blir mindre och i stället en omställning av produktionsapparaten och en omfördelning av produktionsresurserna framträder som väsentliga medel att — tillsammans med produktionstekniska förbättringar — lösa jord- och skogsbrukets lönsamhetsproblem. Den företagsekonomiska planeringen måste självfallet omspänna samtliga rationaliseringsgrenar. Den måste vidare utföras i nära kontakt med expertisen inom olika fackområden. Avsteg från dessa principer försvårar en jämförelse mellan olika rationaliseringsvägar och en förutsättningslös prövning av ordningsföljden mellan olika steg i förbättringsarbetet med beaktande av den enskildes kapitalförhållanden, likviditet m. m. Såsom tidigare anförts har inom utredningen genomförda undersökningar rörande organisationsformerna för enskilda företag klart påvisat, att tillfredsställande inkomststegrande effekt av olika rationaliseringsinsatser erhålls först om de sammankopplas inbördes.

Ur samhällets synpunkt är det givetvis önskvärt, att planeringen och programmeringen av verksamheten samlas i ett mindre antal organ. Den med stöd av allmänna medel bedrivna verksamheten för att främja rationaliseringen inom jordbruk och skogsbruk bör såsom en synnerligen viktig uppgift ha att utarbeta och presentera underlag för en totalt sett lämplig anpassning av produktionsresurserna inom näringarna. Den översiktliga utrednings- och

planeringsverksamheten för ändamålet bör inriktas på regionalt anpassade handlingsprogram, som inbegriper olika rationaliseringsvägar. Därmed erhålls underlag för samlade insatser i syfte att på begränsad tid nå väsentliga resultat i en bygd och likaså till samordnade investeringar inom de enskilda företagen.

Vad strukturrationaliseringen beträffar ligger det i sakens natur, att insatserna av viktiga hjälpmedel måste handhas av ett och samma organ beträffande såväl jord som skog. Vi syftar i första hand på den aktiva inköpsverksamheten, eftersom en mycket stor del av de enheter, som förvärfvas för rationaliseringsändamål, innehåller både åker och skogsmark. Likaså är det uppenbart att uppgifterna med tillämpning av förvärvslagstiftningen inte kan delas så, att olika organ får avgörandet beträffande jordbruksmark respektive skogsmark. Den nuvarande ordningen innebär att lantbruksnämnderna handlägger strukturärenden rörande såväl skogsmark som jordbruksmark samt markanvändningsfrågor. Skogsintresset är därvid f. n. företrätt endast genom att vissa ledamöter kan vara skogligt orienterade och att länsjägmästaren är adjungerad till nämnden.

Organisationsalternativ A, som i ett organ och under gemensam ledning samlar huvuddelen av de statliga insatserna för jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsbrukets rationalisering, kan förväntas medföra ökade möjligheter till samordnade rationaliseringsinsatser. Vi har fäst särskild vikt vid att varje jord- och skogsbruksföretag betraktas som en helhet samt att en samlad bedömning av markens lämplighet för jordbruk och skogsbruk sker. Bättre effekt av gjorda insatser bör nämligen kunna vinnas genom att verksamheten

omspänner alla produktionsgrenar vid jord- och skogsbruksföretagen och genom att organet till sitt förfogande har hela skalan av rationaliseringsinstrument, såsom utredningsverksamhet, översiktlig och individuell planering, upplysning och rådgivning, projektering, finansieringsstöd för skilda ändamål, inköps- och försäljningsverksamhet avseende mark för rationaliseringsändamål samt lagtillämpning berörande näringarna. Ett sådant sammanförande av uppgifter och hjälpmedel till ett organ bör utgöra en god grund för ökat beaktande av skilda rationaliseringsmöjligheter och till prövning av alternativa effektiviseringsvägar. En fördel blir vidare att organet inom sig har en mångsidig uppsättning fackmän med olika utbildning, vilket skapar de bästa förutsättningar för ett smidigt lagarbete utan formbundenhet. Vidare ger denna organisationslösning förutsättningar för en kombination av en lokalt förgrenad upplysnings- och rådgivningsorganisation och en vid länsorganet placerad fältorganisation för den löpande verksamheten med strukturförändringar, projektering av investeringar och beredning av finansieringsfrågor m. m. Genom konstruktionen med en medlemsförsamling får verksamheten en önskvärd förankring hos näringsutövarna, och deras kontakt med rationaliseringsverksamheten förenklas, genom att de har ett och samma organ att vända sig till. Till förmån för alternativ A talar vidare, att det ger goda möjligheter att vid förändringar i arbetsbelastning eller i verksamhetsinriktning snabbt anpassa organisationen och arbetet till de ändrade förutsättningarna.

Under diskussionerna har farhågor framförts, att länsorganet i A-alternativet skulle bli för stort och att det kunde bli svårt för chefstjänstemannen att leda organet med dess mångskiftan-

de verksamhet och med dess olika slag av fackpersonal. Organet blir emellertid, såsom framgår av uppgifterna på sid. 96, inte nämnvärt större än i B-alternativen. Sammansättningen och omfattningen av organet bör ge goda möjligheter att rationalisera arbetet, bl. a. genom att chefstjänstemannen och befattningshavare i övrigt med högre utbildning kan avlasta kvalificerade uppgifter på underställd personal. En annan invändning är att sammankoppling av affärsmässigt driven serviceverksamhet med upplysning och rådgivning kan leda till att exempelvis den förra gynnas till förfång för den senare. Denna invändning, som gäller samtliga alternativ, måste beaktas och lösas genom instruktionsregler och bestämmelser i anslutning till anslagstilldelning.

Vidare har ifrågasatts, om inte organisationsalternativ A kommer att ha svagheter eller brister i följande tre avseenden. Kan sådan offentligrättslig verksamhet, som berör kontroversiella frågor, samt rådgivnings- och serviceverksamheten i dess helhet förenas i ett organ? Kan det inte vara förenat med olägenheter, att två organ — det nya länsorganet och lantmäteriet — kommer att ha näraliggande uppgifter i samband med strukturrationaliseringen? Kommer samspelet mellan strukturanpassning och samhällsplanering att fungera tillfredsställande? Till dessa frågor återkommer vi i det följande.

Såsom förut nämnts innebär B-alternativen att det bildas dels ett organ (SR-organet) för strukturfrågor inklusive all fastighetsbildning, som ankommer på lantmäteriet, dels ett organ (UR-organet) för främst rådgivning i produktionstekniska frågor inom jord- och skogsbruk. Förväntade fördelar med dessa alternativ är, vad struktur-

frågorna beträffar, att fastighetsbildningen och de direkta hjälpmedlen för yttre rationalisering samlas i ett organ och under gemensam ledning. Detta bör ge bättre möjligheter än de som nu finns att fördela arbetsuppgifter mellan de olika arbetsenheter, som är verksamma på området, att välja lämpligaste sätt för att genomföra strukturrationaliseringsåtgärder fram till fullföljd fastighetsbildning liksom att samordna planering och övriga arbetsinsatser på dessa avsnitt. Samspelet mellan å ena sidan vissa administrativa åtgärder för strukturförbättringar och å andra sidan åtgärder enligt fastighetsbildningslagstiftningen kommer sålunda enligt detta alternativ att underlättas. Det bör här beaktas att lantmäteriets verksamhet till alldeles övervägande del avser planläggning och fastighetsbildning för tätbebyggelse och andra ändamål, som inte avser utnyttjande av marken för jordbruks- eller skogsproduktion. Genom att expertis på de verksamhetsområden, som lantmäteriet och lantbruksnämnderna omfattar, samlas i det nya strukturorganet, bör goda förutsättningar finnas för samordning mellan den allmänna samhällsplaneringen och strukturrationaliseringen i jordbruk och skogsbruk. Genom lantmäteriets distriktsorganisation kommer SR-organets verksamhet att få förgrenade kontaktvägar till såväl markägare som kommuner.

På det produktionstekniska området erbjuder en lösning enligt B-alternativen en i förhållande till nuläget förbättrad samordning av kursverksamheten för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. Härmed följer bl. a. ökade möjligheter att anskaffa och utnyttja tekniska hjälpmedel i rådgivningen. Vidare kan personella resurser till en del komma till gemensam användning. Den samlade verksamheten

bör vinna på tillgång till pedagogisk service, litteraturtjänst, bredare underlag för bedömning av olika arbetsmetoder och värdering av uppnådda resultat. De företagsekonomiska bedömningarna, planerings- och utvecklingsarbetet samt den allmänna rådgivningen kan lättare än, som hittills varit fallet, bringas att omfatta såväl jordbruk som skogsbruk. Fastän samordningen av kursverksamheten och rådgivningen m. m. i B-alternativen bör bli bättre än den nu är, blir samordningsmöjligheterna härvidlag och beträffande företagsekonomisk kalkylering och bedömning m. m. dock ingalunda så goda som i A-alternativet.

Befarade olägenheter med organisationslösningarna enligt B-alternativen sammanhänger i främsta rummet med att strukturrationaliseringen och arbetet med produktionstekniska förbättringar inom jordbruk och skogsbruk inte organisatoriskt sammankopplas. Härigenom riskeras att valmöjligheter mellan olika rationaliseringsvägar inte blir tillräckligt väl klarlagda för företagarna och att samspelet mellan olika slag av rationaliseringsåtgärder inte kommer att fungera väl. Eftersom slutresultatet av insatserna i allmänhet beror av samspelet och avvägningen mellan åtgärder inom flera rationaliseringsgrenar, blir de båda organens befogenheter och deras ansvar för vidtagna eller uteblivna dispositioner lätt oklara. Näringsutövarna kommer alltså jämt att ha olika organ att vända sig till i näraliggande rationaliseringsfrågor. Möjligheterna för strukturorganet att nå ut till näringsutövarna blir alltför begränsade och strukturrationaliseringen får en alltför svag förankring hos näringsutövarna, vilket måste innebära en avgjord brist.

Då det i B-alternativen är en svårslöst fråga, vart investeringsärendena

skall hänföras, har vi, som tidigare nämnts, övervägt två alternativ, B 1 och B 2, som i huvudsak skiljer sig därigenom, att sagda frågor förts till rådgivningsorganet (UR) respektive strukturorganet (SR). Investeringar i mark och byggnader har intimt samband med både fastighetsrationalisering och driftsrationalisering. Byggnadsfrågorna och maskinfrågorna måste lösas i nära anknytning till varandra och till produktionsplanläggningen i övrigt. Motsvarande är förhållandet med täckdikning. Rationaliseringen av anläggningarna inom ett företag måste följas upp av åtgärder inom driftsrationaliseringen. Av dessa skäl har investeringsfrågorna i B 1-alternativet i allt väsentligt förts till UR-organet. — Investeringar i fasta anläggningar utgör emellertid samtidigt en integrerad del av fastighetsrationaliseringen. Utan sådana investeringar uteblir ofta den ekonomiska effekten av andra åtgärder mer eller mindre. Det finansieringsstöd, som ges till anläggningar, är konstruerat så att det kraftigt kan främja strukturanpassningen. Den kraftigaste effekten i sådan riktning nås genom de villkor, som innebär att statligt stöd får lämnas endast till lönsamma åtgärder och endast till investeringar med nyttoverkan på relativt lång sikt. Det kan förväntas att liknande principer kommer att gälla för den fortsatta verksamheten. Det ekonomiska urvalet av objekt vid investeringsstöd är en kraftigt pådrivande och styrande faktor i strukturanpassningen. Investeringsfrågorna måste därför bedömas och avvägas i samband med åtgärderna för strukturanpassningen. Av här berörda skäl har investeringsfrågorna i B 2-alternativet förts till SR-organet.

Det finns sålunda tungt vägande skäl för att sammankoppla investeringsverksamheten med ett vart av de båda or-

ganen i B-alternativen. Villkendera lösning som än väljs innebär uppenbarligen olägenheter, som i görligaste mån får lösas genom anvisningar om samarbete och gemensam handläggning.

Det har framförts skäl för att söka en lösning med två organ, nämligen ett organ för den yttre rationaliseringen, som får närmare anknytning till lantmäteriet än vad nu är fallet, och ett organ som kan betecknas som ett utbyggt hushållningssällskap. Å andra sidan har framförts betänkligheter med hänsyn till att SR-organet skulle få karaktären huvudsakligen av ett fastighetsbildningsorgan med allmänna samhällsplaneringsuppgifter och med tyngdpunkten i verksamhetsfältet starkt på frågor som ligger utanför jord- och skogsbrukets rationalisering. Med hänsyn till dessa betänkligheter och då lantmäteriet nyligen undergått en genomgripande omorganisation och förslag till ny lagstiftning, som reglerar dess verksamhet, har framlagts, synes inte utan mycket starka skäl lantmäteriet nu böra inbegripas i en ny omorganisation.

Med hänsyn härtill har vi undersökt och övervägt möjligheterna att nå dels en klarare principiell fördelning av arbetsuppgifterna mellan lantmäteri och ett särskilt organ för jord- och skogsbrukets rationalisering, dels en betryggande samordning av de båda organens verksamhet.

Resultatet av dessa överväganden redovisas i de avsnitt i kap. X, där samordningen med lantmäteri och länsstyrelse behandlas. Förslaget i dessa delar innebär bl. a. att lantmäteriet får ett avsevärt förstärkt medinflytande i rationaliseringsorganets verksamhet på strukturuområdet. Detta möjliggörs bl. a. genom att hithörande frågor skall behandlas inom en strukturdelegation

med omfattande beslutsbefogenheter. I denna avses överlantmätaren komma att ingå. Även utvecklingsplaneringen rörande strukturanpassningen avses komma att primärt handläggas i denna delegation. Lantmäteriet får en anknytning till delegationen även genom att lantmäteriets förrättningsmän direkt förutsätts medverka i beredning och föredragning av ärenden. De riktlinjer, som sålunda uppdragits för samordningen med lantmäteriet, anser vi vara lämpligt utformade. Vi anser således att den principiella gränsdragningen blir tillfredsställande, att förslaget ger betryggande förutsättningar för samarbetet mellan de båda organisationerna, att lantmäteriets medinflytande i strukturrationaliseringen likaså blir tillfredsställande ordnat samt att strukturdelegationen med den föreslagna sammansättningen kommer att innehålla den sakkunskap, som behövs för att bedöma strukturanpassningen i dess sammanhang med samhällsplanering i vidare bemärkelse.

Vid de fortsatta övervägandena utgår vi i princip från att lantmäteriorganisationen skall vara fristående. Arbetsfördelning och samarbetsformer bör organiseras enligt nyss angivna riktlinjer.

Kvarstående fråga är huruvida uppgifterna på länsplanet lämpligen kan fördelas på två organ, därav ett fristående strukturorgan. Sedan näringsutövarna tillförsäkrats medinflytande genom de anordningar, som närmare redovisas i kap. VI, har vi funnit att en lösning, som innebär att strukturanpassning och rationaliseringsverksamhet i övrigt i princip inordnas i ett och samma organ, på avgörande grunder kan förordas.

Som främsta motiv för *C-alternativet*, dvs. ett bibehållande av skogsvårdsstyrelserna som fristående organ, har i

diskussionerna anförts, att huvuddelen av skogsvårdsstyrelsernas nuvarande arbetsuppgifter skulle vara av den arten, att de inte i större utsträckning behövde samordnas med övriga berörda organs insatser till främjande av skogsbrukets och jordbrukets rationalisering. Därvid har särskilt framhållits att utvecklingen beträffande skogsbrukets driftsfrågor går snabbt och har aktualitet för flertalet inom näringen, medan exempelvis strukturförändringarna av naturliga skäl sker långsammare och endast berör ett mindre antal företag.

Som motiv för *C-alternativet* har härutöver anförts, att detta skulle tillvarata fördelarna med en liten och mera enhetlig organisation. Ett bibehållande av skogsvårdsstyrelserna som fristående organ skulle i jämförelse med de andra alternativen bl. a. innebära, att länsorganen blev mindre och därmed mera lättmanövrerade och anpassningsbara samt att avståndet mellan allmänheten och beslutande instanser skulle minska. En geografisk indelning av skogsvårdsstyrelseorganisationen med hänsyn till de speciella skogliga förhållandena vore lättare att genomföra vid ett organisatoriskt särskiljande av skogsvårdsfrågorna. Vidare förmodas en dylik lösning erbjuda större möjligheter att till verksamheten knyta en mera allsidig representation för skogsnäringen samt underlätta samarbetet med utomstående organ. Härutöver har framhållits att en mera genomgripande omorganisation alltid förorsakar vissa övergångssvårigheter, som en tid kan inverka menligt på organisationens möjligheter att ge fullgod service vid de snabba förändringar, som nu sker, inte minst på skogens område.

De skäl, som främst talar för att skogsvårdsstyrelserna skall ingå i de nya regionala organen, är

att utvecklingsplanering, arbetskraftsdispositioner, markanvändningsfrågor, kapitalfrågor m. m. ofta måste behandlas gemensamt för jord- och skogsbruk,

att en betydande del av produktionsenheterna utgör kombinerade jord- och skogsbruksföretag och att en samlad företagsekonomisk bedömning och planläggning vid utbyggnad och förbättring av sådana företag är nödvändig,

att strukturrationaliseringen, framför allt den aktiva inköpsverksamheten och tillämpningen av förvärvslagstiftningen, måste handhas av ett och samma organ beträffande såväl jord som skog och att denna på i det följande närmare angivna skäl bör organisatoriskt sammankopplas med såväl jordbrukets som skogsbrukets driftsrationalisering samt

att vissa av skogsvårdsstyrelsernas arbetsuppgifter synes minska, vilket på längre sikt kan komma att minska förutsättningarna att bibehålla fristående skogsvårdsstyrelser i varje län.

Avgörande för C-alternativets hållbarhet är enligt vår mening i första hand frågan, om föreliggande behov av samordning av de statliga rationaliseringsinsatserna för produktionstekniska förbättringar inom skogsbruket med övrig rationaliseringsverksamhet på skogsbrukets och jordbrukets områden blir tillgodosedda. Då viss samordning alltid är eftersträfvansvärd, kan frågan också ställas, huruvida ifrågavarande skogliga rationalisering är så särpräglad och det inbördes beroendet mellan denna och övriga rationaliseringsgrenar så ringa, att den förstnämnda bör hållas organisatoriskt skild från övrig rationaliseringsverksamhet.

Rationaliseringsarbetet går i stor utsträckning ut på att dels i lämpliga proportioner kombinera produktionsfaktorerna mark, arbete och kapital på bästa sätt, dels förbättra de teknisk-

biologiska produktionsmetoderna, dels genomföra driftsorganisatoriska förbättringar. Även med beaktande av de förändringar, som kan väntas genom strukturomvandling, kommer uppenbarligen ett mycket stort antal av brukningsenheterna i vårt land att utgöras av kombinerade jord- och skogsbruksföretag. Effektiviseringsåtgärderna vid dessa företag berör både jordbruk och skogsbruk.

Det går uppenbarligen inte att i det praktiska rationaliseringsarbetet behandla jordbruksdelen och skogsbruketsdelen separat, vare sig det gäller *markfrågor eller kapital- och arbetskraftsresurser*. En avvägning av kapitalinsatserna mellan olika ändamål inom det gemensamma jord- och skogsbruksföretaget är naturlig och nödvändig, för att resurserna skall kunna utnyttjas på bästa möjliga sätt och bästa effektiviseringsväg väljas. En sådan avvägning är också erforderlig med hänsyn till likviditetsfrågorna. Arbetskraftens utnyttjande inom de kombinerade företagen är likaledes ett spörsmål, som inte kan lösas tillfredsställande enbart med beaktande av någon enskild produktionsgren. Då arbetskraftens fördelning på de mest produktiva sysselsättningarna är ett av de viktigaste men hittills minst uppmärksammade avsnitten i jord- och skogsbrukets rationalisering, är det angeläget att problematiken behandlas i ett sammanhang för såväl jordbruksidan som skogssidan.

En med statliga medel bedriven rationaliseringsverksamhet inom jordbruket och skogsbruket torde såsom en synnerligen viktig uppgift ha att utarbeta och presentera underlag för en totalt sett lämplig anpassning av produktionsresurserna inom näringarna, såväl resurserna inbördes som i förhållande till vad produktionen kan ge i ersättning för de utnyttjade resurser-

na. Härför erforderliga översiktliga planläggningar och analyser av utvecklingstendenserna måste oundgängligen omfatta hela verksamhetsfältet och kan rimligen inte uppspaltas på en jordbruksdel och en skogsdel. Även inom enskilda företag med givna resursramar kan ofta lönsamhetsförbättringar vinnas genom förändringar på det driftsorganisatoriska planet. Sambandet mellan jordbruks- och skogsbruksdelen i kombinerade företag framstår klarast i samband med företagsekonomisk planering.

Ett särskiljande av den skogligena rationaliseringsverksamheten skulle framstå som ett avståndstagande från och undergrävande av rådande trend mot en utvidgad *företagsekonomisk bedömning* i samband med de statliga insatserna för jord- och skogsbrukets rationalisering. Denna utvecklingslinje har vid upprepade tillfällen understötts genom uttalanden och beslut av statsmakterna under de senaste åren. Vi kommer i annat sammanhang att förorda en ytterligare förstärkning av sammanknytningen på företagsekonomisk grund av olika rationaliseringsåtgärder. Vi anser detta vara ett viktigt led i den framtida rationaliseringspolitiken.

De slutsatser, som denna allmänna bedömning leder fram till, bestyrks av resultaten från den företagna undersökningen om det svenska lantbrukets effektiviseringsvägar (SOU 1963: 66). Bl. a. påtalas där de nuvarande företagens disharmoniskt uppbyggda produktionsapparat, som synes kunna avhjälpas genom ökade insatser på skogssidan. De genomförda beräkningarna visar, dels att kombinerade jord- och skogsbruksföretag i vissa bygder är lämpliga och ibland det enda realistiska alternativet, dels att stora lönsamhetsvariationer föreligger mellan produktionsprogram med skillnader i förhållande jord och skog. Separat pro-

grammering för de båda sektorerna var för sig leder sålunda ofta till annat och sämre resultat än den gemensamma planeringen. De markanta lönsamhetskillnaderna vid de olika förutsättningarna visar på de uppenbara risker för felinvesteringar, som föreligger då sambandet jord—skog inte beaktas. Att åtskilja de båda grenarna skulle i praktiken innebära, att man i många fall avstod från möjligheten att undersöka och därmed välja bästa effektiviseringsväg. Ett sådant förhållande skulle vara otillfredsställande såväl för den enskilde företagaren som ur det allmännas synpunkt. De negativa verkningarna härav blir mer markerade vid en mer avancerad produktionsteknik och vid ökade statliga insatser för att stimulera till en snabbare utvecklingstakt. Rationaliseringsorganisationen är ändamålsenlig först, då den bildar en plattform för en allsidig belysning av företagets utvecklings- och anpassningsvägar. Härför är i de fall gemensam produktion förekommer en samordning av jordbruksdrift och skogsdrift i planering samt i åtgärdernas successiva genomförande och handlingsprogrammets uppföljning en angelägenhet av första ordningen.

Det nu anförda äger giltighet främst i fråga om de statliga insatser, som görs för att främja skogsproduktion i kombination med jordbruksdrift. Skogsvårdsstyrelsernas verksamhet berör emellertid även det skogsbruk som bedrivs fristående från jordbruk. Vi förutsätter att — för att skogsbrukets intresse skall tillvaratas — i länsorganets styrelse skall ingå skogsrepresentanter och att skogsdelegationen kommer att vara sammansatt med tyngdpunkten på skoglig representation, liksom fallet nu är med skogsvårdsstyrelserna. Beslutanderätten rörande skoglig produktionsteknik och driftsfrågor bör i största möjliga utsträckning anföras skogsdele-

gationen. Dessa frågor har nämligen ofta speciell karaktär och kan med fördel lösas oberoende av andra åtgärder, även om det också på detta fält finns en rad kontaktpunkter mellan åtgärderna inom jordbruk och skogsbruk.

Såsom tidigare framhållits kan de aktiva insatserna vid *strukturrationaliseringen* inte fördelas så, att de handhas av olika organ för jordbruk resp. skogsbruk. Den aktiva inköpsverksamheten och uppgifterna med tillämpningen av förvärvslagstiftningen kan inte gärna delas på olika organ för jordbruksmark och skogsmark. Det synes då — inte minst ur skogsbrukets egen synpunkt — angeläget, att strukturrationaliseringen i jord- och skogsbruk organisatoriskt sammankopplas inte enbart med jordbrukets utan också med skogsbrukets produktions- och driftsrationalisering. Det skulle annars, bl. a. för företagen i skogsbruket, kunna te sig ganska främmande att ett organ, som av dem kan uppfattas som väsentligen ett jordbruksorgan, skulle handha de för skogsnäringen vitala frågorna om strukturanpassningen i skogsmark. — Skulle dock en lösning med fristående skogsvårdsstyrelse väljas, så måste det nya organ, som handhar strukturrationaliseringen, i sin styrelse ha erforderlig sakkunskap på skogsfrågor, och vidare måste organet ha en tillräckligt utbyggd kader av skogligt utbildade befattningshavare för planläggning, värdering, förhandlingar m. m. rörande strukturrationalisering i skogsmark.

Slutligen synes utvecklingen kunna leda till att skogsvårdsstyrelserna inom ett par verksamhetsområden får *minskade arbetsuppgifter*. Såsom vi närmare utvecklar i kap. IX är det uppenbarligen angeläget att ordna yrkesutbildningen mera likformigt för jordbruket resp. skogsbruket med beaktande av hur yrkesutbildningen i stort or-

ganiseras. Detta medför ändrat omfång av de nuvarande skogsvårdsorganens verksamhet, vilket i första hand gäller skogsstyrelsen men även de regionala organen.

På senare år har utvecklingen alltmär gått i den riktningen, att skogsägarna genom sina egna organisationer övertar vissa arbetsuppgifter beträffande skogsvård och olika serviceuppgifter. Att omfattningen av skogsvårdsstyrelsernas serviceverksamhet hittills ändå visat en ökande tendens, beror på den under senare år ökade verksamhet, som sammanhänger med beredskapsarbetena. Om sistnämnda del av verksamheten åter skulle minska och om den utveckling, som innebär att skogsägarnas organisationer övertar vissa uppgifter, fortsätter, kan det ifrågasättas om det finns förutsättningar att ha en skogsvårdsstyrelse i varje län. Alternativet med fristående skogsvårdsstyrelser torde sannolikt leda till en annan indelning av verksamhetsområdena, som skulle innebära, att man fick färre skogsvårdsstyrelser med större verksamhetsområden. Detta skulle i sin tur medföra att förutsättningarna för direkt samarbete mellan dessa regionala organ och de länsorgan, som har till uppgift att främja strukturrationaliseringen i jord- och skogsbruk samt jordbrukets rationalisering i övrigt, komme att minskas högst avsevärt.

Sammanfattningsvis har vi sålunda funnit, att ett flertal effektiviseringsåtgärder ävensom de markpolitiska övervägandena samtidigt berör både jordbruket och skogsbruket och ofta förutsätter samordnad företagsekonomisk kalkylering. Detta gäller utvecklingsplanering, särskilt avseende strukturomvandling, arbetskraftsdispositioner och lokaliseringsfrågor, vidare markförvärv för rationaliseringsändamål, av-

vägning av huruvida mark skall användas för jordbruk eller skogsbruk, jordlagstiftningens tillämpning, kapital- och likviditetsfrågor, driftorganisation vid de kombinerade företagen, omställningsproblem i samband med den ekonomiska tillväxten i samhället m. m. Det framstår såsom synnerligen angeläget att rationaliseringsåtgärderna i jordbruket och skogsbruket integreras, genom att det allmännas insatser sammanförs i ett länsorgan.

På grundval av de ovan redovisade övervägandena föreslår vi, att den regionala rationaliseringsverksamheten utformas enligt de riktlinjer, som angetts för alternativ A, innebärande ett sammanförande i ett organ av i stort sett de verksamhetsgrenar som nu ankommer på hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser.

KAPITEL VI

Den regionala organisationens utformning

Inledning

Den regionala, med statsmedel bedrivna och understödda verksamheten för jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering bör liksom hittills handhas av särskilda organ. Från rent organisatoriska synpunkter torde skäl tala för att åtminstone en del av dessa organ skulle ha ett större geografiskt verksamhetsområde än det som de nuvarande rationaliseringsorganen har. Att isolerat bryta loss den regionala lantbruksadministrationen från sambandet med övrig länsförvaltning kan emellertid befaras försämra arbetsmöjligheterna för och minska effektiviteten inom såväl regionalorganet som med detta samverkande organ. Med tanke på det ökade behovet av samordning av näringslivets olika delar skulle vidare en lösning av rationaliseringsverksamhetens geografiska uppdelning i antydd riktning innebära påtagliga nackdelar. För rationaliseringsorganisationen torde med hänsyn härtill de nuvarande länen böra bibehållas som indelningsgrund. I Älvsborgs län finns f. n. två hushållningssällskap, två lantbruksnämnder, men endast en skogsvårdsstyrelse. Vi föreslår att vid den förestående omorganisationen de nuvarande organen sammanförs till ett för länet gemensamt organ. I detta sammanhang må erinras om att utredning pågår om länsindelningen och att en ändrad indelning kan aktualisera ny områdesindelning för rationaliseringsorganen.

Inom jordbruksutredningen utförda undersökningar har visat, att stora rationaliseringsinsatser blir erforderliga för att jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna, bl. a. genom en snabbare anpassning till den tekniska och ekonomiska utvecklingen, skall någorlunda kunna följa takten i produktivtetsutvecklingen inom andra sektorer av näringslivet. Därmed ställs också ökade krav på rationaliseringsverksamheten, såväl beträffande dess organisatoriska uppbyggnad och arbetsformer som i fråga om dimensioneringen av verksamheten. Det är självklart att takten i de berörda näringarnas rationalisering liksom konkurrenskraften i förhållande till andra länder i hög grad kommer att bli avhängig den medverkan och det stöd till bl. a. forsknings- och rationaliseringsverksamheten, som man från det allmännas sida är beredd att ge. Omfattningen av detta stöd inverkar givetvis också på utformningen av rationaliseringsorganen. Även om denna principdiskussion inte kommer att närmare beröra organisationens dimensionering, gäller dock för det kommande resonemangent såsom en utgångspunkt, att statens insatser för rationaliseringsverksamheten totalt sett inte kommer att minska. För att upprätthålla näringarnas konkurrenskraft i förhållande till utlandet har vi snarare funnit skäligt, att rationaliseringsinsatserna förstärks och avvägs med hänsyn till insatserna för jordbrukets och skogsbrukets förkovran i jämförbara västeuropeiska länder.

Den snabba utvecklingen i tekniskt och ekonomiskt hänseende kommer att ställa ökade krav på rationaliseringsorganets flexibilitet. Vår strävan har varit att tillskapa ett organ, som organisatoriskt kan fungera vid skiftande förhållanden och som smidigt kan anpassas efter uppgifternas omfattning och förändringar i verksamhetens inriktning. Vi har också sökt bibehålla kontinuiteten i verksamheten och bevara den anknytning till och good will hos näringsutövarna, som byggts upp av de nuvarande organen.

Verksamhetsområdets omfattning

Regionalorganets uppgifter kommer i huvudsak att utgöra en fortsättning på och en påbyggnad av den verksamhet, som hittills bedrivits av lantbruksnämnder, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. Dessa organs insatser till stöd för effektiviseringssträvandena inom jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna måste i den nya organisationen vidareutvecklas och anpassas bl. a. till de nya krav, som kan uppkomma, liksom till de förändringar i förutsättningarna för verksamheten, som kan bli följden av ställningstaganden till våra förslag om den framtida rationaliseringspolitiken. Arbetsuppgifterna torde även påverkas av de ökade möjligheter till samlade rationaliseringsinsatser, till gemensam översiktlig planläggning, till hela företaget omspännande ekonomiska överväganden m. m., som den nya organisationen bör medföra.

För samtliga tre berörda organ utgör för närvarande de statliga medlen grunden för hela verksamheten. Denna får därför väsentligen sin prägel av de uppgifter, som åvilar respektive organ inom ramen för det allmännas strävanden

att främja rationaliseringsarbetet i näringarna. De olika organen svarar därvid för skilda, på särskilt sätt definierade rationaliseringsgrenar men har sinsemellan många likartade funktioner. Arbetsuppgifterna inrymmer sålunda bl. a. lagtillämpning, bidrags- och låneverksamhet, initiativverksamhet, rådgivnings- och upplysningsarbete, projekterings- och andra beställningsuppdrag samt vissa rent administrativa uppgifter, som i olika grad har anknytning till den övriga verksamheten. Samtliga organ medverkar också i en framtidsytande planering, som tillsammans med annat material bildar underlag såväl för de statliga insatserna som för enskildas åtgärder för näringarnas effektivisering. I regionalorganets uppgifter kommer naturligen att ingå dessa och andra former för det allmännas stöd till näringarnas förkovran.

En ofrånkomlig uppgift för regionalorganet måste vidare vara att möjliggöra, att näringsutövarnas egna initiativ för näringarnas utveckling fullföljs och befrämjas. Vikten härav belyses bäst därav, att flera av hushållningssällskapens numera med statliga medel bedrivna verksamhetsgrenar vuxit fram genom sällskapens initiativ. Sådana projekt har i det banbrytande skedet kunnat föras fram tack vare att sällskapen fritt förfogat över vissa medel. Om regionalorganet skall kunna göra tjänst som befrämjare av en progressiv utveckling inom de berörda näringarna, är det nödvändigt, att möjligheter även framtiden finns för en egenverksamhet pådriven av yrkesutövarnas egna initiativ. Endast därigenom torde regionalorganet till sig kunna överföra och bibehålla det intresse, som kommit hushållningssällskapens verksamhet till del och som tagit sig uttryck i medlemskap i organet och ekonomiskt stöd i skilda former till verksamheten från

enskilda, jordbrukets föreningsrörelse, landsting m. fl.

En förutsättning för att impulserna från yrkesutövarna snabbt skall kunna ta form i praktisk verksamhet är, att medel för de önskade åtgärderna finns eller kan anskaffas. De resurser, som hushållningssällskapen nu disponerar för sådana ändamål, bör kunna utgöra ekonomisk bas för denna näringsutövarnas egenverksamhet. Medlen i fråga bör därför bevaras för sina ursprungliga eller av utvecklingen betingade nya syften.

Regionalorganet kommer sålunda primärt att ha till uppgift att effektuera den statliga rationaliseringspolitiken. En annan uppgift blir att möjliggöra att yrkesutövarnas egna insatser till näringarnas utveckling och förkovran fullföljs. På denna grund för verksamheten skall organet ha att svara för de samlade insatserna för tillskapandet av rationella ekonomiska företag, att förmedla kunskaper om den tekniska och ekonomiska utvecklingen samt att befrämja och stimulera tillägnet av en effektiv produktionsteknik. De statliga insatserna för jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering skall primärt åvila regionalorganet, som till fullföljande av denna uppgift bör anvisas medel för översiktlig och individuell planläggning, upplysning och rådgivning, aktiv inköps- och försäljningsverksamhet, statligt ekonomiskt stöd till olika rationaliseringåtgärder samt för att handha tillämpningen av vissa jordlagar, skogsvårdslagen samt lagar och förordningar till skydd eller stöd för jordbruksproduktionen. Utgångspunkten för organisationens utformning måste vara, att de statliga strävandena att främja jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering i princip skall löpa samman i regionalorganet.

Vi har sålunda funnit angeläget att i ett organ samla och samordna de skilda insatserna för nyssnämnda näringars rationalisering, vilka hittills varit uppdelade på hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser. Härav följer att huvuddelen av de på dessa organ ankommande uppgifterna, som var för sig utgör delkomponenter i det nuvarande rationaliseringsstödet och som sammanslagna bör kunna bilda en bättre avvägd insats för näringarnas förkovran, också bör återfinnas inom den nya organisationen. Vikten härav framgår bl. a. av utförda effektivitetsanalyser, som belyser hur gemensamma insatser inom alla rationaliseringsgrenarna vid jord- och skogsbruksföretagen är erforderliga för att fullgott resultat skall uppnås.

Avspaltningsfrågor

Inom de berörda organens nuvarande verksamhetsfält kan utskiljas uppgifter, vars inordnande i ett enhetligt rationaliseringsorgan kan ifrågasättas. Detta gäller i första hand vissa uppgifter, som ej har direkt samband med nu ifrågavarande näringars rationalisering. I sammanhanget har också diskuterats beställningsuppdrag och servicefunktioner, av vilka några har rent affärsmässigt karaktär.

De nuvarande rationaliseringsorganen har tillagts ett flertal sådana uppgifter. Hit hör bl. a. det administrativa arbetet med sociala frågor i anledning av småbruksstödet samt bidragsverksamheten till fjällägenheter och lägenheter åt samer. Planering m. m. för beredskapsarbeten är uppgifter, vilka primärt har andra syften än att effektivisera produktionen i jord- och skogsbruk, även om de har beröringspunkter med rationaliseringsverksamheten. Detta gäller kanske i ännu högre grad uppgifterna i fråga om skördeskadeskydd, skördeuppskattning

och annan statistikinsamling, såsom arbetet med den jordbruksekonomiska undersökningen och den speciella s. k. lantarbetarstatistiken. Arbetet med den senare torde komma att övertas av partsorganisationerna på området. Befattningen med dessa uppgifter liksom organens medverkan i fastighetstaxering, fastighetsvärderingar och andra utredningar rörande jordbruk och skogsbruk för speciella ändamål sträcker sig dock många gånger långt utöver vad som skulle erfordras för att tillgodose regionalorganets eget behov av sådant material.

För regionalorganets del skulle det ur vissa synpunkter vara till fördel, om det kunde avlastas flertalet av dessa arbetsuppgifter. Uppgifterna kommer att tynga organet organisatoriskt och volymmässigt och kan i viss mån befaras inkräkta på dess huvuduppgifter. Med hänsyn till samhällets behov av ifrågavarande verksamhet är det dock realistiskt att räkna med att flera av de här behandlade uppgifterna kommer att åvila regionalorganet, åtminstone tills annan lämplig huvudman för verksamheten avdelats.

Beställningsverksamheten inom de nuvarande organen berör i och för sig betydelsefulla rationaliseringsavsnitt och har i åtskilliga fall karaktär av individuell rådgivning. Som exempel må nämnas markkartering, produktionskontroll i animalieproduktionen, byggnads- och täckdikningsprojektering, entreprenaduppdrag i fråga om skogliga åtgärder, frö- och plantverksamheten för skogsbrukets behov samt — numera dock i ringa utsträckning — deklareringshjälp och handhavande av den löpande driftsbokföringen för enskilda företag. De funktioner organen här fyller består av tjänster, som inte under alla omständigheter bör åvila rationaliseringsorganet. Det är visserligen angeläget för detta organ, att markkartering

verkställs, att expertis för upprättande av dikningsplaner finns tillgänglig och att frö- och plantförsörjningen på skogens område tryggas, men det är knappast en regionalorganets uppgift att handha dessa funktioner i sådana fall, då verksamheten med tillfredsställande resultat kan bedrivas inom den privata sektorn. Organet torde bättre fylla sin huvudfunktion att skapa gynnsammast möjliga betingelser för effektiviseringsarbetet, om konkurrens på olika områden föreligger och flera handlingsalternativ kan erbjudas för val dem emellan. Rent principiellt synes regionalorganet därför inte annat än om så behövs böra engagera sig i beställningsarbeten. Som tidigare framhållits finns emellertid motiv för avsteg från denna princip, bl. a. beroende på huruvida en tillfredsställande service på annat håll finns att tillgå eller kan beräknas göras tillgänglig. Beställningsverksamheten inom regionalorganet torde därför bli en avvägningsfråga i de enskilda fallen, som slutligt får göras beroende av hur behovet av erforderlig service kan tillgodoses utanför organet. Befinnes projekterings- och servicearbetena böra utföras i regionalorganets regi, bör debitering för utfört arbete i regel ske.

Den organisatoriska lösningen beträffande enskilda grenar av beställningsarbeten och serviceverksamhet kan åskådliggöras med några exempel, som kan betraktas som typfall.

Regionalorganets befattning med markkarteringsfrågorna bör i första hand avse upplysning om markkarteringens värde samt rådgivning på grundval av verkställda karteringar. Med en lämpligt ordnad privat service på området skulle det väl kunna tänkas, att jordprovtagning och kartritning avlastades regionalorganet. Uppenbara svårigheter föreligger emellertid i nuvarande läge att utan rationaliseringsorganens

medverkan få markkarteringen ordnad på ett tillfredsställande sätt. Därjämte har denna kartering ett klart samband med rådgivning och utgör i många fall utgångspunkt för densamma. Regionalorganet torde därför få engagera sig i markkarteringsverksamheten. — Kontrollverksamhet, stambokföring o. dyl. är utan tvekan ett viktigt led i arbetet för produktionstekniska förbättringar. Även om jordbrukets föreningar numera har resurser att omhänderta vissa av dessa uppgifter, bör verksamheten framdeles bedrivas i samverkan mellan föreningarna och regionalorganet bl. a. för att säkerställa, att densamma får den officiella prägelse som krävs i internationellt sammanhang. Beträffande bokföring synes den allmänna rådgivningen i ämnet böra åvila bl. a. regionalorganet, medan i fråga om den individuella servicen på området utvecklingen bör följa hittillsvarande tendens, vilket innebär en minskad verksamhet för organet på detta område. Motsvarande handlingslinje synes böra följas i fråga om planering av hemträdgårdar, parkanläggningar o. dyl.

I fråga om byggnads- och täckdickningsprojektering är förhållandena sådana, att möjligheterna att tillgodose behovet av fackkunnigt bistånd för lantbrukets del utanför den statliga sektorn är ringa och ytterligare har försämrats under senare år. Det synes därför ofrånkomligt, att regionalorganet i inte oväsentlig utsträckning måste tillhandahålla erforderlig expertis på detta område. Angelägenheten härav markeras också av att det kan förväntas, att även fortsättningsvis betydande statligt stöd kommer att ges till verksamheten på dessa områden. Det allmänna har under dessa förhållanden ett direkt intresse av att behålla överblicken över och detaljkontrollen av hur medlen används.

Regionalorganets befattning med be-

ställningsarbetena på det skogliga området torde få avvägas under hänsynstagande till vilken service, som finns att tillgå från skogsägarnas organisationer och från privata entreprenörer. Frö- och plantskolverksamheten bör — liksom nu är fallet vid skogsvårdsstyrelserna — bedrivas vid självbärande enheter i den mån regionalorganets insatser på området bedöms erforderliga. De praktiska förutsättningarna för att överföra hithörande verksamhet till den privata sektorn är ännu små, varför sådana uppgifter tills vidare sannolikt torde få handhas av regionalorganet.

I detta sammanhang må även regionalorganets befattning med *försöksverksamheten* beröras. Ansvaret för och ledningen av forsknings- och försöksarbetet åvilar självfallet vederbörande högskolor och de särskilda forsknings- och försöksinstitutionerna. Det bör i första hand ankomma på dessa att svara för planeringen av den samlade försöksverksamheten. För att de för ändamålet avdelade resurserna skall utnyttjas på bästa sätt, bör den gemensamma planeringen omfatta såväl de helt statliga som de statsunderstödda försöken. Då resultaten från denna verksamhet i hög grad kommer att bilda underlag för det nya länsorganets verksamhet, bör emellertid detta organ — liksom nu hushållningssällskapen — genom initiativ och propåer om försöksprogrammets uppläggning kunna påverka dettas utformning. Samordningen på jordbruksidan sker lämpligen i distriktsförsöksnämnderna, där regionalorganen bör ha en representation i stort motsvarande den som hushållningssällskapen nu har.

Även uppgiften att genomföra försöksprogrammet åvilar ytterst försöksinstitutionerna. I den mån försöken blir större och mera komplicerade, torde dessa institutioner själva få omhänderta

verkställigheten av försöksserierna. Av praktiska skäl är det emellertid lämpligt att försöksinstitutionerna anlitar regionalorganet för vissa uppgifter. För att inte organets övriga verksamhet skall bli lidande härav, bör särskilda medel för försöken i erforderlig utsträckning ställas till förfogande.

Försök, vars huvudsakliga syfte är praktisk demonstration, har inte inbegripits i denna diskussion. Sådan verksamhet bör ingå i organets arsenal av hjälpmedel för att överföra kunskaper om nya rön till yrkesutövarna.

Till de för ett jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens rationaliseringsorgan mera *perifera verksamhetsgrenarna* hör uppgifterna på fiskets område, arbetet på hemslöjdens utveckling samt hemvården (hemkonsulentverksamheten). Diskussionerna om avspaltning har omfattat även den veterinära verksamheten. Det torde inte råda delade meningar om att det är en samhällets angelägenhet att svara för vissa uppgifter inom nämnda områden, i första hand motsvarande nuvarande insatser från de berörda organens sida. Den i detta sammanhang aktuella frågan gäller därför närmast, vart uppgifterna huvudsakligen bör vara knutna för att verksamheten skall kunna drivas på effektivaste sätt. En avvägning måste här göras med hänsyn till uppgifternas funktionella samband med å ena sidan regionalorganets allmänna uppgifter och å andra sidan närbesläktad verksamhet, som bedrivs av andra myndigheter och institutioner.

Fisket. Den lokala fiskeriadministrationen är uppdelad på två olika huvudmän: staten för fiskeriintendenterna och vissa fiskodlingsanstalter samt hushållningssällskapen för fiskerikonsulenterna inklusive den av sällskapen bedrivna fiskodlingen. Den statliga tillsynen av

sällskapens verksamhet på fiskets område handhas dels av lantbruksstyrelsen i vad gäller tjänstetillsättningar, statsbidrag till löner och omkostnader, allmänna samordningsfrågor m. m., dels av fiskeristyrelsen i de fackmässiga frågorna. Redan de nu påtalade förhållandena ger anledning till att överväga ändring i organisationsmönstret, så att klarare ansvars- och befälslinjer erhålls.

Visst samband mellan verksamheten på fiskets område och regionalorganets huvuduppgifter ligger däri, att fisket är en tillgång, som i många fall är äganderättsligt knuten till jordbruksfastigheterna och för dessa är en del av det samlade företaget. På sina håll utgör allttjämt fiske en inkomstkälla i kombination med jordbruk och skogsbruk och får på så sätt anknytning till regionalorganets verksamhet. Strukturförändringarna i landsbygdens näringsliv berör fiskets utöware i samma utsträckning som lantbrukets, och utvecklingen är inom de båda sektorerna likartad. Vidare bör i detta sammanhang fritidsfiskets utveckling uppmärksammas. I rådgivningsarbetet har fiskerikonsulenterna det gemensamt med övriga rådgivare, att de behöver bistånd i rådgivningsmetodiska spørsmål samt fordrar — för att vara effektiva i sin verksamhet — tillgång till sådana tekniska hjälpmedel, som kan förutsättas finnas tillgängliga i regionalorganet. Behovet av anknytning till näringsutövarna, exempelvis genom en till länsorganet hörande nämnd, är ytterligare ett drag som fisket har gemensamt med jord- och skogsbruk.

Å andra sidan kan hävdas att fisket mera sällan utgör en produktionsgren i egentlig bemärkelse vid jord- och skogsbruksföretag, vilken allvarligt konkurrerar med övriga produktionsgrenar om företagets resurser. Kombinationen mellan jordbruksproduktion och yrkes-

mässigt bedrivet fiske, där båda grenarna har nämnvärd omfattning, förekommer alltmåra sällan och kan med avseende på organisationsuppbyggnaden inte tillmätas nämnvärd vikt. Problemen i samband med strukturförändringarna på fiskets område är i de flesta fall av något annan karaktär än de inom jord- och skogsbrukssektorn, där frågor i anslutning till förändringar beträffande den fasta egendomen föranleder särskilda beaktanden. Däremot är gemenskapen beträffande arbetsmetodiska spörsmål och hjälpmedlen i fortbildningen och rådgivningen fullt klar, ett samband som dock kan åberopas också beträffande åtskillig annan verksamhet.

Rent fackmässigt hör den av hushållningssällskapen bedrivna verksamheten på fiskets område odiskutabelt samman med den statliga fiskeriadministrati-onen. Detta gäller såväl för de rent fiskeritekniska spörsmålen som för åtskilliga av de administrativa uppgifterna. Anknytningen till jord- och skogsbruket är i de flesta fall närmast att jämställa med annan sysselsättning utanför företaget och utgör i och för sig inte tillräckligt motiv för att infoga fiskefrågorna i regionalorganet. Vidare är fiskerikonsulenternas rådgivning riktad dels till en stor grupp av yrkesfiskare, som saknar varje anknytning till jord- och skogsbruk, dels till fritidsfiskare, vars flertal är sysselsatt inom andra näringar.

Vi finner för vår del, att vägande skäl talar för, att i vart fall den centrala ledningen av fiskerikonsulentorganisationen och den statliga fiskeriadministrati-onen sammanfogas. Hithörande fråga är — i vart fall vad gäller fritidsfisket — föremål för särskild utredning. Oavsett hur organisationsfrågan löses, skulle fiskerikonsulenterna kunna placeras vid regionalorganen och därigenom få tillbörlig anknytning till ra-

tionaliseringsverksamheten i de fall detta har aktualitet och härjämte få tillgång till erforderliga hjälpmedel i rådgivningsarbetet. Anknytningen till näringsutövarna torde kunna upprätthållas genom direkt samarbete med av fiskefrågorna berörda organisationer. Om nuvarande lånesystem bibehålls, kan ifrågasättas, om inte delcredereansvaret för beviljade lån i regel får avlyftas regionalorganet. Möjligen kan landstingen överta denna uppgift — såsom fallet nu är i Göteborgs och Bohus län. Hushållningssällskapen har hittills ansett sig med sina egna resurser bakom sig kunna ta risker vid långivningen. Viss osäkerhet om vad en eventuell sammanslagning av den officiella verksamheten på fiskets område skulle kunna medföra ur ekonomisk synpunkt kan råda, då vissa hushållningssällskap, särskilt de i Norrland, erhåller bidrag från respektive landsting för att förstärka verksamheten på fiskets område och även med egna resurser understödjer denna verksamhet, exempelvis genom att utnyttja överskott från fiskodlingsverksamhet.

Veterinärverksamhet. Nuvarande förhållanden på det veterinära området föteter vissa likheter med vad som nyss anförts om organisationen på fiskets område. Lantbruksstyrelsen har tillsynen över hushållningssällskapens verksamhet i stort, medan de veterinära fackfrågorna, häri inbegripet förslag vid tillsättande av de veterinära befattningshavarna vid sällskapens veterinärbakteriologiska laboratorier, handhas av veterinärstyrelsen. En väsentlig skillnad mellan förhållandena på de båda berörda områdena ligger emellertid däri, att sällskapens veterinärer varken är personalförtecknade eller statligt avlönade. Vissa statsmedel utbetalas dock såsom ersättning för deras medverkan i av veterinärstyrelsen ledda kontroll-

undersökningar m. m. I övrigt finansieras sällskapens veterinära verksamhet genom taxeinkomster, inkomster av analysverksamheten vid veterinärlaboratorierna samt i någon mån genom anslag från landsting och från jordbrukarnas föreningsrörelse.

Huvuduppgifterna för hushållnings-sällskapens del på det veterinära området är dels djurhälsokontroll, dels laboratorieverksamhet. Båda dessa verksamhetsgrenar hör närmast till sådan serviceverksamhet, som primärt kan anses falla utanför det officiella rationaliseringsorganets uppgifter. Dessa för det produktionstekniska resultatet i husdjursskötseln så betydelsefulla arbeten innefattar emellertid även ett väsentligt rådgivande moment, som är av det slag, att uppgiften väl går i linje med rationaliseringsorganets allmänna strävanden. Ytterligare väsentliga rådgivningsuppgifter på veterinärområdet torde för övrigt föreligga utanför det snävt begränsade verksamhetsfält, som nu bearbetas. Dessa uppgifters omfattning och ekonomiska betydelse synes motivera, att regionalorganet utrustas med veterinär sakkunskap för rådgivning. Nämda arbetsuppgift har närmast anknytning till husdjursspecialisternas och byggnadsteknikernas funktioner inom organet, varför den bör infogas i den ordinarie organisationen.

De fältarbetande veterinärerna måste ha tillgång till laboratorieservice, vilket torde kunna ordnas oavsett om regionalorganet har egna laboratorier eller om dessa finns vid andra organ. Därest de nuvarande laboratorierna vid sällskapen skulle knytas till regionalorganet, torde man dock kunna förvänta den fördelen med veterinärutbildade rådgivare inom organet, att rutinarbetet med hälsokontrollverksamhet m. m. i väsentligt större utsträckning än hittills överflyttades på kvalificerad assistent-

och biträdespersonal, varigenom ej oväsentliga rationaliseringsvinster borde kunna erhållas.

Arbetet inom laboratorierna består främst av rutinanalyser i anslutning till kontrollverksamhet m. m., analyser åt distriktsveterinärer och jordbrukare, driftskontroll åt livsmedelsindustrier samt allmän livsmedelshygienisk analysverksamhet. Utvecklingstendenserna på sagda område går i den riktningen, att livsmedelsindustrierna bygger ut sin egen laboratorieverksamhet och därmed själva övertar produktionskontrollen vid respektive företag. De kan även i någon mån ge service åt sina leverantörer. Däremot har arbetsuppgifterna beträffande de allmänt hygieniska frågorna ökat. Verksamheten vid sällskapens veterinärlaboratorier har ett mycket nära samband med statens veterinärmedicinska anstalt och de fyller närmast funktionen av lokala replipunkter åt anstalten.

Av den hittillsvarande utvecklingen vid veterinärlaboratorierna att döma skulle det kunna förväntas, att den veterinära verksamhet, som nu är knuten till laboratorierna, koncentreras till ett fåtal platser. Läget kan dock bli ett annat, om den hygieniska kontrollen på livsmedelssidan avsevärt kommer att utbyggas och insatser från sällskapens laboratorier skulle anses erforderliga. Verksamheten skulle då få en huvudinriktning, som än mera fjärrar den från de centrala rationaliseringsuppgifterna i regionalorganet. Samtidigt kommer dock uppgifter av officiell prägel att dominera arbetet.

Hemslöjd. Hemslöjdskonsulenter är f. n. knutna dels till vissa hushållnings-sällskap, dels och huvudsakligen till hemslöjdsföreningar. Det föreligger knappast något sådant samband mellan hemslöjdsverksamhet och arbetet med jord- och skogsbrukets produktivitets-

frågor, som motiverar att arbetet med hemslöjdens utveckling infogas i regionalorganet. Frågan om det statliga stödet till hemslöjden är föremål för utredning i särskild ordning.

Hemkonsulentverksamheten kan uppdelas på två huvudgrenar, vilka i detta sammanhang bör särskiljas. Den ena grenen, som är den ursprungliga och som dominerar volymmässigt, består av allmän konsumentupplysning avseende åtgärder för hemarbetets rationalisering, kost- och näringsfrågor, heminredning, sömnad och vävning m. m. Denna verksamhet kan väntas komma att utbyggas väsentligt inom en nära framtid, måhända i delvis omgestaltad form. Berörda uppgifter har avseende på alla konsumentgrupper och har numera knappast någon specifik anknytning till jordbruket och dess rationalisering. Det finns därför ingen anledning att inordna berörda gren av hemkonsulentverksamheten i regionalorganet, utan den bör i princip avskiljas. Tidpunkten när detta skall ske kan dock övervägas, eftersom ett omedelbart avskiljande av verksamheten skulle ha menlig inverkan på densamma, detta särskilt emedan något annat lämpligt organ på länsplanet att anknyta verksamheten till för närvarande inte finns.

Den andra grenen av hemkonsulentverksamheten, som är av större intresse i förevarande sammanhang, har klar inriktning på rationaliseringsarbetet inom jord- och skogsbruk och syftar till en bättre hushållning med produktionsresurserna på landsbygden, främst i fråga om arbetskraften men också kapitalet. Den inledande fasen i denna verksamhet gäller främst sådan arbets-rationalisering i landsbygdshemmen, som skall möjliggöra för kvinnorna att i större utsträckning än vad eljest vore möjligt ägna sig åt förvärvsarbete, i all-

mänhet i anslutning till makens arbete. Bland faktorer, som ansetts skapa speciella svårigheter för landsbygdsbefolkningen i berörda hänseende, må nämnas den alltmer uttunnade samhällsservicen på landsbygden med ökade transportavstånd som följd och avsaknaden av barndaghem och förskoleverksamhet. Nästa fas i sagda verksamhet för in på en för familjen gemensam planering av rationaliseringsinsatserna inom företagen, där utnyttjandet av hustruns och mannens arbetskraft — inom eller utom det egna företaget — analyseras. Särskilt i områden, där den accelererande struktumdaningen snabbt förändrar landsbygdsbefolkningens levnadsvillkor, leder detta sätt att angripa problemen in på en diskussion, som inte enbart gäller produktionsfrågorna i jord- och skogsbruk utan berör även de för många så svårbemästrade omställningsproblemen i samband med byte av yrke och miljö. Det synes med hänsyn till de förväntade stora strukturförändringarna angeläget, att individen och dennes problem i större utsträckning än hittills beaktas i rationaliseringsarbetet.

Sammanfattningsvis har vi alltså funnit, att den helt övervägande delen av de berörda organens nuvarande arbetsuppgifter bör återfinnas i regionalorganet. Härutöver kan en viss breddning av verksamhetsfältet befinnas erforderlig med hänsyn till de förslag om mål och medel i jordbrukspolitik, som vi i ett senare betänkande kommer att framlägga. Organets befattning med serviceuppgifter och affärsmässig verksamhet får avvägas med hänsyn till behovet därav i varje särskilt fall. Syftet med denna verksamhet inom organet bör vara att avhjälpa sådana brister, som kan hämma rationaliseringstakten eller minska effekten av övriga rationaliseringsinsatser. I fråga om uppgifterna

på fiskets och andra ovan diskuterade områden får en avvägning ske med hänsyn till berörda funktioners samband med näraliggande verksamhet hos andra myndigheter eller institutioner.

Regionalorganets utformning

Allmänt

Av de föregående avsnitten har framgått att regionalorganets verksamhet avses omspänna en rad till sin karaktär olika uppgifter, såväl sådana med statlig-administrativ prägel som arbeten, vars omfattning, inriktning och utförande helt eller huvudsakligast betingas av näringarnas direkta efterfrågan. De skilda verksamhetsgrenarna har dock som gemensamt mål att underlätta effektiviseringen inom de berörda näringarna och når full effekt först då det allmännas insatser inbördes samordnas och därtill bringas i samklang med näringsutövarnas egna initiativ till rationaliseringsinsatser. Detta senare förhållande är av grundläggande betydelse för resultatet av regionalorganets arbete. Det är därför av största vikt att man söker bygga upp en samhörighetskänsla med organet och dess olika verksamhetsgrenar bland näringsutövarna.

Mot denna bakgrund har organisationsuppbyggnaden ägt rum. Vår strävan har därvid varit att skapa ett organ, vilket är lämpat att handha de anförda arbetsuppgifterna och som utgör en plattform, från vilken staten och näringarna kan arbeta under direkt samverkan. Grundläggande är därvid att organet erhåller en klart officiell prägel. Samtidigt ges det emellertid en sådan organisatorisk form, att näringsutövarna och andra för verksamheten intresserade bereds insyn, delaktighet och medansvar i organets hela verksamhet. Med hänsyn till relationerna med främst yrkesutövarna i näringarna bör organet

erhålla sådan status, att det blir ett av det allmänna reglerat organ med inflytande från berörda intressenter. Beslutanderätten inom totalorganisationen decentraliseras i stor utsträckning till de regionala enheterna.

I det följande skisseras huvuddragen i regionalorganets uppbyggnad. Det må framhållas att det är en principskiss som lämnas och att avvikelser från denna med hänsyn till skiftande regionala förutsättningar liksom av andra skäl torde komma att påkallas. Hur organisationen i detalj skall utformas får bli beroende av mera ingående överväganden om arbetsuppgifterna och ärendegången inom organet. Det har exempelvis ej varit möjligt att i detta sammanhang utreda personalfrågor av olika slag. Ej heller har ställning kunnat tas till de olikheter i organets inre organisation, som betingas av skillnader i verksamhetsområdenas storlek och de skiftande produktionsförhållandena inom dessa.

Arbetsuppgifternas gruppering i stort

Den omedelbara ledningen av regionalorganets verksamhet utövas av organets chefstjänsteman. Denne bör med hänsyn till organets omfattande arbetsområde som främsta uppgift ha att med överblick över arbetet inom de olika avdelningarna samordna verksamheten. Han bör i görligaste mån befrias från rutinmässiga ärenden.

För handläggningen av administrativa frågor samt av sådana kamerala ärenden och personalärenden, vilka bedöms böra falla på de regionala enheterna, bör finnas ett kansli. Regionalorganets omfattning liksom arbetsuppgifternas art motiverar att till organet och företrädesvis dess kansli knys juridisk sakkunskap.

Möjligheterna att med framgång effek-

tuera den statliga jordbrukspolitiken blir starkt beroende av om realistiska mål för verksamheten kan uppställas. En fortlöpande planering är ett viktigt instrument för regionalorganets ledning, särskilt vad angår dess befattning med att utforma ett långsiktigt verksamhetsprogram. Särskild expertis bör därför avdelas för den framåtsyftande planeringen dels i syfte att tillförsäkra organet den speciella personal som här erfordras, dels i avsikt att säkerställa att tillräckligt utrymme ges åt mera långsiktiga överväganden. I annat fall riskerar man att de långsiktiga övervägandena får ge vika för bestyret med de dagliga problemen. — Övervägandena angående den framtida utvecklingen måste utföras i nära kontakt bl. a. med planmyndigheterna, marknadsorganen och arbetsmarknadsmyndigheterna.

I ett organ med de uppgifter, som regionalorganet förutsätts få, erfordras vidare expertis på det företagsekonomiska området. Verksamheten inom detta område måste ges en inriktning, som tillgodoser såväl behovet av allmän ekonomisk upplysning och förmedling av ekonomiska grunddata som behovet av fortlöpande driftsplanläggning. Vidare måste behovet av ingående individuell företagsekonomisk kalkylering i samband med genomgripande förändringar i företagets utformning och driftsuppläggning beaktas.

Den särskilda expertis, som avdelas för främst den mera långsiktiga planeringen och för uppgifterna på det företagsekonomiska området, synes böra organisatoriskt sammanföras till en särskild sektion, som står till chefens och samtliga avdelningars förfogande. Inom sektionen bör bl. a. handläggas frågor rörande utveckling av kalkylverksamheten till ledning för fältpersonalen, beredning av större och mera svårbemästrade projekt samt framställning och be-

arbetning av datamaterial för de ekonomiska bedömningarna. Däremot skall ifrågavarande expertis i regel inte direkt svara för den fortlöpande driftsplanläggningen, vilken lämpligen i första hand bör handhas av lokalt placerade rådgivare. Lokalrådgivarna förutsätts ha en god allsidig jordbruksutbildning med betoning på ekonomi.

Fälтарbetet kan uppdelas på två huvudgrupper, en innefattande jord- och skogsbrukets produktionstekniska frågor, som kräver expertis för olika driftsgrenar eller särskilda tekniskt-ekonomiska spørsmål, samt en berörande strukturrationalisering i såväl jord- som skogsbruk och planeringen för denna. Även om det är högst önskvärt att antalet avdelningar inom organet hålls nere, är det med hänsyn till de tekniska frågornas omfattning och art motiverat, att den förstnämnda huvudgruppen av frågor uppdelas på två skilda avdelningar, nämligen en skogsavdelning och en jordbruksavdelning. Skogsavdelningen bör handha de till skogsproduktionen hörande ärendena. Skogsvägsfrågorna faller i princip inom den skoglilla avdelningens ram, men det förutsätts härvid att ett intimt samarbete med strukturavdelningen inom organet äger rum. Liknande samordning bör, då så erfordras, sökas mellan skogs- och jordbruksavdelningarna beträffande de maskin- och arbetstekniska frågorna. Strukturrationaliseringen i skogsmark bör ankomma på den särskilda avdelningen för strukturfrågor.

Jordbruksavdelningens verksamhet bör omspänna de produktionstekniska frågorna beträffande växtodling, husdjursskötsel och trädgårdsskötsel samt dessa grenar närstående spørsmål. Avdelningen får förutsättas förfoga över specialister på dessa driftsgrenar, vilka befattningshavare dels lämnar underlag för företagsekonomiska kalkyler och bi-

träder vid verksamheten med att bygga upp rationella företag, dels aktivt verkar i det allmänna upplysnings- och rådgivningsarbetet för ökad effektivitet inom respektive driftsgren. Vidare bör här inrymmas specialister på de mest betydelsefulla tekniska investeringsobjekten, nämligen byggnader, maskiner och markanläggningar. Till den tekniska verksamheten — och ofta som en del av denna — bör vara knuten förekommande projekterings- och serviceverksamhet.

Strukturavdelningens uppgifter bör avse olika former av storleks- och arronderingsförbättringar inom såväl jordbruk som skogsbruk. Arbetet omfattar främst planering för strukturförbättringar, utformade av konkreta handlingsprogram för jord- och skogsbruksföretagens utbyggnad och omarrondering. Hit hör vidare markköp, markbyten, statligt ekonomiskt stöd samt förvärvsprövning. I stor utsträckning behövs olika tekniska och ekonomiska överväganden tas med i den samlade bedömningen vid planering och projektering för strukturförbättringar, varför ett nära samarbete med expertis inom övriga avdelningar erfordras. Inte minst väsentligt är, att lagarbetet vid handläggningen av strukturärendena mynnar ut i en utvecklingsplan med olika fullföljdsåtgärder, på vilka olika grenar av organet inkopplas.

Förut har påtalats att ökad vikt bör läggas vid samordningen av rådgivningsverksamheten inom olika grenar samt vid en gemensam planering för att utnyttja regionalorganets resurser för rådgivning. Arbetet härmed bör åvila en särskild utbildningssektion, som leds av en rådgivningsspecialist. Sektionen får som främsta uppgift att samordna den allmänna upplysnings- och kursverksamheten inom hela organets arbetsfält. Den bör också söka sammanknyta regionalorganets och yrkesskolornas ut-

bildningsprogram samt uppgöra planer för hur resurserna på ömse håll bäst skall kunna utnyttjas. Sektionen skall svara för uppläggnings- och kursverksamheten under medverkan från de olika avdelningarna. Stor vikt bör därvid fästas vid planeringen av den allmänna upplysningsverksamheten, vilken så långt möjligt bör leda fram till att konkreta mål för upplysningsarbetet fastställs. Programmet får genomföras under medverkan av specialisterna vid organets olika arbetsenheter, lokalt placerade rådgivare, lärare vid lantbrukets och skogsbrukets skolor samt av personer från utomstående institutioner och organisationer. — För att höja rådgivningens effektivitet är det slutligen väsentligt, att programmet följs upp med en värdering av uppnådda resultat, vilket även bör tillhöra sektionens uppgifter.

Utöver det egentliga planläggningsarbetet torde sektionen komma att få viktiga uppgifter i fråga om den interna informationen, anskaffning och distribution av tryckt material, pedagogiska hjälpmedel m. m. samt beträffande användningen av massmedia i upplysningsarbetet.

I de båda följande avsnitten behandlas något mera ingående den s. k. fältorganisationen, dvs. den personal som under en stor del av sin tid är verksam ute bland näringsutövarna. Det närmast följande avsnittet rör den regionala fältorganisationen, varmed förstås den vid regionalorganet stationerade, fältarbetande personalen. Därefter behandlas den lokalt utplacerade fältpersonalen. — Regionalorganets inre organisation framgår även av figur 10, sid. 124.

Den regionala fältorganisationen

Inom utredningen utförda analyser av rådande produktivitetsförhållanden samt

utvecklingstendenser inom svenskt lantbruk har gett vid handen, att en grundläggande förutsättning för att upprätthålla dess konkurrenskraft och lönsamhetsnivå är, att man arbetar på en hög teknisk nivå och snabbare än hittills utnyttjar nya framsteg i produktionstekniken. En andra viktig förutsättning är att man med utgångspunkt från föreliggande produktionsbetingelser söker uppnå en ur företagsekonomisk synpunkt optimal kombination av skilda resurser och produktionsgrenar. En tredje förutsättning är att de strukturella förhållandena inom lantbruket utvecklas så, att modern teknik kan utnyttjas och att bättre avvägda organisationsformer kan erhållas. Rationaliseringsarbetet måste äga rum under beaktande av samtliga dessa tre faktorer, eftersom de var för sig blott har begränsad effekt på näringens konkurrenskraft.

Såsom redan nämnts beräknas utvecklingen medföra behov av ökade rationaliseringsinsatser, nära kontakt med näringsutövarna samt en längre gående specialisering av befattningshavarna. För att tillgodose dessa behov bör i första hand den fältarbetande personalen, som nu finns vid lantbruksnämnder, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser, ingå i det nya organet. En omfördelning mellan olika områden bör företas, om det befinns vara befoget med hänsyn till uppgifternas fortsatta omfattning och art. Vidare erfordras en utökning av personalen inom vissa verksamhetsavsnitt.

För att fullt ut tillgodose alla önskemål om nära kontakt med näringsutövarna samt om längre gående specialisering av befattningshavarna, skulle ett orimligt stort antal lokalt utplacerade specialister erfordras. I stället bör specialister stationeras vid länsorganen, medan en stor del av kontakterna med

näringsutövarna går via allround-kunniga lokalrådgivare. Till den lokala organisationen återkommer vi i följande avsnitt. De vid länsorganet stationerade specialisterna bör dels utgöras av högskoleutbildad personal, dels av kvalificerad, lägre utbildad personal. Antalet specialutbildade befattningshavare inom olika fack och med olika utbildningsnivå får avvägas med hänsyn till behovet i de skilda länen.

Vid varje avdelning och sektion bör finnas en chef, som har det närmaste ansvaret för arbetsenheternas verksamhet. Inte minst viktigt är, att han ser till att en god samordning sker med övriga avdelningars och sektioners verksamhet.

Den högskoleutbildade personalen inom jordbruks- och skogsavdelningarna får, liksom nu är fallet, förutsättas i regel vara inriktad på var sitt avsnitt inom respektive avdelnings verksamhetsområde. Var och en bör inom sitt fackområde följa utvecklingen, medverka i organets gemensamma utvecklingsplanering, dra upp riktlinjer för samt leda verksamheten inom respektive fackområde. För att nu nämnda specialisters kapacitet till fullo skall utnyttjas bör de i regel till sitt förfogande ha medhjälpare. Även dessa bör vara i rätt hög grad specialiserade. Bland de tjänster, som avses för nämnda medhjälpare, bör även finnas ett antal rekryterings-tjänster för högskoleutbildad personal. Sådana tjänster bör finnas inom olika verksamhetsområden.

Flertalet regionalt placerade medhjälpare torde få utgöras av personal med lantmästar- eller skogsmästarutbildning eller däremot svarande utbildning på andra områden. De torde inom de tekniska fackområdena genom fortbildning och arbetsuppgifternas fördelning bli specialiserade på enskilda grenar av respektive ämnesområde.

Vissa delfrågor inom de större ämnesområdena samt enskilda produktionsgrenar med åtminstone i vissa områden ringa utbredning torde inte alltid kunna tillgodoses inom ramen för den hittills angivna organisationen. För dessa frågor torde tjänster få inrättas, vars innehavare arbetar inom större geografiska områden och som antingen är placerade vid en av länscentralerna inom området eller vid den centrala myndigheten.

Inom strukturavdelningen får den interna organisationen med hänsyn till arbetsuppgifternas speciella art utformas på annat sätt än det nu relaterade. Verksamheten, som givetvis bör ha en utpräglat företagsekonomisk inriktning, kommer att omfatta förutom utvecklingsplanering bl. a. förhandlingar om köp, byten, försäljningar och åtskilliga andra dispositioner berörande fast egendom. Befattningshavarna måste därför vara väl insatta i företagsökonomiska frågor och i lagstiftningen på det fastighetsrättsliga området. I det praktiska arbetet är rådgivning och andra hjälpmedel för strukturrationaliseringen så intimt sammanlänkade, att någon uppdelning på olika funktioner knappast är tänkbar. Lokalrådgivarna kan i allmänhet inte ha några ingående kunskaper på detta område. De bör dock vara så allmänt orienterade, att de kan fungera som kontaktmän även i dessa frågor. Fältarbetet med planläggning, kalkylering, rådgivning, förhandlingar, värdering, avtal om överlåtelse m. m. ävensom efterföljande beredning och föredragning får skötas av strukturavdelningens personal. Denna avdelning kommer alltså — liksom nu är fallet i lantbruksnämnderna — att ha en fältorganisation som av praktiska skäl är stationerad centralt vid länsorganet.

Den lokala organisationen

Rådgivningens effektivitet betingas i hög grad av i vad mån kontakten mellan rationaliseringsorganen och näringsutövarna kan få tillräcklig bredd. En sådan kontakt synes lättast kunna åstadkommas genom en utbyggd organisation av lokalt placerade tjänstemän, av vilka var och en är verksam inom ett relativt begränsat geografiskt område. Fördelarna härmed anses framför allt ligga i att flertalet av näringsutövarna får personlig kontakt med regionalorganet och dess företrädare. De kontakthinder, som föreligger dels i form av bristande kännedom om organet och vad det kan erbjuda, dels på grund av osäkerheten om avgränsningarna mellan olika specialister där, dels i den ganska allmänt förekommande oviljan mot eller tveksamheten inför att söka kontakt med okända, övervinns lättast vid systemet med lokalrådgivare. Ingående kännedom om bygdens förhållanden och den kortare reslängden vid förrättningar är andra faktorer, som talar till förmån för systemet med lokalrådgivare. Genom placeringen ute bland näringsutövarna lär dessa känna rådgivarna, vilket torde stärka förtroendet inte bara för rådgivarna utan för hela organisationen. Detta förhållande liksom flertalet av de tidigare berörda faktorerna är av fundamental betydelse för arbetseffektiviteten.

Systemet med lokalrådgivare har emellertid också påtagliga svagheter. Ifrågavarande tjänster torde med hänsyn till kostnadsfaktorn och bristen på högskoleutbildad personal få rekryteras huvudsakligen bland personal med lantmästarutbildning eller motsvarande. Personalen kommer att ställas inför problem berörande flertalet grenar av jord- och skogsbrukets produktion, varvid risk föreligger, att de kunskapsmässigt

kan komma att bli överflyglade av de mera progressiva, praktiska yrkesutövarna. Denna risk växer med ökad övergång till specialiserade driftsformer och medför att förtroendet för dessa rådgivare kan komma att minska. Svårigheter kan då uppstå att nå de skickligaste näringsutövarna, vilka ofta bestämmer rationaliseringstakten i en bygd.

Med den mera spridda organisationen följer vidare, att de enskilda tjänstemännen blir isolerade, får svårare att hålla sig à jour med utvecklingen och blott i begränsad utsträckning kan disponera alla de hjälpmedel i verksamheten, som bör finnas centralt vid de regionala organen. I de mest avancerade bygderna kan lokalrådgivarna behöva repliera på specialisterna vid länscentralen så ofta, att fördelarna med den lokala stationeringsorten blir mindre framträdande. Den allvarligaste erinringen mot systemet synes dock vara, att det i en tid med snabba förändringar låser organisationen och försvårar anpassningar i personaldispositionen.

Någon form av lokal rådgivningsorganisation synes lämpligen böra införas. Vi vill emellertid framhålla, att en lokalrådgivare inte ensam kan svara för alla kontakter med näringsutövarna. Tvärtom bör strävan vara att få bästa möjliga kontakter med näringsutövarna genom att de olika leden i organisationen var med sina medel söker förkorta förbindelselinjerna till mottagarna och även i lämplig utsträckning upprätthåller direktkontakt med dessa. Härigenom kan de olika organisationsleden effektivast understödja varandra.

Den lokala rådgivarorganisationen måste tillgodose både jordbrukssidan och skogssidan. Då det ej är tänkbart, att en och samma lokalrådgivare kan svara för båda sektorerna, måste dessa som regel ha separata företrädare. Inom om-

råden, där endera produktionsgrenen helt dominerar, torde dock sagda grens företrädare ensam svara för kontaktuppgiften, medan fackfrågorna slussas över till specialister inom regionalorganet. Såsom förut nämnts bör lokalrådgivarna även vara kontaktmän i strukturförfrågor.

För att lokalrådgivarorganisationen skall kunna anpassas efter de skiftande förhållandena i vårt land är det nödvändigt att ge den olika utformning i skilda delar av landet. Organisationen får i första hand grundas på en distriktsindelning, som kan vara väsentligt olika för jordbrukssidan och skogssidan. Strävan bör dock vara att nå relativt god överensstämmelse mellan distrikten, vilket kan åstadkommas genom att exempelvis ett jordbruksdistrikt och två skogsdistrikt sammanfaller i skogsbygder och vice versa i jordbruksbygder.

Det så är praktiskt möjligt, bör lokalrådgivarna i hopkopplade skogs- och jordbruksdistrikt ha ett gemensamt distriktskontor. Detta ökar möjligheterna att förse dem med hjälpmedel av olika slag, såsom skrivhjälp, undervisningsmaterial m. m. Detta arrangemang skulle vidare medföra, att rådgivarna kunde komplettera varandra och att de därigenom kunde ge den rådsökande allmänheten bättre service. Möjligheten att generellt välja denna organisationsmodell begränsas dock av att kontakten med näringsutövarna försvagas med det ökade avståndet och av att resekostnaderna ökar i jämförelse med en mera spridd placering. Sannolikt kommer dock denna modell att få tillämpas i tämligen stor utsträckning. I sammanhanget bör starkt understrykas nödvändigheten av att lokalrådgivarna ofta och regelbundet samlas centralt för genomgång av verksamheten, för diskussion och information.

Lokalt placerade tjänstemän med skoglig inriktning finns redan nu bland skogsvårdskonsulenterna, tidigare läns-skogsvaktarna. Dessa bör bilda stommen i skogsdelen av den framtida lokalråd-givarorganisationen. De skogsinriktade lokalrådgivarna bör närmast sortera under skogsavdelningen. Lokalrådgivarna på jordbrukssidan torde i regel få vara lantmästare. Deras verksamhet bör främst inriktas på företagsekonomisk rådgivning och driftsplanering. Genom denna inriktning kommer de i kontakt med olika avsnitt av produktionen och kan, vad gäller problem inom de olika produktionsgrenarna, föra frågor vidare till vederbörande specialist vid läns-centralen. Lokalrådgivarens företags-ekonomiska inriktning är också erforderlig, om exempelvis frågor rörande specialisering av produktionen och om strukturrationalisering skall diskuteras, vilket lättast sker med utgångspunkt från företagsekonomiska överväganden. Då lokalrådgivarna på jordbrukssidan torde få betydande uppgifter såväl inom kursverksamheten som på företagsekonomin område, kan en anknytning till såväl utbildningssektionen som till utrednings- och kalkylsektionen ifrågakomma. De får såsom nämnts vissa uppgifter även i anslutning till jordbruks- och strukturavdelningarnas verksamhet.

Organets styrelse, beslutsfunktioner m. m.

Det är, såsom redan flera gånger sagts, utomordentligt betydelsefullt för ett framgångsrikt rationaliseringsarbete på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringsens områden, att arbetet omfattas av ett positivt intresse bland berörda yrkesutövare. Genom en medlemsorganisation, som står öppen för envar kommunalt röstberättigad, torde regio-

nalorganets verksamhet få en värdefull lokal förankring, samtidigt som intresset för densamma bland enskilda och sammanslutningar bättre kan tillvaratas. Den möjlighet, som härigenom föreligger att bevara kontinuiteten från hushållningssällskapen och att ge det nya rationaliseringsorganet en direkt anknytning till för verksamheten intresserade, är av betydande värde.

Medlemmarna erlägger en årlig avgift. De inflytande medlen bör användas för information till och kontakt med medlemmarna genom exempelvis en tidskrift, uppmuntrande av särskilda insatser, för stipendier och andra medlemsvårdande ändamål. Andra egna resurser torde, jämte medel som organet därutöver kan erhålla från föreningsrörelse, landsting etc., komma att användas till förstärkning av regionalorganets ordinarie resurser. — Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa stadgar, som reglerar organets funktioner.

Då medlemsantalet torde komma att få en omfattning, som gör att regionalorganet kan anses vara representativt för de berörda näringarna, bör medlemmarna ges tillfälle att öva inflytande på organets verksamhet. Detta inflytande bör, i likhet med vad nu är fallet inom hushållningssällskapen, utövas genom en församling (årsmötet), som tilläggs beslutsbefogenheter genom att den bl. a. utser ett visst antal styrelseledamöter. Medlemmarnas representanter vid årsmötet bör utses enligt regler motsvarande de, som nu gäller för val av lantbruksombud inom hushållningssällskapen. Lokala föreningar efter mönster av de nuvarande hushållningssgillena bör kunna fylla en väsentlig funktion som lokal anknytning mellan näringsutövare och rationaliseringsorgan. Självfallet kan dessa föreningsars sammansättning variera allt efter företagens inriktning i olika trakter.

Medlemmarnas inflytande på regionalorganets verksamhet får främst utövas via de valda förtroendemännen i styrelsen, men kommer dessutom till uttryck i delegationer och nämnder, som vi förutsätter skall finnas för olika verksamhetsgrenar. Vid årsmötet bör lämnas redogörelser för regionalorganets verksamhet och medelsdispositioner samt diskuteras problemställningar i samband med gjorda eller planerade rationaliseringsåtgärder. Sådana kontakter torde kunna ha stimulerande inverkan på rationaliseringsarbetet. Årsmötet får sålunda i detta avseende karaktären av rådgivande församling.

De olika hushållningssällskapen äger tillgångar av varierande storlek i form av fastigheter, fonder och eget kapital i övrigt. Vi finner det angeläget att, när hushållningssällskap uppgår i de nya organen, deras tillgångar kan användas för i princip samma ändamål som hittills. Detta synes kunna ske genom att hushållningssällskapen antingen överlåter sina tillgångar på de nya regionalorganen att utnyttjas för nämnda ändamål eller genom att ifrågakvarande tillgångar överförs på fristående stiftelser, som är till nytta för jordbruket, skogsbruket och trädgårdsnäringen inom nuvarande verksamhetsområden för hushållningssällskapen. Därest förstnämnda väg väljs, blir det årsmötet, som får avgöra eller dra upp riktlinjer rörande användningen av medlen i fråga liksom rörande andra egna medel, vars användningsområde inte bestämts i annan ordning, exempelvis i donationsbrev. Härigenom kan de för näringsutövarna mest angelägna projekten och aktiviteterna utvecklas. Därest tillgångarna överförs på stiftelser, blir det dessas ledning, som beslutar rörande medelsanvändningen, men det kan förväntas att detta sker i samråd med regionalorganets styrelse. Därest av hushåll-

ningssällskapen med anlitande av tillgångar av angivet slag bedriven verksamhetsgren framdeles skulle ligga utanför regionalorganens verksamhetsområde, bör grenen i fråga likväl kunna understödjas av ifrågakvarande medel. — Vi förutsätter att på motsvarande sätt förfäres med skogsvårdsstyrelsernas egna tillgångar.

Det torde vara givet, att i styrelsen för regionalorganet skall finnas ett övervägande lekmannainslag. Med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning synes antalet ledamöter behöva bli relativt stort. Det organet åvilande ansvaret för tillämpningen av den statliga jordbrukspolitik och för den ekonomiska stödgivningen m. m. torde medföra, att Kungl. Maj:t bör äga ett betydande inflytande på styrelsens sammansättning. Samtidigt är det av största vikt att ett förtroendefullt samarbete med de i näringarna verksamma etableras, vilket bl. a. bör åstadkommas genom att näringsutöware och andra intresserade i egenskap av medlemmar i organet bereds tillfälle att utse ett antal styrelseledamöter. Även fortsättningsvis bör landstinget ha ett inflytande på verksamheten genom att utse ledamöter i organets styrelse.

Från dessa utgångspunkter har vi funnit, att regionalorganets styrelse bör ges följande sammansättning. Kungl. Maj:t utser fem ledamöter, däribland ordföranden (i regel landshövdingen i länet). Av övriga styrelseledamöter utser landstinget två och medlemmarna fyra. Regionalorganets chefstjänsteman avses inte ingå såsom ledamot i styrelsen. Han skall dock äga närvara vid styrelsens alla sammanträden, delta i överläggningarna samt äga rätt och skyldighet att låta anteckna avvikande mening till protokollet. Vid beredningen av frågan har också den meningen framförts, att skäl talar för att chefs-

tjänstemannen skulle delta i beslut avseende viss lagtillämpning m. m. Avdelnings- och sektionscheferna skall äga delta i styrelsens överläggningar i ämnen, som rör deras respektive verksamhetsområden. Med hänsyn till överlantmätarens ställning inom den strukturdelegation, som nedan föreslås, bör även denne äga delta i överläggningarna då frågor, som berör hans verksamhetsområde, behandlas i styrelsen.

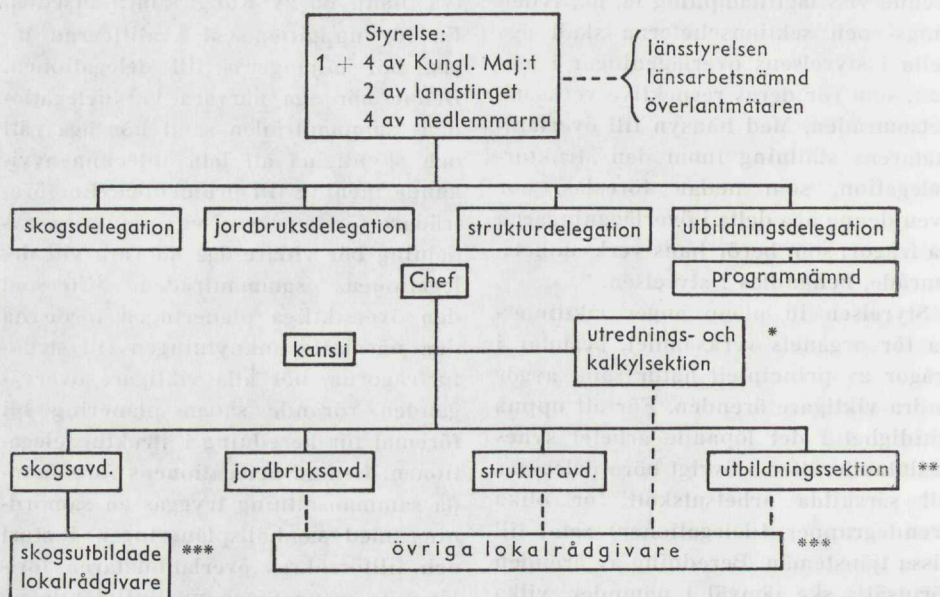
Styrelsen in pleno anger riktlinjerna för organets verksamhet, beslutar i frågor av principiell natur samt avgör andra viktigare ärenden. För att uppnå smidighet i det löpande arbetet synes beslutanderätten i övrigt böra delegeras till särskilda arbetsutskott för olika ärendegrupper (delegationer) samt till vissa tjänstemän. Beredning av ärenden förutsätts ske jämväl i nämnder, vilka huvudsakligen har rådgivande funktion.

Delegationerna och nämnderna skall utses av styrelsen och — i vissa fall och enligt särskilda regler — årsmötet. Normalt synes respektive avdelnings- eller sektionschef böra ingå som ledamot i vederbörande delegation. Organets chef samt av ärendet berörda avdelnings- eller sektionschefer bör äga delta i delegationernas och nämndernas sammanträden även i de fall de inte ingår i dessa som ledamöter. För att vinna erforderlig samordning mellan olika verksamhetsgrenar bör organets chef äga påfordra att ärende prövas i styrelsen.

Med hänsyn till de speciella statliga insatserna på strukturrationaliserings område och den omfattning, som de statliga ekonomiska engagemangen här kan förväntas få, har det ansetts motiverat att i detta sammanhang särskilt behandla strukturdelegationens sammansättning. Såsom ledamöter i denna bör ingå chefen för strukturavdelningen, överlantmätaren samt fyra

ledamöter ur organets styrelse, varav två bland de av Kungl. Maj:t utsedda. En för uppgiften väl kvalificerad jurist bör adjungeras till delegationen. Denne bör äga närvara vid delegationens sammanträden samt bör äga rätt och skyldighet att låta anteckna avvikande mening till protokollet. En företrädare för länsstyrelsens planeringsavdelning bör vidare äga närvara vid delegationens sammanträden. Eftersom den översiktliga planeringen torde ha den närmaste anknytningen till strukturfrågorna, bör alla viktigare överväganden rörande sådan planering bli föremål för beredning i strukturdelegationen. Genom delegationens förenämnda sammansättning tryggas en samordning med samhällsplaneringen i stort och tillförsäkras överlantmätaren fortlöpande insyn i och medinflytande på planeringen för jord- och skogsbrukets utveckling. På strukturdelegationen ankommer vidare de ärenden, som rör strukturanpassning, däri inbegripet den samlade bedömningen av ekonomiska stödåtgärder samt andra åtgärder av betydelse för strukturutvecklingen. Det bör i sammanhanget erinras om att principfrågorna och de allmänna riktlinjerna för organets verksamhet förutsatts komma att behandlas i organets styrelse och att strukturdelegationen i det sammanhanget är beredande instans. Strukturdelegationen bör — såsom nu gäller beträffande lantbruksnämnderna — ha beslutanderätt bl. a. i de enskilda strukturärenden, som avser tillämpning av förvärvslagstiftning, inköp och försäljning av mark m. m. Vi förutsätter härvid att löpande ärenden i stor utsträckning delegeras till de befattningshavare, som ingår i delegationen, och även till andra tjänstemän i organet. Liksom nu är fallet beträffande lantbruksnämnderna bör i lag och författning regleras, i vad mån inom regional-

Figur 10. Regionalorganets inre organisation

* Översiktliga utredningar. Ledning av företagsekonomisk kalkylverksamhet m. m.

** Primär uppgift: samordning av kursverksamheten m. m. för fortbildning av näringsutövarna.

*** Lokalrådgivarna avses främst för rådgivning och lokala kontakter med näringsutövarna.

organet träffade beslut skall underställas överordnad myndighets prövning.

För skogs- och jordbruksfrågorna bör finnas särskilda delegationer, i vilka bör ingå en så allsidig representation som möjligt för skogsbruket respektive jordbruket. Dessa båda delegationer synes böra bestå av fem ledamöter vardera. Ordföranden bör utses bland organets styrelseledamöter. Dessa delegationers sammansättning i övrigt bör få variera med hänsyn till de skiftande förutsättningarna mellan olika län. Jämväl för utbildningsfrågorna bör finnas en delegation. Sammansättningen av denna får bli beroende av bl. a., hur frågorna om jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor ordnas. Den till utbildningssektionen knutna programnämnden bör innefatta representanter för den ekonomiska föreningsrörelsen, berörda fackliga organisationer, länsskol-

nämnder m. fl. (jfr nuvarande programnämnd). — Till jordbruksavdelningen bör knytas rådgivande nämnder för olika verksamhetsgrenar. Dessa bör som regel ha högst fem ledamöter.

Erfarenheterna av att ha särskilda kontaktmän åt rationaliseringsorganen ute i bygderna (ortsombuden vid lantbruksnämnderna och gillesombuden vid hushållningssällskapen) har varit enbart positiva. En motsvarighet till dessa kontaktmän bör därför återfinnas i regionalorganet.

Den nu skisserade organisationen vid regionalorganet består av statsanställd personal, som kan vara regionalt eller lokalt placerad. För att upprätthålla organisationens effektivitet måste möjligheter föreligga att successivt anpassa densamma efter ändrade förutsättningar. Genom att uppföra regionalorganets

personal på en för hela landet gemensam personalstat erhålls möjligheter att omdisponera personalresurserna inom organisationens ram.

Därutöver kan det vara erforderligt att tillfälligt förstärka organisationen på någon plats, där intensifierade insatser erfordras, eller på något verksamhetsområde, där ett angeläget nytt behov uppstår. För sådan verksamhet torde som regel behövas extra personal, om inte den normala verksamheten skall bli lidande. Medel bör anvisas för tillfällig förstärkning av här nämnd art.

Möjlighet till anpassning av organisationen efter behovet och efterfrågan från näringsutövarna föreligger framför allt vad beträffar projekteringservice. Genom att utforma taxepolitiken så, att sådan verksamhet på vissa avsnitt blir självbärande, kan organisationen bli elastisk. Detta system förutsätter att antingen organisationen själv får behålla taxeinkomsterna eller att den erhåller anslag minst motsvarande inflytande taxeinkomster. F. n. tillämpas den förstnämnda metoden i hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser.

I detta sammanhang torde få erinras om den i kap. I omnämnda promemorian angående finansiering av skogsvårdsstyrelsernas verksamhet, vilken av Kungl. Maj:t överlämnats till oss för att tas under överbägande vid fullgörandet av vårt uppdrag. Det i promemorian framlagda förslaget innebär, att

en med medel över driftbudgeten finansierad basorganisation i huvudsak skulle svara för de offentliga uppgifterna, medan en med taxeinkomster finansierad för hela landet gemensam organisation skulle svara för serviceuppgifterna. Detta system skulle möjliggöra en smidig anpassning av organisationen efter växlingarna i serviceverksamhetens omfattning på det skogliga området och synes väl gå att förena med den av oss föreslagna organisationslösningen.

Vissa möjligheter finns också att tänja ut organisationen genom att ledig kapacitet vid jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor utnyttjas i rationaliseringsarbetet. Detta blir mera naturligt om skolorna samtidigt får vidgade uppgifter beträffande specialiserad vidareutbildning av redan yrkesverksamma. För att lärarpersonalen skall komma till verklig nytta i regionalorganets verksamhet fordras emellertid, att ett genomtänkt program finns för deras insatser där och att de sätts in på sådana uppgifter, som de är bäst lämpade för. Omvänt bör gälla att regionalorganets personal också i viss utsträckning utnyttjas i skolornas undervisning.

Slutligen kan en viss möjlighet till elasticitet i den nya organisationens verksamhet föreligga, i den mån förvaltningen eller användningen av fondmedel och andra tillgångar tillhörande de nuvarande organen anförtros regionalorganet.

KAPITEL VII

Den centrala organisationen

Inledning

Övervägandena om den framtida centrala administrationen på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden avser i enlighet med direktiven i första hand de ämbetsverk, som svarar för den centrala ledningen av dessa näringars rationalisering, nämligen lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och lantmäteristyrelsen. Övervägandena avser vidare anknytningen av statens jordbruksnämnd till nämnda organ. Härutöver behandlas den lämpligaste organisatoriska anknytningen till dessa ämbetsverk av andra myndigheter och institutioner, som har arbetsuppgifter berörande nu ifrågavarande näringars förkovran. Bland dessa kan nämnas arbetsmarknadsstyrelsen, domänstyrelsen samt lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna.

Av icke-statliga organ har Hushållningssällskapens förbund i vissa avseenden funktioner snarlika de ett centralt ämbetsverk utövar och innefattas därför till dessa delar i diskussionen. Skogsvårdsstyrelsernas förbund har däremot inte några motsvarande funktioner och behandlas därför inte i detta sammanhang.

Tidigare behandling av frågan

Den nuvarande centrala organisationen på skogens och jordbrukets områden har

i sina huvuddrag varit oförändrade sedan 1941 resp. 1948. Före 1941 fungerade först domänstyrelsen och därefter det till Skogsvårdsstyrelsernas förbund knutna icke-statliga Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund i viss utsträckning såsom centralorgan för det enskilda skogsbruket. Från 1941 har skogsstyrelsen utgjort centralt statligt organ främst för det enskilda skogsbruket.

Före 1948 var både den centrala och lokala statliga administrationen på jordbruksområdet splittrad. Även om det inte ansågs lämpligt att vid 1948 års omorganisation foga samman de lokala organen inom varje län till ett, sammanförde man likväl den centrala ledningen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukssidan till ett organ, nämligen lantbruksstyrelsen. Kontakterna med skogssidan, närmast med den då relativt nyinrättade skogsstyrelsen, diskuterades inte i sammanhanget. Där emot framhölls angelägenheten av att riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten blev utformad i nära samarbete med lantmäteristyrelsen och arbetsmarknadsmyndigheten. Det närmaste sambandet ansågs föreligga mellan lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden, vilka skulle svara för var sin sida av det statliga jordbruksstödet. Detta samband ansågs dock inte vara av den omfattning och art, att det motiverade eller ens ansågs önskvärt att sammanföra de båda verksamhetsgrenarna till ett äm-

betsverk. Ett nära samarbete mellan de båda organen förutsattes emellertid.

Sedan 1948 har en omprövning av den centrala organisationen på jordbrukets och skogsbrukets områden eller jämkningar i respektive centralorgans kompetensområden aktualiserats vid ett flertal tillfällen.

1958 års riksdagsrevisorerna förordade sålunda en översyn av den centrala lantbruksadministrationen. Denna översyn skulle ta sikte på att — mot bakgrunden av ett annat förslag från revisorerna om en uppdelning på regionalplanet av lantbruksnämndernas verksamhet på lantmåteri och hushållnings-sällskap — dels infoga lantbruksstyrelsens rationaliseringsavdelning i lantmåteristyrelsen samt dels organisatoriskt sammanföra lantbruksstyrelsens lantbruksavdelning och statens jordbruksnämnd. Revisorernas förslag för- anledde inte någon riksdagens åtgärd (SU 1959: 87 p. 33, rskr 1959: 235). Statsutskottet hänvisade härvid till att man inte borde föregripa behandlingen av den nyligen avlämnade prop. 1959: 148, som bl. a. berörde vissa organisatoriska frågor. Med anledning av nämnda proposition fattade 1959 års riksdag beslut (JoU 30, rskr 284) om ett fastare organiserat samarbete mellan rationaliseringsorganen på jordbrukets och skogsbrukets områden. På det centrala planet avsågs samverkan, utöver tidigare förekommande samråd, böra ske bl. a. genom att chefen för jordbruksdepartementet sammankallade företrädare för berörda ämbetsverk till gemensamma överläggningar.

1958 års besparingsutredning (SOU 1959: 28) föreslog bl. a. en översyn av de regionala och centrala organen på såväl jordbrukets som skogsbrukets områden. I sammanhanget anförde utredningen att lantbruks- och skogsstyrelserna i allt väsentligt är inriktade på samma krets

av näringsidkare samt att sambandet mellan jordbruk och skogsbruk på senare år blivit påtagligt markerat bl. a. på grund av tendensen att tillmäta skogsbruket allt större vikt vid bildandet av nya brukningsenheter. I fråga om lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen ansåg utredningen, att det på erfarenhetsmässiga grunder kunde antas, att verksamheten genom uppdelningen på två verk ställde sig dyrare än om den vore förlagd till ett. Den förordade översynen borde i första hand syfta till att sammanföra den kamerala förvaltningen till ett organ.

År 1960 genomfördes, såsom redovisats i kapitel II, en omorganisation av lantbruksstyrelsen i syfte att anpassa dess inre organisation efter de ändrade förutsättningar som efter hand inträtt.

Även efter det att 1960 års jordbruksutredning tillsattes, har frågor rörande den centrala lantbruksadministrationen aktualiserats i olika sammanhang. Genom beslut av 1961 års riksdag (prop. 94, JoU 22, rskr 227) uppdrogs åt statens jordbruksnämnd att vara huvudmyndighet för skördeskadeskyddets administration. Denna verksamhet ansågs ha den närmaste anknytningen till jordbrukets prisreglering, dels emedan dess syfte nära sammanfaller med prisregleringens, dels emedan jordbrukets bidrag till skördeskadeskyddets finansiering till stor del uppbärs i samband med uppbörd av interna regleringsavgifter. Vid samma riksdag (prop. 140, L³U 27, rskr 341) beslöts att fodermedelskontrollen tills vidare skulle kvarligga hos jordbruksnämnden. Emellertid framhöll föredragande departementschefen, att bl. a. de förslag till regleringsåtgärder på jordbrukets område samt beträffande den centrala jordbruksadministrationen, som 1960 års jordbruksutredning kunde komma att framlägga, senare kunde leda till att

kontrollen lämpligen borde handhas av lantbruksstyrelsen eller annan myndighet. Kungl. Maj:t bemyndigades i sammanhanget att utan riksdagens hörande förordna kontrollmyndighet.

I detta sammanhang bör också nämnas att 1963 års riksdag (prop. 144, SU 146, rskr 334) beslöt om en ändring i yrkesutbildningens centrala ledning. Beslutet innebär bl. a. att ledningen för lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor skall överföras till skolöverstyrelsen, dock har något beslut inte fattats om tidpunkten härför. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att vidta de dispositioner, som erfordras för att genomföra riksdagsbeslutet.

Här må även erinras om att statens skogsföretagsutredning i sitt betänkande (SOU 1964: 7) föreslagit att förvaltningen av kronans jordbruksdomäner skall överflyttas till lantbruksstyrelsen. Organisatoriskt avses överflyttningen omfatta domänstyrelsens nuvarande jordbruksbyrå med viss del av byggnadskontoret m. m. samt de lokalt verkssamma, fem domänintendenterna. Utredningen har vidare förordat att lantbruksstyrelsen med biträde av lantbruksnämnderna skall verkställa större delen av de inköp av skogsfastigheter, vartill tillgångarna i domänverkets markfond skall användas. Dessa fastigheter skulle därefter överlåtas av AB Statsskogar, som enligt förslaget avses i stort komma att träda i stället för domänverket. Lantbruksstyrelsens vidgade uppgifter i anledning av detta förslag har bedömts kräva att viss personal från domänstyrelsens skogstekniska byrå, som specialiserats på inköp och försäljning av mark, överförs till lantbruksstyrelsen.

I motionerna I: 311 och II: 284 till 1964 års riksdag riktades kritik mot att jordbruksrådgivningen är uppdelad på flera olika organ: lantbruksstyrelsen,

lantbrukshögskolan och hushållningssällskapen. Motionärerna begärde en översyn, syftande till en samordning av rådgivningsverksamheten på området samt till en lämplig utformning av stöd åt den genom producentorganisationer bedrivna rådgivningen. Riksdagen (JoU 1 p. 12, rskr 9) fann att motionerna i nu återgivna del avsåg problem, som 1960 års jordbruksutredning hade under prövning, och att de borde överlämnas till utredningen.

Hushållningssällskapens förbund har slutligen i en till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ingiven skrift, vilken för kännedom överlämnats till utredningen, hemställt att det måtte uppdras åt 1960 års jordbruksutredning att verkställa en översyn av vissa centrala åtgärder för främjande av rådgivnings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets område.

Riktlinjer för den centrala administrationen

Den centrala ledningen av jord- och skogsbrukets rationalisering

Vår diskussion om utformningen av den framtida centrala administrationen på jord- och skogsbruksområdet bör föras mot bakgrunden av det i det föregående framlagda organisationsförslaget för den regionalt bedrivna verksamheten. Då denna verksamhet nästan helt avser rationaliseringsfrågor, blir det i första hand befattningen med sådana frågor som får bilda utgångspunkt för övervägandena om den centrala administrationen. Härefter torde få prövas i vad mån och under vilka former samordning med annan verksamhet på rikspanet, främst den prisreglerande verksamheten, bör etableras.

Vårt förslag till organisation på regionalplanet innebär att ett organ bil-

das, som skall svara för huvuddelen av hushållningssällskapens, lantbruksnämndernas och skogsvårdsstyrelsernas nuvarande uppgifter, samt att lantmäteriorganisationen bibehålls oförändrad. Det förutsätts att det nya regionala organet och lantmäteriet skall nära samarbeta med varandra.

Ett sammanförande till ett regionalt organ av den f. n. på tre olika organ uppdelade verksamheten torde bl. a. medföra, att detta organ får större möjligheter än de nuvarande att överblicka hela verksamhetsfältet och att utforma ett samlat handlingsprogram. Genom att expertis på olika rationaliseringsavsnitt finns i ett organ och står under gemensam ledning, synes det regionala organet vidare väl skickat att själv omhänderta och avgöra flertalet ärenden. Beslutanderätten torde därför i större utsträckning än nu är fallet kunna decentraliseras. Att detta sker synes lämpligt jämväl med hänsyn till önskvärdenheten av snabba beslut, behovet av direkt kännedom om de lokala förhållandena samt till den ökade effektivitet i arbetet, som vinnas med ett fördelat ansvar och ett undvikande av dubbelprovningar. Samtidigt torde det ur effektivitetssynpunkt vara lämpligt att vissa uppgifter inom de nuvarande regionalorganen — främst med serviceuppgifter sammanhängande göromål — efter hand centraliseras. Detta kan vara aktuellt i sådana fall, då det är möjligt att utnyttja personalbesparande tekniska hjälpmedel och fördelarna med en långt driven specialisering.

Den centrala administrationen får under dessa betingelser som huvuduppgift att ge regionalorganen den hjälp och ledning i deras verksamhet, som kan komma att erfordras. Det kan bl. a. gälla att avväga var tillgängliga resurser skall sättas in och vilka åtgärder som skall stödjas. Vidare erfordras en initiativ-

verksamhet för att söka effektivisera arbetet inom de regionala organen. Det eller de centrala organen på nu ifrågasvarande område bör därför i första hand ha följande *arbetsuppgifter*:

a) ombesörja den allmänt verksamhetsledande funktionen, häri inbegripet fördelningen av de ekonomiska och personella resurserna, handhavandet i stort av rekryterings- och andra personalfrågor, fortbildning m. m.,

b) följa den allmänna utvecklingen inom näringslivet och dess återverkningar för jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdssektorernas del, analysera utvecklingstendenserna inom nämnda sektorer och ta initiativ till lämplig anpassning av verksamhetens uppläggning och innehåll,

c) i stort planera och programmera den löpande rationaliseringsverksamheten,

d) i anvisningar och på annat sätt lämna direktiv i syfte att vinna enhetlighet i ärendenas handläggning och att samordna den regionala verksamheten,

e) handha överprövningen, fungera som besvärinstans och remissorgan inom sitt kompetensområde,

f) rationalisera organisationen och förbättra arbetsmetodikerna inom det egna verket och underställda organ,

g) lämna service till regionalorganen inom sådana speciella områden, där centralt placerade specialister visat sig vara den organisatoriskt bästa lösningen.

Av den redogörelse för den nuvarande organisationen, som lämnats i kapitel II, framgår att lantbruksstyrelsen centralt leder lantbruksnämndernas verksamhet och är tillsynsmyndighet för hushållningssällskapen, skogsstyrelsen är centralorgan för skogsvårdsstyrelserna och lantmäteristyrelsen för lantmäteristaten.

Den förändring i den centrala organisationen för rationaliseringsverksamheten, som i första hand aktualiseras av våra förslag om de regionala organen, är en *sammanföring av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen* till ett verk. Därigenom skulle bildas ett centralorgan, vars kompetensområde täcker hela regionalorganets arbetsfält. Förutom att på det centrala planet svara för de

funktioner, som på länsplanet tillagts regionalorganet, skulle till centralorganet föras sådana servicefunktioner, som erfordras för komplettering av den regionala organisationen. Därtill skulle övriga uppgifter, som lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen nu svarar för, föras till den nya centrala myndigheten i den utsträckning som befinns ändamålsenligt. Ämbetsverket skulle således i huvudsak svara för lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens nuvarande arbetsuppgifter.

Det alternativ, som kan ställas mot nämnda organisationslösning, är ett bibehållande av de nuvarande ämbetsverken på området, dvs. en lantbruksstyrelse och en skogsstyrelse med i stort oförändrade arbetsuppgifter.

För alternativet med en oförändrad organisation på centralplanet kan bl. a. anföras, att de nuvarande organen på grund av sin begränsade storlek arbetar smidigt och att det kan vara av värde för statsmakterna m. fl. att ha ett remissorgan för jordbruks- och ett för skogsfrågor. Härtill kan man dock invända, att det sammanslagna centralorganet torde arbeta smidigare till jord- och skogsbrukets gemensamma bästa än de båda nuvarande organen var för sig med utnyttjande av samrådsförfarande. Vad beträffar det andra av de nämnda skälen för nuvarande ordning, torde det få förutsättas, att såväl jordbrukets som skogsbrukets speciella synpunkter kommer att beaktas även inom det integrerade verket och att dess ställningstaganden sker utifrån en samlad bedömning.

För en sammanslagning av lantbruks- och skogsstyrelserna till ett organ kan i princip anföras samma skäl som för sammanförandet av jordbruks- och skogsorganen på det regionala planet. Med den i vårt land föreliggande fastighetsstrukturen — innebärande att jord-

och skogsbruk vanligen bedrivs i samma företag — har det under senare år framstått som allt nödvändigare att i företagsplanering m. fl. sammanhang samtidigt beakta både jordbruksdelen och skogsbruketsdelen. På såväl det centrala som det lokala planet torde det vara till fördel om det bistånd, som samhället i olika former lämnar vid uppbyggandet av rationella och tidsenliga jord- och skogsbruksföretag och vid utformningen av produktionsplanerna vid företagen, utgår från ett och samma organ. Detta organ har bättre möjligheter att skaffa sig en överblick över verksamheten i sin helhet och därmed att rätt avväga, hur tillgängliga resurser skall utnyttjas, än vad ett organ har som endast befattar sig med en del av företagen.

Under förutsättning att vårt förslag till organisation på länsplanet genomförs, talar starka skäl för att också den centrala ledningen av rationaliseringsverksamheten knyts samman. Skulle detta inte ske, blir administrationen säkerligen tungrodd och en stor del av vinsten med omorganisationen på regionalplanet går förlorad. Särskilt komplicerat och ur praktisk synpunkt närmast omöjligt synes det vara att inom den kameralt-administrativa sektorn bibehålla uppdelningen av den centrala ledningen på två organ, sedan regionalorganen sammanförts till ett. Redan nu sköts en del av de regionala organens kamerala uppgifter centralt. Självfallet måste denna centralisering av vissa funktioner hos regionalorganet ske till ett organ, som svarar för både jordbruks- och skogsbrukssidan.

Oberoende av hur organisationsfrågorna på förevarande område och på yrkesskolområdet löses, finns det goda skäl för en samordning av utbildningsverksamheten på jord- och skogsbruksområdet. Antalet skolor torde på lång

sikt minska inom båda ämnesområdena. Det blir då på allt flera håll mest rationellt att samordna utbildningen. I stora delar av landet är vidare de blivande jordbrukarna i behov av undervisning i både jordbruk och skogsbruk. Under sådana omständigheter är det angeläget med en nära samordning av den centrala ledningen inom jord- och skogsbrukets utbildningssektor. — När ledningen av jordbrukets, trädgårdsbrukets och skogsbrukets yrkesskolor i enlighet med fattat riksdagsbeslut överförs till skolöverstyrelsen, måste det vara fördelaktigt, om organisationen inom hela detta område är så likartad och så nära samordnad som möjligt. I det sammanhanget kommer de delar av lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå och skogsstyrelsens utbildningsavdelning, som svarar för ledningen av yrkesskoleutbildningen, att överföras till skolöverstyrelsen. Detta kommer särskilt för skogsstyrelsen att innebära en procentuellt relativt stor personalminskning, vilket kan vara ytterligare ett skäl för att sammanföra de båda styrelserna till ett organ.

Även på en rad andra punkter medför en sammanslagning av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen möjligheter till effektivare verksamhetsformer. En smidigare samordning bör sålunda kunna uppnås vid handläggningen av frågor, som hittills varit av gemensamt intresse för lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen, liksom också på andra områden där behov av samarbete uppstår. Samordningen torde på vissa sektorer kunna leda till personalbesparingar. På andra sektorer däremot torde resurser behövas för ökade insatser.

Med utgångspunkt från vårt förslag till regional organisation har vi funnit, att en enhetlig ledning av jord- och skogsbrukets rationalisering har stora fördelar jämfört med ett bibehållande

av nuvarande organisation. Vi föreslår därför att ett centralt verk, som i huvudsak skapas genom en sammanslagning av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen, skall svara för nyssnämnda verksamhet.

Avgränsningen till övriga organ

I det följande behandlar vi frågan om ytterligare omorganisation eller mer betydande omfördelning av arbetsuppgifter mellan centralorganet och andra organ på riksplanet. Vad först gäller lantmäteriväsendet, kan det inte vara aktuellt att sammanföra lantmäteristyrelsen med det föreslagna centralorganet. Redan lösningen av den regionala organisationen talar för att en fristående lantmäteristyreelse bibehålls. Därtill kommer att i lantmäteristyrelsen jord- och skogsbruksfrågorna endast upptar en mindre del av arbetsfältet. Av styrelsens fyra byråer är det sålunda bara en, som handlägger sådana frågor, och dessa upptar endast en del av byråns uppgifter.

Lantmäteriet avses komma att fungera såsom ett elastiskt serviceorgan för hela samhällets behov. Härför krävs att hela lantmäteriet sammanhålls i en organisation. Samhällsutvecklingen föranleder variationer i behovet av insatser från lantmäteriet inom olika landsdelar och för olika ändamål. Därav följer krav på rörlighet i förrättningsorganisationen. För att arbetsuppgifterna i landets olika delar skall kunna lösas på ett rationellt sätt är det nödvändigt, att det för lantmäteriverksamheten finns ett centralt organ med ledande och understödjande funktioner. Detta organ måste ha såsom en huvuduppgift att samordna de för fastighetsbildningen tillgängliga resurserna. Vidare bör organet ha möjligheter att i olika avseenden bistå de lokala enheterna i

arbeten, som kräver expertis på speciella områden.

Samverkans- och samordningsproblemet mellan jord- och skogsbrukssektorn samt lantmäterisektorn måste ses mot bakgrunden av det allmännas insatser på samhällsplaneringens område. Detta gäller inte bara på regionalplanet utan i lika hög grad på centralplanet. Lantmäteriverksamhetens art och dess spännvidd över olika samhällssektorer förutsätter, att dess centrala organ är så utformat att lantmäteriverksamheten kan bedrivas på det mest ändamålsenliga sättet inom hela det angivna verksamhetsfältet. Härför krävs ett starkt, centralt organ, som kan aktivt och effektivt verka inom hela den berörda sektorn och som har lantmäterifrågorna såsom huvuduppgift.

Självklart är det angeläget att ett gott samarbete kommer till stånd mellan de båda ämbetsverken liksom mellan organisationerna i dess helhet. Förutsättningarna härför synes oss goda med den klara arbetsfördelning, som den föreslagna organisationen får. Den omständigheten, att regionalorganet och lantmäteriet kommer att sortera under olika centrala organ, torde inte medföra några egentliga olägenheter ur samarbetssynpunkt. Samordningsfrågorna mellan de båda centralorganen torde inte i princip bli av annan karaktär än de, som föreligger mellan å ena sidan lantmäteristyrelsen och å andra sidan exempelvis byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen eller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

1942 års jordbrukskommitté anförde beträffande samordningen av den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering och statens prisreglerande verksamhet, vilken senare *jordbruksnämnden* svarar för, att det med hänsyn till de båda verksamhetsgrenarnas be-

roende av varandra rent teoretiskt kunde anses önskvärt att dessa centralt administrerades av samma myndighet. En sådan lösning ansågs dock inte böra ifrågakomma. Sambandet förutsattes nämligen göra sig gällande endast när ställning togs till de allmänna riktlinjerna för prisregleringen under en regleringsperiod. Under löpande avtalsperiod uppkommande ärenden i samband med den prisreglerande verksamheten bedömdes kunna avgöras i stort sett oberoende av rationaliseringsverksamhetens utveckling. Att sammanföra de båda verksamhetsgrenarna till ett organ ansågs medföra organisatoriska nackdelar med hänsyn till den storlek ett sådant organ skulle få.

Anförda skäl för skilda centralorgan på rationaliserings- och prisregleringsområdet torde alltså gälla. En omläggning av prisregleringen kan dock påverka sambandet mellan pris- och rationaliseringspolitiken. På grundval av hittillsvarande erfarenheter synes emellertid en ökad samordning av prispolitik och rationaliseringspolitik vara önskvärd. Denna samordning kan ta formen av en organisatorisk sammanmältning av de båda funktionerna, av ett utbyggt samrådsförfarande eller av en samordnande planeringsinstans. Helt allmänt kan anföras att å ena sidan en utveckling mot ett förenklat pris- och inkomststödssystem på jordbruksområdet, för vilket i olika sammanhang pläderats, skulle vara ägnat att underlätta ett organisatoriskt sammanförande av rationaliseringsverksamheten och den prisreglerande verksamheten. Å andra sidan finns framför allt på det internationella planet tendenser, som i stället pekar mot mer invecklade och mer omfattande pris- och marknadsregleringar på jordbruksområdet. Dessa senare utvecklingstendenser, bl. a. inom de europeiska handelsblocken, synes kunna medföra

ökad belastning för prisregleringsorganet, oavsett hur den inhemska prisregleringen utformas och bör tillmätas stor vikt i sammanhanget. Ett bibehållande av jordbruksnämnden som en självständig central myndighet för prisreglerings- och marknadsfrågor synes därför vara mest ändamålsenligt. Vi begränsar oss därför till att förorda en ökad samordning mellan jordbruksnämnden och centralorganet.

En arbetsfördelningsfråga, som rör flera organ, är var *den jordbruksekonomiska undersökningen* organisatoriskt skall höra hemma. Sedan gammalt handhar lantbruksstyrelsen den centrala ledningen av undersökningen. För bearbetningen av bokföringsmaterialet svarar sedan 1954 en särskild byrå inom styrelsen, den jordbruksekonomiska byrån.

Den jordbruksekonomiska undersökningen utgör främst ett instrument vid pridförhandlingarna och har därigenom sin huvudanknytning till jordbruksnämnden. Även med ett eventuellt förändrat prissättningssystem torde det kunna förväntas, att material av samma slag blir erforderligt. Det är också troligt att det kommer att utnyttjas i samma eller liknande syften som hittills eller åtminstone främst motiveras av och utformas för att ge information om utvecklingen beträffande inkomstförhållanden o. dyl. Materialets användningsområde kan emellertid även komma att förskjutas eller vidgas i den riktningen, att det mera utnyttjas för analyser beträffande produktivitetsutvecklingen och olika faktorerers inverkan på denna, för andra vetenskapliga undersökningar etc. Med beaktande av detta kan såsom alternativ till nuvarande placering övervägas att organisatoriskt knyta den jordbruksekonomiska undersökningen till jordbruksnämnden, till lantbrukshögskolans företagsekonomis-

ka institution eller till statistiska centralbyrån. — Frågan om undersökningens placering utreds f. n. inom den år 1960 inrättade delegationen för statistikfrågor.

Vi förutsätter att, även om den jordbruksekonomiska undersökningen skulle skiljas ut från centralorganet, detta inte får medföra att verket berövas sin företagsekonomiska expertis. Tvärtom synes det under alla förhållanden nödvändigt, att detta verksamhetsavsnitt förstärks också på det centrala planet.

De nyligen framlagda förslagen angående omorganisation av statens skogar och skogsindustrier, vilka redovisats i början av detta kapitel, skulle — om de förverkligas — i väsentlig utsträckning inverka på förbindelserna mellan centralorganet samt *domänverket* (AB Statsskogar). Det skulle, som nämnts, bl. a. innebära att domänverkets jordbruksförvaltning och huvuddelen av dess markinköpsverksamhet överfördes till centralorganet.

I betraktande av hastigheten och styrkan i den omdaningsprocess som svenskt jordbruk av allt att döma står inför, framstår en nära sammankoppling av de jordbrukspolitiska och arbetsmarknadspolitiska åtgärderna som en nödvändighet. En förbättrad samordning av jord- och skogsbruksorganens samt *arbetsmarknadsmyndigheternas* verksamhet på det centrala såväl som det regionala planet bör därför åstadkommas. Någon ändring i de båda myndigheternas kompetensområden synes emellertid inte vara behövlig. Hithörande samarbetsfrågor diskuteras vidare i kapitel X.

Verksamheterna vid det administrativa centralorganet för rationaliserings-

frågorna och *högskolorna på jord- och skogsbruksområdena* torde i framtiden komma att vara nära förbundna. De administrativa besluten och handlingsnormerna måste som grund ha bl. a. forskningens rön och resultat. Forsknings- och försöksinstitutionerna torde å sin sida från de administrativa organen kunna erhålla uppslag om aktuella praktiska problem, som behöver vetenskapligt utredas. Även i fråga om informationen till rationaliseringsorganen och deras tjänstemän synes forskningsinstitutionerna samt centralorganet ha näraliggande uppgifter.

Även om sålunda uppenbara samband på vissa områden kan föreligga mellan nyss berörda organ, är det med hänsyn till i vårt land vedertagna principer för administration resp. forskning och undervisning inte aktuellt att organisatoriskt sammanföra dessa funktioner. I stället får lösningarna på samarbetsproblemen sökas dels genom att arbetsfördelningen klarläggs, dels genom att lämpliga samarbetsformer utbyggs. Grunden för arbetsfördelningen måste vara att de administrativa uppgifterna inom rationaliseringsverksamheten samlas hos centralmyndigheten, medan forsknings- och försöksverksamhet samt vetenskapliga undersökningar och utredningar skall åvila de vetenskapliga institutionerna. Frågan om samarbetet mellan högskolorna och de administrativa organen behandlas närmare i kapitel X.

Centralorganets liksom även de underlydande regionalorganens befattning med jord- och skogsbrukets skolor kommer vi att behandla särskilt i kapitel IX.

Hushållningssällskapens förbund fullgör nu en rad serviceuppgifter åt hushållningssällskapen. Vissa uppgifter, främst sådana som syftar till att öka

länsorganens effektivitet, torde för framtiden böra omhänderhas av den centrala myndigheten. Som exempel må nämnas förmedling av nyheter om material och utrustning i rådgivningsverksamheten, bevakning och upplysning om nya författningsbestämmelser m. m. Viss förmedling av statliga medel, som nu sker genom Hushållningssällskapens förbund, bör också åvila centralorganet. Det kan förväntas att förbundet anpassar sin verksamhet efter de nya organisationsförhållandena och att detta sker i nära kontakt med centralorganet, möjligen också med Skogsvårdsstyrelsernas förbund.

Centralorganets inre organisation

Det nya centralorganet för rationaliseringsverksamheten inom jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden avses enligt i det föregående uppdragna riktlinjer komma att bildas genom en sammansmältning av lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens funktioner, dock med vissa modifieringar. Såsom framgår av redogörelsen och organisationstablåerna i kapitel II finns påtagliga likheter i de båda styrelsernas uppbyggnad, vilket underlättar ett sammanförande. Båda organen är styrelseverk med lekmannainslag. Detta bör även gälla för det nya verket. På grund av pleniärendenas art samt den kompetens ledamöterna i en sådan styrelse bör besitta, torde antalet ledamöter kunna bibehållas vid den storleksordning som förekommer i de nuvarande styrelserna.

De arbetsenheter inom de nuvarande ämbetsverken, som mest uppenbart står så nära varandra att de lämpligen kan sammansmältas, är dels de administrativa byråerna, dels undervisningsbyrån vid lantbruksstyrelsen och utbildningsavdelningen i skogsstyrelsen. De admi-

nistrativa byråernas uppgifter sammanfaller till stor del och torde i dessa delar mycket enkelt kunna förenas. I samband därmed bör finnas möjligheter att spara in viss personal. Å andra sidan kan vid en eventuell, i ett följande avsnitt diskuterad centralisering av vissa kamerala uppgifter m. m. ett behov av personalutökning vid centralorganet uppstå. Den administrativa byrån bör få vidgade uppgifter beträffande bl. a. organisationsspörsmål, PR-verksamhet, personalkontakter, biblioteksservice m. m.

Oavsett hur frågorna om yrkesutbildningens ledning löses centralt och lokalt, måste förutsättas att i det nya centralorganet en arbetsenhet finns avdelad för utbildnings- och rådgivningsfrågor, vilken kan planlägga för, samordna och allmänt stödja regionalorganens utbildnings- och rådgivningsverksamhet. Dessa organ kommer nämligen, närmast genom sin utbildningssektion, att få betydande uppgifter beträffande fortbildningsverksamhet, delvis under skolmässiga former, utöver den befattning de kan komma att få med näringarnas yrkesskolor. En sammansmältning av de båda verkens resurser på berörda områden bör kunna ge vinster genom förbättrad central planläggning av hela verksamheten och ökad samordning av jordbruks- och skogsbruksutbildningen. Den sammanslagna, större arbetsenheten skulle vidare — inte minst vid ett genomförande av beslutet om centralisering av yrkesutbildningens ledning — få ökad slagkraft och kunna ge bättre service åt länsorganen, detta både på grund av att specialiseringen inom enheten kan drivas längre och genom att därri sammanföres erfarenhetsmaterial från två olika håll. Dimensioneringen av arbetsenheten blir naturligen i avsevärd grad beroende av hur frågan om yrkesskolornas ledning löses.

Uppgifterna på de båda berörda områdena, dvs. den administrativa sektorn och utbildningssektorn, griper i viss utsträckning in i varandra. Så är fallet bl. a. i fråga om personalärendena samt beträffande den interna informationen och fortbildningen. Båda sektorerna arbetar vidare över verkets hela arbetsfält och bör därför inte sammanföras med någon av de övriga arbetsenheterna. För var och en av de båda sektorerna bör finnas särskilda organisatoriska enheter, byråer, vilka eventuellt skulle kunna sammanföras till en gemensam avdelning.

Skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen har även i andra verksamhetsavsnitt än de hittills nämnda organisationsenheterna med varandra näraliggande funktioner, som det kunde vara värt att närmare sammanfoga. Inte minst med hänsyn till organisationslösningen på det regionala planet synes det emellertid mest ändamålsenligt att, tills mera erfarenhet på området vunnits, bibehålla den nuvarande ärendegrupperingen i stort, såvitt inte för någon enskild verksamhetsgren uppenbara skäl talar däremot. — Återstående uppgifter för det samlade, nya centralorganet skulle då i en första grovskiss kunna uppdelas på tre grupper.

Under alla omständigheter bör de skogliga produktionstekniska frågorna bilda en särskild grupp. I denna bör ingå huvuddelen av nuvarande första och andra skogsbyrån i skogsstyrelsen. Som en andra grupp kan urskiljas produktionstekniska frågor inom jordbrukssektorn. Denna del kommer att ha sitt ursprung i lantbruksstyrelsens nuvarande lantbruks- och husdjursbyråer. I den tredje ärendegruppen slutligen bör ingå jord- och skogsbrukets markfrågor jämte tillämpningsspörsmål i anslutning till jordlagstiftningen. Vidare bör här ingå andra större investeringsfrå-

gor. Gruppen får därigenom huvudsakligen de uppgifter, som nu handhas av lantbruksstyrelsens rationaliseringsavdelning.

I nu angivna gruppering av ärenden i centralmyndigheten har beträffande investeringsfrågor gjorts en avvikelse i förhållande till förslagen på det regionala planet. I regionalorganet fördes byggnads-, maskin- och dikningsfrågorna organisatoriskt till jordbruksavdelningen. Detta torde vara motiverat av att man i den praktiska handläggningen av dessa frågor nära måste anknyta till de biologiska och övriga produktions-tekniska förhållandena i företaget. Efter-som de spörsmål inom berörda sektor, som förs upp till centralorganet eller eljest tas upp till behandling där, huvudsakligen torde ha samband med strukturförhållanden, ekonomisk stöd-givning etc., talar övervägande skäl för att de handläggs inom strukturavdelningen. Uppenbarligen finns dock behov av nära anknytning till jordbruks-ärendena.

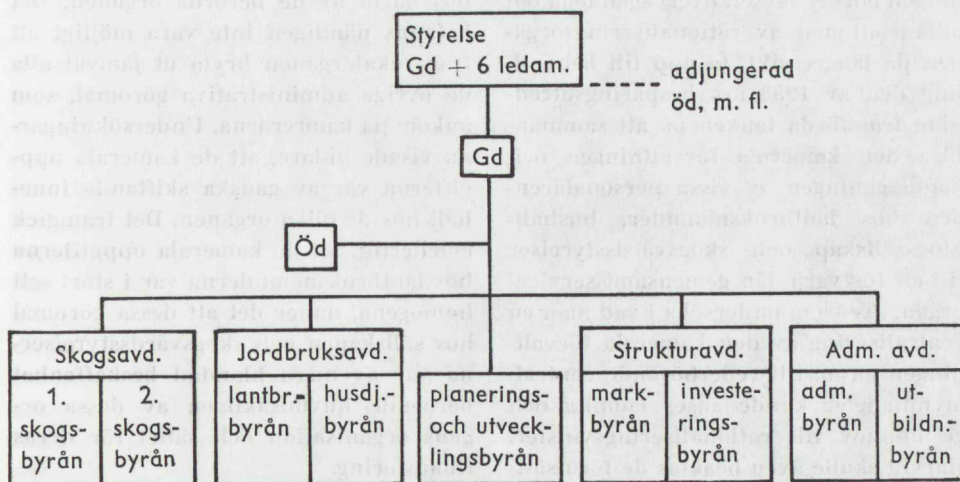
Verksamheten i de nu behandlade ärendegrupperna bör hållas samlad i arbetsblock eller avdelningar. Dessa får sedan i sin tur indelas antingen i ett fåtal byråer med underavdelningar i form av särskilda arbetsgrupper eller sektioner eller i ett något större antal sidoordnade arbetsgrupper. Vid valet mellan dessa alternativ bör man fästa vikt vid att en sådan organisation erhålls, att en relativt långt gående delegering av beslutanderätten kan genomföras. Det bör sålunda tillses att de personer, som leder verksamheten, med kraft kan ägna sig åt detta och inte onödigtvis betungas med löpande ärenden, som huvudsakligen avser tillämpning av redan uppdragna riktlinjer. Möjligheterna att på nu nämnt sätt avlasta verksamheten och cheferna för avdelningarna torde vara störst i alternativet med ett fåtal

byråer kombinerat med sektioner. Detta alternativ torde också ge större möjligheter att knyta kvalificerad personal till verksamheten och behålla sådan personal. Alternativet med ett något större antal sidoordnade arbetsgrupper medför den fördelen, att antalet beslutsnivåer kan reduceras något. Båda systemen kan utnyttjas vid sidan av varandra inom organisationen, men som regel torde det förstnämnda på anförda skäl vara att föredra.

Det är uppenbart att de regionala organen har begränsade möjligheter att överblicka den totala verksamheten på jord- och skogsbruksområdena eller att var för sig arbeta på långsiktiga utvecklingsprogram. Det faller i stället på centralmyndigheten att svara för utvecklingsarbete samt översiktlig ekonomisk och annan planläggning för den samlade organisationens behov. Resultatet av denna verksamhet skall bilda ramen för regionalorganens insatser. För sagda uppgifter samt för att säkerställa chefers och chefstjänstemännens behov av särskild utredningspersonal bör finnas särskild expertis inom centralmyndigheten. Då verksamheten i fråga avser samtliga organisationens verksamhetsgrenar och då den därtill närmast får ses som ett instrument för chefen eller en direktion, synes uppgiften närmast böra tillkomma en självständig planerings- och utvecklingsbyrå utanför avdelningsindelningen. Denna byrå måste självfallet stå i nära kontakt med styrelsens olika avdelningar. Detta gäller framför allt strukturavdelningen, som för sin verksamhet i särskilt hög grad är beroende av översiktlig planering.

Ledningen av myndighetens verksamhet bör falla på en generaldirektör. Med hänsyn till verksamhetens omfattning synes böra finnas en ställföreträdande chef (souschef) i överdirektörs

Figur 11. Organisationsskiss över centralorganet

ställning. Önskvärt vore att denne inte hade den omedelbara ledningen över viss avdelning utan i stället svarade för vissa funktioner, som berör hela eller viss del av organets verksamhet. Som exempel må nämnas att överdirektören kan handha ledningen av utvecklingsarbetet inom organet och att han därvid samordnar den verksamhet, som bedrivs av den härför avdelade arbetsenheten, med därmed nära förbunden verksamhet inom de olika avdelningarna. Överdirektörens uppgifter bör emellertid inte i förväg låsas fast vid någon viss funktion utan bör få bli beroende av den inbördes arbetsfördelning, som generaldirektören och hans ställföreträdare finner lämplig och ändamålsenlig.

Förut har nämnts att den nya centralmyndigheten bör vara ett styrelseverk med lekmannainslag. Styrelsen kan förslagsvis bestå av generaldirektören och sex lekmanaledamöter med souschefen ständigt adjungerad. Beträffande vissa andra myndigheter, såsom lantmäteristyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och statens jordbruksnämnd, bör gälla att verschefen personligen eller genom

ombud skall äga närvara vid plenum i centralorganet vid behandling av ärenden, som berör verkets arbetsfält, och även skall äga rätt att få sin mening antecknad till protokollet.

Liksom hittills — framför allt vid lantbruksstyrelsen — varit fallet, bör särskilda nämnder kunna vara knutna till det nya centralorganet. Dessa nämnder har ofta tillkommit för att vara kontaktorgan i speciella frågor mellan vederbörande styrelse och olika berörda parter.

Med dessa förutsättningar skulle den centrala organisationen, vars mera detaljerade utformning torde få bli föremål för särskild utredning, få den principiella utformning, som framgår av figur 11.

Den kamerala verksamheten

I detta avsnitt behandlar vi något utförligare än i det föregående den kamerala förvaltningen på såväl det centrala som det lokala planet. Detta ämne uppmärksammades särskilt i direktiven, där föredragande departementschefen samman-

fattningsvis anförde följande. Utredningen borde, oavsett övervägandena om organisationen av rationaliseringsorganen på längre sikt, ta upp till behandling den av 1958 års besparingsutredning framförda tanken på att sammanföra den kamerala förvaltningen och handläggningen av vissa personalärenden hos lantbruksnämnder, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser till ett för varje län gemensamt serviceorgan, ävensom undersöka i vad mån en centralisering av den kamerala förvaltningen m. m. till vederbörande centralmyndigheter kunde anses lämplig och ge upphov till rationaliseringsvinster. Härvid skulle även beaktas de förutsättningar, som kunde föreligga för en ändamålsenlig kombination av ett lokalt sammanförande av uppgifterna i fråga och en centralisering av desamma. Vidare borde prövas, huruvida vissa av göromålen kunde övertas av riksbankens avdelningskontor. Utredningen borde i denna del bedrivas skyndsamt.

Med anledning härav arbetade en särskild arbetsgrupp i utredningsarbetets inledningsskede med nu angivna frågeställning. Arbetsgruppen företog en undersökning av arbetsuppgifternas art för fördelning i stort på skilda befattningshavare inom de berörda organens administrativa avdelningar. Vidare företogs undersökningar om möjligheterna att överföra kamerala uppgifter till utanför organen stående serviceorgan.

Härvid visade det sig bl. a., att ifrågasvarande personal — förutom med uppgifter av rent kameral natur och med personalärenden — i stor utsträckning var sysselsatt med administrativa uppgifter av annan art. Särskilt gällde detta i fråga om kamrerarna. Att sammanföra de rent kamerala uppgifterna och personalärendena till ett särskilt serviceorgan skulle därför knappast öppna

möjlighet att lösgöra någon kamrerare hos något av de berörda organen. Det befanns nämligen inte vara möjligt att från lokalorganen bryta ut jämväl alla de övriga administrativa göromål, som ankom på kamrerarna. Undersökningarna visade vidare, att de kamerala uppgifterna var av ganska skiftande innehåll hos de olika organen. Det framgick emellertid, att de kamerala uppgifterna hos lantbruksnämnderna var i stort sett homogena, under det att dessa göromål hos sällskapen och skogsvårdsstyrelserna var av mera blandad beskaffenhet beroende huvudsakligen av dessa organs organisation och sättet för deras finansiering.

Av undersökningarna framgick vidare, att huvuddelen av lantbruksnämndernas kamerala uppgifter och vissa personalärenden i stort sett utan olägenhet för nämndernas övriga verksamhet kunde överföras till ett utanför nämnderna stående serviceorgan. Även motsvarande uppgifter vid skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapen visade sig i stor utsträckning kunna brytas ut från organen. Såsom redan nämnts skulle en utbrytning av nämnda arbetsuppgifter inte möjliggöra någon minskning av antalet kamrerare vid länsorganen. Där emot skulle behovet av biträdespersonal för de kamerala göromålen minska.

Förenämnda arbetsgrupp övervägde vidare olika alternativ beträffande förläggningen av en från berörda länsorgan utbruten kameral förvaltning. Huvudalternativen innebar tillskapandet av ett för varje län gemensamt serviceorgan och en centralisering av den kamerala verksamheten till vederbörande centralmyndighet.

Ett serviceorgan enligt det förstnämnda alternativet ansågs såsom chef behöva en person med kompetens motsvarande den kamrerarna vid de befintliga organen har. Detta alternativ skulle

således medföra en utökning av den kvalificerade personalen. Arbetet vid ett serviceorgan av denna typ befarades bli tämligen tungrott. Detta på grund av att handläggning av ärenden berörande skilda organ måste ske på olika sätt beroende dels av ärendenas olika karaktär, dels av olika redovisningssystem, föreskrifter m. m. Dessutom måste serviceorganet få viss uppgiftsskyldighet inte bara till de betjänade länsorganen utan även till vederbörande centralmyndighet. — Ungefär likartade skulle förhållandena bli, om de kamerala uppgifterna överfördes till ett inom länet redan befintligt organ, t. ex. länsstyrelsen, riksbankens avdelningskontor eller något av de med undersökningen avsedda organen.

Att överföra de kamerala uppgifterna till centralmyndigheten befanns bjuda vissa inte obetydliga fördelar och samtidigt eliminera nyssnämnda nackdelar. En sådan centralisering skulle liksom vid överflyttning till ett lokalt placerat serviceorgan innebära, att kamrerarna avlastades viss del av sina uppgifter. Vidare skulle följa vissa indirekta vinster för såväl de lokala som de centrala organen vad beträffar redovisning, statistikuppgifter m. m. En rad sådana uppgifter skulle automatiskt erhållas i samband med den centrala myndighetens bokföring. En överföring av arbetsuppgifterna till den centrala myndigheten skulle visserligen medföra behov av ytterligare biträdespersonal därstädes, men skulle ändå ge en inte oväsentlig vinst, om lämpliga maskinella hjälpmedel utnyttjades.

Arbetsgruppen fann övervägande skäl tala för att de kamerala uppgifterna m. m. överfördes till de centrala myndigheterna. Det kunde också övervägas att föra uppgifterna till något på länsplanet redan förefintligt organ, exempelvis länsstyrelsen. Att för ändamålet

bilda ett nytt, fristående lokalt organ, syntes under inga omständigheter medföra några rationaliseringsvinster.

Det material, som genom arbetsgruppen hade framkommit, visade sålunda att ett lokalt sammanförande av rationaliseringsorganens kamerala funktioner inte lämpligen skulle kunna genomföras med bibehållen organisatorisk splittring i övrigt. Däremot hade det visat sig att en centralisering av vissa uppgifter i sammanhanget med fördel kunde genomföras. En sådan centralisering måste naturligen tills vidare ske genom att regionalorganens funktioner överfördes till respektive centrala verk. Såväl lantbruksstyrelsen som skogsstyrelsen, vilka medverkat i arbetsgruppens arbete, vidtog själva åtgärder för att snarast utnyttja fördelarna av en centraliserad kameral förvaltning. I detta läge fann vi inte skäl att framlägga något delbetänkande med förslag rörande de nu behandlade frågorna.

Den kamerala verksamheten inom lantmäteriorganisationen är sedan länge centraliserad till lantmäteristyrelsen. Detta system, som innebär att utbetalningar av löner, reseersättningar, övriga omkostnadsmedel samt upphandling, uppbördsverksamhet, bokföring m. m. sker centralt, synes ha fungerat utmärkt. Inom lantbruksstyrelsens verksamhetsområde infördes från 1963 central utbetalning av löner såväl till hushållningssällskapens med statsmedel avlönade tjänstemän som till lantbruksnämndernas tjänstemän. Året därpå centraliserades till skogsstyrelsen vissa av skogsvårdsstyrelsernas kamerala uppgifter, såsom fakturering och statistikarbete. Vidare påbörjades samma år förberedelser för numera genomförd centralisering av uträkning och utbetalning av löner till tjänstemän samt personalredovisning i anslutning härtill. I

samband därmed infördes automatisk databehandling i kontorsrutinen på dessa områden, vilket visat sig medföra en avsevärd kostnadsbesparing.

Tidigare i detta kapitel har vi förordat en decentralisering av beslutanderätten till regionalorganet. Samtidigt har vi framhållit att vissa uppgifter — främst av servicekaraktär — med fördel kan skötas centralt. Detta gäller särskilt, när personalbesparande tekniska hjälpmedel kan utnyttjas. Dessa allmänna riktlinjer bör följas även inom det kamerala området. Det innebär att exempelvis utanordningsbeslut bör fattas i regionalorganet, medan bokföring och i stor utsträckning även utbetalning lämpligen kan ske centralt.

Förestående redogörelse visar att en centralisering av vissa arbetsrutiner påbörjats under de senaste åren. Ytterligare rationaliseringsvinster torde kunna uppnås genom att fortsätta på den vägen. De ytterligare arbetsuppgifter, som kan komma i fråga härför, är löneutbetalningar även till personal, som ännu inte omfattas av den centraliserade lönerutinen, utbetalning av reseersättningar och andra omkostnadsmedel samt av statsbidrag och andra statliga medel. Vidare bör bl. a. uppbördsverk-

samhet och bokföring med fördel kunna skötas centralt.

Även om en rad arbetsrutiner överförs till centralorganet, kommer likväl vissa kamerala uppgifter att ligga kvar vid regionalorganen. Det bör eftersträvas att sammanföra alla kamerala och administrativa uppgifter till det kansli som i kapitel VI föreslagits vid regionalorganet. Utom de rent kamerala ärendena bör kansliet svara för personalärenden, organisationsfrågor samt vissa uppgifter rörande låneärenden samt förvaltning av fastigheter och fonder. Arbetsuppgifternas mångfald gör att det kan vara befogat att dela upp arbetsuppgifterna inom kansliet på en ekonomisektion och en fastighetssektion. Chefen för kansliet bör ha god kompetens på det juridiskt-ekonomiska området.

Centralorganets administrativa byrå bör dimensioneras och utrustas så, att den kan överta de uppgifter från regionalorganet, som i det föregående nämnts. Vid byrån torde utöver de sektioner, som finns vid de nuvarande administrativa byråerna, med hänsyn till den föreslagna organisationens omfattning böra finnas en organisationssektion med uppgift att fortlöpande överse organisationen.

KAPITEL VIII

Central service

Såsom redan i föregående kapitel delvis berörts bör vissa funktioner inom rationaliseringsorganisationen skötas centralt. Sålunda erfordras självfallet en administrativ samordning av de enskilda länsorganens insatser. Uppgifterna beträffande samordningen innefattar bl. a. fördelning av personella och ekonomiska resurser, utarbetande av anvisningar och föreskrifter till ledning för länsorganen m. m.

För att länsorganen skall fungera på effektivast möjliga sätt behöver de även fortlöpande förses med material respektive ha möjlighet att i speciella frågor från centralt håll erhålla bistånd beträffande vissa avsnitt av sin verksamhet, såväl vad gäller kunskapsmaterial som i fråga om tekniska och andra hjälpmedel. Sålunda behöver centralt samlas:

a) de arbeten, som lätt kan utföras centralt för att tillgodose flera länsorgans gemensamma behov,

b) den verksamhet, som vart och ett av länsorganen inte är stort nog att kunna fullgöra, dvs. sådana som kräver specialister, dyrbar utrustning etc. och

c) de uppgifter, över vilka de enskilda länsorganen ej har tillräcklig överblick för att ensamma handlägga.

Vi kommer i detta kapitel först att behandla förmedling av kunskapsstoff från centrala organ. Därefter går vi in på vissa speciella servicefunktioner, som bör finnas huvudsakligen vid den administrativa centralmyndigheten.

Informationsservice från centrala organ

Den centrala informationsverksamheten har på flera avsnitt hittills varit svagt utvecklad och saknar ännu fasta och enhetliga former. Delvis synes detta ha sin grund i att primärkällorna för denna information och service utgörs av en lång rad myndigheter, institutioner och enskilda organisationer. På grund av den splittrade organisationen har flera olika kontaktvägar och -former kommit till användning. Detta har dels skett genom organ, som särskilt avdelats för att samla in och vidarebefordra upplysningar inom en viss sektor, dels genom kunskapsförmedling via administrativa myndigheter eller genom direktkontakter, som oftast varit av tämligen informellt slag. Olika slag av kontaktverksamhet förekommer för övrigt i stor utsträckning jämsides. Beträffande den hittillsvarande verksamheten lämnas följande redovisning.

En särskild kontaktorganisation finns såsom redan i kapitel II omnämnts sedan 1961 i den till lantbrukshögskolan knutna specialrådgivningen. Dess huvuduppgift är att vara kontaktorgan mellan forskningen och den allmänna rådgivningsverksamheten på jordbrukets område. Denna uppgift fullgörs genom att fortlöpande informationer om och sammanställningar av nya forskningsrön från i första hand högskolans institutioner lämnas, vidare genom med-

verkan i fortbildning av rationaliseringsorganens och yrkesskolornas personal m. fl. Specialrådgivningen bedriver därjämte viss referattjänst samt genomför mindre undersökningar som beställningsarbete. Någon motsvarande organisation på den skogliga sidan finns inte, utan informationsverksamheten där har från skogshögskolan och bl. a. arbetsstudieorgan ibland kanaliserats över skogsstyrelsen till skogsvårdsstyrelserna, ibland gått direkt till länsorganen.

Statens veterinärmedicinska anstalt bedriver genom en konsulentavdelning rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som riktar sig till bl. a. hushållningssällskapens befattningshavare på husdjursområdet. Veterinärhögskoleutredningen (SOU 1964: 12) har föreslagit att konsulentavdelningen byggs ut till en för veterinärhögskolan och nyssnämnda anstalt gemensam enhet, liknande specialrådgivningen vid lantbrukshögskolan. — Ytterligare en del statliga institutioner förmedlar själva sina forsknings- och försöksresultat till rationaliseringsorganen, exempelvis statens centrala frökontrollanstalt, statens lantbruksbyggnadsförsök och statens växtskyddsanstalt. I vissa fall är informationen avsedd för näringsutövarna.

De i detta sammanhang aktuella centrala ämbetsverken är i stor utsträckning serviceorgan för underställda organ men tjänar också delvis som förbindelselänk mellan å ena sidan forskning och försöksverksamhet och å andra sidan rationaliseringsorganen i de enskilda länen. Inte minst gäller detta på utbildningssidan. Genom särskilt anordnade fortbildningskurser söker verken förmedla forskningens landvinningar till underställd personal. Inom vissa fackområden, såsom byggnadssektorn för lantbruksstyrelsens del och vägplanerings- och återväxtområde-

na för skogsstyrelsens del, är särskild personal avdelad med uppgift att bl. a. följa utvecklingen på respektive område, att sammanställa gjorda erfarenheter inom och utom landet samt att förmedla sådant material till länsorganen.

Jordbrukets upplysningsnämnd, som började sin verksamhet 1943, har till uppgift att sprida kännedom om de resultat, som uppnås vid statliga och statsunderstödda forsknings-, försöks- och provningsanstalter på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden, även som vid annan med understöd av statsmedel bedriven forsknings-, försöks- och provningsverksamhet på sagda områden. Nämnden står under lantbruksstyrelsens överinseende och dess ledamöter förordnas av Kungl. Maj:t. Nämndens personal överfördes 1959 till lantbruksstyrelsens personalstat.

För att nämnden skall kunna fullgöra sin uppgift åligger det forskningsanstalter m. fl. att, sedan forsknings-, försöks- och provningsresultat färdigställts, till denna överlämna korta, populärt avfattade sammanfattningar av sådana undersökningar, vilkas resultat kan förväntas omedelbart bli till nytta inom det praktiska jordbruket och trädgårdsnäringen. Upplysningsnämnden publicerar dessa sammanfattningar i publikationen Försök och forskning, som distribueras till så gott som alla jordbrukare i landet som bilaga till tidskriften Jordbrukarnas Föreningsblad. Nämnden förmedlar även populärt skrivna fackartiklar till bl. a. dagstidningar. Till rådgivare och lärare riktar sig upplysningsnämnden främst genom en litteraturtjänst, som innefattar korta referat av utländska forsknings- och försöksresultat. Bland nämndens övriga aktiviteter ingår även att verka för att upplysning inom verksamhetsområdet sprids genom film och radio.

För att tillgodose rådgivningsverksamhetens och yrkesskolornas behov av film grundades 1937 på initiativ av lantbruksstyrelsen och vissa hushållningssällskap en särskild förening, Föreningen Skogs- och lantbruksfilm. Dess medlemmar består av hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelser, undervisningsanstalter samt föreningar på jordbrukets och skogsbrukets områden. Föreningen, som åtnjuter statsbidrag men även får medel från annat håll, verkar bl. a. för anskaffning av film för undervisningsändamål, avseende jordbruk, skogsbruk, trädgårdsskötsel, fiske och lanthushåll. Den tillhandagår även medlemmarna med råd och upplysningar i filmfrågor. Lantbruksförbundets Ekonomi-AB sköter genom en särskild avdelning, SoL-film, enligt avtal distributionen av föreningens filmer och bildserier. För filmernas framställning används anbudsförfarande.

Skriftligt material för främst hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet sammanställs genom Hushållningssällskapens förbunds försorg och utges i en särskild småskriftserie.

Bland de centrala åtgärderna på upplysningsområdet bör vidare erinras om jordbruks- och skogsbruksprogrammen i radio, vilka torde ha stor betydelse framför allt genom att de väcker intresse bland näringsutövarna att skaffa sig ytterligare kunskaper. Som upplysningsmedel på berörda område har televisionen ännu en begränsad användning.

Slutligen må erinras om att de många — av organisationer och föreningar inom nu berörda näringar utgivna — tidskrifterna och publikationerna spelar en stor roll i upplysningshänseende.

Jordbruksupplysningskommittén behandlade i sitt betänkande (SOU 1960: 39) den centrala informationens organisation och övervägde därvid tre alter-

nativa lösningar för att åstadkomma en bättre samordning.

Det första alternativet gick ut på att för projektering, framställning och distribution av informationsmaterial skulle bildas ett organ enligt avtal mellan staten och jordbrukets organisationer. Härigenom skulle hela den centrala informationsverksamheten på flertalet nu behandlade avsnitt samlas till ett organ. — Enligt det andra alternativet skulle ett organ bildas med uppgift att planera och projektera informationsmaterial. Däremot skulle framställning och distribution uppdras åt andra organ. I informationsorganet, som föreslogs organiserat som en förening enligt mönster av Föreningen Skogs- och lantbruksfilm, skulle uppgå bl. a. sistnämnda förening och jordbrukets upplysningsnämnd. — Det tredje alternativet innebar att ett samarbetsråd för befintliga organisationer på informationsområdet skulle bildas. Rådet skulle ha till uppgift bl. a. att göra upp program för framställning av informationsmaterial. Jordbruksupplysningskommittén förordade det andra alternativet. Betänkandet har i denna del inte föranlett någon annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att det överlämnats till vårt övervägande.

Takten i rationaliseringsverksamheten och det ekonomiska resultatet av rådgivning och upplysning är starkt beroende av hur snabbt nya rön från försök och forskning kommer ut i praktisk tillämpning. Detta i sin tur betingas i hög grad av hur överföringen av kunskaper från respektive kunskapskälla till vederbörande mottagare organiseras. Även om kunskap i viss mån kan förmedlas direkt från forskningsorganen till de i näringarna sysselsatta, kan förutsättas — inte minst på grund av de växlande lokala förutsättningarna och förhållandena — att förmedlingen även framdeles får sin tyngdpunkt i de läns-

organ som tidigare diskuterats. Metod för kunskapsöverföringen får väljas med utgångspunkt från vilket påvisbart resultat, som man med olika medel och inom en given kostnadsram kan uppnå. Väsentliga skillnader torde här föreligga mellan olika medels effekt beroende på vilket slag av åtgärder det från fall till fall är fråga om.

Från centralt håll, dvs. från forsknings- och försöksinstitutioner, ämbetsverk m. fl., bör följande informations-service organiseras och lämnas:

a) förmedling av information direkt till näringsutövarna via massmedia (främst press, radio och television),

b) insamling och sammanställning av resultat från försök och forskning samt förmedling av dessa sammanställningar till rationaliseringsorganen m. fl.,

c) referattjänst beträffande in- och utländsk facklitteratur,

d) tillhandahållande av modeller för hur tillgängligt vetande bör användas i rådgivningen,

e) anordnande av kurser för fortbildning av rationaliseringsorganens tjänstemän,

f) framställning av hjälpmedel i rådgivningsarbetet, såsom skrifter, bildmaterial, standardritningar m. m.

Särskilt beträffande servicen enligt punkterna d)—f) bör länsorganen kunna framställa önskemål om och i viss utsträckning beställa tjänster. De centrala organen bör även inhämta information om aktuella problem inom näringarna och om önskemål rörande forsknings- och försöksuppgifter samt vidarebefordra dem till vederbörande vetenskapliga institutioner.

Det kunskapsmaterial, som det här gäller, framkommer till stor del vid forsknings- och försöksinstitutionerna. Dessa institutioner bör givetvis själva beredas tillfälle att föra ut resultaten av sin verksamhet. Detta bör ske bl. a. via massmedia, genom skriftliga redogörelser samt genom medverkan vid fortbildningskurser. Deras information kommer därvid att rikta sig till olika mottagare,

i första hand till rationaliseringsorganen och yrkesskolorna, men även till producenter och konsumenter, till näringsutövarnas organisationer m. fl.

Även berörda ämbetsverk har viktiga uppgifter inom rådgivnings- och upplysningsverksamheten. Det centrala rationaliseringsorganet måste sålunda svara för att rådgivningsresurserna används på ett ändamålsenligt sätt, tillhandahålla behövliga hjälpmedel i rådgivningsarbetet, anordna fortbildningskurser i olika ämnen för länsorganens personal samt verka för utveckling av rådgivningsmetodiken. Härjämte kan, såsom i kapitel VI förutsatts, på vissa speciella avsnitt erfordras service från centralt placerade rådgivare.

Det kan vidare förutsättas att näringsutövarnas egna riksorganisationer i fortsättningen liksom hittills kommer att bedriva en omfattande informationsverksamhet.

Det kan väl sägas att informationen från ovan nämnda centrala organ fungerar häst och effektivast, om var och en av dem har sin egen kontakt- och informationsverksamhet. Vid varje organ bör den i sådant fall vara organisatoriskt sammanförd till en särskild sektion eller avdelning. En sådan avdelning har, såsom redovisats i början av detta kapitel, under senare år tillkommit vid lantbrukshögskolan. En motsvarande utbyggnad har aktualiserats vid veterinärhögskolan. Även på andra håll torde liknande avdelningar komma att inrättas.

När kunskapskällorna är många och resurserna splittrade, föreligger emellertid risk dels för dubbelarbete, dels för att informationen inte når alla dem, som den är avsedd för. För att undvika sådana olägenheter och för att den centrala informationsservicen skall fungera effektivt måste den samordnas. En sådan samordning är enligt vår me-

ning behöfelig med hänsyn till ovan redovisade i vårt land rådande förhållanden. Detta bör ske genom att för ändamålet inrättas en fristående central samarbetskommitté, för vars arbete finns av Kungl. Maj:t fastställda stadgar. I kommittén bör ingå representanter för de organ, som har central informationsverksamhet på sitt program, dvs. ämbetsverk, forskningsorgan och fristående organisationer.

Den föreslagna samarbetskommittén bör som huvuduppgift ha att verka för att erforderligt upplysningsmaterial står till förfogande och se till att önskvärd samordning och arbetsfördelning kommer till stånd. Detta gäller bl. a. frågan om vilket organ, som skall svara för en viss uppgift, en enhetlig utformning av material från de olika organen samt tidpunkten för materialets färdigställande inom olika ämnesavsnitt. En uppgift för kommittén bör vara att organisera samordnade upplysningskampanjer inom aktuella ämnesområden.

På frågan om i vilken utsträckning samarbetskommittén själv skall svara för framställning av upplysningsmaterial kan läggas olika synpunkter. Det kan finnas skäl för att informationen utgår direkt från vederbörande högskola, ämbetsverk m. fl. i huvudsak på det sätt som nu sker, varvid kommittén uteslutande verkar samordnande på sätt nyss beskrivits. Därutöver bör kommittén svara för sådan informationsverksamhet, som inte självklart kan sägas höra hemma vid något visst organ. Det kan gälla framställning av upplysningsmaterial för massdistribution till näringsutövarna, t. ex. artiklar för pressen, broschyrer, handböcker, bildmaterial m. m. Eventuellt kan det också gälla referattjänst beträffande nyutkommen facklitteratur främst till tjänst för lärare, konsulenter m. fl. I det senare alternativet torde viss personal få knytas till

kommittén. Vilken lösning, som skall väljas, torde få bli föremål för ytterligare överväganden i samband med en förutsatt kommande utredning rörande den detaljerade organisationen.

I den nu behandlade verksamheten med framställning av material för upplysningsverksamheten bör för olika uppgifter liksom hittills kunna anlitas enskilda företag och personer lika väl som statliga organ.

Övriga serviceuppgifter

Såsom tidigare nämnts kan ett flertal av de centrala ämbetsverkens arbetsuppgifter betraktas som serviceåtgärder åt länsorganen. I detta sammanhang skall emellertid endast behandlas några speciella serviceuppgifter, som är av väsentlig betydelse för organisationens funktionsduglighet. Till dessa hör de kamerala och administrativa uppgifter, som bör fullgöras av det nya centralorganet. Dessa frågor har vi emellertid redan berört i kapitel VII, varför vi lämna dem här.

Såsom en konsekvens av arbetsgrupperingen på länsplanet i fråga om rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, trädgårdsbrukets och skogsbrukets områden måste centralorganet leda den erforderliga *översiktliga planeringen* på hithörande områden. Ämbetsverkets funktioner i denna del bör bestå av specialisthjälp åt länsorganen i deras regionala utrednings- och planeringsarbete. Vidare bör centralorganet stå till tjänst med bearbetning och sammanställning av planeringsmaterial från olika delar av landet samt med distribution av det sammanställda materialet, åtföljda av råd och anvisningar beträffande det handlingsprogram, som utredningsresultaten kan föranleda. Ämbetsverket måste emellertid också själv svara för visst

utrednings- och utvecklingsarbete, statistikbearbetning etc. för att på grundval av detta söka analysera utvecklingstrender m. m. Utredningsarbetet härmed bör samlas till centralmyndigheten, emedan vart och ett länsorgan ej har möjlighet att erhålla tillräcklig överblick över respektive fråga i dess helhet. Erfarenheterna från sådana utredningar får sedan ligga till grund för anvisningar i administrativ ordning till länsorganen beträffande deras arbete, för fördelningen av resurser m. m. Den översiktliga planeringen torde vara av betydelse i effektivitetshänseende, inte minst vad gäller samordningen av rationaliseringsverksamheten över länsgränserna samt i fråga om samarbete med andra myndigheter och organ. Det är självfallet viktigt att den översiktliga planeringen på nämnda områden sker i nära samverkan med andra berörda ämbetsverk och härav berörda organisationer.

Utvecklingsplanering avseende *ekonomisk kalkylering*, inriktad på jord-, trädgårds- och skogsbrukets rationalisering, bedrivs vid lantbrukshögskolan, skogshögskolan och även vid tekniska högskolan. Vid den förstnämnda finns en särskild kalkylavdelning, som primärt sysslar med bearbetning av resultaten från den odlingstekniska försöksverksamheten i syfte att härleda produktionsfunktioner och i övrigt inordna försöksresultaten i de driftsekonomiska sammanhangen. Också en rent företagsekonomisk försöksverksamhet är planerad. Avdelningen utför även beställningsarbeten. I den mån högskolorna har sådana kalkylavdelningar bör rationaliseringsorganen där kunna få utfört bl. a. datasammanställning, bearbetning av försöksstatistik, modellstudier för olika driftsformer samt studium av anpassningsvägar vid förändringar i prisläge och teknik.

Även det centrala ämbetsverket bör kunna lämna viss service på kalkyleringsområdet. Sålunda bör specialister finnas, som kan följa och handleda kalkylverksamheten inom länsorganen. Vid komplicerade och större projekt bör dessa specialister själva utföra kalkylerna. — Centralmyndigheten bör också tillhandagå med maskinell bearbetningsservice.

I samband med uppbyggandet av framtida jord- och skogsbruksföretag behöver vid sidan av ekonomisk och teknisk expertis även juridisk sakkunskap anlitas. Särskild uppmärksamhet torde nämligen — med hänsyn till att företagen tenderar att bli starkt kapitalkrävande — böra ägnas åt att lösa även juridiska problem rörande företagsformerna inom jord- och skogsbruk, t. ex. gemensamhetsföretag. Härför torde särskild expertis böra finnas vid centralorganet.

Mot bakgrunden av att allt färre stora och komplicerade *torrläggningsföretag* numera förekommer och följaktligen behovet av personal med högre teknisk utbildning minskar, har syneförätnings-sakkunniga (Jo stenc. 1963:6) såsom nämnts i kapitel IV föreslagit en ökad centralisering i organisationen på detta område. Om förslaget genomförs, skulle en ökad central service kunna lämnas på detta område.

Även för andra speciella uppgifter kan behöva anlitas centralt placerad expertis för att lösa tillfälliga, särskilt komplicerade spørsmål, vilka personalen vid länsorganen inte hinner eller kan klara av.

Såsom i olika sammanhang nämnts har modern teknik i form av t. ex. *maskinell databehandling* redan i viss utsträckning tagits i bruk inom rationaliseringsorganen. Automatisk databehandling används sålunda i viss utsträckning på det kamerala området samt för beräknings-

och statistikarbete på både jord- och skogsbruksområdena. Inom skogsvårdsstyrelseorganisationen finns redan två faktureringscentraler med modern maskinutrustning samt en mindre arbetsgrupp för stansning. Vid ett sammanförande av skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen bör det eftersträvas att centralt samla all verksamhet med automatisk databehandling till en arbetsenhet, som betjänar även länsorganen. Det nya centralorganet bör ges organisatoriska förutsättningar att tillvarata de möjligheter, utvecklingen kommer att erbjuda och att stimulera utvecklingen. Vid nämnda arbetsenhet bör därför ingå expertis, som känner till både data-

behandling och rationaliseringsorganens verksamhet. Vilken maskinell utrustning, som skall finnas vid centralorganet, torde få övervägas i senare sammanhang.

Ett annat område, som är under snabb utveckling, utgör flygbildstekniken. För att främja utvecklingen av denna finns på det skogliga området en särskild nämnd med en egen arbetsgrupp. Denna är anslagsmässigt och personellt knuten till skogsstyrelsen. På jordbrukssidan synes storskaliga flygbilder kunna utnyttjas, bl. a. i torrläggningsverksamheten. Centralorganet bör därför också på detta område lämna central service.

KAPITEL IX

Lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor¹

Inledning

Vid den snabba omvandling, som äger rum inom jordbruk, trädgårdsbruk och skogsbruk, är ett av de mest framträdande problemen, hur yrkeskunnigheten hos företagarna skall kunna förbättras. Den utbildning, som meddelas vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, är väsentlig i sammanhanget. Vid dessa skolor meddelas förberedande och grundläggande utbildning för blivande företagare och anställda samt specialutbildning av vissa personalkategorier såsom driftsledare, befallningsmän, rättare, ladugårdsförmän, trädgårdsförmän, kontrollassistenter m. fl. grupper inom lantbruket, samt skogsvaktare, förmän, specialarbetare m. fl. inom skogsbruket.

Nämnda skolor sysslar också med vidareutbildning och specialutbildning av redan yrkesverksamma. Med hänsyn till den ökade specialiseringen i jordbruket och trädgårdsskötseln torde specialkurser och omskolningskurser i framtiden erfordras i väsentligt ökad omfattning. Det är därvid att märka att jordbruket och privatskogsbruket inte existerar i företagsformer, som medger att företagen själva tar hand om den specialiserade vidareutbildningen. En betydande insats av det allmänna krävs sålunda på detta utbildningsområde i motsats till vad fallet är inom industrinäringarna. Denna vidareutbildning ställer alldeles särskilda krav på an-

passning, smidighet och aktualitet i uppläggning och utformning.

Skolorna deltar också i den fortbildning, som på jordbrukets och trädgårdsskötseln områden i första hand utgör en uppgift för hushållningssällskapen. Dels förläggs till skolorna ofta sådana fortbildningskurser, som kräver tillgång till speciella lokaler, exempelvis maskinhallar eller undervisningsmateriel, dels utnyttjas skolornas lärare i den ambulerande kursverksamhet som sällskapen bedriver. På skogens område har ett sådant samarbete varit än mer självklart med hänsyn till det förhållandet att skogsvårdsstyrelserna är huvudmän för skogsbruksskolorna. Från statsmakternas sida har i fråga om lantbruksskolorna under senare år i olika sammanhang framhållits vikten av att skolornas resurser utnyttjas i än högre grad i rådgivningsorganens verksamhet (prop. 1962:103) och att fortbildningsverksamheten blir föremål för en gemensam planering med hänsyn till befintliga resurser i respektive län (prop. 1961:183 och 1962:1 bil. 11 p. 14).

Det hittills anförda torde klarlägga det angelägna i att skolornas framtida roll närmare belyses mot bakgrunden av den nya organisation som diskuteras för rådgivningsverksamhetens vidkommande.

¹ Till lantbrukets yrkesskolor hänförs här jordbrukets och trädgårdsnäringens yrkesskolor.

Nuvarande förhållanden

För verksamhet och organisation vid *lantbrukets yrkesskolor* har en redogörelse lämnats i kapitel II, sid. 52—54, medan den centrala ledningen för dessa skolor behandlats på sid. 13—14 i samma kapitel. Här skall därför endast lämnas en kort rekapitulation rörande organisationen.

Av de befintliga 50 lantbruksskolorna har 38 landsting som huvudman, medan övriga har hushållningssällskap, stiftelser etc. till huvudman. Skolornas verksamhet leds i regel av en regional skolstyrelse som är gemensam för alla lantbrukets yrkesskolor i ett län. I styrelsen ingår fyra av huvudmännen utsedda ledamöter samt en representant för vardera hushållningssällskapet, skogsvårdsstyrelsen och länsskolnämnden. Därjämte äger lantbruksdirektören rätt att delta i styrelsens överläggningar. Vid varje skola kan finnas lokal förvaltningsnämnd. I vissa fall har dock skola erhållit medgivande att ha sin egen styrelse. Central tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor är lantbruksstyrelsen.

Det finns f. n. tre yrkesskolor på trädgårdsområdet. Två av dessa är statliga och en har landsting såsom huvudman. De statliga skolorna har var sin styrelse, medan landstingsskolan lyder under regional skolstyrelse. Central tillsynsmyndighet för trädgårdsskolorna är lantbruksstyrelsen.

De regionala skolstyrelserna tillkom år 1963 i enlighet med beslut av 1962 års riksdag (prop. 103, JoU 20, rskr 307). Deras tillkomst motiverades av behovet att gemensamt planera all lantbruksundervisning i ett område. Härigenom kan tillgängliga resurser bättre utnyttjas samt en i viss mån onödig konkurrens mellan skolorna med avseende på vissa kurs typer undvikas.

Främst i fråga om den specialiserade vidareutbildningen är ett samarbete mellan olika skolor nödvändigt.

Avsikten med att i de regionala skolstyrelserna ha representanter för rationaliseringsorganen och länsskolnämnderna är att på planeringsstadiet nå kontakt med övriga länsorgan med närliggande verksamhetsområden. Med den närmare anknytning till grundskolan, som lantbruksundervisningen fått genom den nya utbildningsgången, är sålunda ett närmare samarbete med länsinstansen inom den obligatoriska skolan angeläget. Men lika angeläget är ett nära samarbete i planeringshänseende med rationaliseringsorganen på jordbrukets område. Jordbrukets omställningsprocess torde även i framtiden komma att i hög grad underlättas, om erforderliga resurser satsas på en utbildnings- och omskolningsverksamhet. Arten och omfattningen av denna bör bedömas mot bakgrunden av de prognoser och riktlinjer, som uppdras av rationaliseringsorganen, vilka därför bör äga inflytande över planeringen av undervisning på förberedande och grundläggande nivå. Än mer klart framstår behovet av en nära samverkan i fråga om specialiserad vidareutbildning och fortbildning, vilka områden är av betydande intresse för hushållningssällskap och lantbruksnämnder.

Skogsbrukets yrkesskolor utgörs av skogsbruksskolor, skogsskolor och skogsmästarskola. Vid de båda sistnämnda skoltyperna, som vi här inte behandlar vidare, utbildas arbetsledarpersonal. Skogsbruksskolorna är avsedda för utbildning av skogsbrukare och skogsarbetare. En redogörelse för skogsbruksskolorna har lämnats i kapitel II, sid. 35—36 och rörande den centrala ledningen på sid. 32—33 i samma kapitel.

Här skall kompletteras med några uppgifter främst om organisationen.

I grundskolan finns möjlighet att erhålla praktisk yrkesorientering och genomgå förberedande yrkesutbildning på det skogliga området. Vid skogsbruksskolorna erhålls därefter grundutbildning, vidareutbildning och förmansutbildning. Skogsvårdsstyrelserna disponerar ett 35-tal skogsbruksskolor och kursgårdar, varav inemot 30 i stort sett fyller de krav som kan ställas på en tidsenlig, skoglig utbildningsanstalt.

Skogsvårdsstyrelserna är huvudmän för den statsunderstödda skogliga yrkesutbildningen, såväl den till skogsbruksskolorna förlagda som den vilken bedrivs i form av korta kurser i deltagarnas hemorter. Likaså är styrelserna huvudmän för rådgivnings- och upplysningsverksamheten på skogsbrukets område. Lärarlöner, skolornas driftskostnader samt egentliga kurskostnader bekostas helt med statsmedel. Genom lokala bidrag, företrädesvis från landsting, har vissa skogsvårdsstyrelser väsentligt kunnat öka utbildningens omfattning utöver vad tillgängliga statsbidrag medger.

Genom att skogsvårdsstyrelsen handhar all skogsutbildning inom ett län, skogsskolorna undantagna, kan hela verksamheten — inte minst på personalsidan — effektivt samordnas. Genom styrelsernas övriga skogliga uppgifter är det även möjligt att bedriva utbildningen i nära samverkan med skogsnäringen. Sålunda kan av styrelserna uppdragna riktlinjer för rationaliseringsverksamheten direkt omsättas i utbildningsarbetet. För att intensifiera samarbetet med företrädare för skogsnäringen och övriga undervisningsorgan har många skogsvårdsstyrelser inrättat ett samordningsorgan, s. k. utbildningsråd. Kontakten med landstingen är säkrad genom att tre av styrelsernas sju ledamöter utses av landstingen.

Utbildningsärenden handläggs inom flertalet skogsvårdsstyrelser av en utbildningssektion. I en del mindre län sköts utbildningen av en sektion som är gemensam för flera ärendegrupper. Skogsbruksskolornas rektorer svarar för att kursverksamheten genomförs enligt av skogsvårdsstyrelsen upprättade program.

Den centrala ledningen av skogsbrukets yrkesutbildning utövas, såsom redovisats i kapitel II, av skogsstyrelsen. Bland uppgifterna ingår att planera den allmänna inriktningen av nämnda utbildning. Denna inriktning fastställs av skogsstyrelsen efter överläggningar med experter från skogsbrukets skilda intressegrupper. Skogsstyrelsens utbildningsavdelning lämnar service till skogsvårdsstyrelserna i olika avseenden, bl. a. genom att tillhandahålla undervisningsmaterial. Skogsstyrelsen bedriver även kontinuerlig fortbildning för lärarkåren, varigenom denna hålls à jour med skogsbrukets utveckling.

För att underlätta fortsatta jämförelser skall i det följande en kort översikt lämnas över hur viss *övrig yrkesutbildning* är uppbyggd och administrativt organiserad. I första hand gäller framställningen yrkesutbildningen inom handel och industri.

Sådan yrkesundervisning meddelas vid lokala kommunala yrkesskolor, centrala kommunala yrkesskolor, centrala verkstadsskolor samt i vissa fall i samband med omskolning i s. k. riksyrkesskolor. Genom införandet av den nya fackskolan, av vilkens tre linjer åtminstone två till sin karaktär skall vara klart yrkesinriktade, tillkommer ytterligare en typ av kommunala yrkesutbildningsanstalter, vilka dock meddelar övervägande teoretisk undervisning.

Heltidsundervisningen vid yrkesskolorna sker i ettåriga till treåriga kurser med grundläggande utbildning. I

viss utsträckning meddelas också heltidsundervisning vid kortare kurser. Utmärkande för den svenska yrkesutbildningen är, att den i så betydande omfattning sker i samhällets regi, dvs. i kommunala och i vissa fall i statliga skolor. Det förekommer emellertid också ett stort antal yrkesskolor med företag, organisationer och föreningar som huvudmän. Vissa av dessa skolor ger grundläggande utbildning, andra ger dessutom specialutbildning. Inom området industri och hantverk medför den moderna maskinella och automatiska driften i vissa fall, att specialtrimningen för ett yrke inte kan ske i en skola utan måste förläggas till ett företag.

Genom de lokala kommunala yrkesskolorna anordnas yrkeskurser i de vanligast förekommande yrkena. Vid de centrala kommunala yrkesskolorna och särskilt vid de centrala verkstadsskolorna, som har landsting som huvudman, anordnas sådana kurser som normalt kräver ett större elevunderlag än det primärkommunen har att bjuda.

De kommunala skolorna är inordnade under den kommunala skolstyrelsen, medan de centrala verkstadsskolorna har var sin skolstyrelse. I något län har dock landstinget genom särskilt medgivande av Kungl. Maj:t fått utse en för flera skolor gemensam styrelse.

Den centrala ledningen har tidigare utövats av överstyrelsen för yrkesutbildning. Fr. o. m. den 1 oktober 1964 har den nya skolöverstyrelsen övertagit ledningen, samtidigt som många beslutsfunktioner decentraliserats till länsskolnämnder, skolstyrelser och skolledare. Denna decentralisering gäller för hela skolväsendet och ingår som ett viktigt led i uppbyggandet av det nya centrala skolämbetsverket. Bl. a. har fortbildningen av lärare och inspektionen av yrkesundervisningen övertagits av länsskolnämnderna.

Lekmannainflytandet över undervisningens uppläggning sker genom att till de kommunala skolstyrelserna finns knutna yrkesråd för olika utbildningsområden, vari ingår representanter för yrkesutövarna. Vid de centrala verkstadsskolorna eftersträvar man genom skolstyrelsernas sammansättning ett motsvarande inflytande.

1963 och 1964 års riksdagsbeslut rörande yrkesutbildningen

Såsom framgått av det föregående kommer den nya skolöverstyrelsen att överta den ledning av yrkesundervisningen, som hittills utövats av överstyrelsen för yrkesutbildning. Beslutet härom berör också lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor.

1955 års sakkunniga rörande yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning föreslog i ett betänkande, Skolväsendets centrala ledning (SOU 1962: 28), att den centrala ledningen av all undervisning skulle samlas i ett ämbetsverk, av de sakkunniga benämnt skolverket. Dit skulle föras den undervisning, som dittills legat under skolöverstyrelsen och yrkesöverstyrelsen, men också den yrkesundervisning som letts av fackämbetsverk såsom lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, socialstyrelsen m. fl. Överförandet skulle dock inte gälla sådan undervisning, som hade karaktär av verksutbildning, och inte heller den fortbildningsverksamhet i form av kortare kurser för yrkesutövare m. fl., som utgör led i en allmän upplysnings- och rådgivningsverksamhet. De sakkunniga framhöll att vissa svårigheter kunde uppstå i fråga om gränsdragningen för den verksamhet som skulle överföras, men att dessa inte var större än att de kunde bemästras.

Bland de skäl, som anfördes för att

sammanföra yrkesutbildningen med annan utbildning i ett gemensamt centralt verk, må följande nämnas. Yrkesutbildningen skulle härigenom uppnå en med övrig utbildning mer jämbördig ställning i den allmänna opinionen. En bättre och rättvisare avvägning av tillgängliga medel mellan olika utbildningsområden skulle kunna uppnås. Genom samförläggning av olika skolformer skulle lokaler och andra resurser kunna utnyttjas mer effektivt. En större likformighet skulle kunna uppnås i fråga om statsbidragsnormer, stadgar, meritvärdering, lärarnas anställningsförhållanden m. m. På det pedagogiska området skulle fördelarna för yrkesutbildningen bli särskilt uppenbara genom att resultaten av hela det pedagogiska och undervisningsmetodiska utvecklingsarbetet skulle komma även olika former av yrkesundervisning till godo.

I remissbehandlingen avstyrkte flertalet av de instanser, som har anknytning till jord- och skogsbruk, förslaget att dessa båda utbildningsområden skulle överföras till det nya skolverket.

Bland de betänkligheter, som framfördes av dessa remissinstanser, återkom frågan om gränsdragning mellan den mer skolmässiga undervisningsverksamheten och fortbildningsverksamheten bland yrkesutövarna. Från olika håll anfördes att undervisningen vid berörda skolor i stor utsträckning bör betraktas som ett led i den rationaliseringsverksamhet med statligt stöd, vilken jordbruks- och skogsnäringarna är föremål för och som regionalt omhänderhas av särskilda organ. Utbildningsverksamheten bland jord- och skogsbrukare måste i högre grad än inom andra näringar innefatta även vidareutbildning och fortbildning, eftersom enheterna är för små för att — såsom i industrin — medge utbildning inom företaget. Även på det centrala

planet skiljer sig dessa näringar från andra näringar däri, att det finns särskilda ämbetsverk, som handhar statens insatser i syfte att befrämja deras rationalisering. Planläggningen och utformningen av utbildningsverksamheten inom jordbruk och skogsbruk måste ske mot bakgrunden av den väntade utvecklingen inom näringarna. De statliga rationaliseringsorganen ansågs besitta de bästa kunskaperna härom och borde därför ha ett stort inflytande över undervisningens omfattning och inriktning.

I propositionen 1963:144 (sid. 94) förordade vederbörande departementschef att beslutet om att överflytta lantbruks- och skogsundervisningen skulle anstå t. v. Han framhöll därvid att ett närmare samarbete mellan berörda fackämbetsverk och det nya skolverket i skoladministrativa frågor samt i fråga om pedagogiska och metodiska problem skulle minska de olägenheter, som en splittrad central ledning innebure.

Vid behandlingen av propositionen i statsutskottet uttalade en majoritet, att riksdagen borde besluta om ett överförande fr. o. m. den 1 juli 1966. I en reservation ansågs att någon tidpunkt inte borde fastställas. Första kammaren följde statsutskottets majoritet, medan andra kammaren beslöt i enlighet med reservationen. I anledning härav anses, att riksdagen beslutat att ett överförande skall ske, men att någon tidpunkt härför icke fastställts, utan att det ankommer på Kungl. Maj:t att vidta erforderliga dispositioner.

1964 års riksdag (prop. 83, SU 113 och 144, L²U 53, rskr 258 och 319) har sedermera fattat beslut angående den nya skolöverstyrelsens organisation, personalbehov m. m. Den nya skolöverstyrelsen har organiserats utan beaktande av den utbildning, som nu ligger under lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och

medicinalstyrelsen. Dock har organisationen utformats så, att inordnandet av nya områden under verket skall kunna ske smidigt och utan större ingrepp i organisationens struktur.

För den fortsatta diskussionen kring samarbetet på central nivå mellan skolämbetsverket och fackämbetsverken är en översiktlig orientering om uppbyggnaden av den nya skolöverstyrelsen nödvändig. Verksamheten skall inom verket så långt möjligt vara integrerad för olika skolformer. Alla ärenden av viss typ skall sålunda om möjligt handläggas inom en och samma instans inom verket. Verket är organiserat på fem avdelningar, därav två undervisningsavdelningar. Den ena sysslar med allmänna skolfrågor och den andra med yrkesutbildningsfrågor. Vidare finns en avdelning för lärarutbildning och pedagogiskt utvecklingsarbete, en för planering, vari innefattas översiktlig planering, långtidsplanering, regional och lokal planering, omskolningsfrågor samt frågor rörande skolanläggningar, samt en administrativ avdelning till vilken förs lönefrågor, tjänstetillsättningar, anslagsfrågor, kamerala ärenden samt verksamhetsorganisatoriska frågor. Utanför avdelningsindelningen finns en särskild byrå för folkbildningsverksamheten, inklusive folkhögskolorna.

På undervisningsavdelningarna handläggs alla frågor, som direkt har med undervisningen att göra. De utgör sålunda pedagogiska enheter med inriktning på utvecklingsarbete, rådgivning och service i undervisningsfrågor. Dock förs till dessa också vissa undervisningsorganisatoriska frågor, som har direkt samband med undervisningens drivande.

Undervisningsavdelningen för yrkesutbildningsfrågor är delad på två byråer. Den ena omfattar yrkesutbildningen inom industri, hantverk, handel,

kontorsverksamhet och sjöfart, medan den andra omfattar yrkesutbildningen inom husligt arbete och vårdyrken. En byrå inom allmänna undervisningsavdelningen är dessutom gemensam för båda avdelningarna och handlägger frågor som rör hjälpmedel i undervisningen, skolpsykologisk verksamhet, examensfrågor och standardiserade prov, skolhygien och skolsociala frågor. Rent allmänt gäller för det nya verket, att tyngdpunkten för arbetet blivit förskjuten till planerings- och utvecklingsuppgifter, samtidigt som beslutanderätten i rutinärenden delegerats till länsskolnämnderna och skolstyrelserna.

All den undervisning, som sorterar under det centrala ämbetsverket, står också under länsskolnämndernas tillsyn. Ett undantag härifrån utgör dock folkhögskolorna, vilka till målsättning, arbetsmetoder m. m. väsentligt skiljer sig från andra skolor. En utveckling pågår också mot ett närmare samarbete mellan folkhögskolorna och det allmänna folkbildningsväsendet, varför skolorna bör få utvecklas i en för skolformen nödvändig frihet.

Nämndernas arbetsuppgifter kan, liksom ämbetsverkets, delas upp på tre områden: undervisning, planering och administration. Den omedelbara inspektionen, varvid begreppet inspektion utvidgas till att främst avse rådgivning och service, skall på flertalet utbildningsområden utövas av nämnderna. Detta innebär bland annat en decentralisering av den inspektion, som hittills utövats av yrkesöverstyrelsen.

Fortbildningen av lärarna kommer i största möjliga utsträckning att delegeras till länsplanet och genomföras under medverkan av särskilda fortbildningskonsulenter. Länsskolnämnderna kommer framdeles i större utsträckning än hittills att svara för yrkesutbildningens utbyggnad. Överförandet av ytter-

ligare utbildningsformer i förening med decentraliseringen av rutinbeslut ökar ytterligare länsskolnämndernas verksamhet.

Skolverksamhetens ledning

Innan vi går vidare, skall vi något uppehålla oss vid fördelning av ansvar och befogenheter mellan de organ, som har befattning med skolverksamhetens ledning. De instanser det är fråga om är tillsynsmyndighet, huvudman och skolstyrelse.

Huvudman för de statsunderstödda skolorna är primärkommuner, landstingskommuner eller för s. k. enskilda skolor stiftelser, föreningar, bolag,ushållningssällskap, skogsvårdsstyrelser m. fl. Primärkommunerna är huvudmän för den obligatoriska skolan och föreslås i prop. 1964:171 bli huvudmän även för gymnasier och fackskolor. Förslaget torde kunna betraktas som ett uttryck för den principiella uppfattningen, att statens engagemang som direkt huvudman för undervisning bör begränsas. För yrkesskolorna växlar huvudmannaskapet ännu mellan primär- och landstingskommuner samt enskilda. Frågan om huvudmannaskapet för de yrkesskolor, som sorterar under skolöverstyrelsen, behandlas av yrkesutbildningsberedningen.

Mellan huvudman och ägare sätts i regel likhetstecken. Huvudmannen är ägare till skolfastigheten och de på denna, i regel med hjälp av statsbidrag, uppförda byggnaderna samt till inventarier och övrig utrustning som hör till skolan. Huvudmannen har vidare arbetsgivaransvar för den anställda personalen, både lärarpersonalen, till vilkens avlöning statsbidrag utgår, och övrig personal. Personal för skolfjordbruk och undervisningsskogar samt ekonomipersonal för internat, vaktmästare m. fl. erfordras för här aktuella skolor ofta

i lika stor eller större omfattning än personal för rena undervisningsuppgifter. Frågor rörande byggnadsbeståndets förnyelse och vård samt de personaladministrativa och kamerala göromålen omhänderhas för primärkommunala skolor och i ökad omfattning även för landstingskommunala skolor av speciell sakkunskap, kommunernas byggnadsavdelningar respektive särskilda skolkanslier.

Statsbidrag utgår oftast enligt schablonregler till avlöning av lärare, till omkostnader och till vissa nyinvesteringar. Även om statsbidrag utgår, täcker detta ej hela kostnaden utan visst ortsbidrag förutsätts. Ortsbidraget är varierande för olika skolformer. För lantbrukets yrkesskolor utgår statsbidrag med 90 % av lärarlönen, 20 à 30 % av omkostnaderna samt 50—75 % av investeringarna i byggnader och viss undervisningsmateriel. De belopp huvudmannen måste skjuta till blir betydande. Till yrkesskolor med annan huvudman än kommun utgår därför i regel utöver statsbidragen även kommunala bidrag.

En förutsättning för att statsbidrag skall utgå är, att verksamheten bedrivs i överensstämmelse med av Kungl. Maj:t och *tillsynsmyndigheten* utfärdade föreskrifter samt att den står öppen för inspektion av tillsynsmyndigheten. Undervisningens innehåll regleras genom normerande läroplaner som utfärdas av tillsynsmyndigheten. Att verksamheten försiggått i överensstämmelse med planen kontrolleras i samband med att slutrekvisition av statsbidrag avlämnas efter verksamhetsårets slut. Sådana frågor som lärarpersonalens behörighet och tjänstgöring, inträdeskrav m. m. regleras genom föreskrifter i stadga eller kompletterande anvisningar från tillsynsmyndigheten. Enligt bestämmelserna i stadgan är lärarpersonalen skyl-

dig att delta i fortbildning. Sådan anordnas genom tillsynsmyndigheten. Tillsynsfunktionerna är i fråga om utbildning, som sorterar under skolöverstyrelsen, uppdelade på det centrala verket och länsskolnämnden.

Den omedelbara ledningen för varje skola utövas av rektor under en *skolstyrelse*. Styrelsen kan vara gemensam för alla kommunens skolor, för flera skolor inom en region (regional skolstyrelse för lantbrukets yrkesskolor) eller också har varje skola sin egen styrelse. Styrelsen utses i sin helhet eller till övervägande del av huvudmannen. Styrelsen är inför huvudmannen ansvarig för skolans ekonomiska förvaltning och inför tillsynsmyndigheten för att verksamheten bedrivs enligt gällande bestämmelser. Den avger till huvudmannen ett årligt stafförslag och inger till tillsynsmyndigheten framställning om statsbidrag för kommande verksamhetsår.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att tillsynsmyndigheten i förekommande fall genom regionala organ, har det avgörande inflytandet över skolverksamhetens omfattning och utformning och undervisningens inriktning. På huvudmannen faller i första hand det lokala ansvaret för verksamhetens genomförande — med skolstyrelserna som verkställande organ — samt ansvaret för skolans fasta och lösa egendom och för den ekonomiska förvaltningen, däri inbegripet att svara för de medel som är erforderliga utöver statsbidraget.

Skolorna och det nya rationaliseringsorganet

Det har redan framhållits att ett starkt samband råder mellan utbildningen vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor och den utbildning som omhändertas av rationaliseringsorganen. I det

följande skall vi diskutera detta samband utifrån den förutsättningen, att det statliga rationaliseringsstödet på jordbrukets och skogsbrukets områden i enlighet med våra i det föregående framlagda förslag kommer att handhas av ett organ, som i sig innefattar lantbruksnämnder, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser.

Inom yrkesundervisning, som avser utbildning av anställda i stora företag, har grundutbildningen inom yrket kommit att betraktas som det allmännas uppgift, medan den mer specialiserade vidareutbildningen och fortbildningen i betydande omfattning tagits om hand av företagen själva. Jordbruket och privatskogsbruket karakteriseras av små företag. Dessa näringar har därför inte samma möjligheter att själva ta hand om vidareutbildningen, varav har följt att även vuxenutbildningen kommit att bli en uppgift för det allmänna, dels genom jordbrukets och skogsbrukets skolor, dels genom rationaliseringsorganen.

Den grundläggande utbildningen och vidareutbildningen å ena sidan samt fortbildningen å andra sidan är två verksamhetsgrenar med samma syfte, men med väsentliga skillnader i uppläggning, genomförande m. m. Fortbildningen sker i form av massmetoder, gruppmetoder och genom individuell rådgivning. I fråga om gruppmetoderna finns direkta beröringspunkter med den fasta undervisningen beträffande innehåll och form. Gruppmetoderna torde komma att försvara sin plats inom rådgivningsverksamheten, eftersom en individuell rådgivning, som når alla intresserade, inte är ekonomiskt möjlig att bygga upp. Till stor del sker grupprådgivningen i form av kurser med ett deltagarantal av mellan tio och trettio. Kursernas längd varierar från en dag upp till fyra veckor. Den specialiserade

vidareutbildningen vid lantbruksskolor meddelas i kurser, vars längd varierar mellan fyra och tolv veckor. Gränsen mellan fortbildningskurserna och vidareutbildningskurserna är ofta flytande. Ett motsvarande förhållande råder inom skogsundervisningen.

Av det anförda torde framgå att det å ena sidan är en fråga av största vikt, att det inom jordbruket och skogsbruket sker en avvägning av resurser för undervisning och rådgivning mellan olika verksamhetsområden. Å andra sidan utgör skolorna med sina lokaler, lärare och övriga undervisningsresurser en betydande tillgång i den fortbildning som är ett led i rationaliseringsverksamheten. Det är därför angeläget att rationaliseringsorganen även framgent tillförsäkras ett tillräckligt medinflytande över lantbruks- och skogsbruksutbildningens planering och genomförande.

Behovet av samarbete

Behovet av ett nära samarbete skall i det följande närmare diskuteras beträffande

planering av utbildningsbehovet (antal skolor, utbildningslinjer, kurser för grundutbildning och vuxenutbildning m. m.), undervisningens innehåll, gemensamt resursutnyttjande (lärare-kon-sulentpersonal, lokaler, undervisnings-material) samt

vidareutbildning och fortbildning av konsulenter, lärare, instruktörer m. fl.

Planeringen av utbildningsbehovet förutsätter en rad förutsägelser om framtidsutvecklingen inom jordbruket och skogsbruket, som knappast kan göras av andra instanser än rationaliseringsorganen. Deras prognoser om näringarnas troliga utveckling lämnar ett underlag för en bedömning av utbildningsbehovet. Det gäller både den allmänna grundutbildningen och kanske särskilt den specialiserade vidareutbildningen och fortbildningen.

Inom rationaliseringsverksamheten finns specialister på jord- och skogsbrukets tekniska och ekonomiska områden. Ett nära samarbete med rationaliseringsorganen i fråga om *undervisningens innehåll* utgör en förutsättning för att detta skall bli aktuellt. Det medför också en samordning mellan den utbildning, som meddelas av experterna vid regionalorganet, och den som meddelas av skolornas lärare.

Utnyttjande av gemensamma resurser kan avse lärare, lokaler m. m. För fortbildningen behövs ofta tillgång till lokaler vid kortare internatkurser. Särskilt är detta fallet för mer speciell undervisning, exempelvis på maskinområdet. En förläggning av sådana kurser till skolorna ger tillgång till de lokaler och den undervisningsmateriel som behövs. Samtidigt blir det härigenom lättare att i berörda kursverksamhet utnyttja lärarpersonalen vid skolorna. Detta kan ske inom ramen för den ordinarie undervisningsskyldigheten i form av fyllnadstjänstgöring eller som övertidstjänstgöring. Med hänsyn till att verksamheten vid jordbrukets och skogsbrukets skolor i regel är periodisk, innebär fyllnadstjänstgöringen för skolornas lärare en möjlighet att förstärka rådgivningsverksamheten, som av olika skäl inte helt tillvaratagits i fråga om lantbruksskolornas lärare. Det nära sambandet mellan den fasta skogsundervisningen och skogsvårdsstyrelsernas övriga verksamhet har i hög grad främjat en växeltjänstgöring av antytt slag.

Vidareutbildning och fortbildning av tjänstemän inom rationaliseringsverksamheten respektive skolverksamheten är av två slag. Det är dels fråga om fortsatt utbildning på det pedagogiska och rådgivningsmetodiska området, dels vidareutbildning och kontinuerlig fortbildning inom vederbörande fackom-

råden. Personalutbildningen organiseras f. n. genom de centrala verken i form av centrala eller regionala kurser. I betydande utsträckning är kurserna på de båda nämnda områdena gemensamma för rationaliseringsorganens tjänstemän och skolornas lärare. Det är önskvärt att det även i fortsättningen kan bli fallet.

Hittillsvarande åtgärder i syfte att främja samarbete

Av den tidigare redogörelsen har framgått att frågorna om huvudmannaskap och styrelse har lösts på olika sätt för lantbruksskolorna och skogsbruksskolorna. För skogsbruksskolorna är skogsvårdsstyrelserna i länet huvudmän och de utövar också styrelsefunktionen. I fråga om dessa föreligger alltså en samlad ledning, vilket medför att alla de samarbetsspörsmål, som nyss behandlats, lätt kan lösas.

Huvudmän för lantbruksskolorna är i flertalet fall landstingen. I den regionala styrelse, som nu finns i nästan alla län, ingår som självskriven en ledamot från hushållningssällskapet och en från skogsvårdsstyrelsen, varjämte lantbruksdirektören skall kallas till styrelsens sammanträden. En ytterligare bindning mellan rationaliseringsverksamheten och skolorna har skapats genom tillkomsten av s. k. programnämnder i varje län. I dessa, som har att avge ett samlat program för hela fortbildningsverksamheten i länet, ingår, förutom representanter för hushållningssällskap, lantbruksnämnd, skogsvårdsstyrelse, länsarbetsnämnd och jordbruksorganisationerna, även en representant för lantbruksundervisningen i länet. De kurser, som skolorna anordnar för medel från anslaget till kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m., ingår alltså i länsprogrammet.

Lantbruksstyrelsen respektive skogs-

styrelsen äskar medel för både skolornas och rationaliseringsorganens verksamhet. De beslutar också om den regionala fördelningen av medlen. I samband härmed sker en granskning av länsprogrammen för den fasta undervisningen och fortbildningsverksamheten i syfte att befrämja en samordning dem emellan.

Vad härefter angår åtgärder för gemensam planering och gemensamt resursutnyttjande mellan lantbruks- och skogsundervisningen, begränsar sig dessa vanligen till att skogsvårdsstyrelsernas personal ombesörjer huvuddelen av lantbruksskolornas skogsundervisning. I något fall har samförläggning av lantbruksskola och skogsbruksskola skett och ytterligare sådana samförläggningar planeras. Preliminära överläggningar har upptagits mellan ämbetsverken om bl. a. möjligheterna till gemensamma åtgärder för elevrekrytering.

Administrativa följdverkningar av dels riksdagsbeslut beträffande skolornas ledning, dels våra förslag rörande lantbruksadministrationen

Förutsättningarna på länsplanet kommer, när 1963 års riksdagsbeslut om ändrad ledning för lantbruksundervisningen genomförs, att ändras i följande avseende. Även om några konsekvenser beträffande huvudmannaskap och styrelser inte följer av beslutet, torde en ökad övergång till landsting som huvudmän kunna förväntas. Detta är en logisk följd av att landstingen redan nu i många fall svarar för en betydande del av de lokala kostnaderna även för skolor med annan huvudman. Vissa tecken tyder på att landstingen som huvudmän önskar centralisera styrelsefunktionerna längre än som hittills skett, nämligen till en för alla landstingets yrkesskolor gemensam styrelse. Detta har redan skett i Örebro län, och

liknande lösningar diskuteras på andra håll. Den av Kungl. Maj:t fastställda sammansättningen av den regionala skolstyrelsen i Örebro län har medfört, att varken hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse blivit representerade. Såsom en följd av riksdagsbeslutet kommer skolorna att inordnas under länsskolnämnderna, som därmed övertar planeringen av utbildningens omfattning och inriktning. Även fortbildning av lärare samt inspektion och rådgivning rörande undervisningen skall i princip verkställas av länsskolnämnderna.

Riksdagsbeslutet om att överföra skogsundervisningen kommer inte heller att behöva medföra några ändringar i huvudmannaskapet, utan detta kan kvarbli hos skogsvårdsstyrelserna. Där emot kommer skolorna att inordnas under länsskolnämnderna på samma sätt som lantbruksskolorna.

Våra förslag till omorganisation av rationaliseringsorganen medför i viss mån ändrade förutsättningar för fortbildningen på länsplanet. I regionalorganet kommer att finnas en enhet, som planerar och verkar för erforderlig samordning av all den fortbildningsverksamhet, som sker i form av gruppmetoder och massmetoder under medverkan av dess tjänstemän. Denna enhet bör svara för framställning av länsbetonad informationslitteratur till jordbrukare, kontakten med dagspressen i länet, ansvaret för bildserier och annan undervisningsmateriel i länet. Den bör vidare svara för att organets tjänstemän får tillgång till nödvändig information på det undervisnings- och rådgivningsmetodiska området och organisera den kontinuerliga fortbildning, som blir nödvändig på länsplanet inom ett länsorgan av den storlek det här gäller.

Berörda enhet bör också, genom samverkan med övriga specialister i läns-

organet, sammanställa material för kontinuerliga analyser över utbildningsbehovet i länet och göra avvägningar mellan olika undervisnings- och rådgivningsaktiviteter samt, i förekommande fall, samordna och leda upplysningskampanjer.

En konsekvens av att skogsvårdsstyrelserna kommer att ingå i det nya länsorganet blir, såvida inte annat beslut härom fattas, att huvudmannaskapet för skogsbruksskolorna övertas av detta.

På det *centrala planet* innebär förenämnda 1963 års riksdagsbeslut, att den centrala ledningen av lantbruks- och skogsundervisningen överförs till den nya skolöverstyrelsen. Hur detta kommer att ske är inte utsagt. Två möjligheter kan förutses. Den ena skulle innebära att en särskild byrå inrättas för ändamålet inom avdelningen för yrkesundervisning. Den andra skulle innebära att jordbruks- och skogsbruksundervisningen förs till byrån för industri, hantverk, handel och sjöfart, varvid bör förutsättas att handläggningen av undervisningsärenden sker i två nya sektioner, en för lantbruk och en för skogsbruk.

Vid centralorganet skall enligt våra förslag finnas en utbildningsbyrå med uppgift att svara för den allmänna ledningen m. m. av utbildnings- och rådgivningsverksamheten inom länsorganen. En sådan byrå, om än med något minskad personal, torde behövas även sedan ledningen av yrkesskolorna överförs till skolöverstyrelsen. Byråns uppgifter kommer i stor utsträckning att bli planerande, utvecklande och rådgivande, varjämte den bör svara för service i fråga om undervisningsmaterial m. m.

Utredningens förslag

Såsom nämnts skulle vårt förslag om sammanföring av skogsvårdsstyrelserna

med hushållningssällskap och lantbruksnämnder medföra, att *huvudmannaskapet* för skogsbruksskolorna överfördes på det nya regionalorganet, såvida inte annat bestäms därom. Landstinget skulle liksom förut i flertalet fall vara huvudman för lantbrukets yrkesskolor. Då det torde medföra betydande olägenhet, om inte samma ordning råder i fråga om huvudmannaskapet för skolorna inom jord- och skogsbruk, har vi efter samråd med skogsbrukets yrkesutbildningskommitté tagit upp frågan till övervägande.

Landstingen har under senare år i ökad utsträckning engagerat sig i yrkesutbildningen. Med hänsyn till att rekryteringsområdet för utbildning inom jord- och skogsbruk i betydande omfattning utgörs av län, i vissa fall av ännu större områden, är ett primärkommunalt huvudmannaskap knappast lämpligt. Det torde heller inte vara realistiskt att räkna med staten som huvudman för en utbildning på den nivå, varom här är fråga. Belysande för inställningen i denna fråga är Kungl. Maj:ts förslag i prop. 1964:171, att kommunerna skall från staten överta huvudmannaskapet för gymnasierna. Bl. a. med hänsyn härtill torde det sålunda knappast vara lämpligt att regionalorganen i de olika länen blir huvudmän för skogsbruksskolorna. Det är självfallet angeläget att rationaliseringsorganen har medinflytande på innehålllet och uppläggningsen av undervisningen, men detta torde kunna åstadkommas oberoende av vem som är huvudman. Vi har funnit övervägande skäl tala för att landstingen bör vara huvudmän för såväl lantbrukets som skogsbrukets skolor. Det förhållandet, att några av de nu ifrågavarande yrkesskolorna f. n. har annan huvudman än stat och landsting, torde dock inte behöva innebära större olägenheter eller på-

kalla särskilda åtgärder. Genom landstingens ekonomiska engagemang torde tillfredsställande samordning kunna uppnås. En ytterligare övergång av huvudmannaskapet till landsting torde också äga rum successivt. Vid våra fortsatta överväganden har vi utgått från att landstingen blir huvudmän för flertalet av lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, dock med undantag för de av staten ägda skolorna.

De regionala skolstyrelser, som nu finns, torde kunna fungera som styrelser även för de skolor, som föreslås överförda till landstingen. Den strävan, som nu finns i vissa län, att inrätta en för all landstingets yrkesutbildning gemensam skolstyrelse bör kunna tillmötesgå från jordbrukets och skogsbrukets sida, under förutsättning att berörda näringar genom lämplig organisatorisk anordning ges medinflytande över skolverksamheten.

De nu framlagda förslagen rörande huvudmannaskap m. m. har närmast samband med våra förslag om den regionala rationaliseringsorganisationen. De bör därför genomföras i anslutning till övrig av oss föreslagen omorganisation.

Riksdagsbeslutet om den centrala ledningen av lantbrukets och skogsbrukets skolor, innebärande att skolöverstyrelsen från en ännu ej bestämd tidpunkt skall vara *tillsynsmyndighet* för dessa skolor, aktualiserar vissa frågor rörande gränsdragning och samordning av utbildningsverksamheten.

Vikten av att företagen inom jord- och skogsbruk har en god utbildning, såväl teoretisk som en praktisk, framstår klarare allt eftersom företagen genom den pågående omvandlingen ökar i storlek. Den grundläggande utbildning, som ges vid skolorna, är väsentlig. Det behövs emellertid även en omfattande utbildning av redan yrkesverksamma.

Detta beror dels på att flertalet nuvarande jord- och skogsbrukare har otillräcklig grundutbildning, dels på att en kontinuerlig fortbildning är nödvändig, om de i jord- och skogsbruk sysselsatta skall kunna hålla sig à jour med den tekniska och ekonomiska utvecklingen. En väsentlig del av vuxenutbildningen, nämligen rådgivningsverksamheten, hör självfallet till de uppgifter som ankommer på rationaliseringsorganen. Till vilket organ vidareutbildning och fortbildning vid längre eller kortare kurser skall föras, kan däremot råda delade meningar om. Det är nödvändigt att en gräns dras mellan de utbildningsaktiviteter, som skall ankomma på de olika organen, detta i all synnerhet som skolor och rationaliseringsorgan avses komma att sortera under olika tillsynsmyndigheter. All erfarenhet visar nämligen, att en relativt klar gränsdragning är nödvändig för att kompetensvister och dubbelarbete skall undvikas.

Ett skäl, som talar för att så stor del som möjligt av fortbildningen förs till skolorna, är att där finns en kvalificerad lärarkår, som skulle kunna utnyttjas. Vidare har skolorna lokaler och utrustning för undervisning, som vissa delar av året inte helt utnyttjas för den ordinarie undervisningen. Denna tid är emellertid oftast den, som för näringsutövarna är olämpligast. Å andra sidan talar sakliga skäl för att en väsentlig del av vuxenutbildningen omhändertas av rationaliseringsorganen. Utbildningsbehoven uppstår och växlar här snabbt, varför en god anpassning av kursernas innehåll till aktuella frågor är nödvändig. I ett sådant läge synes det naturligt för den behovsanalyserande myndigheten att också söka vidta snabba åtgärder för att täcka behoven. Ett rent undervisningsorgan med sina mer begränsade kontakter med näringslivet

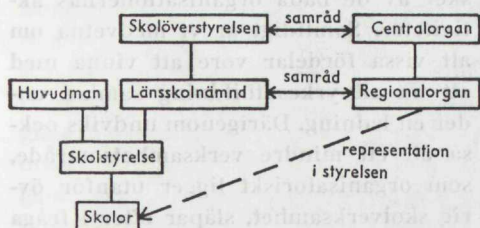
blir lätt mer statiskt och långsiktigt i sitt handlande.

Vi har med hänsyn till behovet av nära kontakt med rationaliseringsarbetet funnit övervägande skäl tala för att rationaliseringsorganen alltså skall svara för fortbildningsverksamheten, dvs. sådan utbildning som syftar till att hålla yrkesutövarna à jour med utvecklingen inom deras yrkesområde. Grundutbildning och vidareutbildning bör däremot yrkesskolorna svara för. Avgörande för gränsdragningen bör sålunda vara kursens innehåll och syftet med densamma. Till grundutbildning bör — utöver de relativt långa kurserna för yngre elever — även räknas kortare grundläggande yrkeskurser för äldre yrkesutövare, vilka inte tidigare genomgått sådan utbildning. Det nu sagda utesluter givetvis inte, att skolorna inom ramen för länets rådgivningsprogram åtar sig att anordna fortbildningskurser eller att skolornas lärare och lokaler m. m. utnyttjas i samband med fortbildningskurser. Tvärtom är det angeläget att lärarna bereds möjlighet att tillfälligtvis medverka på olika sätt i rationaliseringsorganens verksamhet. Därigenom kommer de i kontakt med för jord- och skogsbruk aktuella problem. Regionalorganens tjänstemän bör med sin erfarenhet från praktiskt rationaliseringsarbete med fördel kunna tillfälligt utnyttjas såsom lärare i skolornas kurser. Detta gäller framför allt vid den vuxenutbildning som skolorna svarar för.

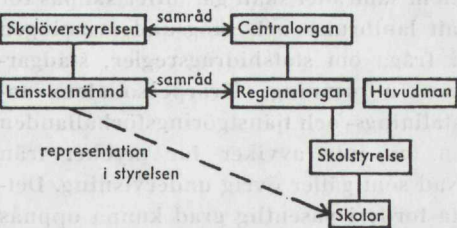
Även om en noggrann avgränsning görs i fråga om vilka kurser, som skall ankomma på skolorna respektive på regionalorganen, kvarstår frågan om hur samarbetet mellan skolmyndigheterna och nämnda organ skall organiseras på sikt, dvs. sedan jord- och skogsbruksutbildningen samordnats med övrig yrkesutbildning. Vi har diskuterat två al-

Figur 12. Alternativa organisationslösningar för ledningen av skogs- och lantbruksutbildningen

Alternativ 1:

Alternativ 2:

ternativa lösningar av denna fråga. De båda alternativen kan schematiskt beskrivas på det sätt som framgår av figur 12.

Alternativ 1 illustrerar det läge, som kommer att uppstå vid en strikt tillämpning av hittills fattade riksdagsbeslut. Lantbruksskolorna kommer via de av huvudmännen utsedda styrelserna under direkt ledning av länsskolnämnderna. Planeringen av utbildningen vid lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor kommer på länsplanet att ombesörjas av länsskolnämnden och centralt av den nya skolöverstyrelsen på samma sätt som för övrig yrkesutbildning. På motsvarande sätt kommer regionalorganet på länsplanet att svara för planeringen av den utbildningsverksamhet som utgör ett led i rationaliseringsinsatserna. Den centrala ledningen av denna kommer att omhändertas av centralorganet. Om dubbelarbete skall kunna undvikas och för att rationaliseringsorganen skall få önskvärt inflytande på undervisningen vid skolorna, erfordras uppenbarligen välutvecklade och effektiva administrativa former för samband på såväl central som regional nivå. Dessa sambandsfunktioner har åskådliggjorts med pilar i figur 12.

Alternativ 2 förutsätter en ändring av föreliggande riksdagsbeslut. I detta alternativ avses yrkesskolorna få stanna

kvar i lantbruksadministrationen, men blir med ändring av nuvarande förhållanden inordnade under det regionala rationaliseringsorganet. Regionalorganets funktioner kan då närmast jämföras med länsskolnämndernas enligt alternativ 1. Organet skall sålunda svara för sådana beslut av tillsynskaraktär, som med fördel kan delegeras från en central instans till en regional. Delegeringen till den regionala instansen får i detta alternativ förutsättas bli mer begränsad. Regionalorganen kommer nämligen inte att ha samma resurser och kunnande i skolfrågor som länsskolnämnderna. Samråd förutsätts äga rum med skolmyndigheterna i en rad frågor.

I båda alternativen erfordras ett väl utbyggt samråd. Detta kan ske enligt i huvudsak tre olika former, nämligen

- a. genom underställning av vissa angivna typer av ärenden,
- b. genom representation i beslutande organ och
- c. genom att särskilda permanenta samarbetsorgan inrättas.

Rent allmänt ger förslaget till ny organisation för skolöverstyrelsen intryck av att man inte vill binda sig beträffande samrådets utformning, men att kombinationer av a och b synes mest troliga.

Ett studium av samrådets sakinnehåll i de olika alternativen visar, att alternativ 2 förutsätter viss anpassning till skolväsendets allmänna uppbyggnad. Genom samrådet skall garantier skapas för att lantbruks- och skogsundervisningen i fråga om statsbidragsregler, stadgarernas utformning, lärarpersonalens anställnings- och tjänstgöringsförhållanden m. m. inte avviker för mycket från vad som gäller övrig undervisning. Detta torde i väsentlig grad kunna uppnås genom att gällande bestämmelser inom skolöverstyrelsens område i största möjliga utsträckning får gälla även inom jord- och skogsbruksundervisningen. Vidare har samrådet formen av rådgivning från skolöverstyrelsens och länskolnämndernas sida i främst pedagogiska och metodiska frågor.

Samrådet i alternativ 1 har karaktären av mer direkta ingripanden. Utbildningens omfattning och inriktning skall planeras mot bakgrunden av det som sker inom näringen. Regionalorganen bör därför ha ett starkt inflytande häröver. Detta motiveras även av erforderlig samplanering med den undervisning, som meddelas direkt av dem själva i form av fortbildning av yrkesutövare. I fråga om utbildningens innehåll måste regionalorganen likaledes ha inflytande. Överensstämmelse måste råda mellan å ena sidan organens egen verksamhet och den utbildning, som därvid meddelas, och å andra sidan den undervisning som meddelas i skolorna. Även fortbildningen av skolornas personal måste ske i nära samarbete med centralorganet vad gäller fackinnehållet. Alla dessa sambandsfunktioner torde lättare kunna fyllas, om vid alternativ 1 handläggningen av ärenden rörande skogs- och lantbruksundervisning i skolöverstyrelsen hålls samlad i en byrå.

Det råder som synes ett starkt sam-

band mellan nu ifrågavarande skolor och rationaliseringsorganen beträffande innehållet i deras verksamhet. Det är därför angeläget att en samordning sker av de båda organisationernas aktiviteter. Samtidigt är vi medvetna om att vissa fördelar vore att vinna med att ha all yrkesutbildning samlad under en ledning. Därigenom undviks också att ett mindre verksamhetsområde, som organisatoriskt ligger utanför övrig skolverksamhet, släpar efter i fråga om ekonomiskt stöd från stat och kommun. Om hela frågan ses på lång sikt, synes därför skäl inte föreligga att ompröva riksdagsbeslutet rörande den centrala ledningen av lantbrukets och skogsbrukets yrkesutbildning. När beslutet genomförs, bör samordningen mellan berörda organ ske enligt förenämnda alternativ 1.

Anledning kan emellertid finnas att överväga tidpunkten för när nyssnämnda riksdagsbeslut bör genomföras. Den omdaning, som kommer att känneteckna nu ifrågavarande näringar under det närmaste decenniet, synes påkalla alldeles särskilda insatser på utbildningsområdet, framför allt i form av omskolning och fortbildning. Behovet av samordning mellan rationaliseringsorganen och skolorna kommer under denna tid att vara stort, eftersom en betydande del av de nuvarande yrkesutövarna är i behov inte bara av fortbildning utan även av teoretisk grundutbildning. En smidigare samordning skulle sannolikt kunna åstadkommas, om den nuvarande organisationen kunde behållas ytterligare någon tid. Samtidigt kan en successiv anpassning ske av skolverksamheten mot den ordning, som enligt det föregående kan väntas bli genomförd.

Som exempel på de åtgärder, som kan vidtas, vill vi nämna följande. Huvudmannaskapet för skogsbruksskolor-

na bör i överensstämmelse med vad vi i det föregående anfört övergå från skogsvårdsstyrelserna till landstingen i samband med regionalorganens tillkomst. Gränsdragningen mellan skolornas och rationaliseringsorganens kurser bör därvid ordnas på sätt i det föregående redovisats. Vissa tillsynsuppgifter kan vidare delegeras från centralorganet till regionalorganet. Dessa organ bör slutligen fortlöpande ha kontakt med skolöverstyrelsen respektive länsskolnämnderna. Bl. a. torde det vara av värde för lärare och rådgivare inom jord- och skogsbruk att ta del av skolorganens erfarenheter i metodik-

frågor samt att få delta i dessa organs pedagogiska fortbildning.

Utvecklingen synes i fråga om jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor gå emot ett minskat antal skolor. Dessa skolor blir större och får bättre resurser. Vinster torde vidare på många håll kunna åstadkommas genom att ordna gemensamma skolor för jordbruk och skogsbruk. Detta skulle möjliggöra ett bättre hänsynstagande i undervisningen till samordningen av de båda produktionsgrenarna, vilket synes vara i hög grad önskvärt ur näringsutövarnas synpunkt.

KAPITEL X

Rationaliseringsorganens samarbete med andra organ

Länsstyrelserna

Regionalorganets verksamhet och då framför allt den på strukturrationaliseringsområde måste bedrivas mot bakgrunden av hela samhällsutvecklingen på landsbygden. Organets utvecklingsplanering, vilken i hög grad berör landsbygdsfrågorna i allmänhet, bör sålunda äga rum under beaktande av bl. a. tätortsutvecklingen, bebyggelse-, kommunikations- och naturvårdsfrågor. Inom dessa områden har kommunerna betydande uppgifter, men länsstyrelsen torde vara självskriven såsom det sammanhållande och samordnande organet. Regionalorganet kommer — vid sidan av sin uppgift att svara för planering för jord-, trädgårds- och skogsbrukets rationalisering — att medverka i landsbygdsplaneringen i övrigt, särskilt avseende markdispositionen för olika ändamål.

Det torde kunna förväntas att länsstyrelsernas planeringsavdelning byggs ut och att till denna knyts en nämnd eller ett råd, som behandlar principiella frågor rörande hela samhällsplanerings- och lokaliseringspolitik. Regionalorganets chef liksom överlantmätaren bör — beroende av om sagda nämnd eller råd sammansätts med inslag av fackmän eller enbart av lekmän — ingå i densamma eller vinna nära anknytning till den.

Det må i detta sammanhang erinras om att landshövdingen regelmässigt

torde komma att vara ordförande i regionalorganets styrelse. För att ytterligare stärka den direkta samordningen mellan organets planering och den allmänna samhällsplaneringen förordas, att en företrädare för länsstyrelsens planeringsavdelning skall beredas tillfälle delta vid sammanträden inom regionalorganets styrelse och strukturdelegation, då frågor av vikt för den allmänna samhällsplaneringen behandlas.

Även samordningen mellan å ena sidan regionalorganet och å andra sidan övriga länsorgan måste ses mot bakgrund av det allmännas insatser på samhällsplaneringens område. Länsstyrelsen har den ledande funktionen i samhällsplanerings- och lokaliseringsverksamheten och utövar ett avgörande inflytande på förekommande verksamhet av denna art inom de olika organ, vilka medverkar i planeringsarbetet.

Lantmäteriet

Vid uppdragandet av kompetensgränser och samverkansformer mellan regionalorganet och lantmäteriet måste en sådan lösning eftersträvas, att garantier skapas för att rationaliseringsarbetet på jord- och skogsbrukets område vad berör fastighetsbildningsfrågorna kan bedrivas under effektivast möjliga former. Självfallet måste lösningen sökas under behörigt hänsynstagande till andra delar av näringslivet.

Såsom tidigare anförts skall regionalorganet svara för de statliga insatserna för uppbyggnaden av rationella ekonomiska företag, varvid ofta förbättrade strukturförhållanden torde komma att ingå som ett väsentligt delmoment.

Lantmäteriets huvuduppgift blir att ombesörja erforderliga fastighetsbildningsåtgärder. Dessa, som påkallas av olika orsaker och för skilda ändamål (bebyggelse, industri, jord- och skogsbruk m. m.), innefattar främst individualisering av fastigheter vid förändringar i fastighetsindelningen. Det judiciella systemet för fastighetsbildningen är nödvändigt som grundval för bl. a. den i näringslivet så betydelsefulla fastighetskrediten.

Av lantmäteriets nuvarande uppgifter faller cirka en fjärdedel inom jord- och skogsbrukssektorn. Huvuddelen av lantmäteriets verksamhet berör sålunda andra sektorer inom samhället. En intensifierad strukturrationalisering kommer att ställa ökade krav på att de erforderliga fastighetsbildningsförrättningarna utförs utan dröjsmål. De för fastighetsbildning totalt disponibla resurserna måste därför organiseras så, att de kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Skäl talar för att resurserna utnyttjas bäst, om de hålls samlade inom en organisation. Utvecklingen har visat sig gå mot en alltmer integrerad teknisk procedur särskilt vid mera omfattande fastighetsbildningsprojekt, där insatser av moderna tekniska hjälpmedel och metoder, såsom automatisk databehandling och fotogrammetri, utgör viktiga inslag i arbetet. Detta förutsätter samverkan mellan de lokala förrättningsorganisationerna och de centrala eller regionala serviceorganisationer, där det finns specialister och specialutrustning. Teknisk service av detta slag åt den fältarbetan-

de lantmäteripersonalen åstadkommes lättast inom en organisation. Med en större, samlad basorganisation torde också följa ökad elasticitet, som gör det möjligt att omfördela personalen med hänsyn till behovet av insatser på olika verksamhetsområden och i skilda landsdelar. Sett ur rent fastighetsjuridiska synpunkter förefaller det också mest ändamålsenligt att behålla fastighetsbildningsuppgifterna under en och samma ledning.

Å andra sidan talar praktiska skäl för att den lantmäteriutbildade personalen inom regionalorganet, som medverkat i planläggningen och genomförandet av rationaliseringsprojekt och som sålunda besitter god kännedom om dessa, också i vissa fall skall beredas möjlighet att i anslutning till beslutet om rationaliseringen kunna fullfölja denna med eventuellt förekommande lantmäteriförrättning. Regionalorganets uppgifter torde emellertid bli av sådan art och omfattning, att det synes angeläget att den på organets huvuduppgifter specialiserade personalen helt inriktas på dessa spörsmål. Lantmäteriets personal, som är specialiserad på fastighetsbildningsuppgifter, kommer då helt att omhänderha dessa. Härigenom erhålls en funktionell uppdelning mellan lantmäteriet och organet.

Mot bakgrunden av vad ovan anförts angående dispositionen av resurserna för fastighetsbildning och med hänsyn till vad som i det följande kommer att anföras beträffande möjligheterna till samordning mellan regionalorganet och lantmäteriet synes det lämpligt, att fastighetsbildningsverksamheten i anslutning till jord- och skogsbrukets strukturrationalisering hålls samlad inom lantmäteriorganisationen. Om så sker, torde lantmäteriets ställning bli av karaktären allmänt, högkvalificerat serviceorgan för fastighetsbildningsfrå-

gor, vilket har att ta uppdrag av jordägare, regionalorganet — i egenskap av jordpolitisk myndighet — bostadspolitiska myndigheter, planmyndigheter för tätbebyggelse etc.

Samordningen mellan regionalorganet och lantmäteriet måste, såsom ovan nämnts, ses mot bakgrunden av det allmännas insatser på samhällsplaneringens område, där länsstyrelsen har den ledande funktionen. Inom jord- och skogsbrukssektorn bör samordningen fungera inom ramen för den planering som regionalorganet skall bedriva.

För den praktiska samordningen mellan regionalorganet och lantmäteriet blir den delegation inom organet, som skall handha strukturfrågorna, av fundamental betydelse. Genom att lantmäteriet blir representerat i delegationen tillförs regionalorganet erforderlig fastighetsbildningsexpertis. Genom överlantmätaren kanaliseras sålunda lantmäteriets rationaliseringsuppdrag in i regionalorganet och samordnas med dess verksamhet. Att överlantmätaren deltar i beredningen och besluten bör utgöra en garanti för att han även ombesörjer, att lantmäteriets verksamhet i erforderlig mån koordineras med regionalorganets planeringsverksamhet, att lantmäteriets resurser sålunda utnyttjas på det för rationaliseringsverksamheten bästa sättet, att parallellarbete undviks och att de fastighetsbildningstekniska frågorna beaktas till fullo redan i ett tidigt skede. Överlantmätarens kännedom om regionalorganets planer beträffande investeringar, inriktningen av den aktiva inköspolitikken m. m. torde bli av stort värde för lantmäteriet i dess allmänna fastighetsbildningsverksamhet. — Förrättningslantmätare bör givetvis kunna anlitas av regionalorganet som föredragande i delegationen.

De statliga initiativen till rationalise-

ringsåtgärder på jordbrukets och skogsbrukets områden skall i princip samlas hos regionalorganet. Det är då angeläget, att möjligheter skapas att tillvarata och utnyttja de uppslag, som man inom lantmäteriet erhåller i det löpade förrättningsarbetet, liksom lantmäteriets vetenskap om var det finns rationaliseringsmogna projekt. I sådana sammanhang framkomna uppslag, vilka kan beröra jord- och skogsbrukets rationalisering, skall — i enlighet med vad som förut nämnts — via överlantmätaren ledas in i regionalorganet. Det får ankomma på strukturdelegationen att förutsättningslöst pröva alla framkomna initiativ och uppslag rörande rationaliseringsverksamheten.

I regionalorganets arbetsuppgifter skall, såsom förut nämnts, i princip ingå den översiktliga planeringen beträffande jord- och skogsbrukets rationalisering samt detaljplaneringen, vad avser den på företagsekonomiska grunder vilande utformningen av jord- och skogsbruksföretagen. Vid dessa slag av planering torde det få ankomma på överlantmätaren att i strukturdelegationen verka för samordning mellan å ena sidan jord- och skogsbruksintressen samt å andra sidan bebyggelseplaneringen. Såsom allmänt serviceorgan på fastighetsbildningens område torde lantmäteriet av regionalorganet ofta komma att anlitas för vissa planeringsuppgifter.

Vid alla mera väsentliga rationaliseringsprojekt bör på ett relativt tidigt stadium ske en allmän ekonomisk och finansiell prövning av projekt i strukturdelegationen. Vid större fastighetsregleringar torde det ofta vara svårt att på ett tidigt stadium utarbeta detaljerade planer för hur projektet skall förverkligas. Att genomföra rationaliseringsprojekt under i huvudsak frivillig medverkan från berörda fastighetsägare kräver nämligen ingående förhand-

lingar, under vilkas gång de ursprungliga planerna kan behöva anpassas till vad som är möjligt att uppnå i samförstånd. Den förhandlingsverksamhet, som alltid måste förekomma, kan många gånger — särskilt vid invecklade fastighets- och ägandeförhållanden — lämpligen ske inom ramen för de fastighetsbildande förrättningar. Direkt samverkan beträffande investerings- och produktionsplaneringen bör därvid självfallet ske mellan vederbörande förrättningsmän och regionalorganets tjänstemän. Vid sådan detaljplanering framkomna lösningar inom ramen för av organet utförda översiktliga planläggningar och företagsekonomiska bedömningar torde regelmässigt inte ånyo behöva behandlas av strukturdelegationen. — Givetvis kommer alla frågor angående statligt ekonomiskt stöd i sammanhanget att i vanlig ordning handläggas inom regionalorganet.

Vid sådan detaljplanering, som sker inom ramen för ordinära mindre förrättningar, förutsätter vi att lantmätaren med avseende på allmänintresset beaktar regionalorganets intentioner och, där någon tvekan kan råda om olika alternativ, i förekommande fall utformar lösningen i direkt kontakt med dess vederbörande tjänstemän. Det torde, även med nuvarande system för jordpolitisk kontroll, kunna förutsättas att jorddelningslagens allmänintresse och det av regionalorganet representerade allmänintresset i fråga om jordpolitiken i de konkreta fallen i allt väsentligt är identiska och tar sig ett och samma uttryck. Där statligt ekonomiskt stöd förutsätts, torde det i praktiken oftast bli så att annan lösning än den, som regionalorganet kan förorda, över huvud taget inte har aktualitet.

Liksom chefen för regionalorganet självfallet har att aktivt verka för rationaliseringsåtgärder av olika slag, skall

det åvila överlantmätaren att i intimt samarbete med organets chef och övriga tjänstemän aktivt medverka i en effektivisering av rationaliseringsarbetet. I de fall inom strukturdelegationen behandlade rationaliseringsföretag kräver ändringar i fastighetsindelningen, skall det ankomma på överlantmätaren att med ledning av den angelägenhetsgradering, som skett inom delegationen, medverka till att erforderliga förrättningar kommer till stånd utan onödigt dröjsmål. Överlantmätaren skall sålunda ha att tillse, att de av strukturdelegationens beslut föranledda fastighetsbildningsförrättningar eller önskemål om planering snabbt och smidigt effektueras av lantmäteriet.

För att överlantmätaren i nu nämnda sammanhang skall ha möjlighet att på ett auktoritativt sätt företräda lantmäteriet i delegationen, bör hans administrativa ställning inom lantmäteriet förstärkas. Han bör därför ges befogenhet att ange turordningen mellan angelägna ärendegrupper, inte enbart inom specialenheterna utan inom hela förrättningsorganisationen.

Ett kvarstående spörsmål i vad gäller samordningen mellan regionalorganet och lantmäteriet är det dubbelarbete, som kan förekomma beträffande den jordpolitiska kontrollen. Redan den ovan antydda organisationslösningen kan förväntas få till följd, att ifrågavarande kontroll kommer att förenklas. Detta beror bl. a. på att fastighetsbildningsfrågorna blir nöjaktigt beaktade redan i rationaliseringsplanläggningens tidigare skeden. Lösningen av spörsmålet är emellertid inte enbart en organisatorisk fråga, eftersom den sammanhänger med och är betingad av utformningen av de båda här aktuella jordpolitiska lagstiftningssystemen (jordförvärvslagstiftningen och fastighetsbildningslagstiftningen). Båda är f. n. före-

mål för överarbetning, varför det torde finnas anledning att först i ett senare sammanhang mera ingående penetrera sagda frågeställning.

Enligt vår mening föreligger goda möjligheter att genom vissa förenklingar vid handläggningen av ärendena enligt de båda lagstiftningssystemen undanröja eventuellt kvarstående dubbelarbete. Därvid bör eftersträvas att begränsa den jordpolitiska kontrollen så, att prövningen i varje enskilt ärende kan ske vid *ett* tillfälle och att densamma sker på ett så tidigt stadium som möjligt. I fråga om de ärenden, som först kommer under jordpolitisk prövning vid lantmåteriförrättning, kan specialregler av det slag, som finns i gällande jordförvärvslag och som i jordlagsutredningens betänkande föreslagits få vidgad tillämpning, vara ägnade att i vissa fall infoga hela den jordpolitiska kontrollen i lantmåteriförrättningen. Då kan denna fortgå obehindrat, oavsett regeln att förvärvsprövningen i princip skall handhas av regionalorganet. På liknande sätt bör gälla att av organet initierade eller planlagda strukturåtgärder, som erfordrar lantmåterihandläggning, genomförs utan att utrymme skall finnas för en omprövning av själva sakfrågan och att sålunda hinder ur det allmännas synpunkt mot att genomföra fastighetsbildningen inte skall kunna anföras av jordpolitiska skäl.

Behov av samordning mellan lantmåteri och rationaliseringsorgan föreligger inte endast på det regionala utan även på det centrala planet. Förutsättningarna för en god samordning mellan de båda styrelserna synes vara goda vid den föreslagna organisationen. Detta bl. a. genom att den i det föregående angivna organisatoriska lösningen på det regionala planet blir fastare än vad den hittills varit och arbetsfördelningen

mellan de båda organisationerna torde bli klarare. Den skogliga strukturrationaliseringen har hittills varit den sektor, där de flesta gränsdragningsproblemen förekommit mellan lantbruksnämnd och lantmåteri. Tillskapandet av *ett* organ för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering torde ge väsentligt bättre förutsättningar för att samarbetet mellan centralmyndigheten på detta område och lantmåteristyrelsen skall fungera oklanderligt. Samordningen i ärenden av gemensamt intresse bör ske genom samråd.

Arbetsmarknadsmyndigheterna

Sambandet mellan de jordbrukspolitiska och arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, så vitt angår företagarna, har ända tills för några år sedan inte beaktats i någon större utsträckning. Under senare år har dock en rad åtgärder igångsatts för att underlätta omställning av arbetskraft från ej lönsamma jordbruk till mera lönande sysselsättning. Arbetsmarknadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen har överenskommit om samarbetsformer mellan länsarbetsnämnderna och lantbruksnämnderna för att underlätta en omflyttning av arbetssökande som innehar jordbruksfastighet. Arbetsmarknadsorganen stimulerar överföring av arbetskraft till andra näringar bl. a. genom att ordna omskolningskurser samt lämna finansiellt stöd till omskolning, flyttning och startande av ny verksamhet. Lantbruksnämnderna underlättar för sådana jordbrukare, som innehar svagare jordbruk i trakter med varaktig undersysselsättning, att flytta över till bättre jordbruksföretag eller annat näringsfång genom att erbjuda sig inköpa deras fastigheter, i den mån dessa kan användas för rationaliseringsändamål. I sådana situatio-

ner bereds vidare brukare, som övertar större brukningsenheter, tillfälle till speciell fortbildning.

Den förväntade fortsatta strukturomvandlingen i jordbruket påkallar ökade insatser av arbetsmarknadspolitiska medel för att underlätta omflyttning av den arbetskraft, som är bunden vid jordbruk med alltför svagt försörjningsunderlag, och för att ge den, som inte längre vill stanna på sitt jordbruk, en så god start som möjligt i en ny sysselsättning. Här fordras ett utbyggt och fast organiserat samarbete mellan regionalorganet och länsarbetsnämnden. Oftast torde det bli organets tjänstemän, som bl. a. i samband med ekonomisk planering, allmän rådgivning etc. först kommer i kontakt med omskolnings- eller utflyttningsproblemen bland jordbrukare, som helt eller delvis vill övergå till annan sysselsättning. Det är angeläget att regionalorganet i dessa fall förmedlar kontakten mellan jordbrukaren och länsarbetsnämnden. En fast förbindelse-länk bör härvid finnas mellan länsarbetsnämnden och regionalorganet. Vi föreslår att, därest det inte redan skett, en speciell kontaktman förordnas i länsarbetsnämnden.

Den samverkan, som här förordats, bör också ha en motsvarighet på det centrala planet, om de avsedda åtgärderna skall kunna få full effekt. I första hand bör de båda berörda centralmyndigheternas aktiviteter i fråga om den översiktliga planering, som har avseende på arbetskraftssituationen, koordineras. Vidare är det angeläget att redan vid planeringen av särskilda insatser exempelvis för främjande av den strukturella anpassningen låta denna inbegripa erforderliga arbetsmarknadspolitiska moment. Jämväl i fråga om omskolningsärenden — såväl omskolning för nya eller vidgade uppgifter inom jord- och skogsbruk som i samband

med övergång till andra grenar av näringslivet — är en nära kontakt mellan arbetsmarknadsstyrelsen och centralorganet av värde. Dessa frågor måste erhålla en tillfredsställande organisatorisk lösning.

Övriga administrativa myndigheter m. fl.

Bostadsmyndigheterna, som handhar det statliga ekonomiska stödet rörande bostäder även på jordbruksfastigheter, har inte någon expertis för vägledning i jordbrukspolitiska frågor eller för värdering av jordbruk. I dessa frågor blir länsbostadsnämnderna beroende av medverkan från regionalorganen. Ett fast organiserat samarbete mellan de båda länsorganen är därför nödvändigt.

Samarbetet är f. n. reglerat genom anvisningar, som utfärdats av lantbruksstyrelsen och bostadsstyrelsen gemensamt. Även i fortsättningen torde frågan lämpligen kunna ordnas på liknande sätt utan ytterligare organisatoriska anordningar.

De framtida relationerna mellan rationaliseringsorganen och *domänverket* är beroende av statsmakternas ställningstagande till föreliggande, i kapitel VII nämnda utredningsförslag. Vi skall därför inte beröra dem här. Vi förutsätter dock att samarbetet med domänverket i avvaktan på förslagets eventuella genomförande sker enligt nu gällande riktlinjer. — Rationaliseringsorganen kommer självfallet även i kontakt med en rad andra myndigheter. Detta torde dock inte vara av sådan omfattning, att anledning föreligger att föreslå några speciella organisatoriska anordningar.

Forsknings- och försöksorgan

I kapitel VIII har samarbetet mellan forsknings- och försöksinstitutioner

samt rationaliseringsorganen i vad avser informationsservice behandlats. Här må erinras om att nämnda organ enligt våra förslag bör kunna bedriva en egen kontakt- och informationsverksamhet och att en samarbetskommitté avses skola samordna hithörande verksamhet. Därutöver vill vi ytterligare något diskutera vissa gränsdragnings- och samordningsproblem.

Rationaliseringsorganen måste i sin verksamhet arbeta på grundval av forskningens framsteg och fortlöpande ha tillgång till material angående den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Forsknings- och försöksorganen är i sin tur beroende av information från rationaliseringsorganen om aktuella frågeställningar m. m. Det behövs sålunda uppenbarligen väl fungerande kontakter i båda riktningarna. Denna ömsesidiga kontakt bör omfatta följande:

a) genom forsknings- och försöksinstitutionernas försorg insamling och sammanställning av resultat från försök och forskning samt förmedling av detta material till rationaliseringsorganen,

b) information från rationaliseringsorganen — centrala såväl som regionala — till forsknings- och försöksinstitutionerna om aktuella problem inom näringarna och om önskemål rörande forsknings- och försöksuppgifter,

c) aktiv verksamhet från forsknings- och försöksinstitutionerna för att, bl. a. från rationaliseringsorganen, inhämta uppgifter om aktuella problem inom de berörda näringarna.

Vid bearbetning och utnyttjande för praktiskt bruk av det material, som forsknings- och försöksinstitutionerna lämnar, behövs ett väl organiserat samarbete mellan dessa och rationaliseringsorganen. Detta är särskilt angeläget, eftersom det ligger i sakens natur, att arbetsgrupper inom de olika institutionerna och organen kommer att arbeta på närliggande och delvis varandra täckande arbetsfält. Det är väsentligt också

ur den synpunkten att verksamhetsledning och kunskapsförmedling skall kunna hållas i sär.

Arbetet på nu berörda område bör i princip fördelas på följande sätt. Forsknings- och försöksinstitutionerna och deras informationsavdelningar bör utveckla metodik och ge modeller för hur forsknings- och försöksmaterial kan användas. Inte minst viktigt är det att vägledning lämnas om hur resultat från olika forskningsgrenar lämpligen kan sammanfogas. Rationaliseringsorganen och deras befattningshavare har i sin dagliga gärning att utforma praktiska handlingsalternativ eller handlingsprogram. Den som utformar sådana alternativ — det må vara som rådgivare eller som projekterare eller som planerare för statsunderstödda förbättringsåtgärder — bör själv utifrån de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna ge råd om vilket alternativ som är att förorda.

Det torde vara en naturlig ordning att rationaliseringsorganen — liksom nu sker i viss utsträckning — vänder sig till forskningsinstitutionerna och därtill knutna serviceorgan för att som beställningsarbeten få undersökningar, analyser m. m. för användning i den praktiska verksamheten utförda. Detta öppnar vägar till samarbete även vid utformningen av handlingsprogram.

Det kan förutsättas att personliga kontakter kommer att liksom hittills uppehållas mellan forskare och försöksmän samt befattningshavare ute i fältet. Men detta är inte alltid nog. Kontaktverksamheten måste vara väl organiserad för att fungera effektivt och nå alla dem som berörs.

Fortbildningskurser för rationaliseringsorganens personal har visat sig vara en god plattform för kontakten och samarbetet mellan forskarna och försöksmännen samt befattningshavarna i

rationaliseringsorganen. Under de senaste åren har högskolorna — inte minst specialrådgivarna vid lantbruks-högskolan — i stor utsträckning medverkat i denna kursverksamhet. Vid sådana kurser möter föreläsarna vanligen ett antal befattningshavare, som tillsammans väl företräder sakkunskapen om de praktiska problemställningarna i hela landet inom en verksamhetsgren. Genom diskussioner och grupparbeten erhålls en mycket god bild av angelägena forsknings- och försöksuppgifter m. m. Kurserna har haft god effekt genom att kursdeltagarna snabbt blivit väl insatta i de aktuella resultaten från försök och forskning. Denna kursverksamhet bör fortsätta och som hittills administreras av centralorganet och bedrivs i samarbete med forskningsorganen.

När forsknings- och försöksuppgifter av större omfattning aktualiseras av den pågående verksamheten inom rationaliseringsorganen, bör centralmyndigheten och vederbörande högskoleinstitution samråda. Det bör bl. a. ske med hänsyn till kostnadsfrågan. Den centrala myndigheten kan i en del fall ställa resurser till förfogande, i andra fall hos Kungl. Maj:t göra framställning om medel eller på annat håll utverka sådana. Ett sådant centralt samråd är emellertid framför allt motiverat därav, att större uppdrag eller arbetsuppgifter behöver samordnas och normalt är av intresse inte bara för ett län.

Försöksverksamheten ger naturligen flera direkta kontaktpunkter. Ansvar för och ledningen av försöksarbetet — som ju numera är organisatoriskt sammankopplat med forskningen — bör åligga de särskilda forsknings- och försöksinstitutionerna. Av praktiska och ekonomiska skäl torde det vara lämpligt, att nämnda institutioner — på sätt som hittills skett — anlitar regional-

organet för vissa uppgifter i sammanhanget.

Då forsknings- och försöksinstitutioner önskar uppgifter av större omfattning från länsorganen eller deras befattningshavare, bör av praktiska skäl den centrala myndigheten anlitas. Det bör nämligen undvikas att olika institutioner, myndigheter m. fl. vid sidan av varandra infordrar likartade uppgifter och sålunda förorsakar dubbelarbete. Ofta finns för övrigt material från länsorganen redan insamlat och sammanställt centralt. Uppgiftsinsamlingen måste även anpassas efter länsorganens resurser att ge svar och passas in i en lämplig tidtabell med hänsyn till deras verksamhet.

Jord- och skogsbrukets organisationer

De statliga rationaliseringsinsatserna bör — såsom särskilt under senare år varit fallet — bedrivs i nära samverkan med jord- och skogsbrukets organisationer. Framför allt i upplysningshänseende bör och kan dessa organisationer även framdeles göra insatser för att underlätta och bereda mark för rationaliseringsorganens verksamhet. Organisationerna kan också svara för olika serviceuppgifter inom näringarna.

Rationaliseringsorganen bör således inte själva bygga ut eller uppehålla serviceverksamhet m. m., om det på något verksamhetsavsnitt redan tillhandahålls av nyssnämnda organisationer. Organen bör i stället inrikta sin aktivitet på de verksamhetsavsnitt, där behövlig service inte finns, där behovet härav är ofullständigt täckt eller där kompletterande insatser från det allmännas sida eljest bedöms nödvändiga. Regionalorganet bör på områden, där näringsutövarnas organisationer själva tillfredsställande kan ombesörja förekomman-

KAPITEL XI

Sammanfattning

Våra i det föregående redovisade förslag anger hur de organ, som centralt och regionalt skall handha den statliga och statsunderstödda verksamheten för främjande av jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna, enligt vår mening i princip bör vara utformade. Vi har främst syftat till att söka finna en organisation, som fyller kraven på lämplighet ur såväl samhällets som berörda näringars synpunkt. För att nå detta mål har eftersträfvats dels en mera samlad organisation än den nuvarande, dels en klarare gränsdragning och förbättrad samordning mellan olika berörda organ.

Efter att i kapitel I ha redovisat vårt utredningsuppdrag m. m. i nu ifrågasatt del och i kapitel II lämnat en beskrivning av de nuvarande organen på området, har vi i kapitel III diskuterat lämpligheten av den nuvarande uppdelningen av rationaliseringsverksamheten på olika grenar och på olika organ. Det har därvid visat sig att det inte går att upprätthålla någon strikt gränsdragning mellan de olika rationaliseringsgrenarna, yttre, inre, drifts- och skoglig rationalisering. Vidare kan vissa uppgifter, exempelvis ekonomisk kalkylering och frågor rörande lämplig markanvändning, inte hänföras till någon särskild av de nuvarande rationaliseringsgrenarna. Någon uppdelning på olika grenar är ur företagarens synpunkt inte heller önskvärd. Denne ser nämligen sitt företag som en ekonomisk enhet. Vi har härav dragit den slutsatsen,

att en uppdelning av rationaliseringsverksamheten i skilda grenar inte lämpligen kan utnyttjas som underlag för den framtida organisationsutformningen.

I kapitel IV har vi sökt att som grund för de fortsatta organisationsöversäggandena redovisa de förväntade framtida arbetsuppgifterna. Vi har därvid utgått från att nuvarande uppgifter i huvudsak kommer att kvarstå. I den mån arbetsuppgifterna nämnvärt förändras som en följd av våra kommande förslag om den framtida jordbrukspolitiken och därefter följande riksdagsbeslut, får hänsyn därtill tas vid den slutliga utformningen av organisationen. Slutligen har i kapitlet behandlats vissa metodikfrågor främst rörande rådgivningsverksamheten.

I kapitel V har vi övervägt olika organisationsalternativ på länsplanet och därvid haft som utgångspunkt

att de blivande organen i huvudsak skall fullgöra de nuvarande länsorganens arbetsuppgifter,

att rationaliseringsåtgärderna liksom hittills i främsta rummet skall vara en näringarnas egen verksamhet, som statsmakterna genom särskilda organ och åt dessa anvisade medel stödjer,

att den nya organisationen måste ha som en primär uppgift att effektuera de beslut, som statsmakterna fattar om mål och medel i rationaliseringsverksamheten, och

att organisationen skall fylla de krav på anpassningsbarhet och effektivitet,

som måste ställas på den från såväl näringarnas som det allmännas sida.

Vi har funnit att det mera är sambandet mellan olika rationaliseringsgrenar än skillnaderna dem emellan, som bör ligga till grund för den framtida rationaliseringsorganisationens utformning. Mot bakgrunden härav och av de nämnda utgångspunkterna har för- och nackdelar med en rad olika organisationsalternativ diskuterats.

Ur såväl den enskilde företagarens som samhällets synpunkt är det angeläget, att rationaliseringsverksamheten för framtiden får en mera företagsekonomisk inriktning. Det kan förväntas att effektiviseringssträvandena beträffande jord- och skogsbruksproduktionen i allt högre grad kommer att ta sikte på större omställningar. Innan sådana mer omfattande åtgärder vidtas vid ett företag, är det, för att bästa möjliga resultat skall uppnås, nödvändigt att göra en företagsekonomisk prövning av alternativa vägar, oavsett rationaliseringsgren. Eftersom en stor andel av företagen är kombinerade jord- och skogsbruksföretag, kräver en sådan prövning samverkan mellan sakkunskap på jordbrukets och skogsbrukets områden.

Härutöver har vi vid övervägande av frågan, om skogsvårdsstyrelserna skall ingå i de nya regionala organen eller inte, lagt särskild vikt vid

att väsentliga uppgifter, sammanhängande med strukturrationaliseringen, måste handhas av ett och samma organ beträffande såväl jord som skog, särskilt då den aktiva inköpsverksamheten och tillämpningen av förvarvslagstiftningen,

att strukturrationaliseringen i jord- och skogsbruk bör organisatoriskt sammankopplas såväl med jordbrukets som med skogsbrukets produktions- och driftsrationalisering,

att utvecklingsplanering, arbetskrafts-

dispositioner, avvägning av huruvida mark skall användas för jordbruk eller skogsbruk, kapitalfrågor m. m. ofta måste behandlas gemensamt för jord- och skogsbruk,

att en betydande del av produktionsenheterna utgör kombinerade jord- och skogsbruksföretag och att en samlad företagsekonomisk bedömning och planläggning vid utbyggnad och förbättring av sådana företag är nödvändig, samt

att skogsägarna genom sina egna organisationer alltmer övertar arbetsuppgifter beträffande skogsvård och service, och att avlastningen av sådana uppgifter minskar förutsättningarna för att på längre sikt bibehålla fristående skogsvårdsstyrelser i varje län.

Det nu sagda talar starkt för en sammanföring så långt möjligt av jord- och skogsbrukets rationaliseringsorgan. En koncentrerad organisation är vidare till fördel dels för näringsutövaren, för vilken det blir en förenkling med ett färre antal organ att vända sig till, dels för samhället, som därigenom får en mera samlad överblick över verksamheten och som får bättre möjligheter att sätta in tillgängliga resurser, där det bedöms angeläget.

Mot bakgrunden av det anförda och på i respektive kapitel anförda skäl har vi utarbetat våra förslag. Dessa kan sammanfattas på följande sätt.

Vi föreslår i kapitel V beträffande den regionala organisationen i stort,

att hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse i varje län sammanförs till ett regionalt organ, vilket skall ha till huvuduppgift att svara för de statliga och statsunderstödda rationaliseringsinsatserna inom jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna och därvid i huvudsak överta nämnda organs nuvarande verksamhet,

att lantmäteriet bibehåller sin nuvarande organisation men att samverkan mellan det nya regionalorganet och lantmäteriet byggs ut.

I kapitel VI föreslår vi beträffande de nya regionalorganens verksamhet och arbetsuppgifter,

att organet skall ha till uppgift att dels effektuera den statliga rationaliseringspolitiken, dels möjliggöra att yrkesutövarnas egna initiativ till näringarnas förkovran fullföljs,

att — även om det ur vissa synpunkter skulle vara fördelaktigt att avskilja en del av de nuvarande organens uppgifter, som inte har direkt samband med rationaliseringsverksamheten, liksom även vissa servicefunktioner — flertalet av dessa uppgifter får åvila regionalorganet, tills annan lämplig huvudman för respektive verksamhet avdelats eller tillkommit,

att regionalorganet endast engagerar sig i beställningsarbeten, i den mån dessa berör betydelsefulla rationaliseringsavsnitt och behovet av sådan service inte kan tillgodoses på annat sätt,

att arbetet med hemslöjdens främjande inte infogas i regionalorganet,

att den del av hemkonsulentverksamheten, som avser allmän konsumentupplysning, i princip bör avskiljas från regionalorganet, medan den del som rör bl. a. arbetsrationalisering i landsbygds- hemmen och därmed sammanhängande planeringsfrågor bör finnas kvar.

Därjämte ifrågasätter vi,

om inte den centrala ledningen av fiskerikonsulentorganisationen och den statliga fiskeriadministrationen bör sammanfogas, varvid konsulenter — om detta befinns lämpligt — skulle kunna vara placerade vid det nya regionalorganet,

om av regionalorganet bedriven rådgivningsverksamhet på det veterinära

området bör vara förenad med laboratorieservice och om inte veterinärlaboratorierna kan knytas till annat organ.

Vi föreslår beträffande det nya regionalorganets utformning,

att under organets chef skall finnas följande avdelningar och sektioner:

en *skogsavdelning* för de skogliga frågorna, exklusive strukturfrågor,

en *jordbruksavdelning* för de jordbrukstekniska frågorna beträffande växtodling, husdjursskötsel och trädgårdsskötsel, inklusive tekniska frågor rörande byggnader, maskiner och markanläggningar,

en *strukturavdelning* för jord- och skogsbrukets strukturfrågor,

en *utbildningssektion* med uppgift att samordna upplysnings- och kursverksamheten inom hela organets arbetsfält samt närmast svara för samordningen med utbildningsverksamheten vid jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor,

en *utrednings- och kalkylsektion* för mera långsiktig planering av organets verksamhet och för uppgifterna på det företagsekonomiska området samt ett *kansli* för bl. a. de kamerala ärendena och personalärendena,

att den personal, som nu finns vid hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser, i huvudsak skall ingå i det nya regionalorganet,

att vid länsorganets kansli skall stationeras huvuddelen av den högskoleutbildade personalen samt viss lägre utbildad personal, däribland personalen för strukturfrågor,

att såsom redan nu är fallet inom skogsvårdsstyrelserna skoglig personal (skogsvårdskonsulenter) placeras ut lokalt i distrikt,

att personal med i regel lantmästarutbildning placeras lokalt i distrikt (s. k. lokalrådgivare) främst för allmän råd-

givning och lokala kontakter med näringsutövarna,

att organisationen görs anpassningsbar till uppkommande behov

dels genom att befattningshavarna uppförs på en för samtliga regionalorgan gemensam personalstat,

dels genom att organisationen får behålla inflytande taxeinkomster av serviceverksamhet eller får minst motsvarande anslag,

dels genom att anslagsmedel ställs till förfogande för erforderlig tillfällig förstärkning,

dels genom visst utbyte av personal med jordbrukets och skogsbrukets yrkesskolor och

dels genom att utnyttja tillgängliga icke-statliga medel.

Vi föreslår beträffande det nya regionalorganets styrelse, beslutsfunktioner m. m.,

att organet erhåller sådan status att det blir ett av det allmänna reglerat organ med inflytande från berörda intressenter,

att beslutanderätten inom totalorganisationen i stor utsträckning decentraliseras till de regionala organen,

att regionalorganet skall ha en styrelse bestående av elva ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser fem, däribland ordföranden, landstinget två och näringsutövarna genom en medlemsorganisation fyra,

att organets cheftjänsteman, som inte avses vara ledamot av styrelsen, skall äga närvara vid dess sammanträden samt äga rätt och skyldighet att låta till protokollet anteckna avvikande mening,

att överlantmätaren bör äga delta i överläggningarna då frågor, som berör hans verksamhetsområde behandlas i styrelsen,

att styrelsen in pleno inom ramen för gällande föreskrifter skall ange riktlin-

jerna för organets verksamhet, besluta i frågor av principiell natur samt avgöra andra viktiga ärenden,

att beslutanderätten i övrigt skall ankomma dels på ett antal delegationer, nämligen skogsdelegation, jordbruksdelegation, strukturdelegation och utbildningsdelegation, i vilka vederbörande avdelnings- eller sektionschef normalt bör ingå som ledamot, dels på de tjänstemän, som tilläggs sådan rätt,

att i strukturdelegationen skall ingå fyra ledamöter ur organets styrelse, varav två bland de av Kungl. Maj:t utsedda, vidare överlantmätaren, chefen för strukturavdelningen och, såsom adjungerad, en väl kvalificerad jurist samt att därjämte en företrädare för länsstyrelsens planeringsavdelning skall äga närvara vid delegationens sammanträden,

att strukturdelegationen skall ha beslutanderätt i de enskilda strukturärenden, som avser tillämpning av förvärvslagstiftning, inköp och försäljning av mark m. m., och att frågor rörande översiktlig planering skall beredas i denna delegation, innan de behandlas i plenum,

att beredning av vissa ärenden bör kunna ske i nämnder med rådgivande funktion,

att lokala ombud, motsvarande de nuvarande ortsombuden och gillesombuden bör vara knutna till organet.

Vi föreslår vidare,

att envar kommunalt röstberättigad skall mot erläggande av fastställd årsavgift kunna vinna inträde i en till organet knuten medlemsorganisation,

att rösträtt vid sammanträden med medlemsorganisationen skall tillkomma av medlemmarna valda ombud, utsedda enligt regler motsvarande dem, som nu gäller för val av lantbruksombud inom hushållningssällskapen,

att medlemsorganisationens inflytan-

de på organets verksamhet tillgodoses genom att den *dels* äger utse visst antal ledamöter i organets styrelse, *dels* beslutar rörande användningen av de icke-statliga medel, som organet disponerar, *dels* ock utformar sina sammanträden så att dessa får karaktären av rådgivande församlingar för organet,

att de egna tillgångar, som hushållningssällskapen äger vid omorganisationens genomförande, skall bibehållas för i stort sett samma ändamål som hittills, vilket kan ske antingen genom att sällskapen överlåter dessa tillgångar på de nya organen eller genom att tillgångarna i fråga överförs på fristående stiftelser, som är till nytta för jordbruket, skogsbruket eller trädgårdsnäringen,

att med egna tillgångar, som skogs- och lantbruksstyrelserna disponerar, skall föras på motsvarande sätt,

att de båda hushållningssällskapen, de båda lantbruksnämnderna och skogs- och lantbruksstyrelsen i Älvsborgs län sammanförs till ett för hela länet gemensamt organ.

I kapitel VII föreslår vi beträffande den centrala organisationen,

att lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen sammanslås till ett ämbetsverk, som skall svara för de båda nuvarande verkens uppgifter,

att det nya centrala ämbetsverket skall ha en styrelse bestående av verksamhetschefen och sex lekmanaledamöter med souschefen såsom ständigt adjungerad,

att vissa andra myndigheters (t. ex. lantmäteristylelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och statens jordbruksnämnd) chefer personligen eller genom ombud skall äga närvara vid plenum i det nya ämbetsverket vid behandling av ärende, som berör vederbörande myndighets arbetsfält,

att den närmaste ledningen av det

centrala ämbetsverkets verksamhet skall ankomma på en generaldirektör,

att det bör finnas en ställföreträdande chef (souschef) i överdirektörs ställning,

att ämbetsverkets verksamhet skall fördelas på fyra avdelningar, nämligen skogsavdelningen, jordbruksavdelningen, strukturavdelningen och administrativa avdelningen, vartill bör komma en från avdelningarna fristående planerings- och utredningsbyrå,

att skogsavdelningen skall svara för de skogliga frågorna exklusive strukturfrågorna, dvs. huvuddelen av de uppgifter som skogsstyrelsens skogsbyråer nu har,

att jordbruksavdelningen skall svara för jordbrukets driftsfrågor, dvs. i huvudsak de uppgifter lantbruksstyrelsens lantbruks- och husdjursbyråer nu har,

att strukturavdelningen skall svara för strukturfrågorna, inklusive investeringsfrågor, samt i huvudsak de övriga uppgifter, som lantbruksstyrelsens rationaliseringsavdelning nu har,

att administrativa avdelningen skall innefatta en administrativ byrå och en utbildningsbyrå, vilka skall överta skogsstyrelsens och lantbruksstyrelsens motsvarande uppgifter på respektive områden,

att planerings- och utvecklingsbyrån skall svara för utvecklingsarbete och översiktlig ekonomisk och annan planläggning för hela organisationens behov,

att på det kamerala området en centralisering bör ske av sådana arbetsuppgifter, som enklast utförs centralt med hjälp av moderna tekniska hjälpmedel.

I kapitel VIII behandlas sådan service, som lämpligen bör lämnas från centralt håll, bl. a. informationsservice. Det framhålls, att viss information från

de centrala organen t. ex. via massmedia kan rikta sig direkt till yrkesutövarna, men att rådgivning m. m. i övrigt normalt får gå genom de regionala rationaliseringsorganen. Rörande den centrala informationsservicen *föreslår* vi,

att forsknings- och försöksorgan, ämbetsverk och andra centrala organ var och en bör kunna ha sin egen kontakt- och informationsverksamhet,

att för samordning av den centrala informationsservicen på jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsområdena skall inrättas en samarbetskommitté, vari bör ingå representanter för sådana centrala organ, som bedriver informationsverksamhet, dvs. forskningsorgan, administrativa organ och näringsutövarnas egna organisationer.

Beträffande övriga serviceuppgifter från centralt håll *föreslår* vi,

att centralt bör samlas vissa, främst med serviceuppgifter (t. ex. planering, kalkylering och projektering) sammanhängande göromål, som lättare och effektivare kan utföras centralt, därigenom att det är möjligt att utnyttja personalbesparande tekniska hjälpmedel och fördelarna med en långt driven specialisering,

att centralorganet bör ges organisatoriska förutsättningar att utnyttja de arbetsmetoder den tekniska utvecklingen erbjuder, t. ex. på databehandlingsområdet.

I kapitel IX behandlar vi frågor rörande lantbrukets och skogsbrukets yrkesskolor, som aktualiseras av våra förslag i övrigt. Vi har utgått från att dessa skolor från en ännu inte bestämd tidpunkt i enlighet med av 1963 års riksdag fattat beslut kommer att föras under skolöverstyrelsens ledning. Vi *föreslår* i första hand,

att huvudmannaskapet för skogsbruksskolorna skall övergå från skogs-vårdsstyrelserna till landstingen i samband med att de regionala rationaliseringsorganen sammanförs och att de nya organen således inte skall vara huvudmän för några skolor,

att de regionala skolstyrelser, som redan finns, skall fungera som styrelser även för skogsbruksskolorna.

I avvaktan på att förenämnda beslut vid 1963 års riksdag genomförs, *föreslår* vi vidare,

att uppkommande möjligheter att samordna jordbruks- och skogsbruksutbildning tillvaratas, bl. a. genom att man söker ordna gemensamma skolor för jordbruk och skogsbruk,

att en avgränsning görs mellan yrkesskolornas och rationaliseringsorganens utbildningsverksamhet på så sätt, att grundutbildning och vidareutbildning sker vid skolorna, medan fortbildning — dvs. sådan utbildning som syftar till att hålla yrkesutövarna à jour med utvecklingen inom deras yrkesområden — bör vara en uppgift för rationaliseringsorganen,

att centralorganet och regionalorganen i frågor rörande yrkesutbildningen bör ha fortlöpande kontakt med skolöverstyrelsen respektive länsskolnämnderna.

Slutligen *föreslår* vi att, när förenämnda riksdagsbeslut genomförs,

dels rationaliseringsorganen ges ett starkt inflytande på utbildningens innehåll vid lantbrukets och skogsbrukets skolor,

dels förutsättningar skapas för en god samordning av skolornas och rationaliseringsorganens verksamhet bl. a. genom visst gemensamt utnyttjande av resurser,

dels — för att möjliggöra att de båda sistnämnda förslagen skall kunna genomföras — effektiva administrativa former för samarbetet mellan å ena si-

dan rationaliseringsorganen och å andra sidan skolmyndigheterna införs.

I kapitel X behandlas rationaliseringsorganens samarbete med andra organ. Vi föreslår beträffande samarbetet med *länsstyrelserna*,

att för vinnande av erforderlig samordning av länsstyrelsernas och regionalorganens planeringsverksamhet organets chef och överlantmätaren skall äga medinflytande vid länsstyrelsens principiella avgöranden i samhällsplaneringsfrågor,

att utöver den samordning, som det innebär att landshövdingen som regel blir ordförande i regionalorganets styrelse, en företrädare för länsstyrelsens planeringsavdelning skall beredas tillfälle delta, när organets styrelse eller strukturdelegation behandlar frågor av vikt för den allmänna samhällsplaneringen (jfr kap. VI).

Beträffande samarbetet med *lantmäteriet* föreslår vi, i syfte att nå en mera ändamålsenlig ärendeindelning,

att all fastighetsbildningsverksamhet i anslutning till jord- och skogsbrukets strukturrationalisering skall hållas samlad inom lantmäteriorganisationen,

att översiktlig planering beträffande jord- och skogsbrukets rationalisering samt detaljplanering vad avser den på företagsekonomiska grunder vilande utformningen av jord- och skogsbrukets företag skall ankomma på rationaliseringsorganen,

att lantmäteriets och regionalorganets verksamhet samordnas genom att överlantmätaren såsom förut nämnts ingår som ledamot i strukturdelegationen. Det förutsätts att lantmätare från distrikt och specialenheter kan anlitas vid beredning och föredragning av vissa strukturärenden,

att överlantmätarens administrativa

ställning inom lantmäteriorganisationen förstärks, så att han på ett mera auktoritativt sätt kan företräda lantmäteriet i regionalorganet,

att fastighetsbildnings- och förvärvslagstiftningen utformas så, att jordpolitisk dubbelkontroll undviks.

Beträffande samarbetet med *arbetsmarknadsmyndigheterna* föreslår vi,

att det i varje länsarbetsnämnd skall finnas en kontaktman, tillsammans med vilken rationaliseringsorganens tjänstemän skall söka lösa uppkommande omställningsproblem i samband med struktumdaningen,

att även samarbetet mellan centralorganet och arbetsmarknadsstyrelsen får en tillfredsställande organisatorisk lösning.

Utöver vad som i kapitel VIII föreslagits om samarbetet med *forsknings- och försöksorganen* beträffande informationsservice, framläggs i kapitel X några praktiska förslag till hur samordningen i övrigt skall ske. Vi föreslår bl. a.,

att ömsesidiga kontakter skall upprätthållas, varigenom rationaliseringsorganen snabbt får del av resultat från försök och forskning samt forskningsorganen får del av aktuella problem inom näringarna och av önskemål om forsknings- och försöksuppgifter,

att kontakterna bl. a. bör ske genom samråd på det centrala planet, vid fortbildningskurser för rationaliseringsorganens befattningshavare, vari forskningsorganens personal medverkar, samt i samband med försöksverksamhetens praktiska genomförande.

Jord- och skogsbrukets organisationer kan framför allt i upplysningshänseende göra insatser för att underlätta och bereda mark för rationaliseringsorganens verksamhet, men kan även svara för olika serviceuppgifter.

Reservation av herrar Haeggbloom och Folke Johansson

Nödvändigheten av att jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i dess olikartade former får ökad intensitet liksom att statsmakterna effektivt medverkar därtill kräver inte här någon särskild motivering. Behovet av dylik medverkan gäller över hela det register, inom vilket åtgärder från statsmakternas sida lämpligen kan och bör sättas in, och inrymmer sålunda också det administrativt-organisatoriska fältet. I sist angivna hänseende har jordbruksutredningens majoritet, utan att riktlinjerna för de framtida arbetsprogrammen för ifrågavarande regionala och centrala organ tagits upp till mera ingående prövning, lagt fram genomgripande förslag. Dessa går ut på att för statlig verksamhet på föreliggande område bilda ett länsorgan, »regionalorganet», som i allt väsentligt skulle överta hushållningssällskapets, lantbruksnämndens och skogsvårdsstyrelsens nuvarande uppgifter. Centralt skulle lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens funktioner samlas i ett enda ämbetsverk.

Förslagen har otvivelaktigt vad hushållningssällskap och lantbruksnämnd beträffar åtskilligt som talar för sig. Men de vilar för skogsvårdsstyrelsernas och skogsstyrelsens del enligt vår mening på en i väsentliga avseenden överdrivet negativ syn på nuvarande organisatoriska och andra förhållanden och möjligheterna att bygga vidare på dessa. De innebär dessutom en övervärdering beträffande en del i och för sig bety-

delsefulla frågor i samband med nämnda verksamhet ävensom en underskattning av vissa andra hithörande faktorer. Vi kan därför inte biträda förslagen och skall i det följande ange de huvudsakliga skälen härför. Därjämte kommer att behandlas vår från majoritetens åsikt avvikande uppfattning i spörsmål berörande den skogliga yrkesutbildningen samt framföras ett önskemål berörande området för central service till länsorganen.

I syfte att i erforderlig mån vidga perspektivet vid en granskning av de aktuella spörsmålen tillåter vi oss först erinra om några *förhållanden av mera allmän bakgrundskaraktär*, vilka man inte bör gå förbi i sammanhanget.

Vid en omprövning av de befintliga organisationsformerna måste givetvis ett flertal frågor beaktas, inte minst olika arbetsuppgifter, förutsättningar och behov på resp. håll. Vad angår skogsbruket har jordbruksutredningen av naturliga skäl ansett sig i princip böra begränsa sitt befattningstagande huvudsakligen till sådana angelägenheter, som anknyter till jordbruk. Förhållandet är emellertid, att åtskilliga skogligt orienterade, viktiga frågor av nämnda beskaffenhet så att säga skär igenom och berör praktiskt taget alla skogens ägarekategorier och brukningsformer. Det bör ävenledes hållas i minnet att både skogsvårdsstyrelsernas och skogsstyrelsens funktioner i väsentlig

grad spänner över inte bara den stora och till sin sammansättning skiftande s. k. enskilda sektorn av vårt skogsbruk utan i flera hänseenden också den återstående, allmänna delen och f. ö. tenderar att alltmera få en allsidig inriktning. Till bilden hör dessutom den nära förbindelsen mellan skogsbruk och skogsindustri. Dessa båda näringsgrenar står självfallet i starkt inbördes beroende av varandra.

Med bortseende från vissa nyanseeringar och variationer mellan olika, större och mindre geografiska regioner vill vi därefter stanna vid några särskilda drag och symptom i skogsbruket, som i sin mån också påverkar vår uppfattning i organisationsärendet.

Den med jordbruk förenade delen av rikets skogstillgångar är givetvis genom sin arealstorlek i kombination med markernas relativt gynnsammare läge och avkastningsförhållanden synnerligen vägande i produktionshänseende. Det bör dock inte förbises att i stora delar av landet och i avsevärd omfattning bedrivs skogsbruk i former, som har föga eller intet direkt samband med jordbruksdrift. Undersökningar inom jordbruksutredningen har dessutom visat en pågående tendens till åtskillnad i brukningshänseende mellan jorden och skogen även på kombinerade fastigheter, en process som anses påverkad bl. a. av de skogliga rationaliseringssträvandena. Den successivt ökande nedläggningen av mindre jordbruk torde verka i samma riktning. Vad nu antytts ger anledning till antagande, att skogsbruket framdeles ändå mera än hittills har att söka sina egna arbetslinjer och utvecklingsvägar för att nå och vidmakthålla effektivitet och ekonomisk styrka. Nämda förhållande påverkas självfallet av skogsbrukets — även i jämförelse med jordbruket — alldeles specifika produktionsbetingel-

ser och dess starka beroende av avsättningsmöjligheterna för skogsindustrins produkter på internationella marknader.

Man kan vidare peka på den fortlöpande förskjutningen av skogsbrukets arbetskraft från säsongarbetare, huvudsakligen hemmahörande i jordbruket, till yrkesskogsarbetare med sysselsättning i skogen hela eller större delen av året. Storskogsbruket går därvidlag i täten ehuru en motsvarande trend kan iaktas jämväl i det mindre skogsbruket, särskilt inom skogsbruks- och samverkanområden. Anspråken på arbetskraftens yrkesskicklighet stiger samtidigt liksom behovet av en fullgod yrkesutbildning. Efterfrågan på specialarbetare har börjat framträda, och man prövar nya organisationsvägar för skogsarbetet. Vad angår relationen skogsbruk—skogsindustri kan iaktas en utveckling med ökat direkt samband mellan dem båda i synnerhet genom skogsägarerörelsens betydande insatser på det industriella området.

Vad nu, låt vara ofullständigt, anförts torde ge en antydning om att stora delar av skogsbruket ej lämpligen kan inlemmas i frågeställningar och riktlinjer, som väsentligen har sina rötter i jordbrukets betingelser, utan bör bedömas från andra utgångspunkter. Detta förhållande är av sådan betydelse, att det inte bör underskattas i samband med ifrågavarande överväganden.

Härtill vill vi kommentera *ett par frågor av grundläggande typ*, vilka synes vara av central innebörd för majoritetens inställning till organisationsuppgiften.

Skogsbrukets rationaliseringsbehov inrymmer såväl strukturåtgärder som direkta insatser på driftssidan. Ett samband mellan dessa två rationaliseringsformer finns naturligtvis eftersom i så-

dana fall, där stark ägosplittring råder, nöjaktigt förbättringseffekt endast kan uppnås genom samspel av struktur- och driftsåtgärder. Vissa fundamentala skillnader emellan föreligger likväl. Strukturrationaliseringen rör sig ju helt på det areella området; den botar arronderingsbrister, genomför ägoutvidgningar, omgrupperar fastighetsinnehav, allt i syfte att skapa ett ägomässigt underlag för moderna skötselmetoder. Utmärkande är att densamma — beroende på arbets- och förrätningsmetodik, skogsbrukets stora arealextensivitet, rättssäkerhetskrav m. m. — merendels ej kan drivas med särskilt stor hastighet. Den går vidare fram så att säga punktvis och kan vid varje tidsmoment endast omfatta ett begränsat antal objekt. Driftsrationaliseringen ligger annorlunda till. Den är ett, oavsett strukturförhållandena, praktiskt taget på varje särskild driftsenhet ständigt akut behov, som kan tillgodoses med snabbt genomförda och verkande åtgärder: planering, samverkan, arbetsorganisation, mekanisering etc. Dylika driftsförbättringar i skogsbruket har ett egenvärde även vid tämligen ogynnsamma strukturförhållanden, särskilt om någon form av samverkan kan äga rum mellan markägarna. Åtskilliga effektivitetshöjande driftsåtgärder kan f. ö. vidtas utan att mista i nytta genom eventuella senare ägoförändringar.

Av det sagda följer bl. a. att — vad gäller det allmännas insatser — en direkt sammankoppling av åtgärder dels för befrämjande av strukturförbättring, dels för stimulerande av driftsrationalisering måste ske med försiktighet och i begränsad omfattning. Eljest kan en skadlig uppbromsning av de nödvändiga snabbverkande åtgärderna bli följden. Majoritetens organisationsförslag torde inte vara utan risker i sådant hänseende.

Synnerligen påtagligt sätter vissa koordinerade planerings- och kalkyleringsfrågor samt andra mellan rationaliseringsgrenarna samordnade förfaranden sin prägel på betänkandet. Ett par ord i ämnet i anknytning till driftsenheter bestående av både jordbruk och skogsbruk skall här föras fram.

Det ligger i sakens natur att planmässighet och konsekvens bör tillämpas i den med allmänna medel bedrivna rationaliseringsverksamheten. Mycket talar också i princip för att denna verksamhet i möjligaste mån får en företagsekonomisk inriktning. Den hela företaget omfattande analysering, kalkylering och planering som sålunda låter sig göra bör avse ett, så långt det realiter går att bedöma, optimalt tillgodosgörande av produktionsresurserna att tjäna till vägledning vid övervägandet och insättandet av för företagets ekonomi mera avgörande dispositioner, investeringar e. d.

I praktiken bör man emellertid inte driva företagstänkandet vid planläggning och rådgivning längre än vad som är förenligt med dess egentliga syfte, alltså enligt vår mening till uppdragandet av vissa huvudlinjer för handlandet. Det är en uppgift som fordrar en samordnad insats av behörig expertis i nära samarbete med företagaren. Här vill vi emellertid understryka, att inom det stora registret av driftsspörmål och arbetsuppgifter i ett av egentligt jordbruk och skogsbruk sammansatt företag endast en begränsad del är av gemensam natur för de båda produktionsgrenarna. Det stora flertalet hör mer eller mindre till vardagens nödvändiga rutiner på ömse håll eller har sådan specialinriktning på resp. områden att de inte kräver någon särskild samordning.

Av nu berörda orsaker kan vi inte finna att den av majoriteten uttalade

meningen, att en rationaliseringsinsats sällan kan göras fristående håller streck. Den synnerligen starka sammankoppling av olikartade rationaliseringsgrenar, som detta påstående innebär, skulle i många sammanhang onödigtvis komma att medföra kännbara komplikationer och kostnadsökningar samt över huvud taget kunna bli en hämsko på den verksamhet man önskar främja. Vi tänker särskilt på de arbetsuppgifter, som regelmässigt tillkommer skogsvårdsstyrelserna.

Kontentan härav är att de s. k. samlade insatserna från rationaliseringsorganens sida bör inskränkas till de relativt fåtaliga uppgifter, där ett sådant förfarande verkligen är på sin plats.

I det följande övergår vi till de egentliga organisationsfrågorna med början på det regionala planet.

Den snabba utvecklingen på samhällets alla områden torde, förr eller senare, påverka varje administrationsform. Detta gäller naturligtvis också *skogsvårdsstyrelseorganisationen*, som ju under årens lopp flera gånger varit föremål för översyn, varvid dock dess principiella uppbyggnad lämnats intakt. Det är uppenbart att man även i nuläget måste vara inställd på att åtgärder av organisatorisk innebörd kan bli nödvändiga för att verksamheten inom styrelsernas kompetensområde skall nå avsedd effekt. Därvid är det emellertid av olika, nedan berörda skäl angeläget att inte bruka större våld än nöden kräver; man bör med hänsyn bl. a. till dagens och morgondagens många osäkerhetsmoment ta vara på det värdefulla i det som nu finns och fungerar. Det får vidare antas att för den tid, som f. n. kan någorlunda överskådas, kommer de nuvarande arbetsuppgifterna, successivt anpassade till utvecklingen, att

sätta sin prägel på styrelsernas verksamhetsprogram. Redan av den orsaken måste man känna en betydande tveksamhet inför helt nya organisationsformer på området.

Vid en bedömning av skogsvårdsstyrelseorganisationen i förhållande till det föreslagna regionalorganet bör hållas i åtanke, att styrelserna till helt övervägande del sysslar med skoglig driftsrationalisering av olika slag. Deras insatser på struktursidan är begränsade till viss upplysningsverksamhet och teknisk service åt lantbruksnämnder och lantmäteri, som disponerar de egentliga instrumenten för strukturrationalisering. Detta arbetssätt har mycket som talar för sig då, som tidigare påpekats, verksamheten för struktur- resp. driftsrationalisering i åtskilligt bedrivs med sinsemellan olika förutsättningar liksom med olika medel och efter helt skilda metoder. Ett visst samråds- och samverkansbehov föreligger givetvis. Erfarenheterna i förevarande hänseende av den nuvarande ordningen torde i det stora hela vara goda.

Skogsvårdsstyrelsernas uppgifter och verksamhetsformer har under styrelsernas långa tillvaro utvecklats i takt med skogsbrukets ökade betydelse och de allt större anspråk, som den ekonomiska och tekniska utvecklingen kommit att ställa på dess utövare. Otvivelaktigt har styrelserna inom ramen för en väsentligen oförändrad organisation kunnat smidigt anpassa sin aktivitet både efter mera långsiktiga växlingar och till ofta återkommande krav på särskilda insatser — ej sällan av tidigare oprövad art — inom ett visst fält. Ett av de senaste talande exemplen härpå är deras prestanda inom området för arbetsmarknadspolitiken. Denna funktionsduglighet torde alltjämt bestå. Organisationen motsvarar alltså i hög grad de krav på flexibilitet och an-

passbarhet som utredningen uppställt såsom önskemål.

Motiven för att vidta mera omfattande organisationsförändringar bör då rimligen vara antingen att man bedömer genomgripande, snabba förskjutningar i arbetsuppgifterna som nödvändiga, att samarbetet med andra offentliga organ oavvisligen kräver det, att en avsevärd höjning av effektiviteten i arbetet beräknas kunna vinnas eller att beaktansvärda kostnadsbesparingar kan uppnås. Dessa fyra kriterier skall granskas i det följande.

Utredningen synes inte förutsätta någon egentlig förändring, när det gäller arten av det allmännas insatser till skogsbrukets fromma; man räknar med att regionalorganet skall överta skogsvårdsstyrelsernas uppgifter huvudsakligen oförändrade. Dessa är, som framgår av de studier utredningens arbetsgrupp för organisationsöversyn låtit utföra, i stort sett väl avgränsade gentemot verksamhetsområdena för övriga organ som sysslar med landsbygdsnäringsarna. Någon dubbling av arbetsuppgifter har icke kunnat påvisas. För skogsvårdsstyrelsernas vidkommande kan vi alltså inte dela majoritetens uppfattning att beaktansvärda oklarheter i kompetensfördelningen skulle föreligga.

Av intresse i detta sammanhang är att, som redan antytts, skogsvårdsstyrelsernas verksamhet i betydande omfattning når längre än till det med jordbruk integrerade skogsbruket. Inom vissa avsnitt spänner den över hela skogsbruket t. ex. ifråga om så krävande grenar som yrkesutbildning och översiktlig vägplanering. Lagtillsynen berör alla skogar utom kronans och kyrkans. Detsamma kan sägas om åtskillig planläggnings- och utredningsverksamhet av regional karaktär, projektering och bidragsgivning till skogsvägar m. m. Styrelsernas frö- och plantan-

skaffning tjänar, förutom privatskogsbruket (bonde-, gods- m. fl. skogar), i växlande omfattning även bolagsskogar, allmänningar m. fl. Sådana uppgifter som upplysning, rådgivning, biträdesverksamhet samt projektering och bidragsgivning till egentliga skogsvårdsföretag avser emellertid nästan helt privatskogarna. Kvantitativt överväger sistnämnda åtgärdskategori på grund av serviceverksamhetens stora omfattning. De mera kvalitativa arbetsuppgifterna är dock inte speciellt inriktade på privatskogsbruket; utvecklingen går klart i den riktningen att uppgifter av denna art tar i anspråk allt större del av styrelsernas resurser.

Även om styrelsernas funktioner kan sägas vara väl avgränsade fordrar de självfallet i viss utsträckning samråd och samarbete med olika myndigheter och organ. Skogsstyrelsen har till jordbruksutredningen överlämnat en analys, vilken visar att skogsvårdsstyrelsernas kontaktbehov med offentliga institutioner som en följd av det omfattande verksamhetsregistret täcker ett vidsträckt fält och att bl. a. hushållningssällskap och lantbruksnämnder därvid ej intar någon förhärskande ställning. I första rummet kommer länsarbetsnämnd, länsskolnämnd, skolstyrelser och lantmäteri. Därefter följer domänverket, vägförvaltning och länsvägnämnd, lantbruksnämnd, länsstyrelse, kommuner, lantbruksskolor och hushållningssällskap. I det från skogsvårdsstyrelserna inhämtade materialet till analysen uttalas allmänt, att kontakterna med skilda organ inom länen i regel varit lätta att inleda och vidmakthålla. De utvidgningar av dylik samverkan, som eventuellt kan komma att framdeles erfordras, bedöms kunna vidtas med enkla medel.

Inom jordbruksutredningens expertgrupp för organisationsöversyn har

framkommit att några egentliga svårigheter i fråga om gränsdragning inte föreligger eller behöver uppstå vid tillkomsten av ett regionalorgan ej inneslutande styrelserna. För vår del vill vi framhålla, att kontakt- och samordningsbehovet med ett dylikt organ varken till art eller omfattning synes vara väsensskilt från styrelsernas mångskiftande kontakter med andra myndigheter. Samarbetsformerna med lantbruksnämnderna är f. ö. redan på vissa avsnitt ordnade; ett exempel härpå är en mellan lantbruks- och skogsstyrelserna träffad överenskommelse rörande skogsvårdsstyrelsernas medverkan vid skötseln av nämndernas rationaliseringsreserv och vid skogsvärdering i struktursammanhang. På andra punkter borde de kunna byggas ut med begränsade organisatoriska arrangemang. Vad sålunda angår frågan om en samlad ekonomisk planläggning för kombinerade företag kan övervägas, att regionalorganet och skogsvårdsstyrelsen för ändamålet utser en gemensam, mera stadigvarande arbetsgrupp. Direktkontakterna mellan specialister på resp. håll kan förmodligen behöva förstärkas. Att det inte rör sig om några mycket omfattande eller särskilt svårlösta samordningsproblem framgår av vad utredningen anfört i kapitel V vid sin beskrivning av C-alternativet. Fler-talet av de där förtecknade samordningsformerna fungerar redan. — Erfarenheten visar f. ö. att, hur viktigt det än är att organ med angränsande eller närliggande arbetsuppgifter samråder och samarbetar, måste denna tes i det praktiska livet tillämpas med en stor portion omdöme. Det ligger nära till hands att en alltför stark ambition i samrådshänseende kan bli till hinder i det egentliga arbetet. Onödigt rigorösa krav på gemensam behandling av ärenden mellan olika organ eller avdel-

ningar leder lätt till rutinmässiga kontakter utan saklig innebörd, till omgång och tidsspillan. Ofta torde ömsesidig information vara tillräcklig.

Skogsvårdsstyrelsernas organisation har så sent som 1960 behandlats av statsmakterna. Därvid ökades antalet styrelseledamöter för att möjliggöra en bredare representation för skogsbrukets olika intressegrupper. En fastare organisatorisk uppbyggnad genomfördes, och yrkesutbildningsverksamheten gavs en plats svarande mot dess betydelse. Finansieringssystemet lades om med vittgående förändringar i taxepolitiken som följd. Vissa av de nämnda åtgärderna har krävt en rätt lång anpassningsperiod, vilken nu torde vara i stort sett överstånden, även om en del frågor inom finansieringssektorn alltså jämt påkallar uppmärksamhet. Dessa förhållanden ger i sig själva anledning till stor tveksamhet beträffande förslag om en ny omorganisation, långt mer genomgripande.

I betraktande av de begränsade gemensamma sektorerna mellan skogsvårdsstyrelsen å ena sidan samt hushållnings-sällskapet och lantbruksnämnden å den andra går majoritetens organisationsförslag avsevärt längre än nödvändigt för att uppnå de åsyftade målen, samtidigt som förslaget medför risker för ogynnsamma verkningar i utbildnings- och rationaliseringsarbetet på skogens område. Då man inte räknar med att regionalorganets styrelse skall kunna få samma allsidiga representation för skogsbruket som en skogsvårdsstyrelse föreslås sålunda inrättande av en särskild delegation med vissa styrelsebefogenheter för den tilltänkta skogsavdelningens verksamhet. Genom att organet ovanför denna delegation har en ledande chefstjänsteman och en styrelse för det hela, tillkommer — bortsett från den med särskilda bemyndiganden

utrustade medlemsstämman — i vissa frågor två beslutsnivåer utöver dem som nu gäller för skogsvårdsstyrelsen. Även om huvudsakligen samordnings- och därmed beslätade frågor skall handläggas av styrelse och chefstjänsteman samt med en god fördelning i övrigt av ansvar och beslutanderätt måste detta system medföra en tungrodd administration för den skogliga verksamheten, som till övervägande del är oberoende av de övriga avdelningarnas arbete. Den nödvändiga smidigheten och handlingskraften blir oundvikligen lidande härpå.

En tillfredsställande ordning i vad avser spörsmål av gemensam typ torde kunna uppnås på enklare sätt. Genom tillfälliga eller mera permanenta, specialiserade arbetsgrupper med deltagande från ett lantbruksorgan och skogsvårdsstyrelsen (sådana grupper måste uppenbarligen tillsättas även inom regionalorganet) och genom länsjägmästarens deltagande i delegations- och styrelsesammanträden, när ärenden med skoglig anknytning behandlas, bör samarbetet i det löpande arbetet kunna tillgodoses. Den önskvärda koordineringen av verksamhetens allmänna inriktning bör kunna åstadkommas genom att ha gemensam ordförande (landshövdingen) och genom att en samarbetsnämnd bestående av ordföranden, ett par lekmanaledamöter från vardera organet jämte chefstjänstemännen sammanträder några gånger om året för behandling av de principiella riktlinjerna för arbetet. — Den tanken ligger här onekligen nära till hands att om det anses möjligt att lösa de akuta samordningsproblemen mellan regionalorganet och lantmäteriet — vilka problem torde vara omfattande och verkligt ingripande i dessa organs verksamhet — på sätt majoriteten föreslagit, borde detta vara

så mycket lättare ifråga om förhållandet till skogsvårdsstyrelserna.

Det bör också bringas i erinran att av alla de allmänna länsorgan, som sysslar med jordbrukets och skogsbrukets ärenden, är skogsvårdsstyrelserna sammantagna till numerären störst och har också i flertalet län absolut sett ganska betydande dimensioner. Organisationen som sådan har därigenom ej obetydliga inre möjligheter till funktionell effektivitet.

I detta sammanhang finner vi oss ej böra gå förbi den av utredningen i slutet av kapitel V berörda frågan om skogsvårdsstyrelseorganisationens påverkan av skogsägareföreningarnas utvidgade skogsvårdsservice. Det äger sin riktighet att styrelsernas verksamhet avlastas härigenom, ehuru någon effekt därav kan avläsas egentligen bara på en sektor, nämligen i fråga om biträde med stämpling, i och för sig också en konjunkturpräglad uppgift. På flertalet andra arbetssektorer ökar styrelsernas initiativ och engagemang starkt, inte minst i vad avser planläggning av olika slag. De senaste åren har därför verksamhetens totala omfattning stigit och nådde budgetåret 1963/64 rekordartad omfattning. Den i arbetsprogrammet ingående s. k. beredskapsverksamheten, som omfattar arbetslösa, partiellt arbetsföra m. fl., betraktas numera som en praktiskt taget ordinarie uppgift.

Frågan huruvida man vid en sammanföring av länsorganen i ett gemensamt kansli kan göra rationaliseringsvinster beträffande den kamerala förvaltningen hör förvisso ej till de i det större organisatoriska sambandet utslagsgivande men bör ändå inte helt lämnas åsido. Verkställda undersökningar torde ha givit vid handen, att vid en samlad kameralförvaltning skulle en viss besparing av biträdesperso-

nal kunna uppstå. Vad angår den mera kvalificerade personalen skulle bl. a. förekomsten av olikartade administrativa uppgifter på de skilda arbetsområdena emellertid knappast öppna möjlighet att lösgöra befattningshavare. Något nämnvärt förbilligande av kansli-verksamheten är alltså inte att emotse. Kostnadsstegrande verkar däremot det ökade kontorsarbete, som förorsakas av de nya instanserna i ledningen för regionalorganet. Att kanslimässigt föra samman i åtskilliga hänseenden så pass olika och specialiserade enheter som de ifrågavarande medför sannolikt en del olägenheter och problem. För ett verkligt effektivt utnyttjande av avancerade moderna hjälpmedel vid kontorsrationalisering torde f. ö. även ett för dessa organ gemensamt kansli vara för litet. De verkliga vinningarna är sannolikt i stället att hämta vid en överföring av åtskilliga kameraluppgifter på resp. centrala myndigheter, ett förfarande som redan börjat tillämpas och visat sig fördelaktigt.

Man får inte heller underskatta risken att fackmännen i regionalorganet erhåller sämre kameral och administrativ service genom uppbyggande av ett gemensamt kansli. Åtminstone inom skogsvårdsstyrelserna, vilkas fackpersonal ofta är på resande fot, har exempelvis tillgången på en kvalificerad och i de skilda verksamhetsgrenarna initierad ledare för kansliet inneburit en värdefull avlastning ej blott på den rent kamerala sidan utan även i administrativa sammanhang, kontakter utåt etc. En liknande funktion torde knappast kunna begäras av kamreraren i det relativt stora regionalorganet med dess många olikartade verksamhetsgrenar.

Möjligheterna vid en sammanslagning att i fråga om den tekniska personalen i vidsträckt bemärkelse, alltså skogs-

resp. jordbruksfackmännen, göra några personal- och kostnadsbesparingar synes vara ytterst små. De två fackmannagrupperna med sin helt olika utbildning kan naturligtvis ej ersätta varandra, och även utredningen synes förutsätta att personaluppsättningen måste bli i stort sett densamma som nu.

Skogsvårdsstyrelsernas finansieringssystem saknar inte heller betydelse vid organisationsfrågans bedömning. Av beskrivningen i betänkandets kapitel II framgår att systemet är specifikt. Vi vill här särskilt erinra om ett karakteristiskt drag i styrelsernas ekonomi, nämligen att de har stor frihet att disponera sina betydande serviceinkomster. Härigenom kan verksamheten smidigt anpassas till de nära nog ständigt växlande anspråken på densamma.

Det nuvarande finansieringssystemet synes i väsentliga avseenden vara en förutsättning för skogsvårdsstyrelsernas mångsidiga och flexibla verksamhet och även för den nödvändiga anpassningen till det ofta snabbt och starkt växlande behovet av mera löst anställd personal för särskilda uppgifter. Denna personalkategori, bestående av förmän, plantskole- och andra arbetare m. fl. med varierande anställningstid under året, är efter förhållandena stor. Den lösa skiss till finansieringsgrunder för regionalorganet utredningen lagt fram gör det svårt att bedöma huruvida det nu tillämpade, i och för sig ändamålsenliga finansieringssystemet, som är väl förenligt med styrelsernas tämligen fria, halvstatliga ställning, går att förena med rent statliga arbets- och ekonomiformer. Vi befarar att svårigheter kan komma att göra sig gällande i dylikt hänseende. Å andra sidan skulle tillämpningen av stelare normer för medelsförsörjningen vara olämpligt för verksamhetens bedrivande.

Vad i det föregående framförts torde ge vid handen, att av de förut angivna kriterierna på ett reellt behov av genomgripande organisationsförändringar enligt vårt förmenande inte något kan sägas vara påtagligt framträdande i nuvarande situation.

Några sammanfattande allmänna utgångspunkter för vår inställning i förevarande spörsmål torde få fullborda detta avsnitt.

Svenskt skogsbruk står i det första skedet av en genomgripande omdaning från »hantverksmässig» till mera mekaniserad produktion med ekonomisering som ledmotiv. Det allmännas insatser för befrämjande av snabbt verkande driftsåtgärder i näringen bör i ett sådant läge lokalt ombesörjas av organ med enkla, smidiga arbetsformer, intim kontakt med skogsbrukets olika sidor och följsamhet till utvecklingen. Den relativt fritt arbetande skogsvårdsstyrelsen av nuvarande modell har bättre kvalifikationer för en sådan funktion än det föreslagna, tämligen stora och sannolikt tungrodda regionalorganet. I och för sig synes det följdriktigt och säkrare att även i fortsättningen bygga på skogsvårdsstyrelseorganisationen, som enligt lång erfarenhet visat sig effektiv och utan revolutionerande ingrepp kan ges ökade verksamhets- och samarbetsmöjligheter. Styrelsernas goodwill i förhållande till myndigheter, organisationer och skogsägare av olika kategorier torde också vara en tillgång som man bör ta vara på. Det skall här alldeles särskilt betonas att vi ingalunda avser något ytterligare »särskiljande» eller »åtskiljande» — för att tala med utredningen — av den skogligen aktiviteten från övrig här aktuell verksamhet för rationalisering. Redan nu har styrelserna samråd med lantbrukets organ på de avsnitt där så är behövt. Vi utgår från att denna samverkan vid be-

hov skall kunna vidgas utan organisationsförändringar som medför förluster i effektivitet. F. ö. är det ett känt förhållande att i grund och botten kan fruktbringande samarbete ej »garanteras» genom organisatoriska åtgärder. Den personliga viljan till ömsesidighet på likaberättigad bas är en avgörande faktor, oberoende av organisationsformen.

Den kommande utvecklingen inom skogsnäringen kan i olika avseenden ha åtskilligt nytt i följe. Det vill då synas som om bibehållande av en elastisk organisationsform vore ägnat att underlätta en anpassning till ändrade villkor framdeles. Efter hand bör man få möjlighet att bilda sig en säkrare uppfattning om styrelsernas framtida uppgifter; en viss omlagring mellan olika verksamhetsgrenar sker f. n. Förr eller senare torde även en översyn av skogsvårdsstiftningen bli aktuell. Det bör också framhållas att flera nu pågående utredningar på ett eller annat sätt berör styrelserna. Vad beträffar strukturförbättringsarbetet och den ekonomiska företagsplaneringen är det givet, att skogsvårdsstyrelserna i fortsättningen liksom hittills skall verksamt ta del däri på sätt som ligger inom deras kompetensområde.

Ett förhållande som man ej heller får bortse från har med personalens trivsel och rekrytering att göra. Utdragna och ingående omlägningsprocedurer kan i dylikt hänseende ha mindre lyckliga konsekvenser. Detta gäller alla personalkategorier. Man måste vidare räkna med svårigheter att rekrytera kvalificerade krafter med jägmästarexamen till ett regionalorgan, där möjligheterna att nå självständiga chefsposter i stil med länsjägmästarebefattningarna med sannolikhet blir relativt små — troligen skulle organet i de flesta län komma att domineras av jordbruksfrågorna.

Härtill kan läggas att en allsidig bedömning av mera vittomfattande ärenden, som berör landsbygdens näringsliv och skall gå till högre ort, underlättas om de belyses av från varandra fristående lokala organ med olika kompetensområden. Dessutom torde det vara värdefullt att det finns en fri och sakkunnig skoglig instans med stark lokal förankring och förtrogenhet, som vid sidan av sina huvuduppgifter kan lämna servicetjänster åt andra lokala organ. En sådan ordning ansluter sig i princip till moderna metoder inom näringslivet att förenkla och förbilliga en eljest mera tungrodd organisation.

Vår mening är sålunda, att en radikal omorganisation av skogsvårdsstyrelserna f. n. inte kan betraktas som välgrundad.

Såsom inledningsvis anförts har vi en från majoriteten avvikande uppfattning även i vissa *organisationsspörsmål rörande den skogliga yrkesutbildningen och rådgivningen*. Saken behandlas nedan med hänsyn till de regionala förhållandena.

Skogsvårdsstyrelserna har alltid haft som en av sina viktigaste uppgifter att lämna råd och upplysningar till skogsägarna. Parallellt därmed har en regelrätt yrkesutbildning byggts ut, som efter hand kommit att betjäna hela skogsbruket. Någon artskillnad mellan de båda grenarnas utbildning och rådgivning kan inte anses föreligga, de går organisatoriskt och sakligt ihop. Grundutbildning och specialutbildning, fortbildning i olika former samt upplysning och rådgivning bildar en ändamålsenlig enhet. En sådan verksamhet bör organisatoriskt sett inte splittras; den påverkas mycket gynnsamt av att hållas ihop under en och samma fackligt sakkunniga ledning. Nyttan därav

torde komma att öka framdeles som konsekvens av den starka dynamiken i skogsnäringslivet och åtföljande krav på att utbildningen lever nära med i utvecklingen. I dylikt syfte är ävenledes angeläget att verksamheten ständigt har intim anknytning till näringslivet.

Stor vikt får det anses ligga därå att lärarpersonalen, som bör vara beredd till insatser i alla led av utbildning, upplysning och i viss mån också rådgivning, är knuten till ett skogligt organ av skogsvårdsstyrelsernas typ. Lärarna får då lättast vidgade kontakter med skilda delar av skogsbruket, vilket är ägnat att höja deras kompetens. Risken för isolering blir mindre, förutsättningarna för egen praktisk fortbildning genom fyllnadstjänstgöring vid fältarbete ökar effektivt. I en organisationsform av detta slag kan man även lätt utnyttja lämplig fältpersonal som speciallärare i kursverksamheten för att berika undervisningen.

Det borde även från undervisningspersonalens egen synvinkel vara fördelaktigt med anställning i ett skogligt organ av nämnda beskaffenhet. Möjligheterna att övergå från lärartjänst till fältorganisation blir därigenom större. En lärare, som önskar lämna undervisningen, bör ha tillfälle att inom organisationen erhålla annan tjänst och därvid räkna sig den föregående tjänstgöringen till godo. Utbildningen som sådan kan även gagnas av en viss rörlighet bland lärarpersonalen.

I majoritetens organisationsförslag är ej klart utsagt, vilken roll skogsavdelningen inom regionalorganet kommer att ha i utbildnings- och rådgivningsfrågor. Förslaget leder emellertid till en administrativ tudelning av förevarande skogliga verksamhet av samma slag som sedan länge råder inom lantbruksundervisningen. Enligt det samma skall nämligen den skolmässiga

utbildningen höra under landstingens huvudmannaskap och drivas för sig medan fortbildning och rådgivning—upplysning skall inordnas i regionalorganet. Denna dualism kan vi inte finna rationell med hänsyn till den samlade verksamhetens bedrivande. Ej heller kan det vara helt ändamålsenligt att det i stor utsträckning på skogsyrkesmän inriktade fortbildningsarbetet och den skogliga rådgivningen skall i en särskild utbildningssektion koordineras med motsvarande verksamhet inom jordbruket. De gemensamma sektorerna för dessa båda områden är på grund av skillnader i klientel och därav betingad uppläggning av undervisningen m. m. begränsade till en mindre del av hela fältet. Här bör inskjutas att den skogliga yrkesutbildningen på olika stadier till övervägande del är inriktad på skogsyrkesarbetare samt förmän, arbetsledare och specialarbetare i skogen. Det förefaller f. ö. som om även i regionalorganet befattningstagandet med fortbildning och rådgivning skulle bli tudelat nämligen mellan utbildningssektionen och de skilda fackavdelningarna. Inte minst arbetsledningen vid bedrivande av upplysnings- och rådgivningsarbetet torde kompliceras därigenom.

För egen del anser vi, med stöd av hittillsvarande erfarenheter, att det egentliga skogliga utbildnings- och upplysningsarbetet borde på det verkstäl-lande planet hållas samman av skogsvårdsstyrelserna i fortsättningen liksom hittills. Samverkan med jordbrukets motsvarande verksamhet synes kunna säkerställas genom ett utbyggt samsamrådsförfarande. Då emellertid dessa liksom andra hithörande frågor torde vara föremål för behandling inom både yrkesutbildningsberedningen och skogsbrukets yrkesutbildningskommitté synes lämpligast att resultaten härav

avvaktas innan ytterligare förslag i ärendet läggs fram.

Vad därefter beträffar *centraladministrationen* för den statliga och statsunderstödda rationaliseringsverksamheten inom jordbruket och skogsbruket, är det från ren organisationsteknisk synpunkt förstäligt att majoriteten stannat för en fusion mellan lantbruks- och skogsstyrelserna. Det vore ju knappast lämpligt att det tilltänkta regionalorganet i viktiga avseenden sorterade under två centrala myndigheter; dess drift skulle självfallet därigenom ytterligare kompliceras. Vår uppfattning rörande det provinsiella organisationssystemet med väsentligen fristående skogsvårdsstyrelser leder kanske ur samma synpunkt direkt fram till ett bibehållande av de båda ämbetsverken. Det finns emellertid andra, faktiska motiv för en sådan ordning. Dessa är dels av funktionell art och har dels mera allmän innebörd.

Spörsmålet huruvida man i funktionellt hänseende kan vinna några mera påtagliga fördelar genom de båda ämbetsverkens sammanförande beror främst på deras resp. uppgifter samt det större eller mindre sambandet mellan dessa. För en viss belysning härav skall i största korthet rekapituleras några drag i verksamheten på ömse håll.

Lantbruksstyrelsen, vars organisationsbild regionalt innesluter i olika grad lantbruksnämnder, hushållningssällskap och lantbruksundervisningsanstalter, har ju en mycket mångsidig aktivitet framför allt vad gäller de åligganden, vilka av ålder tillhört dess ämbetsområde och huvudsakligen har anknytning till det egentliga jordbruket och vissa särskilt besläktade produktionsgrenar. Både drifts- och strukturuppgifter står på styrelsens schema. Ämnesfacken omfattar sålunda frågor inom jordbruket (växtodling, växtskydd, husdjursavel och -skötsel, mekanisering etc.), trädgårdsnäringen, mejerihanteringen, rennärigen och

totalisatorrörelsen vid hästtävlingar. Andra avsnitt av verksamheten gäller ärenden angående lantbruksundervisningen, lant-hushållsskolorna samt den rörliga rådgivnings- och kursverksamheten på jordbrukets område. En särskild grupp bildas av jordbruksnäringens ekonomiska spörsmål, som bl. a. inrymmer den fortlöpande jordbruksekonomiska undersökningen. På strukturområdet leder styrelsen den jordpolitiska verksamheten i dess skilda former, innefattande strukturåtgärder i både jordbruksjord och skogsmark samt byggnads-, dränerings- och vägfrågor för jordbrukets del. De statliga stödåtgärderna i form av lånegarantier och bidrag till jordbruket, husdjursaveln och trädgårdsnäringen liksom tillämpningen av vanhåvdslagstiftningen m. m. ligger även under styrelsens domvärjo.

Skogsstyrelsen, med skogsvårdsstyrelserna som regionala verkställighetsorgan, har också ett stort arbetsprogram. Detta upp-tar skogsbruket vidkommande och andra frågor inom skogsnäringen, till övervägande del av driftsnatur. Det enskilda skogsbruket dvs. bonde-, gods-, bolags- och vissa andra skogar, tillsammans representerande ca 80 % av rikets skogsareal och något mera av virkesproduktionen — skall beträffande tillstånd, utveckling och behov vara föremål för styrelsens uppmärksamhet och åtgärder. Bland hithörande uppgifter kan nämnas ärenden rörande skogens uppdragande och vård, skogshushållning, virkeshantering och -transport inkl. principiella flötningsfrågor, skogsnäringen berörande speciallagstiftning och andra statliga föranstaltanden, skoglig samverkan och planering samt rörlig upplysning och rådgivning. Vissa statliga låne- och bidragsanslag står till styrelsens disposition. Andra åligganden griper i större eller mindre utsträckning över samtliga skogsägarekategorier exempelvis utbildning av skogliga yrkesmän av skilda slag, frö- och plantförsörjning samt praktisk skogsträdsförädling, skogsvägsplanering och -projektering och andra transportfrågor, arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt skogsbeskattnings-spörsmål. Mera specifika verksamhetsgrenar är att finna på området för virkesmätning och -vård, skyddsåtgärder mot skadegörelse å skog samt uppgifter inom den skogliga flygbildtekniken.

ningsvis antydda principiella skillnaderna mellan jordbruks- resp. skogsbruksnäringen i fråga om produktions- och avsättningsbetingelser samt ekonomiska förhållanden i övrigt, borde redan den ovan lämnade summariska översikten ge åtminstone en anvisning om att de två ämbetsverkens huvudintressen och aktivitet är till större delen specialiserade och olikartade. En mera ingående analys skulle med all sannolikhet bestyrka detta. Sakläget torde alltså vara, att skogsstyrelsen har sitt i stort sett välarronderade arbetsfält och lantbruksstyrelsen har sitt; vardera området kräver sin särskilda fackkunskap och delvis också sin speciella arbetsmetodik. Någon slags kännbar dualism mellan ämbetsverken vad angår uppgifter, förrättningar etc. existerar inte, ej heller några problem på grund av dubbelarbete eller diffusa gränsdragningar.

De reella funktioner som berör båda ämbetsverken är den av lantbruksstyrelsen ledda verksamheten med dels skogsbrukets strukturförbättring och en del därmed sammanhängande frågor, dels — om ock än så länge föga utvecklade — företagsekonomisk planläggning för av verkliga jordbruk och skogsbruk sammansatta företag. Dessa uppgifter fordrar otvivelaktigt en viss grad av samarbete, låt vara att lantbruksstyrelsen inom en särskild sektion är utrustad med egen skoglig sakkunskap och skogsstyrelsens tribut mest har service-natur. I bägge dessa avseenden avviker de av lantbruksadministrationen tillämpade arbetsformerna av naturliga skäl i ej ringa utsträckning från skogsidans arbetssätt, och det i sig själv måttliga samverkansbehovet består huvudsakligen av gemensamma överläggningar, grupparbete samt expertbiträde. Härtill bör läggas att i den av skogsadministrationen utövade verksamhe-

Om man håller i ögonsikte de inled-

ten med rådgivning m. m. kan beträffande fastigheter av nyss angiven beskaffenhet komma att i ett och annat hänseende uppstå behov av ökad företagsekonomisk planmässighet, i vilket fall utbyte av erfarenheter och samverkan med lantbruksexpertis blir önskvärd. Det gemensamma intresseområdet för centralmyndigheterna synes likväl inte vara av natur eller storleksordning att dokumentera något slags behov av en fusion mellan dem.

I anslutning här till bör också erinras om att skogsstyrelsens ämbetsutövning i väsentliga avseenden spänner över hela skogsnäringen och dess skiftande angelägenheter. Kontakt- och samarbetsbehoven med lantbruksstyrelsen kan varken till art eller omfattning sägas vara särskilt framträdande jämfört med den nödvändiga samverkan mellan skogsstyrelsen och andra centrala myndigheter, i första hand arbetsmarknadsstyrelsen, lantmäteristyrelsen, domänstyrelsen och naturvårdsnämnden. Förekommande spörsmål av ömsesidig inbörd mellan lantbruks- och skogsstyrelserna bör enligt vår uppfattning kunna tillfredsställande behandlas genom vedertagna samrådsförfaranden. Uppkommande behov av förstärkta förbindelser mellan verken kan tillgodoses i relativt enkla, varierande former; en parallell föreligger här med de regionala förhållandena.

Vad därefter beträffar den av lantbruks- resp. skogsstyrelsen f. n. ledda yrkesundervisningen bör hållas i åtanke de klientelsskillnader, som råder dessa utbildningslinjer emellan och sannolikt kommer att bestå till följd av skogsbrukets utvecklingstendenser. Vi vill vidare göra gällande, att vad som nyss anförts om den faktiska fördelen med ett skogligt organ, skogsvårdsstyrelsen, som verkställande i skogsbrukets regionala utbildnings- och

upplysningsarbete också äger principiell giltighet centralt. Motiven är i grunden desamma. Verksamhetens olika led splittras inte, om skogsstyrelsen alltfört fungerar som centralorgan för själva utbildningens genomförande. Erfarenheter från den mer eller mindre skolmässiga utbildningen — på områdena för pedagogik, metodik, fackkännedom — kan lätt överflyttas till och nyttjas i det rörliga upplysningsarbetet och vice versa. Administrationen hålls samman, i styrelsen står mångsidig fackexpertis till förfogande, och de inarbetade kontakterna med andra skogsbrukets institutioner och organisationer samt med näringslivet utgör en säkerhet för att verksamheten följer utvecklingen. Ett bibehållande av skogsstyrelsen vid dessa uppgifter av verkställighetskaraktär borde inte utgöra hinder för samordning mellan hithörande skolmässiga verksamhet och den samlade yrkesutbildningen i övrigt. Problemet synes närmast ligga i att finna lämpliga former för ansvars- och befogenhetsfördelningen mellan de beslutande och verkställande instanserna och för deras samråd. Även detta torde emellertid vara uppgifter, som närmare behandlas av yrkesutbildningsberedningen och skogsbrukets yrkesutbildningskommitté.

Med hänsyn till pågående utredningar låter det sig sålunda lämpligen inte göra att nu ta ställning till organisationsspörsmålen inom föreliggande utbildningsområde. I betraktande bl. a. av den egentliga skogsutbildningens natur och syften, som i mycket gör den till en specifik uppgift, synes oss likväl kontakten med den för jordbruket avsedda undervisningen kunna fungera utan sammanslagning av centralmyndigheterna.

Från funktionell utgångspunkt kan vi sålunda inte se att några större för-

delar uppnås genom att infoga skogsstyrelsen i en med lantbruksstyrelsen bildad enhet. Snarare har man anledning tro att, om så sker, den rent skogliga sidan av verksamheten riskerar försämrade betingelser genom en onödigt sammanblandning med jordbruksfrågor, vilket lätt kan bli följden i det heterogena ämbetsverket, som möjligen också kan komma att omfatta fiske, hemslöjd m. m. Man bör heller inte bortse från det ökade tröghetsmoment i de interna och externa funktionerna, som ofta åtföljer en både vertikalt och horisontellt avsevärt vidgad organisation, i synnerhet om dess delar är sins emellan föga eller inte alls närbesläktade och specialiserade inom skilda fack. Den optimala effekten hos skogsadministrationen uppnås och bevaras säkerligen bäst i en fristående organisationsform med erforderliga samarbetskontakter åt olika håll.

Vidkommande kostnadssidan torde en verksfusion knappast komma att innebära några nämnvärda fördelar i form av personalbesparingar eller utgiftsminskningar. I fråga om »teknisk» personal lärers någon reduktion inte vara att emotse, eftersom de olikartade uppgifterna även i fortsättningen kräver sina specialister. I anslutning här till bör — emedan majoriteten förväntar sig en förenklad ämbetsutövning genom decentraliserad beslutanderätt — påpekas att inom skogsadministrationen har en delegering till länsorganen redan skett i sådan utsträckning, att några större vinningar i dylikt hänseende inte återstår. En koncentration av det rent kamerala och administrativa arbetet kan eventuellt genomföras med en begränsning av kanslipersonalen som följd, förutsatt att det nya ämbetsverket är lokalmässigt samlat. Besparingen torde dock hålla sig inom måttliga gränser, synnerligast som den

kan komma att motverkas av bl. a. ökade kostnader för verkets ledning och stab.

Därefter övergår vi till de motiv av allmän innebörd, som enligt vårt förmenande ger ett starkt stöd åt uppfattningen, att lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen — liksom skogsstyrelsen visavis flera andra centrala ämbetsverk — bör fortleva sida vid sida med goda inbördes relationer.

Nämnda motiv hänger djupare sett samman med skogsbrukets och skogsindustriernas stora betydelse för samhället och näringens i skilda hänseenden utmärkande drag och förhållanden, nuvarande och förväntade, ett ämne som dock inte här behöver närmare behandlas. Vi begränsar oss till att understryka angelägenheten av att skogsnäringen vidmakthåller den inre styrka och anpassningsförmåga, som är nödvändig i ett expansivt utvecklingsskede med ständigt ökade anspråk i olika avseenden. Detta är givetvis något som näringen själv har att i främsta rummet beakta och svara för. Men det ligger i sakens natur att jämväl det allmänna i fortsättningen liksom hittills har att på lämpligt sätt medverka här till samt att i mån av behov dra upp riktlinjer för tillgodoseende av sådana samhällsintressen, som därvidlag kan vara aktuella. Tid efter annan måste denna skogspolitik helt eller delvis omprövas och anpassas till nyinträdda eller emotsedda förhållanden. Det är länge sedan en samtidig, all round granskning företogs på området; senare revisioner och utredningar har avsett enstaka eller begränsade grupper av uppgifter. Med hänsyn till de många nya och delvis radikala moment som nu kännetecknar utvecklingen inom skogsnäringen synes man med visst fog även i detta sammanhang kunna väcka frågan, huruvida inte tiden börjar när-

ma sig för en samlad översyn av hithörande spörsmål. Skogsnäringen har betydande utvecklingsmöjligheter, och det är av största vikt att ta väl vara på dessa.

Mot denna bakgrund synes en av förutsättningarna för fortsatta framsteg på området vara, att det inom den statliga administrationen finns ett sakkunnigt organ med självständig ställning och fackligt ansvar, som kan utöva en ledande, vägledande, biträdande och övervakande verksamhet inom skogsnäringen. Såsom tidigare nämnts ägs huvuddelen av landets skogar av bönder, godsägare och andra privatpersoner samt bolag m. fl. I belysning av vad nu anförts vore det därför föga rationellt om denna dominerande sektor av skogsnäringen skulle bli utan egen fristående representation i statsförvaltningen. Skogsstyrelsen har otvivelaktigt angelägna uppgifter vad gäller såväl beaktandet av näringens behöriga intressen som genomförandet av statsmakternas åtgärder för dess främjande.

Ett tungt vägande skäl för att bibehålla en fristående, direkt under jordbruksdepartementet hörande skogsadministrativ centralmyndighet anser vi ligga däri, att i toppen för densamma bör stå en allsidigt sammansatt lekmanstyrelse och att den närmaste ledningen av verksamheten bör utövas av en kvalificerad chef, som helt och hållet kan ägna sin tid och kraft åt skogsnäringens angelägenheter. I ett för jord och skog gemensamt ämbetsverk möter det svårigheter att med effektivitet i arbetstekniskt avseende förena en tillfredsställande representation i själva styrelsen för de skilda intressentgrupperna inom ifrågavarande områden. En viss utbyggnad av den nuvarande representationen i skogsstyrelsen är däremot både önskvärd och ändamålsenlig. I ett gemensamt organ måste vidare

chefen dela sig mellan två utomordentligt betydande men ifråga om förutsättningar och funktioner i väsentliga hänseenden olikartade produktionsgrenar. Vardera uppgiften är — oavsett hur organisationen i övrigt byggs upp — av den natur och omfattning, att den rätteligen kräver sin man till fullo. Vi vill därjämte — till skillnad från majoriteten — alldeles särskilt understryka vikten av att sådana avvägningar, angelägenhetsgraderingar etc. mellan förevarande näringar, som gäller statliga insatser eller åtgärder, sker direkt på högsta, politiskt ansvariga ort — Kungl. Maj:t och riksdagen resp. vederbörande departementschef — och därvid i förekommande fall grundas på förslag, äskanden etc. av två fristående, var på sitt område sakkunniga centralmyndigheter. En allsidig belysning och bedömning av mera vittomfattande ärenden och problem befrämjas av en dylik ordning. Den torde också vara ägnad att underlätta en lämplig åtgärds- och resursfördelning mellan olika intressen och ändamål i anslutning till den allmänna näringspolitiken.

Slutligen må erinras om att i betänkandets kapitel rörande *central service* till länsorganen väcks förslag om att för koordinering av dylik verksamhet inrätta en fristående samarbetskommitté för informationsverksamhet på jordbrukets och skogsbrukets område genom pressartiklar, broschyrer, handböcker, bildmaterial m. m. Vi anser oss böra rikta uppmärksamheten på att skogsbrukets två stora ideella föreningar, Svenska skogsvårdsföreningen och Norrlands skogsvårdsförbund, sedan länge bedriver en betydande aktivitet av detta slag. De båda sammanslutningarna förbereder f. n. en inbördes fusion, innebärande bl. a. vidgade informativa uppgifter för det blivande, med ökade

resurser utrustade förbundet. Det synes ändamålsenligt och önskvärt att vid en undersökning rörande organisationen för den ifrågavarande allmänna informationsverksamheten närmare utreds, dels huruvida nämnda förbund,

som nu är i vardande, kan i en eller annan form för skogsbrukets del fylla de av jordbruksutredningen avsedda uppgifterna och dels de kontaktvägar med verksamheten i övrigt som i så fall bör upprätthållas.

Reservation av herr Söderberg

Jordbruksnäringens samhällsekonomiska betydelse i vårt land har i takt med den stigande industrialiseringen och servicenäringarnas tillväxt kommit att relativt minska. Allt talar för att denna tendens kommer att bestå under den tid som nu kan överblickas. Inom industrisektorn intar skogshanteringen och den därmed nära förbundna skogsindustrien alltjämt en synnerligen betydelsefull ställning i folkhushållet. Utvecklingen går här i riktning mot en längre gående förädling av råvarorna och en ökad differentiering av den på skogen baserade industrien. Skogsbruket och skogsindustrien torde därför framdeles komma att spela en ännu större roll för folkförsörjningen. I motsats mot jordbruket konfronteras skogsindustrien ständigt med de särskilda problem, som möter en i hög grad på export inriktad näring. Konkurrensen på världsmarknaden har på längre sikt oavslutligt skärpts, och skogsindustriens framtidsutsikter, särskilt ur lönsamhets synpunkt, blir i hög grad beroende av en smidig anpassning till utvecklingen på den internationella marknaden för industriens produkter.

Åtgärder för att stärka skogsindustriens internationella konkurrenskraft är därför mer än någonsin angelägna. Det ankommer givetvis i första hand på företagen själva att bära ansvaret härför; åtskilligt har skett och sker

alltjämt för att produktionsbetingelserna skall förbättras såväl i vad gäller driften som företagsstrukturen. På ett mycket viktigt område — skogsbruket — har effektivitetsförbättringarna kommit att i viss mån fördröjas, bl. a. beroende på att ändamålsenliga maskiner och redskap inte funnits att tillgå. På senare år kan emellertid, inte minst inom storskogsbruket, ett starkt ökat intresse skönjas för att nedbringa de allt för höga kostnaderna för framtagningen av råvaran. Skogsbrukets fortsatta rationalisering, bl. a. via ökad mekanisering, bedömes allmänt som en av de allra viktigaste uppgifterna inte bara för skogsbruket som sådant utan i hög grad även för skogsindustrien. Det förefaller troligt att det inte minst är på denna väg som väsentliga kostnadsbesparingar och en förbättrad lönsamhet inom skogsindustrien på längre sikt skall kunna vinnas.

Även när det gäller denna uppgift är företagets, enskilt eller i samverkan, vidtagna åtgärder det primära. För exempelvis det mindre enskilda skogsbruket är därvid en utveckling av olika former för sambruk mellan skogsägarna en synnerligen angelägen uppgift. Vad nu sagts utesluter givetvis inte att också staten kan och bör göra insatser för att underlätta och påskynda rationaliseringssträvandena. Jag tänker här bl. a. på en sådan revision av gällande

lagstiftning ifråga om förvärv av skogsmark att dessa strävanden inte stöter på svåröverstigliga juridiska hinder; denna fråga behandlas nu i annat sammanhang. En statlig insats på ett närliggande område är att skapa sådana offentliga organ och förse dem med sådan expertis att skogsbrukets fortsatta rationalisering och utveckling — i vidsträckt bemärkelse — på bästa möjliga sätt främjas.

Mot den bakgrund jag här i korthet skisserat är utredningens förslag i organisationsfrågan enligt min mening inte tillfredsställande. Förslaget synes i hög grad vila på premisser rörande jord- och skogsbrukets inbördes relationer som inte längre är och framdeles än mindre kommer att vara giltiga. Utredningen har sålunda enligt min mening överdrivit den företagsekonomiska betydelsen av den kombinerade företagsformen jordbruk—skogbruk och därav föranletts att föreslå en organisationsform, som möjligen kan vara försvarlig med tanke på vissa kombinerade företag men mindre väl passar för skogsbrukets utövare i gemen. Grundfelet i utredningens resonemang är alltså, som jag ser det, att man allttjämt synes betrakta skogsbruket som väsentligen ett bihang till jordbruket med främsta uppgift att förvandla oräntabla jordbruk till bärkraftiga företag. Därav drar man sedan slutsatsen, att ett fullständigt samgående mellan de nuvarande statliga rationaliseringsorganen på jord- och skogsbrukets område är önskvärt. Härvid förbiser man emellertid att skogsbruket redan är och än mer kommer att bli en självständig näring med egna viktiga rationaliseringsproblem och med en betydelse för vår välfärdsutveckling, som sannolikt kommer att ytterligare växa. Man har icke heller tillräckligt beaktat, att den kombinerade företagstypen av allt att döma

framdeles kommer att få minskad utbredning, särskilt i de skogrika länen i norra och mellersta Sverige. I gengäld kommer storskogsbrukets driftsformer — även i de privatägda skogarna — efter hand att spela en allt mer betydelsefull roll.

När man som utredningen starkt betonar intressegemenskapen mellan jordbruk och skogsbruk — ett förhållande som dock ingalunda gäller generellt — vill jag också erinra, att en sådan gemenskap i mycket hög grad finnes även mellan skogsbruket och skogsindustrien. Skogsbrukets förutsättningar och lönsamhet är i själva verket i avgörande grad beroende av skogsindustriens fortsatta förmåga att hävda sig på världsmarknaden. Denna gemenskap har än tydligare framträtt under senare år, då även de enskilda skogsägarna i betydande utsträckning börjat driva skogsindustriell rörelse.

Om utredningens förslag genomföres, skulle de nya regionala organen liksom det nya centralorganet komma att handlägga struktur- och andra rationaliseringsfrågor, syssla med utbildnings- och upplysningsverksamhet m. m. för såväl jordbruk som skogsbruk och därmed indirekt komma att betjäna även skogsindustrien. Oavsett de invändningar, som i övrigt kan riktas mot en sådan ordning och som utredningen enligt min mening undervärderat, vill jag här endast framhålla det otillfredsställande i att ett och samma organ skulle behandla frågor för två skilda näringar med i stort sett ganska olikartade rationaliserings- och driftsproblem, med helt olika känslighet för den internationella konkurrensen och med i ena fallet ett långtgående statligt regleringssystem och i andra fallet en relativt »fri» näring. Det är svårt att helt värja sig mot farhågan, att ett för båda näringarna gemensamt rationali-

seringsorgan vid sin behandling av skogsfrågor kan komma att ta intryck av det regleringstänkande som är och säkerligen även framdeles blir ett nödvändigt inslag i jordbrukspolitiska sammanhang.

Som ett huvudmotiv för sammanslagningen framhäver utredningen att företagaren inom jord- och skogsbruk ser sitt företag som »en ekonomisk enhet»; det allmännas rationaliseringsverksamhet borde för den skull inte uppdelas på skilda organ. Ett sådant betraktelsesätt kan teoretiskt låta bestickande. Men i praktiken blir det säkerligen ett lika gott resultat, om företagaren liksom för närvarande har kontakt med två olika, vart och ett på sitt område specialiserat rationaliseringsorgan, vars kompetensområde och arbets sätt han är väl förtrogen med. Även om ett kombinerat företag kan sägas utgöra en ekonomisk enhet, är det väl för övrigt orealistiskt att tänka sig att så snart en rationaliseringsåtgärd aktualiseras t. ex. på jordbrukssidan den i regel måste bedömas under beaktande av behovet av liknande åtgärder på skogssidan. De företagare som anlitar de nuvarande skogs- och lantbruksorganen för att få hjälp med planering och genomförande av rationaliseringsåtgärder och dylikt — som regel är det småföretagare — torde endast undantagsvis vara i behov av en ingående totalbedömning av företagets problem och utvecklingsmöjligheter.

De allmänna synpunkter som jag här framfört går väsentligen ut på att framhäva, att skiljaktigheter mycket ofta består mellan de rationaliseringsproblem, som möter jordbruket och dem som skogsbruket har att brottas med, och att detta är en ofrånkomlig följd bl. a. av olikheten i de båda näringarnas allmänna produktionsbetingelser och internationella konkurrensläge.

Dessa skiljaktigheter kommer att framträda med ökad styrka allt efter som skogsbruket — inom alla ägarkategorier — mer och mer kommer att präglas av stordrift. Redan av detta skäl finner jag det ytterligt tveksamt, om jordbruket och skogsbruket är bäst betjänta av sådana gemensamma rationaliseringsorgan, som utredningen föreslår.

Även andra omständigheter skall givetvis tagas i betraktande vid bedömandet av organisationsfrågan. En ingående granskning av argumenten för och emot den av utredningen förordade sammanslagningen har företagits av utredningens ledamöter herrar Johansson och Hæggholm. För min del kan jag inte finna annat än att dessa ledamöter på ett övertygande sätt visat, att en sammanslagning, som skulle omfatta även skogsvårdsstyrelserna och skogsstyrelsen, knappast skulle medföra några nämnvärda fördelar vare sig från skogsbrukets eller från mera allmänna synpunkter men att den nya organisationens effektivitet och handlingskraft inte minst för skogsbrukets del med fog kan ifrågasättas.

På nu anförda skäl vill jag biträda det yrkande, som herrar Johansson och Hæggholm framställt, nämligen att skogsvårdsstyrelserna och skogsstyrelsen skall behållas såsom självständiga organ. Jag vill tillägga att en sådan ståndpunkt förefaller mig desto mera välbetänkt som redan en sammanslagning av lantbruksnämnderna och hus hållningssällskapen förefaller mig kunna ställa sådana krav på den nya organisationen i vart fall under en övergångstid, att det finns anledning att inte öka svårigheterna genom att jämväl indraga skogsnäringens organ i denna sammansmältningsprocess.

Skulle emellertid statsmakterna i princip godtaga det av utredningen förordade längre gående alternativet, bör

det enligt min mening vara ett oefftergivligt krav, att skogsnäringens intressen blir på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda, inte minst när det gäller sammansättningen av de instanser, som inom de nya organen skall handlägga bl. a. för skogsnäringen viktiga strukturförslag. I detta avseende kan farhågor hysas för att utredningens förslag är otillräckligt. Regionalorganets styrelse skall sålunda enligt förslaget så sammansättas, att jordbruksintressena — även om Kungl. Maj:t inte skulle utse någon enda jordbrukare till ledamot av styrelsen — blir allt för dominerande i denna. Enligt min mening måste det redan från början sörjas för att styrelsen får en sammansättning, som i stort sett återspeglar jordbrukets och skogsnäringens inbördes betydelse inom regionalorganets verksamhetsområde. Inom de län, där skogsbruk av betydande omfattning bedrivs av skogsägare av olika kategorier, bör i konsekvens härmed varje sådan ägarkategori bli företrädd i styrelsen. Det synes mig vidare själfallet, att några av de styrelseledamöter som Kungl. Maj:t utser — alltså inte bara ordföranden — bör representera samhällsekonomisk sakkunskap och även allmänna samhällsintressen.

Vad jag nu sagt om regionalorganets styrelse bör i tillämpliga delar gälla även organets strukturdelegation, så mycket mera som denna enligt förslaget skulle få en långtgående beslutanderätt.

Kommer skogsvårdsstyrelserna att bibehållas, bör det sagda givetvis gälla även lantbruksnämnderna, vare sig hushållningssällskapen sammanslås med dessa nämnder eller inte.

Till sist vill jag något beröra den av utredningen föreslagna medlemsorganisationen, som skall knytas till det regionala organet. Jag har visserligen förståelse för att man i samband med hushållningssällskapens avskaffande vill skapa vissa former, som ger företagen inom regionalorganets verksamhetsområde en känsla av inflytande på och samhörighet med detta organ, vilket därigenom i likhet med hushållningssällskapen i viss mån skulle framstå som företagens »egen» organisation. Jag vill emellertid utan något särskilt yrkande framhålla det otillfredsställande i att de föreslagna bestämmelserna om rätt att vinna inträde i medlemsorganisationen såvitt jag kan finna måste befaras leda till, att storskogsbruket, vare sig statens eller bolagens, inte kan få något nämnvärt inflytande inom organisationen. Detta kan enligt min mening inte vara riktigt, helst som organisationen genom sin medlemsstämma skall äga utse vissa ledamöter av regionalorganets styrelse. Det nu anförda understryker det av mig förut framhållna behovet av bestämmelser, som garanterar att regionalorganets styrelse får en med hänsyn till verksamhetens art så allsidig sammansättning som möjligt.

Reservationer av herr Wahlfisk

1. Beträffande organisationsalternativen

Enligt min mening bör

dels det sjätte stycket på sid. 86, som börjar med orden »Styrelsen bör om-

fatta» och slutar med orden »till tjänstemännen.», ha följande lydelse:

»Styrelsen bör omfatta nio ledamöter. Av dessa bör fem, däribland ordföran-

den, utses av Kungl. Maj:t, två av landstinget och två av medlemmarna. Härjämte skall organets chef alltid ingå i styrelsen i ärenden beträffande lagtillämpning och principiella frågor av större vikt. I övrigt skall organets chef alltid äga delta i styrelsens överläggningar men inte vid omröstningar. Beslutanderätten förutses — — — (lika med betänkandet) — — — till tjänstemännen.»;

dels efter det fjärde stycket på sid. 101, som börjar med orden »Som främsta motiv för *C-alternativet*,» och slutar med orden »mindre antal företag,», insätts ett nytt stycke av följande lydelse:

»För *C-alternativet* kan även tala, att knappt 40 % av den totala skogsarealen har samband med jordbruk. Häri ingår dessutom närmare 5 % sterbhus. Det torde även böra nämnas, att av jordbruksfastigheterna f. n. 1/6 har över 50 ha skog och 3/8 har över 25 ha skog. Av jordbruksfastigheterna har 1/4 ingen skog alls.»

2. Beträffande regionalorganets verksamhetsområde

Enligt min mening bör

dels det tredje stycket på sid. 112, som börjar med orden »Vi finner för vår del» och slutar med orden »från fiskodlingsverksamhet,», ha följande lydelse:

»Den centrala och regionala ledningen av fiskerikonsulentorganisationen bör övertagas av den statliga fiskeriadministrationen. Utformningen och omfattningen av organisationen bör — med hänsyn även till den strukturförändring som fisket genomgår — göras till föremål för en särskild utredning. Anknytningen till yrkes- och fritidsfiskarna bör upprätthållas genom direkta kontakter med de av fiskefrågorna be-

rörda organisationerna. Den regionala administrationen av och delcredereansvaret för lån från fiskerilånefonden bör överföras på landstingen — såsom fallet nu är i Göteborgs och Bohus län.»;

dels det andra stycket på sid. 113, som börjar med orden »Huvuduppgifterna för» och slutar med orden »ordinarie organisationen,», ha följande lydelse:

»Huvuduppgifterna för — — — (lika med betänkandet) — — — allmänna strävanden. Omfattningen av rationaliseringsorganets veterinära verksamhet synes dock inte vara så stor att den motiverar anställning av veterinär. Medel bör emellertid ställas till organets förfogande för anlitande av veterinär sakkunskap, närmast i anslutning till husdjursspecialisternas och byggnadsteknikernas funktioner.»;

dels det tredje stycket på sid. 113, som börjar med orden »De fältnarbete veterinärerna» och slutar med orden »kunna erhållas,», helt utgå;

dels det fjärde stycket på sid. 113, som börjar med orden »Arbetet inom laboratorierna» och slutar med orden »replipunkter åt anstalten,», kompletteras på följande sätt:

»Laboratorierna bör inordnas som självbärande enheter under anstalten. Utformningen och omfattningen av verksamheten bör överses i anslutning till bl. a. livsmedelsstadgekommitténs utredningsarbete.»;

dels det andra stycket på sid. 114, som börjar med orden »Hemkonsulentverksamheten kan» och slutar med orden »inte finns,», ha följande lydelse:

»Hemkonsulentverksamheten kan — — — (lika med betänkandet) — — — och dess rationalisering. Berörda gren av hemkonsulentverksamheten hör inte hemma hos regionalorganet.»;

dels till det tredje stycket på sid. 114,

som börjar med orden »Den andra grenen» och slutar med orden »i rationaliseringsarbetet.», läggas följande:

»Även om denna gren av hemkonsulentverksamheten bättre än den förra grenen kan infogas i rationaliseringsorganets verksamhet synes de båda grenarna sammantagna inte motivera en särskild till organen knuten hemkonsulentorganisation. Frågan, som inte endast berör lantbrukarhustrurna utan även andra kvinnor, bör i stället lösas dels genom ökad utbildning (vid bl. a. lantushållsskolorna), dels genom av landstingen ordnade kurser.»;

dels det stycket, som på sid. 114 börjar med orden »Sammanfattningsvis har» och på sid. 115 slutar med orden »eller institutioner.», ha följande lydelse:

»Sammanfattningsvis har — — — (lika med betänkandet) — — — övriga rationaliseringsinsatser. Uppgifterna på fiskets område, veterinärverksamheten samt hemkonsulentverksamheten bör avskiljas från det nya regionalorganets verksamhet på sätt förut föreslagits.»

3. Beträffande regionalorganets styrelse m. m.

Enligt min mening bör

dels det tredje stycket på sid. 122, som börjar med orden »Det torde vara givet,» och slutar med orden »ledamöter i organets styrelse.», ha följande lydelse:

»Styrelsen för regionalorganet skall inom ramen för de av centralorganet angivna riktlinjerna ange inriktningen av regionalorganets verksamhet, förvalta betydande statliga medel, verkställa överprövning av viss lagtillämpning samt i övrigt besluta i frågor av principiell natur. Med hänsyn härtill bör regionalorganet vara statligt. I styrelsen bör emellertid finnas ett övervägande lekmannainslag. Med hänsyn till arbets-

uppgifternas omfattning borde antalet ledamöter bli relativt stort. För att göra organet arbetsdugligt bör emellertid antalet ledamöter i möjligaste mån begränsas. Med beaktande av vad nyss anförts bör Kungl. Maj:t äga ett avgörande inflytande på styrelsens sammansättning. Samtidigt är det av största vikt att ett förtroendefullt samarbete med de i näringarna verksamma etableras, vilket bl. a. bör åstadkommas genom att näringsutövare och andra intresserade i egenskap av medlemmar i organet bereds tillfälle att utse styrelseledamöter. Även i fortsättningen bör landstinget ha inflytande på verksamheten genom att utse ledamöter i organets styrelse.»;

dels det stycke, som på sid. 122 börjar med orden »Från dessa utgångspunkter» och på sid. 123 slutar med orden »behandlas i styrelsen.», ha följande lydelse:

»Från dessa utgångspunkter har vi funnit, att regionalorganets styrelse bör ges följande sammansättning. Kungl. Maj:t utser fem ledamöter, däribland ordföranden (i regel landshövdingen i länet). Av övriga ledamöter utser landstinget två och medlemmarna två. Regionalorganets chefstjänsteman bör ingå som ledamot av styrelsen vid behandling av ärenden beträffande lagtillämpning och principiella frågor av större vikt. I övrigt skall organets chef äga närvara vid alla sammanträden med styrelsen och delta i överläggningarna samt äga rätt och skyldighet att låta anteckna avvikande mening till protokollet. Avdelnings- och sektionscheferna — — — (lika med betänkandet) — — — behandlas i styrelsen.»;

dels det stycke, som på sid. 123 börjar med orden »Med hänsyn till» och på sid. 124 slutar med orden »myndighetsprövning.», ha följande lydelse:

»Med hänsyn till — — — (lika med betänkandet) — — — strukturdelega-

tionens sammansättning. Delegationen bör — för att kunna handla smidigt — göras förhållandevis liten. Såväl tjänstemanna- som lekmanrepresentation bör givetvis förekomma. Vi föreslår därför att i strukturdelegationen skall ingå chefen för strukturavdelningen, överlantmätaren samt två ledamöter ur organets styrelse, varav en av dem, som utsetts av Kungl. Maj:t. Till regionalorganets förfogande bör ställas medel för att göra det möjligt för bl. a. strukturdelegationen att anlita väl kvalificerad jurist. Vid behandlingen av ärenden i strukturdelegationen bör juristen delta i överläggningarna men ej i besluten samt äga rätt och skyldighet att till protokollet anteckna avvikande mening. En företrädare för — — — (lika med betänkanget) — — — myndighets prövning.»

I anslutning till vad jag anfört i det föregående bör i sammanfattningen beträffande kapitel VI följande ändringar ske:

a) Tredje att-satsen på sid. 175 bör få följande lydelse:

»att en del av de nuvarande organens uppgifter, som inte har direkt samband med rationaliseringsverksamheten, överföres till annan huvudman,»

b) Efter fjärde att-satsen på sid. 175 t. o. m. det stycke, som slutar med orden »knytas till annat organ.», bör texten lyda sålunda:

»Därjämte föreslår vi

att den centrala och regionala ledningen av fiskerikonsulentorganisationen övertas av den statliga fiskeriadминистраtionen,

att de veterinärmedicinska laboratorier som självbärande enheter inordnas under statens veterinärmedicinska anstalt,

att regionalorganen tilldelas medel för anlitan av veterinär sakkunskap,

att arbetet med hemslöjdens främjande, som utreds i särskild ordning, inte infogas i regionalorganet,

att hemkonsulentverksamheten övertas av landstingen.»

c) Fjärde att-satsen på sid. 176 bör få följande lydelse:

»att regionalorganet skall ha en styrelse bestående av nio ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser fem, däribland ordföranden, landstinget två och medlemmarna två,».

d) Femte att-satsen på sid. 176 bör lyda sålunda:

»att organets chefstjänsteman skall ingå som ledamot av styrelsen vid behandling av ärenden beträffande lagtillämpning och principiella frågor av större vikt och i övrigt skall äga närvara vid styrelsens sammanträden, delta i överläggningarna och äga rätt och skyldighet att låta till protokollet anteckna avvikande mening,».

e) Nionde att-satsen på sid. 176 bör lyda enligt följande:

»att i strukturdelegationen skall ingå två ledamöter ur organets styrelse, varav en bland de av Kungl. Maj:t utsedda, vidare överlantmätaren och chefen för strukturavdelningen samt att delegationen — liksom regionalorganet i övrigt — bör förfoga över medel för anlitan av väl kvalificerad jurist,».

Särskilt yttrande av herr Hægblom

Vid överläggningar inom jordbruksutredningens organisationsgrupp har jag med stöd av en av mig utarbetad promemoria ställt yrkandet, att den regionala organisationen för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering borde utformas så, att lantbruksnämndernas verksamhet för strukturrationalisering organiskt samordnas med den del av lantmäteriet, som sysslar med fastighetsbildningen inom jord- och skogsbruk, till ett under lantmäteristyrelsen sorterande statligt organ. Övrig verksamhet, som nu bedrivs av lantbruksnämnder, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser, skulle omhändertas av ett organ som arbetade enligt hushållningssällskapens nuvarande arbetsformer. I huvudsak överensstämde mitt förslag med det av utredningen presenterade alternativet B 1.

Vid avgörandet i organisationsgruppen ställdes mitt förslag, som förutsatte förekomsten av två regionala organ, som motförslag mot att endast ett regionalt organ skulle skapas. För mitt förslag blev jag ensam röstande. Då det inte understöddes av lantmäteriets representant inom organisationsgruppen och måste bedömas ha föga utsikt att accepteras av utredningen, avstod jag från att föra mitt förslag vidare reservationsvägen, bl. a. av det skälet, att det skulle berövat mig möjligheten att reservationsvägen framföra synpunkter på A-alternativet. Då organisationsfrågan i det av utredningen nu framlagda betänkandet i sin helhet kan överblickas, framstår alltså alternativet B 1 som den radikalaste och av vunnen erfarenhet bäst motiverade lösningen av regionalorganets organisation.

Jordbrukets strukturrationalisering

har från verksamhetens början år 1948 till 1950-talets slut inte förlöpt på ett tillfredsställande sätt. De svenska jordbrukens medelareal ökade under 1950-talet endast med en hektar, och denna ökning beror inte helt av en arealutvidgning av de jordbruk, som nu består, utan påverkas av det betydande bortfallet av jordbruk i den minsta storleksgruppen med 2—5 ha. Mot denna bakgrund har byråchefen Ståhlberg i lantbruksstyrelsens rationaliseringsavdelning år 1961 uttalat, att »med viss men inte stor överdrift kan man säga, att det ännu inte förekommit någon storleksrationalisering.»

Vid sin analys av orsakerna till detta läge framhåller utredningen en viss underlägsenhet i fråga om rådgivningspersonalens antal och bristfällig metodik i jämförelse med en del andra länder. Vidare erinras om svårigheten att få nya rön från forskning och försök tillämpade i praktiken samt att lantbruksnämnderna från starten och åtskillig tid framåt arbetade i motvind. Vad utredningen dock lagt störst vikt vid och låtit påverka sitt val av organisationsalternativ, har varit att de på rationaliseringsområdet arbetande organen endast omspant en del av rationaliseringsfältet. Detta har man avsett att för framtiden förbättra genom att enligt A-alternativet bygga upp ett organ, som med undantag för lantmäteriet innesluter samtliga inom jord- och skogsbruk arbetande rationaliseringsorgan. Som särskild förtjänst hos detta organ har framhållits, att dess verksamhet omspannar hela rationaliseringsområdet.

Nytan av en sådan organisationsform skulle varit obestridlig, om det

regionala organet hade till uppgift att på fullkomligt jungfrulig mark konstruera framtida jordbruk, som i fråga om struktur, anläggningar och drift kunde utformas idealiskt. Men situationen är inte den, att man för att skapa underlag för en viss driftsekonomisk målsättning av strukturrationaliseringsorganet kan beställa en lämplig »skräddarsydd» brukningsenhet. Strukturrationaliseringens möjligheter begränsas av den mark, som disponeras, vilket i sin tur är beroende av naturförhållanden och äganderättsförhållanden. Strukturrationaliseringens primära uppgift måste i den situation, som nu råder, bli att skapa så bra och så stora brukningsenheter som möjligt. Det viktigaste är, att detta kan ske utan konflikt med av lantmäteriets åtgöranden beroende fastighetsbildning. Däremot torde det vara av mindre betydelse, om strukturorganets tjänstemän har möjlighet att diskutera driftsekonomiska och driftstekniska problem, vars lösning alltid är beroende av snabbt föränderliga marknadsförhållanden.

Det bör också beaktas, att det är jordbrukarna, som vill rationalisera, som skall ha rådgivningen och bestämmer dess omfattning. Till jordbrukarnas förfogande skall stå specialister för de rationaliseringsmål som åsyftas: jordareal, anläggningar, jordbruksdriften eller skogsskötseln. Det har i utredningen framskyttat, att jordbrukarna skulle känna sig besvärade av att vända sig till olika organ och ta emot flera olika rådgivare på sin gård. Rådgivarnas antal blir dock alltid beroende av det antal problem, som kräver rådgivning från specialister, och inte av om de rekvideras från olika organ eller från olika sektioner inom ett och samma organ.

Rådgivningen kan inte gärna bli sämre eller bättre om specialisterna är an-

ställda vid ett organ eller flera, under förutsättning att sektionerna inom ett stort organ till sig kan knyta lika kvalificerade tjänstemän som fristående organ. Det kan befaras att så inte blir fallet med den expertis, som nu är anställd på chefsposterna inom hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser. Dessa chefstjänstemän erbjuder nu den fördelen, att de inom var sin organisation behärskar de problem, som skall handläggas inom organisationen antingen av styrelser eller tjänstemän. Detta blir inte fallet med chefstjänstemannen inom en regional organisation enligt A-alternativet. Detsamma gäller också de styrelser, som skall fungera för de stora regionala organen i förhållande till de för var sin uppgift utsedda styrelseledamöterna inom hushållningssällskap, lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser.

Naturligtvis kan utformningen av rationaliseringsrådgivning kräva samråd mellan olika specialister, som anlitas rörande samma projekt. Sådant samråd torde liksom hittills kunna ordnas, även om rådgivarna tillhör olika organ. De är dock boende på samma ort.

Med beaktande av här redovisade olägenheter och med konstaterande av att servicen till lantbrukarna mest blir beroende av rådgivarnas antal och kvalifikationer och inte av om deras hjälp kan påkallas genom att ringa ett eller flera telefonnummer, kvarstår då frågan, om det finns tillräckliga motiv för att föredra ett regionalt organ enligt alternativ A, då därigenom omöjliggöres skapande av en bättre samordning än den nuvarande mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriets distrikts- och specialorganisationer. Att överlantmätaren enligt A-alternativet flyttas över till röstberättigad medlem i strukturdelegationen från att ha varit endast

rådgivare i lantbruksnämnderna är en välmotiverad lämplighetsåtgärd, som i sak dock inte kan vara av någon större betydelse. Vad en överlantmätare inte kan åstadkomma genom saklig argumentering, kan inte förmeras så mycket genom att han får rätt att rösta.

Utredningens uppförstoring av betydelsen av överlantmätarens rösträtt i strukturdelegationen, bör ställas mot bakgrunden av att organisationsgruppen i sina tidigare promemorior redovisat, att samarbetet mellan lantbruksnämnder och lantmäteri varit otillfredsställande och att detta inverkat ogynnsamt på resultatet. Utöver vad utredningen vid presentationen av alternativ B 1 anfört om lantmäteriets uppgifter vid strukturrationaliseringen, önskar jag här anföra följande.

Lantmäteriets uppgifter vid fastighetsbildningen är lagligt bestämda och således ofrånkomliga. Därav följer, att storleksrationaliseringen, med undantag för den som kan ske genom tillköp av hel registerfastighet, medför behov av lantmäteriförrättningar. Detta blir fallet så fort strukturrationaliseringen förutsätter förändringar i fastighetsindelningen, t. ex.

när för rationaliseringsändamål disponibel fastighet skall delas för att tillföras två eller flera fastigheter,

när ägor skall utbytas mellan fastigheter för att åstadkomma bättre arrondering,

när åker skall skiljas från skog för att tillföras andra fastigheter, medan skogen kan ingå i nybildad skogsbruksfastighet,

när äganderättsutredningar är nödvändiga förutsättningar för en strukturrationalisering,

när jordbrukets strukturrationalisering i närheten av tätorter måste ske med hänsynstagande ej blott till jordbruket utan även till andra faktorer,

som måste beaktas vid avgörande av fastighetsbildning,

när strukturrationaliseringen berör mark, som behöver tas i anspråk för fritidsändamål, vägar o. dyl.

när strukturrationaliseringens genomförande för med sig skapande av gemensamhetsanläggningar, t. ex. gemensamhetsskog, skogsallmänningar och gemensamhetsbeten,

när strukturrationalisering av skogsmark kräver en intressearrondering genom att spridda skogsskiften samlas på ett sådant sätt, att bättre underlag skapas för frivillig samverkan mellan flera skogsägare,

när det gäller planering för gemensamma väganläggningar för inägojord eller skog tillhörig flera fastigheter, samt

när strukturrationalisering sker i samband med nu pågående eller framtida skiftesverksamhet.

Uppräkningen gör inte anspråk på att vara fullständig, men det ur strukturrationaliseringens synpunkt viktigaste torde ha kommit med.

Det kan inte gärna vara en lämplig anordning, att de lantmäteriförrättningar, varav strukturrationaliseringen är beroende, sköts av en organisation, medan bidrags- och långivning för köp av fastigheter, som behöver rationaliseras eller användas för rationalisering, handlägges av en annan organisation. En rationell samordning måste syfta till att förrättningar, förvärv och försäljning synkroniseras till tid och plats. Annars inträder lätt den situation som i en av organisationsgruppens promemorior karaktäriseras så, att ansvarsförhållandet blir ohållbart och att det då ligger nära till hands att vid misslyckanden övervältra skulden på eller misstänkliggöra det andra organet. En rationell lösning av organisationsproblemet kräver ett strukturrationalise-

ringsorgan, som under gemensam ledning i fråga om såväl styrelse som chefstjänsteman förenar möjlighet att leda såväl lantmäteriets förrättningsverksamhet som lantbruksnämndernas nuvarande jordförmedling, bidragsgivning och låneverksamhet.

Ett avgörande skäl för att ett strukturrationaliseringsorgan med lantmäterieexpertis som viktig beståndsdel ej sammanföres med hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse till ett regionalt organ är — förutom att organet bleve mycket stort — att ett länsorgan inte gärna kan sortera under olika centrala ämbetsverk. Fasthåller man vid att strukturrationaliseringsorganet måste inrymma allt som behövs av lantmäteriteknisk hjälp, går det inte att bryta ut någon del av lantmäteriet att tillsammans med lantbruksnämnderna sortera under lantbruksstyrelsen. Däremot torde ingenting behöva hindra att lantmäteriorganisationen utrustas med länsorgan omfattande såväl lantmäteriteknisk förrättningstjänst för jordbrukets strukturrationalisering och vägplanering som lantbruksnämndernas nuvarande verksamhet för yttre rationalisering. Vid sidan härav kan lantmäteriets övriga funktioner på länsplanet och i distriktsorganisationen obehindrat fullgöras och tjänstemän kan alltefter behov förflyttas till den mest arbetskrävande verksamheten.

Det torde också kunna beräknas, att strukturrationaliseringens behov av intensiv jordförmedlingsverksamhet, lån- och bidragsgivning är ett behov på förhållandevis kort sikt. Åtminstone måste detta gälla jordförmedlingsverksamheten, där den nu ivrigt salubjudande generationen snart är borta och någon motsvarande inte återkommer, om strukturrationaliseringen genomföres

så, att dess verk kan bestå på lång sikt. Att i den situationen göra stora förändringar i hushållningssällskapens traditionellt framvuxna, men mot tidens krav svarande organisation, för att bereda plats för ett regionalt organ enligt A-alternativet är inte av behovet påkallat. Den bästa lösningen av organisationsproblemet är att lantmäteriets förrättningsverksamhet och den jordpolitiska verksamhet, som nu bedrivs genom lantbruksnämnderna, samordnas i fråga om tid och plats och avgörande beslut. Att i ett sådant under lantmäteristyrelsen sorterande organ inte kan ingå några av jordbrukarna direktvalda ledamöter, torde inte vara av avgörande betydelse. Lantmäteriets samverkan med ägodelningsnämndemännen garanterar att ett lekmannainflytande alltid kommer att kunna göra sig gällande i verksamheten. Strukturrationaliseringsorgan uppbyggda efter här förordad modell, kan liksom lantbruksnämnderna ha ortsombud som kontaktorgan med den allmänhet, som berörs av verksamheten.

Jag har blivit övertygad om att man inte handlade klokt, när man vid skapande av 1948 års lantbruksorganisation underlät att inlemma det nytilleskapade i den lantmäteriorganisation, som har så lång tradition av gagneliga insatser för det svenska jordbrukets strukturutveckling. De nya uppgifterna hade då sannolikt blivit lösta på ett mera effektivt sätt, än som nu skett på grund av en splittrad uppdelning av verksamheten. Jag beklagar att denna splittring mer eller mindre kommer att bestå även för framtiden, då inte gehör kunnat vinnas inom jordbruksutredningen för ett organisationsalternativ, som betytt en radikal lösning av denna fråga.

Särskilt yttrande av herr Lindbeck

I likhet med herr Wahlfisk anser jag att det regionala organet bör vara statligt, att en majoritet av styrelsen bör utses av Kungl. Maj:t och att organets direktör, åtminstone i viktiga frågor, bör

vara ledamot av styrelsen med rösträtt. Jag ber därför att få instämma i herr Wahlfisks reservation nr 3, de två första avsnitten.

Särskilt yttrande av herr Waldemar Svensson

Undertecknad har ansett att utredningen bort välja alternativ B 1, redovisat sid. 88—91, som sitt huvudalternativ. Frågor om fastighetsbildning, som ofta är av kontroversiell natur, måste handhavas av ett offentligt-rättsligt organ. Vid sidan om jordbrukets strukturrationalisering, som under en avsevärd tid framåt kommer att få en betydande omfattning, kommer också mark för samhällsbildning, sommarstugebebyggelse och fritidsområden att spela en allt större roll. Olika intressens tillgodoseende, kravet å ena sidan på effektivitet och å andra sidan på största möjliga rättssäkerhet för den enskilde samt behovet av att inom organisationens ram kunna möta tyngdpunktsförskjutningar i verksamheten synes mig tala för alternativ B 1.

Därmed skulle det organ, som skall syssla med undervisning och rådgivning (UR), befrias från den psykologiska belastning, som i vissa sammanhang inte kan undgås, när det gäller kontroversiella markfrågor. Statens grepp om UR-organet kunde därmed bli varsammare och samarbetet med näringsutövarna både effektivare och friare. Om jordbrukets ekonomiska läge på grund av ändrade internationella förhållanden en gång förbättras och

brukningsdelarna genomsnittligt taget då blivit större, kan man också tänka sig att ett länsorgan, som inte belastas med att syssla med fastighetsbildningen, i växande utsträckning kan bli en jordbrukarnas egen angelägenhet.

Det förefaller även som om en övergång till en ny länsindelning skulle kunna ske smidigare, om strukturorganet (SR) nära anslöt till lantmäteriet, och om UR-organet hade en friare ställning än alternativ A medger.

Ett huvudargument för att förlägga strukturrationaliseringen till samma organ som undervisning och rådgivning synes vara tanken att driftsinriktningen skall planeras i samband med fastighetsbildningen. Den synpunkten bör enligt min mening inte pressas för hårt. Som regel måste en fastighet vara sådan att den allt efter konjunkturer och ägareförhållanden kan bära upp olika inriktning av driften. UR-organets verksamhet bör ju inte heller i princip knytas speciellt hårt till nya fastigheter. Det bör i lika mån tillgodose alla näringsutöware. En annan sak är att tillträdande brukare av nya fastigheter som regel torde ha särskilt stort behov av att utnyttja UR-organet.

Då jag emellertid anser att kommitténs majoritet på ett tillfredsställande

sätt utformat alternativ A från den av majoriteten valda utgångspunkten, kan jag nöja mig med att redovisa min principiella uppfattning. Detta så mycket mera som även alternativ B 1 redovisats i betänkandet.

piella uppfattning. Detta så mycket mera som även alternativ B 1 redovisats i betänkandet.

Särskilt yttrande av herr Wahlfisk

Centralorganet och regionalorganen bör enligt min mening ges korta och lättfattliga *namn*. Båda organen är statliga. Med hänsyn till organens uppbyggnad och styrelsens sammansättning med övervägande lekmannainslag bör centralorganet benämnas styrelse och regionalorganen nämnder. Begreppet

lantbruk utgör enligt nordisk nomenklatur i vetenskapliga och flertalet andra sammanhang numera sammanfattningen av åkerbruk, boskapsskötsel, trädgårdsbruk och skogsbruk. Med hänsyn härtill anser jag att centralorganet bör benämnas *lantbruksstyrelsen* och regionalorganen *lantbruksnämnder*.

Särskilt yttrande av herr Wetterhall

1) Enligt min mening bör andra stycket på sid. 122, som börjar med orden »De olika hushållningssällskapen» och slutar med orden »skogsvårdsstyrelsernas egna tillgångar.», ha följande lydelse:

»De olika hushållningssällskapen äger tillgångar av varierande storlek i form av fastigheter, fonder och eget kapital i övrigt. Vi finner det angeläget att dessa tillgångar i fortsättningen kan användas för i princip samma ändamål som hittills. Vid den föreslagna omorganisationen är det då nödvändigt att klar åtskillnad i fråga om redovisning och disposition görs mellan å ena sidan de medel, som de nya statliga regionalorganen kommer att förfoga över, och å andra sidan sällskapens nyssnämnda egna tillgångar. — Det ankommer på hushållningssällskapen att själva besluta om de vill fortsätta sin verksamhet på underlag av sina tillgångar eller om de vill upplösas, och i det senare fallet hur deras tillgångar skall

disponeras. I händelse hushållningssällskap skulle välja att tills vidare fortsätta sin verksamhet, torde sällskapet kunna anförtros de funktioner, som ovan föreslagits för regionalorganets medlemsförsamling. — Önskemålet att, när hushållningssällskap upplöses och dess uppgifter i stort sett övertas av de nya organen, sällskapens förenämnda egna tillgångar skall kunna användas för i princip samma ändamål som hittills, synes kunna tillgodoses genom att hushållningssällskapens tillgångar överförs på fristående stiftelser, som har till uppgift att verka till nytta för jordbruket, skogsbruket eller trädgårdsnäringen inom nuvarande verksamhetsområden för hushållningssällskapen eller måhända genom att sällskapen överlåter sina tillgångar till de nya regionalorganen att utnyttjas för de nämnda ändamålen. Därest sistnämnda väg väljs, blir det årsmötet som får avgöra eller dra upp riktlinjer för använd-

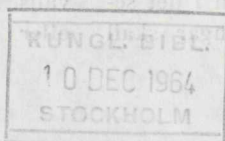
ningen av medlen i fråga liksom rörande medlemsavgifter och andra egna medel, som må tillkomma. Lämpligast synes emellertid vara — i varje fall beträffande fastigheter och fonder — att stiftelseformen som regel väljes. I den mån vederbörande sällskap redan förvaltar särskilt bildad stiftelse och antagit stadgar, som inrymmer ändamålsbestämmelse av nyssnämnt innehåll, bör det givetvis stå sällskapet fritt att överlåta kvarvarande kapitaltillgångar till denna stiftelse vid sällskapets upplösning. Därest tillgångarna överförs på stiftelser, blir det dessas ledning som beslutar rörande medelsanvändningen, men det kan förväntas att detta sker i samråd med organets styrelse. Därest av hushållningssällskapen med anlitande av tillgångar av angivet slag bedriven verksamhetsgren framdeles skulle ligga utanför regionalorganens verksamhetsområde, bör grenen i fråga

likväl kunna understödjas av ifrågasvarande medel.»

I anslutning härtil bör i sammanfattningen, andra stycket sid. 177, den att-sats (betr. kapitel VI under »Vi föreslår vidare...»), som avser hushållningssällskapens egna tillgångar, lyda:

»att de egna tillgångar, som hushållningssällskapen äger vid omorganisationens genomförande, bibehålls för i stort sett samma ändamål som hittills, vilket torde kunna ske genom att tillgångarna i fråga i regel överförs på fristående stiftelser och måhända också genom att tillgångar av sällskapen överläts på de nya organen.»

2) Beträffande det tredje stycket på sid. 122, som börjar med orden »Det torde vara givet» och slutar med orden »ledamöter i organets styrelse.» har herr Wahlfisk föreslagit ändrad formulering. Jag delar den uppfattning som där framförts.

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1964

1. Teknikerutbildning i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Del II.
2. Nordisk etterutdannelse i by- og regionplanlegging.
3. Nordiskt institut för elementarpartikelfysik.
4. Invaliditetsvurdering, erstatningsfastsettelse, tabellsystemer m. v. i yrkesskadetrydgene i Norden.
5. Nordiska rådets öresundskonferens den 13—15 april 1964.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsintekning. [10]
Svensk namnbok 1964. [14]
Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerström-affären. [15]
Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerström-affären. [17]
Lag om förvaltningsförfarandet. [27]
Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. [28]
Skadestånd II. [31]
Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. [32]
Familjerättskommittén. Äktenskapsrätt I. Författningstext. [34] Äktenskapsrätt II. Motiv. [35]
Sammanställning av remissyttranden över författningsutredningens förslag till ny författning. Del 3. Kap. 6 i förslaget till regeringsform. [38]
Rapport och arbetsmaterial från arbetsgruppen för det kommunala sambandet juni 1964. [39]
Rätten till arbetstagares uppfinningar. [49]

Försvarsdepartementet

Krigsmaktens förbandssjukvård. [20]

Socialdepartementet

Socialpolitiska kommittén. 3. Bättre åldringsvård. [5]
4. Social omvårdnad av handikappade. [43]
Arbetsstidsförkortningens verkningar. [9]
Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. [24]
Ökat stöd till barnfamiljer. [36]
Mentalsjukvårdslag. [40]
1962 års utredning ang. sjuksköterskeutbildningen I. Grundutbildningen. [45] II. Vissa grundläggande undersökningar. [46]
Centrala rehabiliteringsutredningen 1. Samordnad rehabilitering. Del I. [50] 2. Samordnad rehabilitering. Del II. [51]

Kommunikationsdepartementet

Bilskrotning. [21]
Statens byggnadsbesparingsutredning 3. Offentliga byggnader. Ekonomiskt byggande. [26]
Friluftslivet i Sverige. Del I. Utgångsläget och utvecklingstendenser. [47]
Konsumentupplysning i televisionen. [54]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1]
2. Indexlån. Del II. [2]
Alkoholreklamen. [6]
Statens skogar och skogsindustrier. [7]
Kommunal skatteutjämning. [19]
Nytt skattesystem. [25]
Koncernbidrag m. m. [29]

Ecklesiastikdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat III. Religionsfrihet. [13] IV. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. [16]
V. Kristendomsundervisningen. [30]
Förbud mot utförsel av kulturföremål. [22]
Skolans försörjning med lärare II. [44]
Farmaceutisk utbildning och forskning. [48]
Organisation av skolledningen i grundskolan. [53]

Jordbruksdepartementet

1960 års jordbruksutredning. 1. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8] 2. Lantbrukets strukturutveckling. [37] 3. Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens område. [55]
Ålgfrågan. [11]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. [12]
Kronhjortsreservat m. m. [23]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumtionsupplysning. [4]
Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. [18]
Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. [33]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]
Bostadsstöd för pensionärer. [41]
Kommunal markpolitik. [42]
Statslån till samfundslokaler. [52]

ESSELTE AB, STOCKHOLM 1964

